„Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2010”

Autorzy: Henryk Leniec, Urszula Ilkowska, Ewa Magrel,

Wykonawca:
Instytut Zrównoważonego Rozwoju Sp. z o.o.
Biuro: Białystok, ul. Św. Rocha 5 lok. 202
Telefon / fax: (085) 744 54 98, 744 51 87
e-mail: izr@izr.pl, www.izr.pl

wrzesień 2007

ZESPÓŁ KONSULTACYJNY

Projekt dokumentu był konsultowany przez panel ekspertów. Członkowie Zespołu Konsultacyjnego *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010*:

- Jolanta Adamska - Wróbel - Podlaski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska
- Piotr Banaszuk - Politechnika Białostocka, Wydział Budownictwa i Inżynierii Środowiska, Katedra Ochrony i Kształtowania Środowiska
- Maciej Kamiński - Wigierski Park Narodowy
- Małgorzata Karaś - Białowieski Park Narodowy
- Leszek Kopczyński - Urząd Miejski w Białymstoku
- Jerzy Kostrzewski - Narwiański Park Narodowy
- Czesława Kruszewska - Podlaskie Biuro Planowania Przestrzennego
- Marek Ksepko - Biuro Urządzania Lasu i Geodezji Leśnej
- Romuald Luto - Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych
- Maciej Maciejewski - Biuro Prognoz Meteorologicznych w Białymstoku
- Iwona Naliwajek - Biebrzański Park Narodowy
- Elżbieta Piotrowska - Podlaski Urząd Wojewódzki
- Maria Plona - Urząd Miejski w Łomży
- Paweł Pogorzelski - Związek Gmin Wiejskich Województwa Podlaskiego
- Dariusz Przybysz - Urząd Miejski w Suwałkach
- Wiesław Pusz - Konwent Powiatów
- Wiesława Sokołowska - Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- Krzysztof Wolfram - Fundacja Zielone Płuca Polski
- Piotr Znaniecki - Stowarzyszenie na Rzecz Ekorozwoju „Agro-Group”

Spis treści

I. WPROWADZENIE 6

1. PODSTAWY I UWARUNKOWANIA PRAWNE OPRACOWANIA 6
2. CEL, ZAKRES PROGRAMU I FUNKCJE PROGRAMU 8
3. METODA OPRACOWANIA 10

II. PODSTAWOWE DANE O WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM 11

1. LUDNOŚĆ I STRUKTURA OSADNICZA 14
2. SEKTOR GOSPODARCZY 15
3. DZIEDZICTWO 19

III. OCENA AKTUALNEGO STANU ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO 22

1. ZASOBY WODNE 22
   1.1. Wody powierzchniowe 22
      1.1.2. Stan aktualny 22
      1.1.3. Zagrożenia 23
      1.1.4. Wnioski: 27
   1.2. Wody podziemne 29
      1.2.2. Stan aktualny 29
      1.2.3. Zagrożenia 30
      1.2.4. Wnioski: 32
2. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE 34
      2.1.2. Stan aktualny 34
      2.1.3. Zagrożenia 36
      2.1.4. Wnioski 37
3. POWIERZCHNIA ZIEMI 38
      3.1.2. Stan aktualny 38
      3.1.3. Zagrożenia 41
      3.1.4. Wnioski 43
4. GOSPODARKA ODAPADAMI 44
5. ZASOBY ZŁÓŻ KOPALIN 46
      5.1.2. Stan aktualny 46
      5.1.3. Zagrożenia 47

5.1.4. Wnioski 48
6. WALORY PRZYRODNICZE I KRAJOBRAZOWE 49
6.1. Lasy 49
6.2. Formy ochrony przyrody 54
6.2.1. Parki narodowe 57
Białowieski Park Narodowy 57
Biebrzański Park Narodowy 58
Narwiański Park Narodowy 61
Wigierski Park Narodowy 63
6.2.2. Parki krajobrazowe 65
6.2.3. Inne formy ochrony przyrody 65
6.3. Perspektywy ochrony przyrody w województwie podlaskim 68
6.4. Zagrożenia obszarów chronionych 69
6.5. Główne obszary potencjalnych konfliktów na styku ochrona przyrody - działalność gospodarcza 70
6.6. Najważniejsze problemy 71
7. INFRASTRUKTURA 72
7.1. GOSPODARKA WODNO - ŚCIEKOWA 72
7.2. ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ 81
7.3. HAŁAS 86
7.4. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE 97
7.5. KOMUNIKACJA I TRANSPORT 99
7.6. ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTANIE MATERIAŁÓW, WODY I ENERGII – WNIOSKI 103
8. NADZWYCZAJNE ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA 105
9. EDUKACJA EKOLOGICZNA 115
10. ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKIEM I INSTRUMENTY OCHRONY 120
11. PODSUMOWANIE ANALIZY STANU OBECNEGO 127
11.1. Podsumowanie metodą analizy SWOT 127
IV. CELE POLITYKI EKOLOGICZNEJ PAŃSTWA 134
V. USTALENIA PROGRAMU 145
1. PRIORYTERTY I DZIAŁANIA EKOLOGICZNE 145
2. PROGRAM ZADANIOWY 148

2.1. ZADANIA WŁASNE 148
2.2. ZADANIA KOORDYNOWANE 150
3. WYTYCZNE DLA SAMORZĄDÓW 154
4. ZAMIERZENIA GMIN I POWIATÓW W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA 157
5. UWARUNKOWANIA REALIZACYJNE PROGRAMU 159
5.1. PRAWNE 159
5.2. EKONOMICZNE 160
5.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE 176
5.4. SPOŁECZNE 179
5.5. ZWIĄZANE Z INTEGRACJĄ EUROPEJSKĄ 180
5.6. EFEKT TRANSGRANICZNY 181
6. REALIZACJA I MONITORING PROGRAMU 184

VI. Załączniki 187

1.1. Wykaz Skrótów 187
1.2. Podstawy prawne 188
1.3. Bibliografia 196
1.4. Lista zamierzeń inwestycyjnych gmin i powiatów z zakresu ochrony środowiska 198
1.5. Proponowane kryteria pilności realizacji inwestycji z zakresu ochrony środowiska 237
1.6. Parki krajobrazowe w województwie podlaskim 238
1.7. Rezerwaty przyrody w województwie podlaskim 241
1.8. Obszary chronionego krajobrazu w województwie podlaskim 273
1.9. Potencjalne obszary ochrony powierzchniowej w województwie podlaskim 289

I. WPROWADZENIE

1. PODSTAWY I UWARUNKOWANIA PRAWNE OPRACOWANIA

Ochrona środowiska naturalnego jest obowiązkiem obywateli i władz publicznych, które poprzez politykę zrównoważonego rozwoju powinny zapewnić nie tylko bezpieczeństwo ekologiczne, ale i dostęp do nieuszczuplonych zasobów współczesnemu i przyszłym pokoleniom. Obowiązek ten jest zapisany w Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 roku. Uszczegółowieniem zapisów Konstytucji są akty prawne o samorządzie terytorialnym stanowiące, że jednostki samorządu terytorialnego wykonują zadania publiczne określone ustawami, w tym między innymi zadania z zakresu ochrony przyrody i środowiska. W pełni szanując zasadę zrównoważonego rozwoju, należy szukać takich kierunków rozwoju, które doprowadzą do ograniczenia emisji i materiałochłonności oraz do poszanowania energii i zasobów wodnych oraz, poprawy jakości środowiska przyrodniczego, wzmocnienia struktur ekologicznych, rozwijania aktywności obywatelskiej i świadomości ekologicznej społeczeństwa. Polskie przepisy z zakresu ochrony środowiska przewidują tworzenie kilku różnych typów dokumentów strategicznych związanych z ochroną środowiska, takie jak: polityka ekologiczna, program ochrony środowiska oraz plan gospodarki odpadami.

Polityka proekologiczna prowadzona przez władze samorządowe w pełni wyraża się poprzez ideę Ekorozwoju, widoczną w planowaniu i realizacji zadań strategicznych. Powyższy dokument jest podstawą działań Samorządu Województwa Podlaskiego w zakresie polityki ekologicznej oraz stanowi podstawę dla formułowania wytycznych do powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska. Opracowano go zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi, w szczególności z art. 17 ust 1 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska. *Program* jest zgodny z *Polityką ekologiczną Państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010* oraz założeniami projektu *Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014*[1].

[1] Projekt dokumentu przyjęty przez Ministra Środowiska w grudniu 2006 roku, nie uchwalony jeszcze przez Sejm.

Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010 obejmuje lata 2007 – 2010. Jest też aktualizacją i kontynuacją dotychczasowego *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2003 – 2006*.

Prawo ochrony środowiska, określa w art. 14 ust. 2, iż politykę ekologiczną przyjmuje się na cztery lata, i że przewiduje się w niej działania w perspektywie obejmującej kolejne cztery lata. *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010* zawiera cele i zadania krótkookresowe do 2010 oraz cele długookresowe do 2014 r. Ocena i weryfikacja realizacji zadań *Programu* dokonywana będzie zgodnie z wymogami ustawy co 2 lata od przyjęcia dokumentu, stwarzając możliwości weryfikacji i aktualizacji dokumentu.

Wykaz aktów prawnych zgodnie, z którymi sporządzono niniejsze opracowanie został umieszczony w załączniku.

2. CEL, ZAKRES PROGRAMU I FUNKCJE PROGRAMU

Głównym celem *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010*, zwanego dalej *Programem*, jest określenie polityki zrównoważonego rozwoju województwa podlaskiego, która ma być realizacją polityki ekologicznej państwa w skali regionu. Dokument w pełni odzwierciedla tendencje europejskiej polityki ekologicznej, której główne cele to:

- zasada zrównoważonego rozwoju,
- zasada równego dostępu do środowiska postrzegana w kategoriach:
  - sprawiedliwości międzypokoleniowej,
  - sprawiedliwości międzyregionalnej i międzygrupowej,
  - równoważenia szans między człowiekiem i przyrodą,
- zasada przezorności,
- zasada uspołecznienia i subsydiarności,
- zasada prewencji,
- zasada „zanieczyszczający" płaci,
- zasada skuteczności efektywności ekologicznej i ekonomicznej.[2]

Program uwzględnia uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, w tym ekologiczne, przestrzenne, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju województwa, określa priorytetowe działania ekologiczne oraz harmonogram zadań ekologicznych. Poniżej przedstawiony jest także dokładny opis uwarunkowań realizacyjnych dokumentu, jego wdrożenie, ewaluacja i monitoring.

Program przygotowany został z udziałem szerokich konsultacji społecznych, przy uwzględnieniu głosów środowiska naukowego, gospodarczego, pracowniczego, kulturalnego i pozarządowego. Założenia do projektu dokumentu, materiały, wnioski przedstawiano w mediach, w Internecie.

[2] Zgodnie z Konstytucją RP oraz z Traktatem o Wspólnocie Europejskiej

Główne funkcje *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007– 2010* to:

- realizacja polityki ekologicznej państwa na terenie województwa podlaskiego
- strategiczne zarządzanie regionem w zakresie ochrony środowiska i gospodarki odpadami
- wdrażanie zasady zrównoważonego rozwoju
- przekazanie informacji na temat zasobów środowiska przyrodniczego oraz stanu poszczególnych komponentów środowiska
- przedstawienie problemów i zagrożeń ekologicznych, proponując sposoby ich rozwiązania w określonym czasie
- pomoc przy konstruowaniu budżetu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku
- organizacja systemu informacji o stanie środowiska i działaniach zmierzających do jego poprawy.

Program obejmuje następujące zagadnienia merytoryczne:

- ochronę środowiska przyrodniczego,
- gospodarkę leśną,
- gospodarkę wodną,
- ochronę środowiska przed zanieczyszczeniami,
- sprawy bezpieczeństwa ekologicznego,
- kształtowanie świadomości ekologicznej,
- propagowanie proekologicznych form działalności gospodarczej.

3. METODA OPRACOWANIA

Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010 został opracowany według metodologii planowania strategicznego. Główne działania zmierzające w kierunku powstania niniejszego *Programu* to:

1. Zbieranie danych poprzez ankiety wypełnione przez jednostki samorządu terytorialnego i ich analiza.
2. Pozyskanie danych statystycznych z Głównego Urzędu Statystycznego, Podlaskiego Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Państwowej Straży Pożarnej i Państwowego Instytutu Geologicznego.
3. Sporządzenie raportu z realizacji *Programu*.
4. Opracowanie diagnozy stanu środowiska przyrodniczego.
5. Analiza słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń województwa metodą analizy SWOT.
6. Określenie środowiska zewnętrznego - scharakteryzowanie uwarunkowań realizacyjnych *Programu* w zakresie rozwiązań prawno-instytucjonalnych oraz źródeł finansowania zewnętrznego.
7. Definiowanie priorytetów ochrony środowiska.
8. Konkretyzacja priorytetów poprzez sformułowanie listy zadań.
9. Opracowanie systemu monitorowania *Programu*.

II. PODSTAWOWE DANE O WOJEWÓDZTWIE PODLASKIM

Województwo podlaskie, którego stolicą jest Białystok, położone jest w północno-wschodniej części Polski. Zajmuje obszar 20 180 km^2, tj. 6,5% powierzchni całego kraju i jest szóstym pod względem wielkości województwem w Polsce. Sąsiaduje z województwami: warmińsko-mazurskim, mazowieckim i na krótkim odcinku z lubelskim. Część granicy województwa stanowi równocześnie granicę Unii Europejskiej: wewnętrzną z Litwą – na północnym-wschodzie o długości ok. 100 km i zewnętrzną z Białorusią – na wschodzie o długości ok. 250 km. Drogowe przejścia graniczne w województwie podlaskim znajdują się w Budzisku, Ogrodnikach i Berżnikach (granica z Litwą) oraz Kuźnicy Białostockiej, Bobrownikach, Białowieży i Połowcach – dla obywateli Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Białoruskiej (granica z Białorusią).

Przez województwo podlaskie przebiega I Paneuropejski Korytarz Transportowy E 75 (RAIL BALTICA, VIA BALTICA) objęty międzynarodowymi umowami AGC/AGTC w szczególności liniami Warszawa - Białystok - Sokółka - Suwałki - Trakiszki - granica państwa z Litwą. Sieć kolejową na terenie województwa tworzy 682 km eksploatowanych linii normalnotorowych (w tym zaledwie 220 km jest zelektryfikowanych). Przez województwo przebiega także 55 km linii szerokotorowych (granica państwa - Kuźnica Białostocka - Gieniusze oraz granica państwa - Siemianówka - Chryzanów). Kolejowe przejścia graniczne w województwie podlaskim znajdują się w Trakiszkach, Kuźnicy Białostockiej, Siemianówce i Czeremsze.

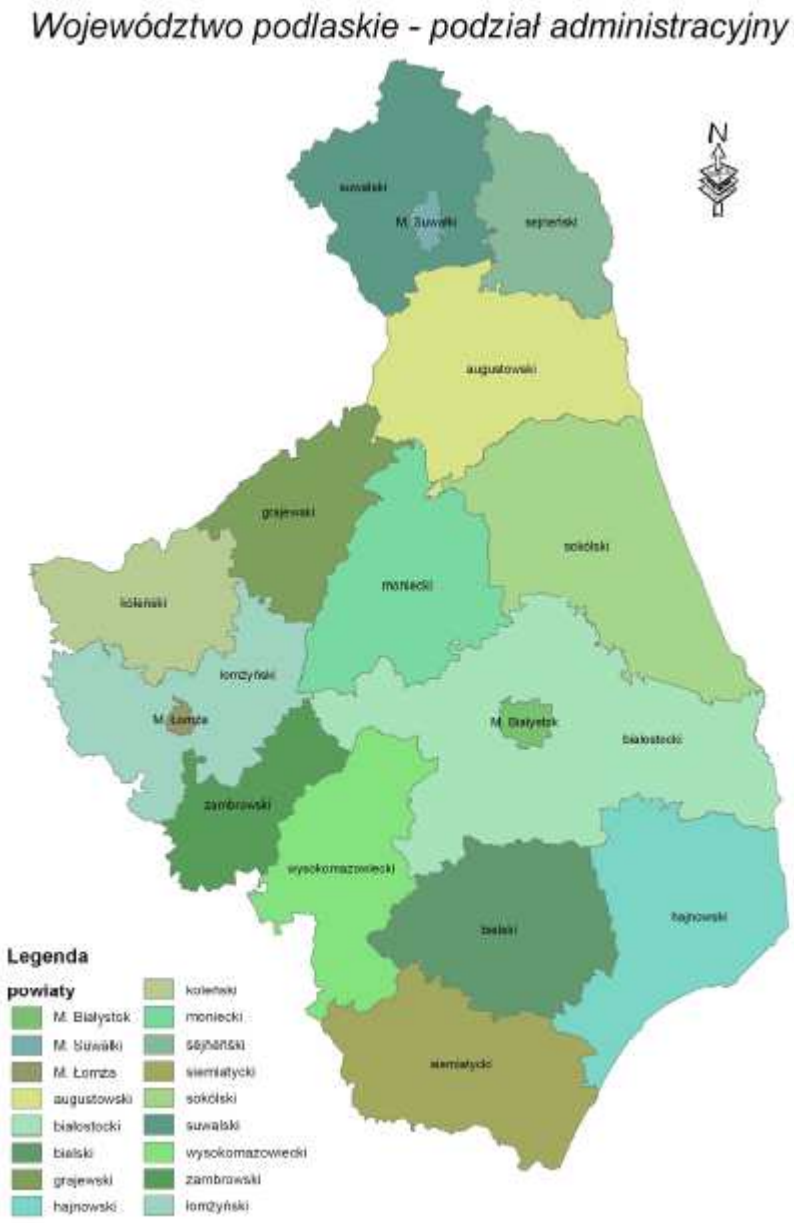
Krajobraz województwa podlaskiego jest zróżnicowany. Pod względem geologicznym województwo podlaskie położone jest na prekambryjskiej platformie wschodnioeuropejskiej obejmującej północno-wschodnią Polskę. Głównym, największym pod względem powierzchni regionem województwa jest *Nizina Północnopodlaska*. Jest to makroregion, który obejmuje północno-wschodnią Polskę i północno-zachodnią Białoruś. Północna część województwa leży w zasięgu *Pojezierza Litewskiego*. Rzeźba terenu ukształtowana została w czasie ostatniego zlodowacenia, w szczególności fazy leszczyńskiej, poznańskiej i pomorskiej.

Polska leży w strefie klimatu umiarkowanego przejściowego. Województwo podlaskie znajduje się pod wpływem klimatu umiarkowanego przejściowego z zaznaczającymi się wpływami kontynentalnymi. W województwie wyróżniono trzy główne regiony klimatyczne.

- Suwalski (położony w północnej części województwa, granica obszaru przebiega na wysokości Augustowa), najchłodniejszy region klimatyczny o dużych kontrastach opadowych, największe średnie roczne prędkości wiatru z dużym udziałem prędkości umiarkowanych i silnych.
- Podlaski (obejmujący centralną i południową cześć województwa) o najbardziej zaznaczonych cechach kontynentalizmu termicznego i dużym zróżnicowaniu opadowym. Wzdłuż południowej granicy regionu klimatycznego stopniowo ustępują cechy kontynentalne klimatu na korzyść warunków oceanicznych.
- Mazowiecki (wydłużony obszar zlokalizowany w południowo-zachodniej części województwa wzdłuż linii Kolno - Wysokie Mazowieckie - Siemiatycze), o odmiennych od pozostałych regionów prędkościach i strukturze wiatru w ciągu roku, mniejszych opadach, nieco wyższych temperaturach jesienią i zimą.

Obszar województwa pod względem klimatycznym należy do dzielnicy klimatu dość surowego. Najchłodniejszym miesiącem jest przeważnie styczeń, a najcieplejszym lipiec. Średnia roczna temperatura wynosi ok. 7 °C. Czas trwania zimy wynosi od 105 do 112 dni a lata od 80 do 90 dni. Liczba dni ze śniegiem wynosi od 85 do 100. Średni roczny opad wynosi 580 mm, z tego 60% opadów przypada na okres od kwietnia do września. Znaczna cześć opadów atmosferycznych spada w postaci śniegu. Pokrywa śnieżna pojawia się zazwyczaj już w listopadzie i znika w marcu. Dość wczesny początek chłodniejszych dni i późne ich zakończenie sprawia, że okres wegetacyjny w gminie trwa ok. 190 dni w roku. W ostatnich latach obserwuje się wzrost średnich temperatur i zmniejszenie wielkości średniej opadów.

Mapa nr 1. Podział administracyjny województwa podlaskiego

Źródło: *Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego w latach 2004-2006*, WIOŚ Białystok

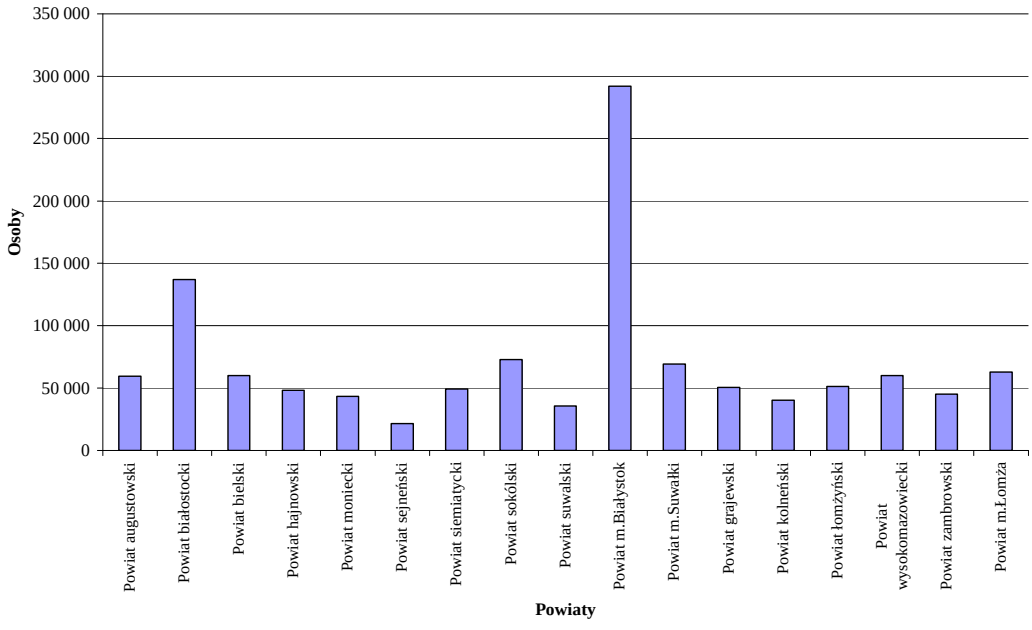
1. LUDNOŚĆ I STRUKTURA OSADNICZA

Województwo podlaskie liczy 1 196 101 mieszkańców, w tym 612 834 kobiety i 583 267 mężczyzn. Gęstość zaludnienia wynosi 59,4 osób/km^2 (średnia krajowa 122 osoby/km^2; średnia w UE 25 - 118 osoby/km^2), co plasuje je na 15 miejscu w kraju.

Województwo podzielone jest na 14 powiatów ziemskich i 3 grodzkie oraz 118 gmin i 3304 sołectwa. Sieć osadniczą stanowi 36 miast i 3945 miejscowości wiejskich. Największe miasta to Białystok (294 830 mieszkańców), Łomża (63 387 mieszkańców) i Suwałki (69 246 mieszkańców). [3]

Poziom urbanizacji (58,1%) należy do średnich w kraju, przy czym 45% ludności miejskiej województwa mieszka w mieście Białystok. Gęstość sieci miejskiej wynosi 18 miast na 10 tys. km^2, co daje 15 miejsce w kraju. Struktura zamieszkiwania charakteryzuje się dominacją ludności miejskiej – 59,49%, zaś na obszarze wiejskim zamieszkuje 40,51% ludności. Wskaźniki średniego zaludnienia gmin są niższe od średnich krajowych o ok. 25 – 30%. Poniższe wykresy przedstawią rozmieszczenie i strukturę wiekową ludności województwa podlaskiego.

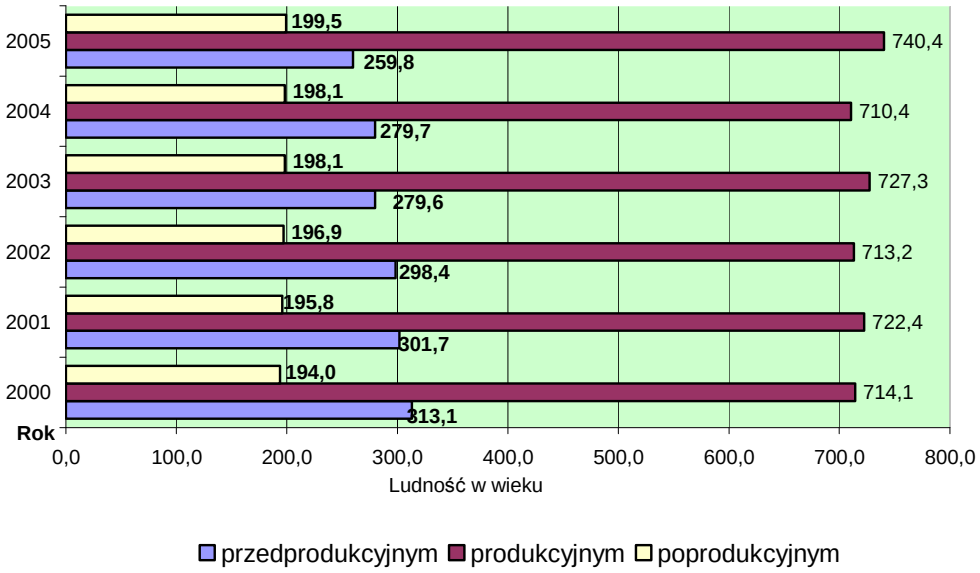
Wykres nr 1. Rozmieszczenie ludności według stałego miejsca zameldowania w 2006 roku

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl

[3] Dane z Głównego Urzędu Statystycznego, stan na 01.01.2007

Wykres nr 2. Struktura wiekowa ludności województwa podlaskiego (w tysiącach)

Źródło: Główny Urząd Statystyczny, www.stat.gov.pl

2. SEKTOR GOSPODARCZY

Istotną rolę z punku widzenia ochrony środowiska odgrywa gospodarka. Sektor gospodarki składa się z pięciu zasadniczych działów: rolnictwo, leśnictwo, przemysł, usługi i turystyka.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego w 2006 roku w województwie podlaskim zarejestrowanych było 89 tys. podmiotów gospodarczych, z tego 96% w sektorze prywatnym. W układzie terytorialnym tego typu ośrodki koncentrują się głównie w większych miastach, a ich oddziaływanie zwłaszcza na obszarach wiejskich jest mocno ograniczone. Większość instytucji otoczenia biznesu, na które składają się banki, instytucje finansowe, inkubatory innowacyjności i przedsiębiorczości, parki naukowo - produkcyjne, technopole, agencje rozwoju, instytucje doradcze, konsultingowe i szkoleniowe oraz organizacje wystawowe i promocyjne, funkcjonuje w trzech największych miastach regionu, czyli w Białymstoku, Łomży i Suwałkach. Najwięcej jednostek otoczenia biznesu zarejestrowanych jest jednak w stolicy województwa, Białymstoku, który pełni funkcję centrum działalności gospodarczej w regionie.

Przemysł województwa podlaskiego związany jest głównie z dominującym rolnictwem, a kluczową pozycję zajmuje produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych i napojów. W regionie przetwarzane są głównie rodzime surowce. W przetwórstwie rolno – spożywczym wiodące są przemysły: mięsny, owocowo – warzywny, piwowarski, spirytusowy i młynarski oraz najlepiej rozwinięte przetwórstwo mleka. Podlaskie mleczarnie są największymi i najnowocześniejszymi wytwórniami produktów mlecznych w kraju. Część produkcji importuje się na bardzo wymagające rynki Europy Zachodniej.

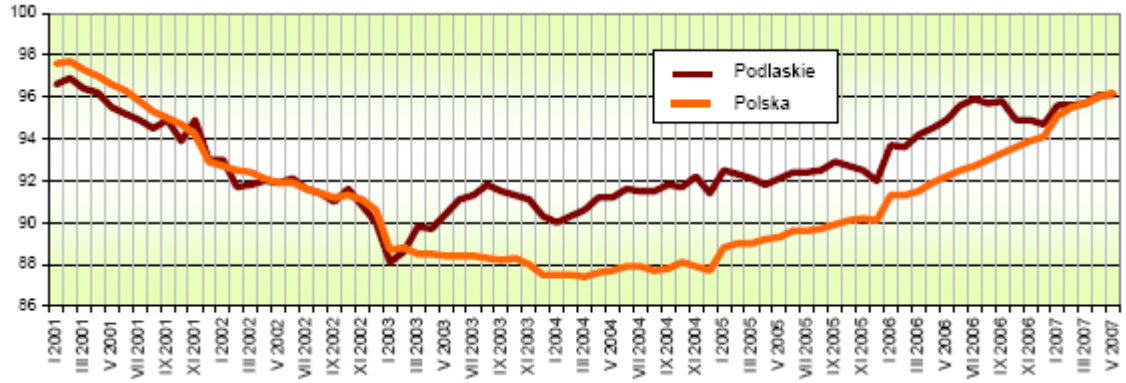
Przemysł na terenie województwa to przede wszystkim:

- produkcja i przetwórstwo artykułów spożywczych - 55,9 %,
- produkcja maszyn i urządzeń - 4,3 %,
- produkcja tkanin - 7 %,
- pozyskiwanie drewna i produkcja wyrobów z drewna - 11,8 %.

Stosunkowo niski jest jednak poziom technologiczny przemysłu. Z wyjątkiem przetwórstwa rolniczego, równomiernie rozmieszczonego w stosunku do bazy surowcowej, największe ogniska przemysłu skupione są w największych miastach województwa – Białymstoku - największym ośrodku przemysłowym regionu (z rozwiniętym przemysłem budowlanym, lekkim, elektromaszynowym i spożywczym) oraz w Łomży i Suwałkach. Głównym rynkiem zbytu dla towarów podlaskich przedsiębiorstw jest aglomeracja warszawska ze względu na chłonność rynku oraz bliskie położenie.

Zatrudnienie na terenie województwa podlaskiego od roku 2003 do maja 2007 roku wzrastało dynamicznie, przewyższając dynamikę przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw w kraju. Załamania wzrostu dynamiki następowały systematycznie na koniec każdego roku kalendarzowego. Od stycznia 2007 roku znów obserwujemy wzrost. Szczegółowe dane dotyczące dynamiki przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw na terenie województwa podlaskiego w porównaniu z obszarem całego kraju przedstawia poniższy wykres.

Wykres nr 3. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w sektorze przedsiębiorstw

Źródło: *Komunikat o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa podlaskiego*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, 29.06.2007 r.

W dziedzinie gospodarki istotną rolę odgrywają specjalne strefy ekonomiczne, parki technologiczne, naukowe i przemysłowe. Na obszarze województwa podlaskiego funkcjonują:

1. **Suwalska Specjalna Strefa Ekonomiczna** istnieje od 1996 r. Odpowiedzialna jest za sprzedaż terenów inwestycyjnych oraz wydawanie zezwoleń na prowadzenie działalności gospodarczej. W skład Suwalskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej - wchodzą 4 podstrefy: Suwałki (116,19 ha), Ełk (104,65 ha), Gołdap (57,15 ha) i Grajewo (10,93 ha). W ramach strefy działalność gospodarczą prowadzi 57 podmiotów (2005r./2006r.)
2. **Park Naukowo-Technologiczny Polska – Wschód w Suwałkach Spółka z o.o**. istnieje od 2004 r. Park powstał by stymulować rozwój ekonomicznego regionu poprzez wykorzystanie możliwości współpracy międzynarodowej i wspieranie przedsiębiorczości zorientowanej na zaawansowane technologie.
3. **Zambrowski Park Przemysłowy w Zambrowie,** otwarty w kwietniu 2006 r. Jest instytucją wspierającą inwestorów i przedsiębiorców w regionie, jak również platformą tworzenia nowych miejsc pracy.

Na terenie województwa podlaskiego nie ma przemysłu szczególnie degradującego środowisko. Występuje niewielka liczba zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska. Zauważalny jest także wzrost liczby zakładów przemysłowych spełniających wymogi BAT. Niestety ciągle jeszcze istnieją nieliczne zakłady bazujące na przestarzałych technologiach, zarówno w przemyśle jak i ciepłownictwie. Istnieje również problem zakładów stwarzających uciążliwość odorową dla otoczenia. Prawo polskie nie normuje jeszcze kwestii odorowych.

Istotną rolę gospodarczą na terenie województwa podlaskiego odgrywa również turystyka. Wg danych Urzędu Statystycznego w Białymstoku baza noclegowa województwa podlaskiego, według stanu na koniec lipca 2006 r., obejmowała 176 turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania, w tym 99 obiektów całorocznych.

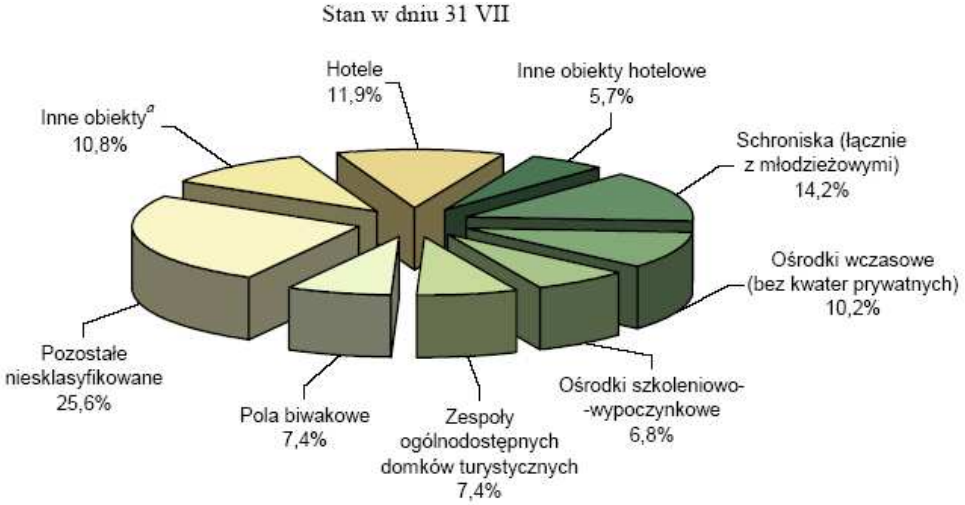
Stopień wykorzystania miejsc noclegowych, mierzony stosunkiem liczby udzielonych noclegów do nominalnej liczby miejsc noclegowych (wyrażony w procentach), w 2006 r. ukształtował się na poziomie 32,4% i był o 1,3 pkt wyższy niż rok wcześniej. Największy stopień wykorzystania miejsc noclegowych charakteryzował:

- zakłady uzdrowiskowe – 81,3%,
- ośrodki do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego - 80,8%,
- ośrodki kolonijne – 73,3%
- motele – 57,0%.

W roku 2005 województwo podlaskie odwiedziło 0,7 mln turystów krótkookresowych (wypoczynek weekendowy) z czego 43% zatrzymało się u rodziny i przyjaciół a 27% odbywało delegacje służbowe. Najwięcej turystów (49%) odwiedziło region jesienią.

W końcu 2006 r. w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania zlokalizowanych na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 167 placówek gastronomicznych, tj. o 1 mniej niż rok wcześniej, przy czym zmniejszyła się liczba punktów gastronomicznych, zaś powstały nowe bary i kawiarnie oraz stołówki, a istniejące punkty gastronomiczne zmieniały częstokroć właścicieli.

Wykres nr 4. Struktura turystycznych obiektów zbiorowego zakwaterowania w 2006 r.

a Motele, pensjonaty, domy wycieczkowe, ośrodki kolonijne, domy pracy twórczej, kempingi, ośrodki do wypoczynku sobotnio-niedzielnego i świątecznego, zakłady uzdrowiskowe.

Źródło: *Turystyka w województwie podlaskim w 2006 r.*, Urząd Statystyczny w Białymstoku, maj 2007 r.

Naturalne uwarunkowania przyrodnicze regionu umożliwiają nie tylko wysokiej jakości turystykę i wypoczynek, ale także podejmowanie leczenia i rehabilitacji. W województwie podlaskim istnieją naturalne warunki do rozwoju przyrodolecznictwa i lecznictwa uzdrowiskowego w oparciu o trzy ośrodki:

- Augustów,
- Supraśl,
- Mielnik.

Aktualnie status uzdrowisk posiadają Augustów i Supraśl (Mielnik czyni starania o przyznanie statusu), zaś czynne lecznictwo uzdrowiskowe prowadzone jest jedynie w Augustowie. W obu podlaskich uzdrowiskach brak jest odpowiedniej bazy do wykorzystania ich potencjału uzdrowiskowego.

Coraz bardziej popularne wśród społeczeństwa są bezpieczne dla środowiska formy sportu i rekreacji, turystyki i kontaktu z przyrodą.

Coraz większą popularnością na terenie województwa podlaskiego cieszą się gospodarstwa agroturystyczne oraz ekologiczne uprawy żywności. Niestety ciągle jeszcze funkcjonuje mała liczba gospodarstw rolnych produkującą „zdrową żywność". Zarówno w Polsce jak i zagranicą widoczny jest wzrost popytu konsumentów na żywność produkowaną metodami ekologicznymi.

3. DZIEDZICTWO

Województwo podlaskie to nie tylko Podlasie, którego historyczną granicę północną wyznaczała dolina Biebrzy, ale i Suwalszczyzna oraz wschodnia część Mazowsza. Region leży w geograficznym środku Europy, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych z zachodu na wschód i z południa na północ kontynentu.

Województwo słynie z niezliczonych osobliwości przyrodniczych. Nazywane od kilkudziesięciu lat Zielonymi Płucami Polski ma do zaoferowania czyste powietrze, wody oraz nieskażone kompleksy leśne, które pokrywają niemal 30% jego powierzchni. Wszędzie witają turystów gościnni i dumni mieszkańcy. Dumni ze swojej historii oraz umiejętności zgodnego przez wieki sąsiedztwa wielu narodów – Polaków, Żydów, Białorusinów, Litwinów, Ukraińców i Tatarów. Nieprzypadkowo w tym miejscu spotkania kultury wschodu i zachodu powstał międzynarodowy język esperanto.

W tym rejonie Polski znajduje się najstarsza na Niżu Europejskim, piękna Puszcza Białowieska z Białowieskim Parkiem Narodowym, będącym ostoją żubra. Pierwotny fragment Puszczy objęty całkowitą ochroną wpisany został, jako jedyny obiekt przyrodniczy z Polski, na listę Dziedzictwa Światowego.

Tu również znajduje się największy w Europie kompleks bagien – siedlisko rzadkich gatunków fauny i flory. Najcenniejsza cześć tych terenów to Biebrzański i Narwiański Park Narodowy – raj dla ornitologów, kajakarzy oraz wszystkich tych, którzy lubią całymi dniami przemierzać bagniste tereny, by podziwiać nieujarzmioną, dziką przyrodę.

Perłą Suwalszczyzny jest Wigierski Park Narodowy, który spośród innych parków narodowych w Polsce wyróżnia ekologiczne zróżnicowanie licznych na tym terenie jezior i rzek, mozaikowy układ ekosystemów leśnych, wodnych i torfowiskowych oraz występowanie ciekawych form polodowcowej rzeźby terenu. O wybitnych walorach Parku decydują jeziora, z których największe i najgłębsze to jezioro Wigry. Na jego półwyspie, wysuniętym w głąb jeziora, góruje nad okolicą dawny klasztor Kamedułów – najcenniejszy zabytek na terenie Parku.

Cenne zasoby przyrodnicze chronione są również na terenach trzech parków krajobrazowych: Łomżyńskiego, Suwalskiego oraz Puszczy Knyszyńskiej, których piękne, zróżnicowane krajobrazy oprócz turystów przyciągają fotografów i twórców filmowych.

Podlasie jest jednym z najciekawszych regionów Europy, w którym drzemie potężny potencjał gospodarczy, turystyczny i intelektualny. Wybitne walory przyrodniczo – krajobrazowe, bogactwo kultur i tradycji, czyste środowisko naturalne przesądzają o atrakcyjności regionu.

W skład Europejska Sieć Natura 2000 wchodzą dwa typy obszarów:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie dziko żyjących ptaków, tzw. Dyrektywy Ptasiej - o powierzchni 790381ha na terenie województwa podlaskiego,
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)- wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw. Dyrektywy Siedliskowej zwanej też Habitatową dla siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I oraz gatunków

roślin i zwierząt wymienionych w załączniku II do Dyrektywy. – o powierzchni 286511 ha na terenie województwa podlaskiego,

Obszary Natura 2000 wyznaczone na podstawie obu dyrektyw częściowo nakładają się na siebie. Dodatkowo były one już wcześniej objęte ochroną prawną, i częściowo pokrywają się z siecią obszarów chronionych województwa. Praktycznie, system obszarów chronionych Natura 2000 działa równolegle z siecią obszarów chronionych i wzmacnia prawne reżimy ochronne zgodnie z ustawodawstwem Unii Europejskiej.

III. OCENA AKTUALNEGO STANU ŚRODOWISKA WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

1. ZASOBY WODNE

1.1. Wody powierzchniowe

1.1.2. Stan aktualny

Zasoby wód powierzchniowych na terenie województwa podlaskiego tworzy 330 jednolitych części wód: rzeki, jeziora, stawy, kanały oraz sztuczne zbiorniki wodne.

Sieć rzeczną województwa podlaskiego stanowią rzeki:

- Narew (o powierzchni zlewni na obszarze Polski - 53873 km^2).
- Biebrza (powierzchnia zlewni na obszarze Polski - 7051 km^2),
- Bug (powierzchnia zlewni na obszarze Polski - 19284 km^2),
- Nurzec (powierzchnia zlewni na obszarze Polski - 2083 km^2).

Rzeki województwa tworzą działy wodne II i III rzędu, wchodzące w skład dorzecza Wisły oraz I rzędu w dorzeczach Niemna i Pregoły. W dorzeczu Niemna, o powierzchni 1993,8 km^2 w granicach województwa podlaskiego, głównymi ciekami są: Szeszupa oraz Czarna Hańcza i jej dopływ Marycha. W dorzeczu Pregoły znajdują się cieki: Błędzianka i Bludzia.

Zlewnie głównych rzek posiadają w większości cechy typowe dla zlewni nizinnych. Dominują meandrujące koryta rzek, tworzące rozległe doliny, często o charakterze podmokłym i bagienno-torfowym. Znaczne obszary zlewni rzek pokrywają łąki i powierzchnie leśne, w tym obszary objęte, ze względu na walory przyrodnicze, różnorodnymi formami ochrony.

Na terenie województwa podlaskiego występuje znaczna ilość naturalnych zbiorników wód stojących. Szacuje się, że znajduje się tu około 280 jezior. Jeziorem o największej powierzchni lustra wody (z wyłączeniem powierzchni wysp) są Wigry (2118 ha). Do jezior o największej głębokości należą: Hańcza - najgłębsze w Polsce (108,5 m), Wigry (73 m), Ożewo (55,5 m), Gaładuś (55 m).

Największe zasoby wód jeziorowych w województwie podlaskim znajdują się na Pojezierzu Wigierskim oraz w rejonie Pagórków Augustowskich Jezior. Pozostały obszar

województwa podlaskiego jest ubogi w wody stojące. Jego większe zasoby stanowią jeziora: Rajgrodzkie o powierzchni 1503,2 ha i maksymalnej głębokości 52 m, Łacha o powierzchni 20 ha (zarastające), Mierucie o powierzchni 31,2 ha i średniej głębokości 2,0 m, Toczyłowo o powierzchni 101,8 ha i średniej głębokości 4,7 m i Maliszewo o powierzchni 70 ha (zarastajace) oraz zbiorniki sztuczne: Siemianówka o powierzchni zalewu 3250 ha, Wasilków - 12,0 ha oraz szereg zbiorników wodnych.

Sieć wodną uzupełniają stawy i kanały. Największym i niewątpliwie najbardziej znanym jest Kanał Augustowski, łączący rzekę Biebrzę z Pojezierzem Augustowskim.

Obecnie melioracje w województwie podlaskim podstawowe i szczegółowe wymagają zwiększonych nakładów na ich prawidłowe funkcjonowanie. W większości urządzenia melioracyjne wymagają modernizacji i wymiany na nowe.

1.1.3. Zagrożenia

Głównym zagrożeniem dla wód powierzchniowych na terenie województwa podlaskiego są zanieczyszczenia spowodowane nieprawidłową gospodarką ściekową. Znajdują się tu 54 większe rzeki i cieki, które są objęte systematycznymi badaniami monitoringowymi z racji ich gospodarczego wykorzystania lub konieczności ochrony przed zanieczyszczeniem. Całkowita długość rzek objętych systematyczną kontrolą wynosi łącznie 1819,9 km. Poniżej w tabeli przedstawiono ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu w rozbiciu na rodzaj ładunku i podział administracyjny według powiatów. Z analizy wynika, iż na największe ładunki zanieczyszczeń w ściekach oczyszczonych odprowadzają miasta Białystok, Łomża, Suwałki oraz powiat ziemski białostocki.

Tabela nr 1. Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu

Wyszczególnienie		**BZT_5** [kg/rok]		**ChZT** [kg/rok]		**zawiesina** [kg/rok]		**azot ogólny** [kg/rok]		**fosfor ogólny** [kg/rok]	
		2005	**2006**	**2005**	**2006**	**2005**	**2006**	**2005**	**2006**	**2005**	**2006**
Powiaty	augustowski	7.553	9.607	68.308	77.326	32.583	34.688	9.395	14.790	2.218	2.300
	białostocki	30.588	29.416	179.978	173.677	35.761	33.305	51.624	50.107	6.018	2.671
	bielski	10.995	13.703	80.846	83.055	19.444	12.419	19.806	21.515	2.032	1.522
	hajnowski	17.233	14.879	64.762	65.533	18.659	17.274	13.830	7.397	1.305	1.398
	moniecki	6.180	9.907	33.790	35.873	10.483	10.198	11.220	12.074	2.680	2.616
	sejneński	4.198	2.848	17.991	18.358	3.124	5.102	3.234	2.953	351	486
	siemiatycki	16.587	18.026	70.846	67.728	34.273	33.886	6.658	7.018	1.267	1.651
	sokólski	16.721	18.857	103.513	88.099	23.362	18.368	18.621	18.944	5.569	1.641
	suwalski	1.651	1.606	7.581	7.891	1.846	2.332	2.467	3.045	579	589
	grajewski	6.482	7.088	42.707	45.077	7.207	7.338	7.976	7.868	1.214	1.253
	kolneński	2.347	3.103	18.897	22.084	5.372	6.561	3.700	3.662	912	933

Wyszczególnienie	BZT_5 [kg/rok]		ChZT [kg/rok]		zawiesina [kg/rok]		azot ogólny [kg/rok]		fosfor ogólny [kg/rok]	
	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006	2005	2006
łomżyński	397	2.384	4.673	12.972	681	2.639	0	0	0	0
wysokomazowiecki	3.761	2.243	32.233	23.359	9.327	4.085	267	0	24	0
zambrowski	4.070	4.734	35.922	43.612	3.974	4.321	10.185	9.926	770	815
m.Białystok	139.225	139.817	1.228.455	1.268.708	436.784	284.812	278.450	302.936	21.839	17.865
m.Łomża	27.571	22.874	192.994	176.754	29.338	32.232	40.649	33.618	2.722	4.367
m.Suwałki	19.323	19.560	176.768	148.876	27.911	33.325	42.582	58.319	2.505	3.622

Źródło: Na podstawie danych z Głównego Urzędu Statystycznego.

W 2006 roku stan jakości wód powierzchniowych w województwie podlaskim przedstawiał się następująco:

- nie występują obszary wrażliwe na zanieczyszczenia związkami azotu ze źródeł rolniczych,
- wskazano jedno ujęcie powierzchniowe wód płynących, zlokalizowane na rzece Supraśl, której część zlewni stanowi obszar ochronny ujęcia i powinna być monitorowana pod kątem zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia,
- na terenie województwa znajduje się 313 obiektów (rzek, jezior, zbiorników wraz z dopływami) przeznaczonych do bytowania ryb karpiowatych oraz 30 obiektów przeznaczonych do bytowania ryb łososiowatych w warunkach naturalnych oraz umożliwiających migracje ryb.

Ocenę czystości wód wykonano według przepisów Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. w sprawie klasyfikacji dla prezentowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych, sposobu prowadzenia monitoringu oraz sposobu interpretacji i prezentacji stanu tych wód. Wprowadza ono 5 klas czystości wód, które oceniane są w punktach (profilach pomiarowych).

Klasyfikacja ogólna czystości wód województwa podlaskiego w 2006 roku, w ujęciu statystycznym, przedstawia się następująco:

- brak wód o bardzo dobrej i dobrej jakości (I i II klasy czystości);
- woda zadawalającej jakości (III klasa czystości) wystąpiła w 39 profilach pomiarowych (tj. 42,4% profili zbadanych) m. in. na rzekach: Narew (w profilach w m. Narew, w m. Ploski, w m. Strabla, w m. Rzędziany), Narewka profil poniżej Białowieży, Jaskranka i Nereśl w profilach ujściowych, Supraśl (profil w m. Mościska, powyżej

m. Supraśl i w m. Nowodworce), Sokołda i Czarna w profilach ujściowych, Biebrza (7 na 9 stanowisk) i jej dopływy: Sidra, Kamienna, Netta, Jegrznia, Biebła, Wissa, Olszanka w profilach ujściowych, Brzozówka (w profilach w m. Krasne Folwarczne i w m. Karpowicze), Ełk (w profilu w m. Grajewo i w m. Osowiec), Pisa, Skroda i Nurzec w profilu ujściowym, Świsłocz w profilu granicznym m. Bobrowniki, Czarna Hańcza (w profilach: Bród Stary i Sobolewo), Szeszupa profil graniczny wodowskaz Poszeszupie, Szelmentka profil w m. Smolnica oraz Marycha profil wodowskaz Zelwa;

- woda o niezadowalającej jakości (IV klasa czystości) wystąpiła w 39 profilach pomiarowych (42,4% profili zbadanych), m. in. na rzekach: Narew (w 11 na 16 stanowisk), na dopływach rzeki Narew na terenie Narwiańskiego Parku Narodowego (Turośnianka, Czaplinianka, Liza profile ujściowe), Orlanka, Gać w profilach ujściowych, Jabłonka (w m. Wola Zambrowska), Narewka (w profilu powyżej m. Białowieża i w profilu ujściowym), Supraśl (profilu w m. Jurowce oraz w profilu ujściowym), rzeka Biebrza (w m. Lipsk i w m. Sztabin), oraz jej dopływy w profilach ujściowych: Lebiedzianka, Boberka, Kosódka, Klimaszewnica, rzeka Ełk w profilu w m. Szymany, Łomżyczka w profilach ul. Poznańska, ul. Wojska Polskiego oraz Grobla Jednaczewska, Pisa (w profilach w m. Wincenta i w m. Dobrylas), Turośl w profilu ujściowym, Łabna w profilach w m. Kolno I oraz w m. Kolno II, Leśna w profilu powyżej Hajnówki;
- woda złej jakości (V klasa czystości) wystąpiła w 14 profilach (15,2% profli zbadanych) m. in. na rzekach: Narew w profilu w m. Bondary, Awissa i Horodnianka w profilach ujściowych, Supraśl (w profilach poniżej Michałowa i poniżej Gródka), Biała (d. Supraśli) w profilu przy Ośrodku OSW i w profilu ujściowym, Kropiwna w profilu ujściowym, Jabłonka w profilu w m. Nagórki, Leśna w profilu poniżej Hajnówki i w profilu granicznym w m. Topiło, Krynka w profilu granicznym poniżej Krynek, Kamianka w profilu ujściowym oraz Brok w profilach w m. Michałki i w m. Ołdaki.

Klasyfikacja przydatności do bytowania ryb w warunkach naturalnych, na podstawie badań przeprowadzonych w 2006 roku wykazała, że na 92 przebadanych przekrojów pomiarowo-kontrolnych w żadnym jakość wód nie spełnia kryteriów wskaźników określonych w wyżej wymienionym Rozporządzeniu jako właściwych warunków do bytowania ryb, zarówno karpiowatych jak i też łososiowatych. W większości przypadków na negatywną ocenę miały wpływ przekroczenia wskaźników: stężeń azotynów i fosforu

ogólnego, tlenu rozpuszczonego, a w niektórych punktach dodatkowo BZT_5, azotu amonowego i amoniaku niezjonizowanego i sporadycznie pozostałego chloru całkowitego.

Klasyfikacja wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych wykazała, że na obszarze województwa podlaskiego nie wystąpiły odcinki rzek spełniające kryteria wód zagrożonych zanieczyszczeniami ze źródeł rolniczych.

Klasyfikacja **wód podatnych na eutrofizację** wykazała, że na 92 zbadanych profili pomiarowych, w 24 woda jest podatna na proces eutrofizacji (co stanowi 26% profili zbadanych). Wg PWIOŚ w Białymstoku w okresie ostatniego dziesięciolecia funkcjonowania zbiornika Siemianówka wykształciły się już charakterystyczne cykle przemian materii w środowisku wodnym zbiornika. W ich wyniku obserwowano zjawisko pojawiania się masowych, corocznych zakwitów glonów sinicowych, które w latach suchych 1999-2000 ulegały wyraźnemu nasileniu. Obecność zbiornika niekorzystnie wpływa na jakość wód Narwi, obniżając ich czystość nawet o dwie klasy (z II klasy do wód pozaklasowych) ze względu na stężenia chlorofilu „a", przekraczające normy dopuszczalne na znacznej odległości od budowli upustowej. Badania zbiornika, prowadzone przez PWIOŚ w 2006 roku nie wykazują antropogenicznych źródeł zanieczyszczenia wód, przyczyniających się w szczególności do wzrostu jego eutrofizacji.[4]

Klasyfikacja wód powierzchniowych przeznaczonych do zaopatrzenia ludności w wodę do spożycia. Na terenie województwa podlaskiego istnieje jedno ujęcie powierzchniowe wód płynących, zlokalizowane na rzece Supraśl w Wasilkowie, zaopatrujące w wodę aglomerację białostocką. Część zlewni Supraśli stanowi obszar strefy ochronnej ujęcia. W roku 2006 była ona monitorowana pod kątem jakości wód do zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do picia. Wyniki badań wykazały wody kategorii A2 (kategoria A2 — woda wymagającą typowego uzdatniania fizycznego i chemicznego, w szczególności utleniania wstępnego, koagulacji, flokulacji, dekantacji, filtracji, dezynfekcji - chlorowania końcowego); w punktach: powyżej m. Supraśl w m. Nowodworce oraz kategorii A3 (kategoria A3 — woda wymagająca wysokosprawnego uzdatniania fizycznego i chemicznego, w szczególności utleniania, koagulacji, flokulacji, dekantacji, filtracji, adsorpcji na węglu aktywnym, dezynfekcji) w m. Jurowce.[5]

[4] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

[5] *Stan czystości wód*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, 2006 r.

Zagrożeniem dla wód są również spływy powierzchniowe, z przyległych terenów rolniczych, występujące w fazie ulewnych deszczy.

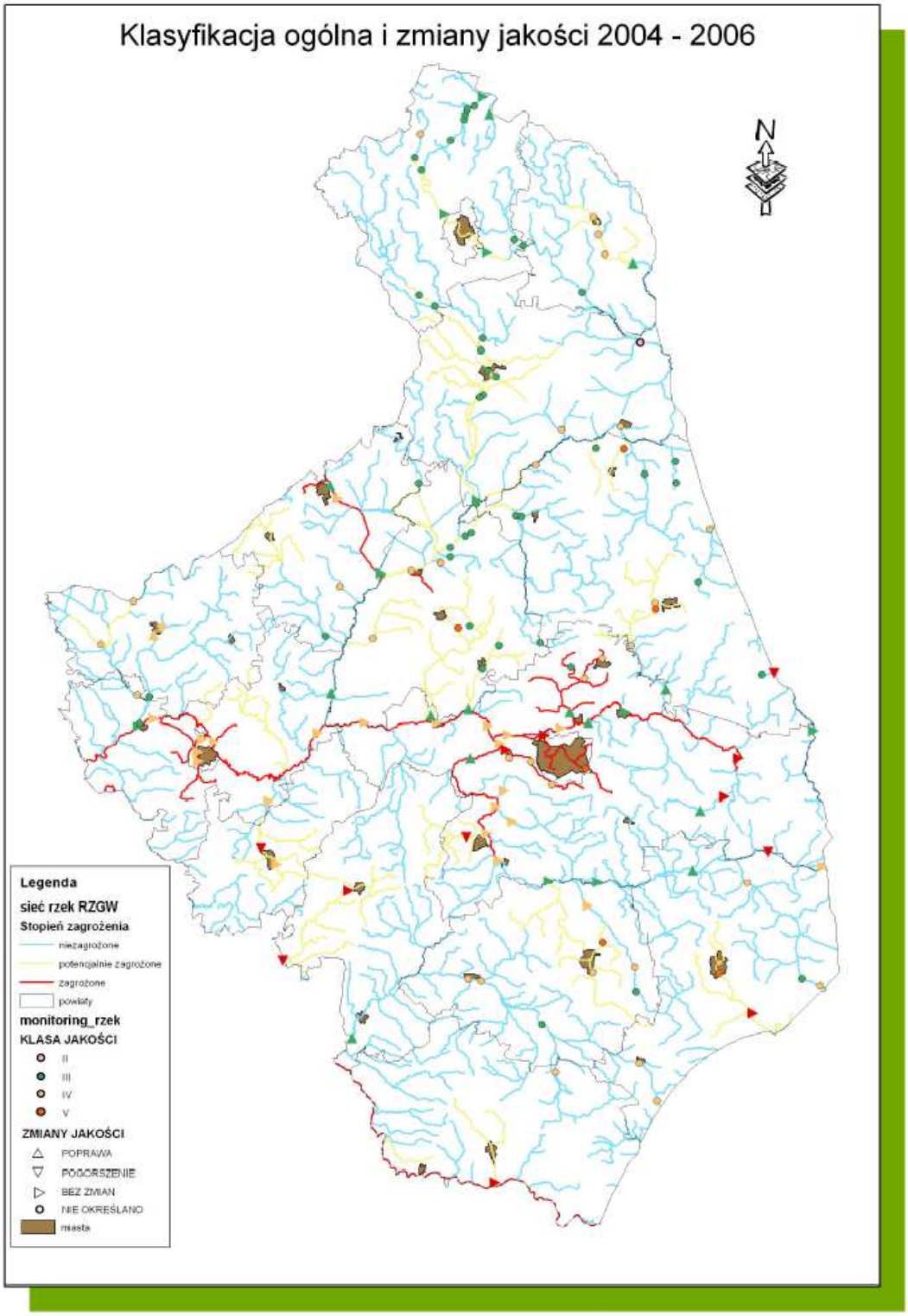
W roku 2004 PWIOŚ w Białymstoku dokonał oceny czystości wód w 96 punktach pomiarowych (30 w sieci diagnostycznej, 60 w operacyjnej oraz 6 w sieci badawczej). Badania prowadzono na 35 rzekach (w tym 7 rzek granicznych). W 2005 roku ustalono 75 punktów pomiarowych (20 w sieci diagnostycznej, 55 w sieci operacyjnej). Badania prowadzono na 32 rzekach (w tym 7 rzek granicznych). W roku 2006 na terenie województwa podlaskiego dokonano oceny jakości wód 47 rzek w 92 przekrojach pomiarowo-kontrolnych. Poniżej na mapie przedstawiono stan jakości wód powierzchniowych w latach 2004 – 2006 (*Mapa nr 2*).

1.1.4. **Wnioski:**

Stan jakości wód powierzchniowych w województwie podlaskim przedstawia się następująco:

- na terenie województwa znajduje się ponad 330 obiektów (rzek, jezior, zbiorników wraz z dopływami) przeznaczonych do bytowania ryb w warunkach naturalnych oraz umożliwiających migracje ryb;
- brak jest wód o bardzo dobrej jakości;
- nie występują obszary wrażliwe na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych;
- wody płynące w okresach intensywnych opadów są zanieczyszczane spływami z pól i łąk, ze względu na zły stan rowów melioracyjnych;
- część zlewni, zwłaszcza te, które stanowią obszar ochronny ujęć wody pitnej powinny być monitorowane pod kątem zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia.

Mapa nr 2. Stan jakości wód powierzchniowych w latach 2004 - 2006[6]

[6] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, PWIOŚ w Białymstoku

1.2. Wody podziemne

1.2.2. Stan aktualny

Wody podziemne służą głównie zaspokojeniu potrzeb komunalnych i przemysłu. Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych w województwie podlaskim pochodzą z utworów geologicznych (stan na 1 stycznia 2007):

- ogółem – 75 253,6 m^3/h.
- z utworów czwartorzędowych – 73 139,5 m^3/h,
- z utworów trzeciorzędowych – 2 068,1 m^3/h,
- z utworów kredowych – 34 m^3/h,
- z utworów starszych - 12 m^3/h.[7]

Z analizy porównawczej aktualnego zużycia wód podziemnych na potrzeby ludności i gospodarki komunalnej oraz zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych wynika, iż zużycie w 2005 roku było przeszło 8 razy mniejsze od zasobów eksploatacyjnych, co oznacza, że w skali województwa zasoby eksploatacyjne wód podziemnych są wystarczające.

Tabela nr 2. Bilans wód podziemnych (stan na 2005 rok)

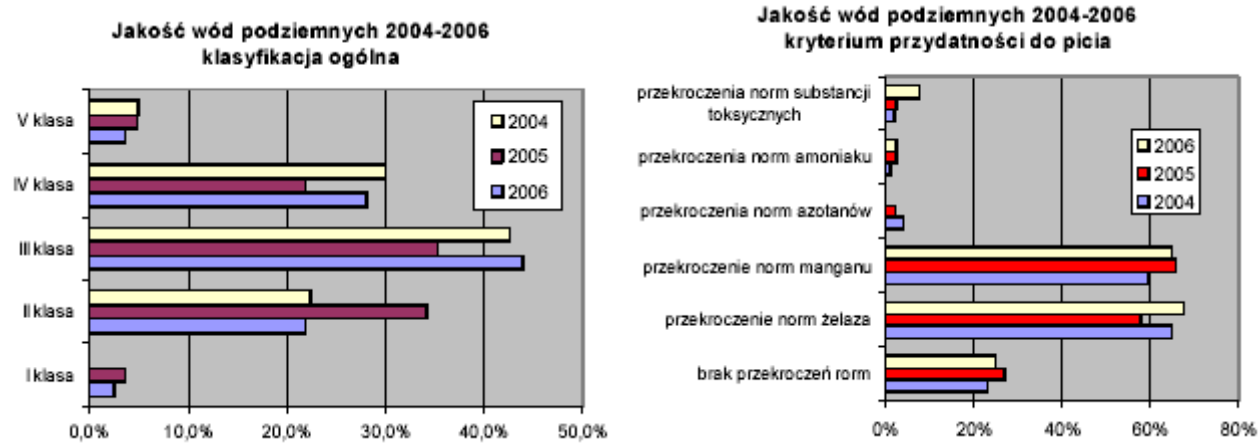
Wyszczególnienie	**Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności**	**Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych**
	[m^3/rok]	[m^3]
Województwo podlaskie	80 605 600	658 700 000

Źródło: Główny Urząd Statystyczny

Zasoby wód podziemnych na terenie województwa podlaskiego są rozmieszczone dość nierównomiernie. Na obszarze województwa znajdują się trzy zbiorniki wód podziemnych (GZWP Nr 216 – „Sandr Kurpie", nr 217 – „Pradolina rzeki Biebrzy" i nr 218 – „Pradolina rzeki Supraśl").

[7] Dane z Urzędu Marszałkowskiego Województwa Podlaskiego

Wykres nr 5. Jakość wód podziemnych w latach 2004 - 2006 r[8].

Badania przeprowadzone na obszarze województwa podlaskiego, przez PWIOŚ w Białymstoku, pozwalają stwierdzić, że jakość wód podziemnych ogólnie należy określić jako dobrą. W ujęciu statystycznym w 2006 roku, w 65% zbadanych otworów jakość wód zaliczono do wód o dobrym stanie jakościowym (I, II, III klasa), a 35% do wód niezadowalającej i złej jakości (IV i V klasa). Największy wpływ na obniżenie ogólnej jakości wód miały związki żelaza i manganu. Inne zanieczyszczenia sporadycznie wystąpiły w pojedynczych studniach. Normy wód przeznaczonych do spożycia spełnione były w 27% studni. Większość zasobów wód podziemnych nadaje się do bezpośredniego wykorzystania a na cele konsumpcyjne – po zastosowaniu prostych metod uzdatniania (usuwanie naturalnych pierwiastków - żelazo i mangan) i na cele gospodarcze.

1.2.3. Zagrożenia

Podstawowym zagrożeniem wód podziemnych są zanieczyszczenia przenikające z powierzchni ziemi, zanieczyszczeń gruntu, przenikania wód powierzchniowych czy wód opadowych zawierających zanieczyszczenia znajdujące się w powietrzu. W miejscach, gdzie brak jest dostatecznej izolacji poziomu wodonośnego, następuje szybka wymiana wód, a tym samym przemieszczanie zanieczyszczeń.

Głównymi zagrożeniami antropogenicznymi są[9]:

- niewłaściwe stosowanie nawozów naturalnych (w tym głównie gnojowicy),
- chemizacja rolnictwa (nadmierne stosowanie nawozów mineralnych i środków ochrony roślin).

[8] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

[9] *Stan czystości wód*, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, 2006 r.

- nieodpowiednio zabezpieczone podłoża składowiska odpadów czy wylewiska,
- niewłaściwie zabezpieczone stacje i magazyny paliw,
- zanieczyszczone wody powierzchniowe (infiltracja do warstw wodonośnych),
- zanieczyszczenia atmosfery (opad pyłów i gazów imitowanych do atmosfery, kwaśne deszcze),
- nieszczelne zbiorniki ściekowe,
- szlaki komunikacyjne o dużym natężeniu ruchu.

Ocenę jakości wód wykonuje się na podstawie rozporządzenia Ministra Środowiska[10]. Zgodnie z rozporządzeniem klasyfikacja jakości wód podziemnych obejmuje 5 klas. Punkty badawcze sieci podstawowej pochodzą z krajowej bazy danych Państwowego Instytutu Geologicznego. W województwie podlaskim w roku 2005 badania realizowane były w sieci 82 punktów badawczych (studnie wiercone, studnie kopane, otwory obserwacyjne - piezometry i źródła). Oparta na wynikach badań monitoringowych ocena wskazała, że w roku 2005 na terenie województwa podlaskiego występowały wody:

- bardzo dobrej jakości (klasa I) – 3,7%,
- dobrej jakości (klasa II) – 34,0%,
- zadowalającej jakości (klasa III) – 35,4%,
- niezadowalającej jakości (klasa IV) - 22,0%,
- złej jakości (klasa V) – 4,9% .

Dominującymi wskaźnikami w zakresie stężeń odpowiadających wodzie o niskiej jakości były: żelazo - 58% zbadanych i amoniak - 18,3%. Inne zanieczyszczenia klasyfikujące wodę do niskiej jakości wystąpiły sporadycznie tzn.: wodorowęglany - 7 otworów, potas - 4; fosforany- 3, azotany - 2, tlen rozpuszczony - l, sód -1, węgiel org. - 1, bor - 1, fluorki - 1.

Dominujące wskaźniki przekraczające normy dla wód przeznaczonych do spożycia przez ludzi to żelazo 63% i mangan - 62% zbadanych otworów. Inne zanieczyszczenia wystąpiły sporadycznie w pojedynczych studniach.[11]

[10] Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 lutego 2004 r. *w sprawie klasyfikacji dla prezentowania stanu wód powierzchniowych i podziemnych, sposobu prowadzenia monitoringu oraz sposobu interpretacji i prezentacji stanu tych wód* (Dz. U. Nr 32, poz. 284)

[11] *Wyniki badań wód podziemnych na terenie woj. Podlaskiego w 2005 roku. (sieć krajowa i regionalna),* Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, luty 2006

Głównym zagrożeniem wód podziemnych jest migracja zanieczyszczeń z powierzchni ziemi, w szczególności zanieczyszczenia gruntu i przenikanie zanieczyszczonych wód powierzchniowych czy wód opadowych. Na obszarach o braku dostatecznej izolacji poziomu wodonośnego następuje szybka wymiana wód i przemieszczanie zanieczyszczeń.

Istotne znaczenie dla jakości wód podziemnych mają również zagrożenia antropogeniczne, w szczególności:

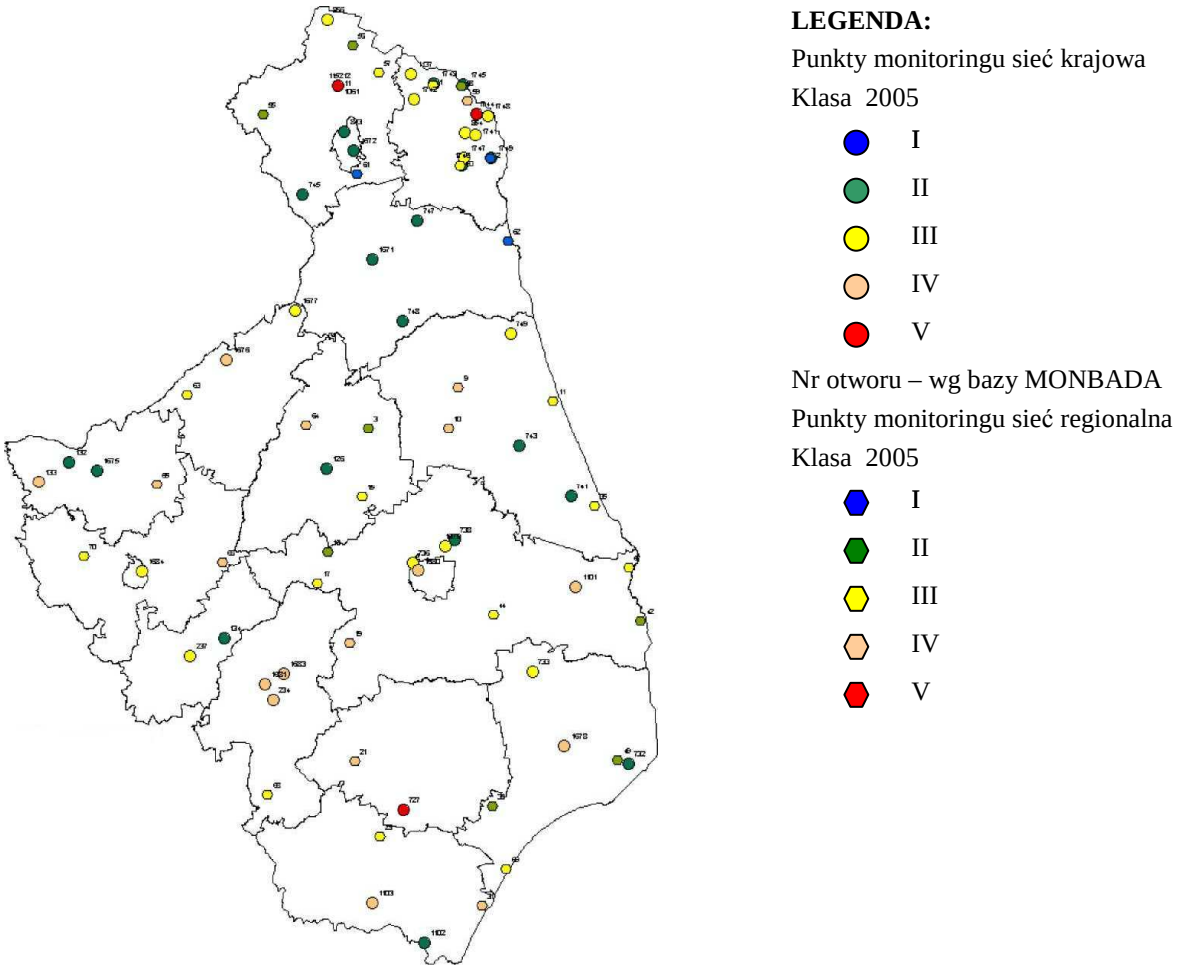
- chemizacja rolnictwa,
- stosowanie nawozów naturalnych niezgodnie z Kodeksem Dobrej Praktyki,
- zanieczyszczenia atmosfery (opad pyłów i gazów imitowanych do atmosfery, kwaśne deszcze), związane między innymi z dużym natężeniem ruchu komunikacyjnego,
- nieszczelne zbiorniki, np. ściekowe (szamba), paliwowe,
- nieodpowiednio zabezpieczone podłoża składowiska odpadów czy wylewiska.

Poniżej na mapie przedstawiono ocenę jakości wód podziemnych w punktach monitoringu sieci krajowej (*Mapa nr 3*).

1.2.4. Wnioski:

- Zasoby wód na terenie województwa podlaskiego są wystarczające,
- Ich jakość należy ogólnie ocenić jako dobrą.
- W ostatnich latach notuje się spadek zużycia wody podziemnej. Spowodowane jest to zmniejszonym zapotrzebowaniem na cele przemysłowe (spadek produkcji) oraz oszczędną gospodarkę wodą.
- W 2006 roku 65% zbadanych otworów zaliczono do wód o dobrym stanie jakościowym (I, II, III klasa), a 35% do wód niezadowalającej i złej jakości (IV i V klasa).
- Największy wpływ na obniżenie ogólnej jakości wód miały związki żelaza i manganu.
- Większość zasobów wód podziemnych nadaje się do bezpośredniego wykorzystania a na cele konsumpcyjne – po zastosowaniu prostych metod uzdatniania (usuwanie naturalnych pierwiastków - żelazo i mangan) i na cele gospodarcze.

Mapa nr 3. Ocena jakości wód podziemnych woj. podlaskie 2005r.

Źródło: *Wyniki badań wód podziemnych na terenie woj. Podlaskiego w 2005 roku. (sieć krajowa i regionalna), Podlaski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, luty 2006.*

2. POWIETRZE ATMOSFERYCZNE

2.1.2. Stan aktualny

Statystyki przygotowywane przez Podlaski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku w celu kontroli jakości powietrza zgodnie z wymogami Dyrektywy Rady WE w sprawie oceny i zarządzania jakością otaczającego powietrza[12], wskazują, że wielkość emisji przemysłowej z terenu województwa dla zanieczyszczeń pyłowych wynosiła w 2006 r. - 2,3 tys. ton. Emisja zanieczyszczeń gazowych wyniosła w 2006 roku ok. 15,6 tys. ton (bez CO_2).

Szacunkowe wskaźniki emisji z terenu województwa w 2006 roku kształtują się następująco:

- wskaźnik emisji dwutlenku azotu wyemitowanego przez zakłady przemysłowe oszacowano na poziomie 1,75 Mg/km^2. Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (21,58), powiat grodzki miasta Łomża (5,24), powiat grodzki miasta Suwałki (1,38), powiat grajewski (0,65), powiat zambrowski (0,25), powiat białostocki (0,13), powiat hajnowski (0,10). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,1 Mg/km^2.
- wskaźnik emisji dwutlenku siarki oszacowano na poziomie 2,74 Mg/km^2. Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (26,12), powiat grodzki miasta Łomża (17,62), powiat grodzki miasta Suwałki (1,31) powiat zambrowski (0,30), powiat grajewski (0,29) oraz powiat białostocki (0,24). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,2 Mg/km^2.
- wskaźnik emisji tlenku węgla oszacowano na poziomie 1,13 Mg/km^2. Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (9,15), powiat grodzki miasta Łomża (4,37), powiat grodzki miast Suwałki (1,38), powiat zambrowski (1,32), powiat grajewski (0,76) oraz powiat białostocki (0,51). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,5 Mg/km^2.
- wskaźnik emisji dwutlenku węgla oszacowano na poziomie poniżej 953,04 Mg/km^2. Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy: powiat grodzki miasta Białystok (11121,54), powiat grodzki miasta Łomża (4046,63), powiat zambrowski (231,54), powiat grodzki

[12] Dyrektywa Rady 96/62/WE z dnia 27 września 1996r. w sprawie oceny i zarządzania jakością otaczającego powietrza, Dz. Urz. UE L296 z dn. 21.11.1996.

miasta Suwałki (196,56) oraz powiat grajewski (164,08). W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 150 Mg/km^2.

- wskaźnik emisji zanieczyszczeń pyłowych wyemitowanych przez zakłady przemysłowe oszacowano na poziomie poniżej 0,7 Mg/km^2. Najwyższe wskaźniki osiągnęły strefy powiaty grodzkie miast: Białystok (5,71), Łomża (4,26) oraz Suwałki (0,60) W pozostałych strefach wskaźniki emisji nie przekroczyły 0,5 Mg/km[13].

W latach 2004-2006 system stacji pomiarowych imisji powietrza dostosowano do ówczesnych wymogów prawnych. Konieczna jest jego dalsza modernizacja ze względu na:

- przekroczenia pyłu PM10 (wprowadzenia ciągłych pomiarów w strefach zagrożonych dotrzymaniem norm);
- wejście w życie nowych dyrektyw unijnych i ich transpozycja do polskich wymogów prawnych wymusiła konieczność poszerzenia zakresu pomiarowego o nowe zanieczyszczenia: pyłu PM2,5, pomiaru metali oraz innymi niebezpiecznymi zanieczyszczeniami w pyle.[14]

Problemem z dotrzymaniem normy jakości jest również ozon. Prognozy europejskie na następne lata sygnalizują możliwość wystąpienia przekroczeń wartości ozonu o zasięgu kontynentalnym obejmującym również obszar Polski w tym województwo podlaskie. Europejska Agencja Ochrony Środowiska uruchomiła projekt OZONEWEB, którego celem jest dostarczanie informacji o ozonie troposferycznym uaktualnianych, co godzinę. Udostępnienie są także podstawowe informacje o przyczynach powstawania i negatywnym wpływie tego zanieczyszczenia. Depozycja zanieczyszczeń atmosferycznych wnoszonych z opadami na obszar województwa podlaskiego, pomimo obserwowanych tendencji malejących wielu badanych składników w wieloleciu 1999-2006, stanowi znaczące źródło zanieczyszczeń oddziaływujących na stan środowiska naturalnego tego regionu. Linie trendu dla ładunków wskazują, że depozycja większości badanych substancji ma charakter malejący, przy czym największą tendencję spadkową stwierdzono w przypadku ładunku jonów wodorowych i ołowiu. Charakter rosnący trendu obserwuje się dla ładunków chlorków, azotu amonowego, cynku, miedzi i niklu.[15]

---

[13] *Ocena poziomów substancji i klasyfikacja stref województwa podlaskiego w 2006 roku* (na podstawie art.89 ustawy Prawo ochrony środowiska), Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku 2006.

[14] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

[15] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

2.1.3. **Zagrożenia**

Jakość powietrza atmosferycznego zależy przede wszystkim od emitowanych substancji powstających w wyniku działalności człowieka. Podstawowymi źródłami emisji zanieczyszczeń do powietrza są instalacje energetyczne oraz ciągi komunikacyjne (zanieczyszczenia powstające przy spalaniu paliwa w środkach transportu).

Na obszarze województwa podlaskiego emisja zanieczyszczeń do powietrza pochodzi w szczególności ze źródeł zlokalizowanych w miastach. Do największych źródeł zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego należą miasta: Białystok, Łomża i Suwałki, gdzie głównymi źródłami zanieczyszczeń są miejskie przedsiębiorstwa energetyki cieplnej oraz niektóre większe zakłady przemysłowe.

Zanieczyszczenia wprowadzane do powietrza w największych ilościach to: dwutlenek węgla, dwutlenek siarki, dwutlenek azotu, pył, tlenek węgla.

Dwutlenek siarki emitowany jest przede wszystkim przez kotłownie lokalne, przy spalaniu zanieczyszczonego węgla. Tlenki azotu pochodzą ze spalania węgla, koksu, gazu i benzyn (transport samochodowy). W związku ze wzrostem liczby pojazdów coraz większe znaczenie mają zanieczyszczenia komunikacyjne, zwłaszcza na obszarach zurbanizowanych (w szczególności: Białystok, Łomża, Suwałki). Pyły - emitowane są do atmosfery wraz ze spalinami pochodzącymi ze spalania paliw stałych (głównie w sektorze komunalno-bytowym), spalania paliw w środkach transportu, w wyniku pożarów lasów oraz w niektórych procesach przemysłowych. Średnie stężenie zanieczyszczeń emitowanych do powietrza w okresie zimowym jest wyższe niż w okresie letnim.

Największe zagrożenie dla zdrowia ludzi i zwierząt stanowi emisja do powietrza pyłu zawieszonego, szczególnie jego drobniejszych frakcji (o średnicy ziaren <10 i 2,5 mikrometrów), które praktycznie nie opadają i łatwo wnikają do organizmu drogą inhalacji. Udział poszczególnych frakcji w pyle emitowanym w przemyśle zależy od technologii i specyfiki źródła zanieczyszczeń. Zasadne jest stosowanie urządzeń ochrony powietrza, przy zastosowaniu najnowszych technologii.

W związku z powyższym na obszarze miast: Białystok i Łomża, istnieje konieczność opracowania i wdrożenia naprawczych programów ochrony powietrza, spowodowana nadmierną emisją pyłów.

Na terenie województwa podlaskiego 359 kotłowni ma zainstalowane urządzenia chroniące atmosferę przed emisją zanieczyszczeń.[16]

2.1.4. **Wnioski**

Najważniejsze problemy występujące na terenie województwa podlaskiego to:

- Zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego wynikające ze spalania paliw stałych, głównie w sektorze komunalno - bytowym, z pożarów lasów oraz z niektórych procesach przemysłowych.
- Głównym zagrożeniem jest emisja pyłów zawieszonych, szczególnie jego drobniejszych frakcji.
- Zanieczyszczenia komunikacyjne związane ze wzrostem liczby pojazdów;
- Wzrastająca liczba stref wymagających opracowania i wdrożenia naprawczych programów ochrony powietrza, spowodowana nadmierną emisją pyłów.

[16] Dane z Głównego Urzędu Statystycznego, 2005 r.

3. POWIERZCHNIA ZIEMI

3.1.2. Stan aktualny

Całą powierzchnię województwa pokrywają utwory czwartorzędowe. Głównymi makroregionami województwa podlaskiego są: Nizina Północnopodlaska i Pojezierze Litewskie. Mezoregiony znajdujące się w granicach województwa to:

- wchodzące w skład Pojezierza Litewskiego:
  - Pojezierze Zachodniosuwalskie,
  - Pojezierze Wschodniosuwalskie
  - Równina Augustowska,
- wchodzące w skład Niziny Północnopodlaskiej:
  - Wysoczyzna Kolneńska,
  - Kotlina Biebrzańska,
  - Wysoczyzna Białostocka,
  - Wzgórza Sokólskie,
  - Wysoczyzna Wysokomazowiecka,
  - Dolina Górnej Narwi,
  - Równina Bielska ,
  - Wysoczyzna Drohiczyńska,
- fragmenty mezoregionów Niziny Północnomazowieckiej:
  - Równina Kurpiowska,
  - Międzyrzecze Łomżyńskie,
  - Dolina Dolnej Narwi.

W granicach województwa podlaskiego znajdują się jeszcze niewielkie fragmenty Pojezierza Ełckiego (Pojezierze Mazurskie) i Podlaskiego Przełomu Bugu (Nizina Południowopodlaska).

Nizina Północnopodlaska należy do prekambryjskiej platformy wschodnioeuropejskiej (wyniesienie mazursko-suwalskie i depresja białostocka). Pod względem geomorfologicznym Nizinę Północnopodlaską stanowią zdenudowane wysoczyzny staroglacjalne przecięte wyraźnymi szlakami odpływu wód. Przez Wysoczyznę Drohiczyńską przebiegają silnie zdenudowane moreny stadium Warty zlodowacenia środkowopolskiego, wyznaczające

granicę Niziny Północnopodlaskiej. Rzeźba wysoczyzn glacjalnych falista i falisto-pagórkowata jest znacznie lepiej zachowana na wysoczyznach: Białostockiej i Kolneńskiej, osiągająca kulminację na Wzgórzach Sokólskich (ponad 200 m n.p.m.), a w dolinach rzek i Równinie Bielskiej płaska i lekko falista.

Pojezierze Litewskie wyznaczają ciągi morenowe nadniemeńskiego płata lodowcowego zlodowacenia bałtyckiego. Rzeźba młodoglacjalna pagórkowata mezoregionów Pojezierza Litewskiego jest bardzo wyraźna, szczególnie w północnej części regionu z kulminacją Góry Rowelskiej (298,1 m n.p.m.), z deniwelacjami sięgającymi 120 m na przestrzeni 0,5 km (w rejonie jeziora Jaczno). Równina Augustowska charakteryzuje się rzeźbą falistą z nielicznymi pagórkami.[17]

Województwo podlaskie to region o charakterze rolniczym. Wg danych GUS, w 2006 roku użytki rolne stanowiły ok. 55% powierzchni regionu. Ogólna powierzchnia użytków rolnych na trenie województwa podlaskiego w 2005 r. wynosiła 1236,7 tys. ha, czyli 61,25% powierzchni województwa. W ogólnej powierzchni użytków rolnych grunty orne stanowią 64%, łąki 17%, pastwiska 16% i sady 6%.

Tabela nr 3. Powierzchnia geodezyjna według kierunków wykorzystania w 2006 roku

Rodzaj		Powierzchnia			
		Województwo podlaskie		Polska	
		[w tys.ha]	%	[w tys.ha]	%
OGÓŁEM		2018,70	**100 %**	31 268,32	**100 %**
Użytki rolne		1236,52	61,25%	19 098,82	61,08%
W tym:	grunty orne	789,86	63,88%	14 059,17	73,61%
	sady	5,74	0,46%	289,82	1,52%
	łąki trwałe	208,17	16,84%	2 342,94	12,27%
	pastwiska trwałe	193,29	15,63%	1 683,51	8,81%
	grunty rolne zabudowane	30,28	2,45%	518,75	2,72%
	Grunty pod stawami	1,22	0,10%	55,61	0,29%
	Grunty pod rowami	7,96	0,64%	149,03	0,78%
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione		621,74	30,80%	9 388,54	30,03%
W tym:	lasy	608,05	97,80%	9 152,91	97,49%
	Grunty zadrzewione i zakrzewione	13,69	2,20%	235,64	2,51%
Grunty pod wodami		26,70	1,32%	636,65	2,04%
ty m:	Morskimi wewnętrznymi	-		79,38	12,47%

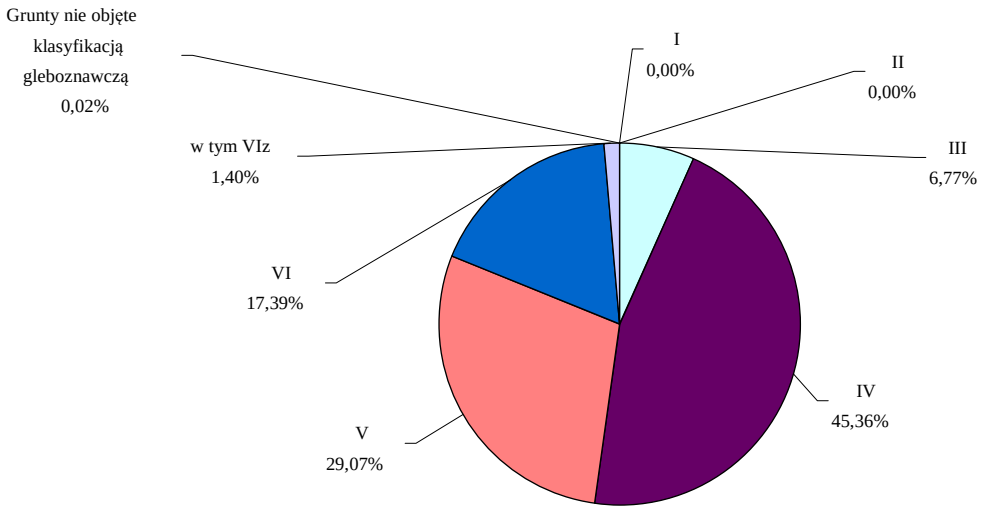
[17] Źródło: Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego w latach 2002-2003, WIOŚ Białystok

Rodzaj			Powierzchnia			
			Województwo podlaskie		Polska	
			[w tys.ha]	%	[w tys.ha]	%
	Powierzchniowymi płynącymi		23,95	89,69%	475,19	74,64%
	Powierzchniowymi stojącymi		2,75	10,31%	82,08	12,89%
Grunty zabudowane i zurbanizowane			73,11	3,62%	1 490,96	4,77%
W tym:	Tereny mieszkaniowe		7,35	10,06%	245,25	16,45%
	Tereny przemysłowe		2,14	2,92%	104,25	6,99%
	inne tereny zabudowane		3,35	4,58%	99,41	6,67%
	Zurbanizowane tereny niezabudowane		1,26	1,72%	54,55	3,66%
	Tereny rekreacji i wypoczynku		1,50	2,05%	64,53	4,33%
	tereny komunikacyjne	drogi	49,29	67,43%	775,96	52,04%
		tereny kolejowe	5,28	7,23%	103,75	6,96%
		inne	0,50	0,68%	12,06	0,81%
	Użytki kopalne		2,43	3,33%	31,20	2,09%
Użytki ekologiczne			1,18	0,06%	28,24	0,09%
Nieużytki			58,25	2,89%	492,77	1,58%
Tereny różne			1,21	0,06%	132,33	0,42%
Ogółem			**2 018,70**	**100,00%**	**31 268,31**	**100,00%**

Źródło: *Ochrona środowiska 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Gleby w województwie podlaskim nie są żyzne ze względu na zbyt małą zawartość próchnicy i duże zakwaszenie oraz niestabilny klimat. Największy odsetek stanowią grunty IV i V klasy bonitacyjnej.

Wykres nr 6. Użytki rolne według klas bonitacyjnych w województwie

Źródło: Opracowano na podstawie dostępnych danych statystycznych, *Ochrona Środowiska*, Główny Urząd Statystyczny, 2005 r.

W strukturze użytków rolnych występuje największy w Polsce udział łąk i pastwisk, które stanowią 35,1% powierzchni użytków rolnych, natomiast bardzo mało jest sadów (0,3%) oraz mniejszy od przeciętnego w kraju, odsetek gruntów ornych (64,6%). W produkcji roślinnej przeważa, podobnie jak w kraju, uprawa roślin mało pracochłonnych, w tym głównie zbóż i ziemniaków. Poziom zanieczyszczenia gleb jest niski, a czyste ekologicznie obszary stwarzają potencjalne warunki do rozwoju rolnictwa ekologicznego.

3.1.3. **Zagrożenia**

Głównymi zagrożeniami powierzchni ziemi są erozja, odpady i chemizacja rolnictwa, zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych. Negatywny wpływ na powierzchnię ziemi może mieć również postępująca urbanizacja i osadnictwo, między innymi ze względu na zmianę sposobu użytkowania gleby, powstawanie odpadów, wytwarzanie ścieków. Szczegółowe informacje na temat odpadów na terenie województwa zawiera *Plan Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2007-2010*. Problemem jest brak inwentaryzacji „dzikich wysypisk". Informacje na temat wód powierzchniowych i podziemnych oraz gospodarki ściekowej znajdują się w rozdziałach *ZASOBY WODNE* i *GOSPODARKA WODNO-ŚCIEKOWA.*

Erozja gleb to proces niszczenia (zmywania, żłobienia, wywiewania) wierzchniej warstwy gleby wywołany siłą wiatru i płynącej wody. Erozję gleb przyspiesza działalność gospodarcza człowieka: nadmierny wyrąb lasów, niszczenie szaty roślinnej, nieprawidłowa uprawa gruntów i dobór roślin uprawnych, odwadnianie bagien itp. w zależności od bezpośredniego czynnika sprawczego wyróżnia się erozję: wietrzną (eoliczną), wodną, wodnograwitacyjną (ruchy masowe) oraz uprawową. Masowo występuje erozja wietrzna oraz wodna (powierzchniowa i wąwozowa).

Erozja wietrzna (eoliczna) polega na wywiewaniu odspojonych cząstek gruntu, a następnie ich przemieszczaniu, sortowaniu i osadzaniu. Zagrożenie gleb erozją wietrzną ocenia się przy pomocy 3-stopniowej skali, uwzględniając rzeźbę terenu, pokrycie powierzchni roślinnością (lesistość) oraz rodzaj gleby. Najbardziej narażone na erozję wietrzną są piaski luźne drobnoziarniste i utwory murszowe, na których silne zagrożenie występuje już nawet w terenie płaskim o lesistości 25%. Zagrożenie erozją wietrzną na terenie województwa podlaskiego wynosi 42,5 % powierzchni ogólnej, a silny stopień nasilenia erozji szacuje się, że występuje tylko na 1,4% jego powierzchni.

Erozja wodna polega na zmywaniu i wymywaniu cząstek gleby.

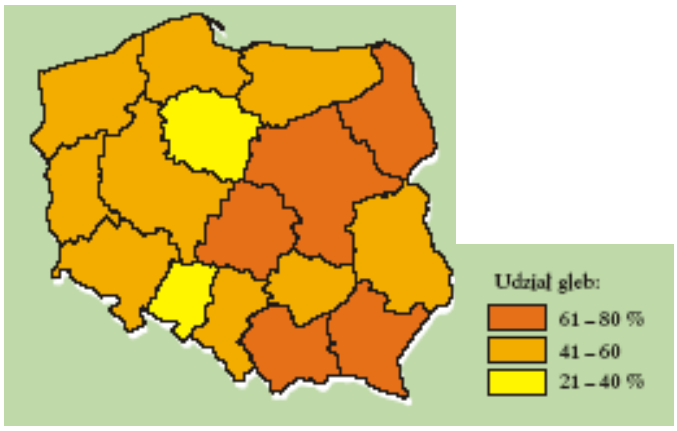
Województwo podlaskie jest zagrożone erozją wodną powierzchniową - około 27,6% obszaru, w tym dominuje erozja słaba (17,5 % obszaru), zaś w niewielkim stopniu istnieje zagrożenie erozją wąwozową – 3,6% powierzchni ogólnej województwa. Występuje ona w tylko pierwszym stopniu zagrożenia w 5 – stopniowej skali.[18]

Zmiany klimatu spowodowane globalnym ociepleniem, charakteryzujące się wzrostem temperatur oraz niewielkimi opadami w okresie letnim, powodują wystąpienie zjawiska suszy, a co za tym idzie znaczne obniżenie poziomu wód gruntowych. Prowadzi to do pogłębiających się niedoborów wody.

Chemizacja rolnictwa na terenie województwa jest mniejsza niż w skali kraju. Zużycie nawozów sztucznych, wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik w województwie jest niższe od średniej krajowej[19], natomiast najwyższe jest zużycie obornika w przeliczeniu na czysty składnik. Poniższa mapa przedstawia ocenę stanu zakwaszenia gleb w województwie podlaskim w porównaniu do innych obszarów Polski.

Zarówno erozja jak i ekstensywna gospodarka rolna powodują wyjałowienie gleby, a więc jej degradację.

Mapa nr 1. Ocena stanu zakwaszenia gleb użytków rolnych polski w latach 2002-2005

Źródło: *Ochrona środowiska 2006*, Główny Urząd Statystyczny

[18] Ibidem

[19] Stan na 2004 rok

3.1.4. **Wnioski**

Główne zagrożenia dla powierzchni ziemi na terenie województwa podlaskiego to:

- degradacja gleb, erozja, zakwaszenie
- pogłębiające się niedobory wody, zwłaszcza w okresie letnim,
- zanieczyszczenie wód powierzchniowych i podziemnych,
- zanieczyszczenie atmosfery,
- chemizacja rolnictwa,
- wprowadzanie do gleby nieoczyszczonych ścieków komunalnych i przemysłowych,
- „dzikie wysypiska" odpadów komunalnych i przemysłowych,
- urbanizacja i osadnictwo.

4. GOSPODARKA ODAPADAMI[20]

Według stanu na dzień 31 grudnia 2006 roku na obszarze województwa podlaskiego istniały 124 składowiska odpadów, w tym 2 przemysłowe. Eksploatowano 89 składowisk, zaś 35 składowisk było w trakcie rekultywacji. Jedno składowisko przystosowane jest do odbierania odpadów azbestowych.

W województwie podlaskim funkcjonuje sieć instalacji i urządzeń do unieszkodliwiania i odzysku odpadów:

- 24 stacje demontażu pojazdów,
- 6 punktów zbierania pojazdów wycofanych z eksploatacji,
- 11 instalacji i urządzeń przetwarzających odpady opakowaniowe i tworzywa sztuczne,
- 2 Zakłady Utylizacji Odpadów Komunalnych,
- 3 instalacje kompostujące osady z oczyszczalni ścieków,
- 5 instalacji i urządzeń przetwarzających odpady pochodzenia zwierzęcego i roślinnego w przetwórstwie produktów spożywczych,
- 6 instalacji i urządzeń przetwarzających odpady z procesów termicznych,
- 6 instalacji i urządzeń przetwarzających odpady z budowy, remontów i demontażu obiektów budowlanych i infrastruktury drogowej,
- 6 instalacji i urządzeń do odzysku odpadów z przetwórstwa drewna oraz z produkcji płyt i mebli, masy celulozowej, papieru i tektury,
- 1 linia technologiczna służąca do przetwarzania odpadów wielomateriałowych,
- 4 instalacje unieszkodliwiające termiczne odpady medyczne i weterynaryjne,
- 1 przedsiębiorstwo przetwarzające odpady z urządzeń elektrycznych,
- 3 sortownie odpadów komunalnych.

Źródłem powstawania odpadów komunalnych są zarówno gospodarstwa domowe, jak i obiekty infrastruktury. W roku 2005 na terenie województwa wytworzono 287 984,96 ton odpadów, z czego 233 527,47 ton w miastach i 54 457,48 ton na wsi. Zorganizowaną zbiórką odpadów objętych jest 70 % mieszkańców, a systemem selektywnej zbiórki odpadów 50 % mieszkańców województwa.

[20] Na podstawie projektu *Planu Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2010.*

W sektorze gospodarczym w roku 2005 wytworzono 4 095,265 ton odpadów przemysłowych, a w roku 2006 wytworzono 4 417,846 ton. Największe ilości odpadów niebezpiecznych pochodziły z następujących grup odpadów: oleje odpadowe i odpady paliw ciekłych, odpady z budowy, remontów i demontażu oraz odpady medyczne i weterynaryjne.

Głównymi problemami związanymi z gospodarką odpadami są: nieobjęcie wszystkich mieszkańców województwa systemem zorganizowanej zbiórki odpadów, słabo rozwinięty system selektywnej zbiórki odpadów oraz „dzikie wysypiska śmieci".

Szczegółowa problematyka gospodarki odpadami ujęta jest w *Planie Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2010.*

5. ZASOBY ZŁÓŻ KOPALIN

5.1.2. Stan aktualny

Eksploatowane złoża kopalin na obszarze województwa podlaskiego to:

- kruszywa naturalne,
- surowce ilaste,
- kreda,
- torfy,
- piaski.

W poniższej tabeli przedstawiono zestawienie liczby udokumentowanych i eksploatowanych złóż kopalin.

Tabela nr 4. Liczby udokumentowanych i eksploatowanych złóż kopalin na terenie województwa podlaskiego

Lp.	Rodzaj kopaliny	Zasoby złóż – geologiczne bilansowe	Zasoby złóż - przemysłowe
1	Kruszywo naturalne	1 106 370 tys. t	226 488 tys. t
2	Surowce ilaste ceramiki budowlanej	20 398 tys. m^3	1 151 tys. m^3
3	Kreda i kreda jeziorna	9 098,28 tys. t	3 509,95 tys. t
4	Torfy	5 442,5 tys. m^3	598,6 tys. m^3
5	Piaski kwarcowe do produkcji betonu komórkowego	9 760 tys. t	1 436 tys. t
6	Kamienie drogowe i budowlane	244 tys. t	-

Źródło: *Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31.12.2005 r.,* Państwowy Instytut Geologiczny

Powierzchnia eksploatowanych złóż kruszywa naturalnego wynosi od 100 ha do 400 ha. Łączna powierzchnia terenu, na której jest prowadzone wydobycie (objęta działalnością wydobywczą) wynosi tylko ok. 2750 ha, co stanowi ok. 0,1% całkowitej powierzchni województwa podlaskiego. Pozostała powierzchnia terenu, tj. ok. 8 750 ha, jest zajęta przez złoża stanowiące rezerwę zasobów.

Wydobywane kruszywo naturalne służy do zaspokojenia zapotrzebowania na ten surowiec w budownictwie i drogownictwie. Część mniejszych złóż kruszywa naturalnego jest eksploatowana wyłącznie na potrzeby lokalne. Złoża kruszywa naturalnego występują w następujących miejscowościach: Sobolewie – Krzywe, Krzywólka – Suwałki, Potasznia,

Szymany, Wąsosz, Zadworzany, Kamionka-Drahle. W Lewkowie Starym wydobywane są surowce ilaste ceramiki budowlanej.

Wyroby gotowe produkowane na bazie surowców ilastych (ceramika budowlana) służą w znacznej mierze do zaspokojenia potrzeb budownictwa regionu północno-wschodniej Polski. Złoże surowców ilastych do produkcji kruszyw lekkich tzw. keramzytów występuje w okolicy Jeżewa Starego i nie jest eksploatowane. Największe złoża surowców ilastych występują w okolicy Hajnówki, Białegostoku i Bielska Podlaskiego.

Złoża kredy piszącej występują w okolicy Mielnika, a największe złoża kredy jeziornej występują w okolicy Sejn. Na uwagę zasługuje niedostateczne wykorzystanie udokumentowanych zasobów kredy jeziornej (bardzo małe wydobycie – ok. 10 tys. Mg/rok), która w innych województwach wykorzystywana jest jako najbardziej dostępny i najtańszy nawóz wapniowy do odkwaszania i poprawiania jakości gleb.

Największe złoża torfu rolniczego i innego zastosowania występują w okolicy Michałowa i Sejn, a torfów borowinowych w okolicy Augustowa. W województwie podlaskim wielkość udokumentowanych zasobów torfu w latach 2004-2005 nie uległa zmianie. Powierzchnia eksploatowanych złóż torfu w hektarach zmalała o 1,81 % w roku 2005 w stosunku do roku 2004, zaś eksploatacja złóż w m^3 w roku 2005 wzrosła o 2,53% w stosunku do roku 2004. W województwie podlaskim występują dwa udokumentowane złoża torfów borowinowych, które mogą być wykorzystywane w lecznictwie. Duże zasoby tych złóż mogą stanowić na długie lata zabezpieczenie w borowiny lecznictwa sanatoryjnego (średnie wydobycie dla potrzeb sanatoriów wynosi 500 - 1000 Mg/rok). Złoża te zostały udokumentowane dla potrzeb ośrodków sanatoryjnych w Supraślu (złoże Podsokołda) i w Augustowie (złoże Kolnica).

5.1.3. **Zagrożenia**

Duża liczba eksploatowanych złóż kruszywa naturalnego jest spowodowana dużym zapotrzebowaniem na kopaliny oraz dużą ilością ich udokumentowanych zasobów. Po zakończeniu eksploatacji odkrywkowej pozostają otwarte wyrobiska, często o dużej powierzchni.

Zagrożeniem dla środowiska jest także nielegalna eksploatacja kopalin. W chwili obecnej nie istnieje żadna ewidencja, ani inwentaryzacja tego zjawiska, w związku z tym nie ma danych na temat, wielkości obszarów do rekultywacji. Brak rekultywacji terenów pogórniczych stanowi poważne zagrożenie dla środowiska.

5.1.4. **Wnioski**

Szczególnym zagrożeniem dla środowiska jest nielegalna eksploatacja kopalin. Niekontrolowane wydobycie złóż występuje na obszarach wiejskich całego województwa, w szczególności wokół miast: Białystok, Łomża, Suwałki. Problemem również jest powstawanie „dzikich wysypisk śmieci" poprzez umieszczanie w wyrobiskach odpadów. Poważne zagrożenie dla środowiska stanowi brak rekultywacji terenów pogórniczych i otwarte wyrobiska poeksploatacyjne po kopalniach odkrywkowych.

6. WALORY PRZYRODNICZE I KRAJOBRAZOWE

6.1. Lasy

Grunty leśne na terenie województwa podlaskiego zajmują powierzchnię 614,2 tys. ha, z czego 604,6 tys. ha stanowią lasy. Lesistość obszaru województwa szacuje się na 30%, co plasuje podlaskie na 7 miejscu w skali kraju. Średnia krajowa wynosi 28,8% (GUS – Leśnictwo 2006, stan z dn. 31.12.2005). Znaczna część lasów tworzy zwarte kompleksy puszcz: Augustowskiej (115 tys. ha), Białowieskiej (63,5 tys. ha) i Knyszyńskiej (114 tys. ha), zlokalizowane głównie wzdłuż wschodniej granicy województwa. Poza wymienionymi puszczami lasy występują w różnej wielkości kompleksach, poprzedzielanych polami uprawnymi, łąkami i terenami zabudowanymi.

Blisko 70% lasów stanowią lasy publiczne, z czego większość pozostaje we władaniu Skarbu Państwa, a w tym w zarządzie Lasów Państwowych i parków narodowych. Pozostała część lasów publicznych stanowi własność gmin. Lasy prywatne zajmują powyżej 30% powierzchni lasów w województwie.

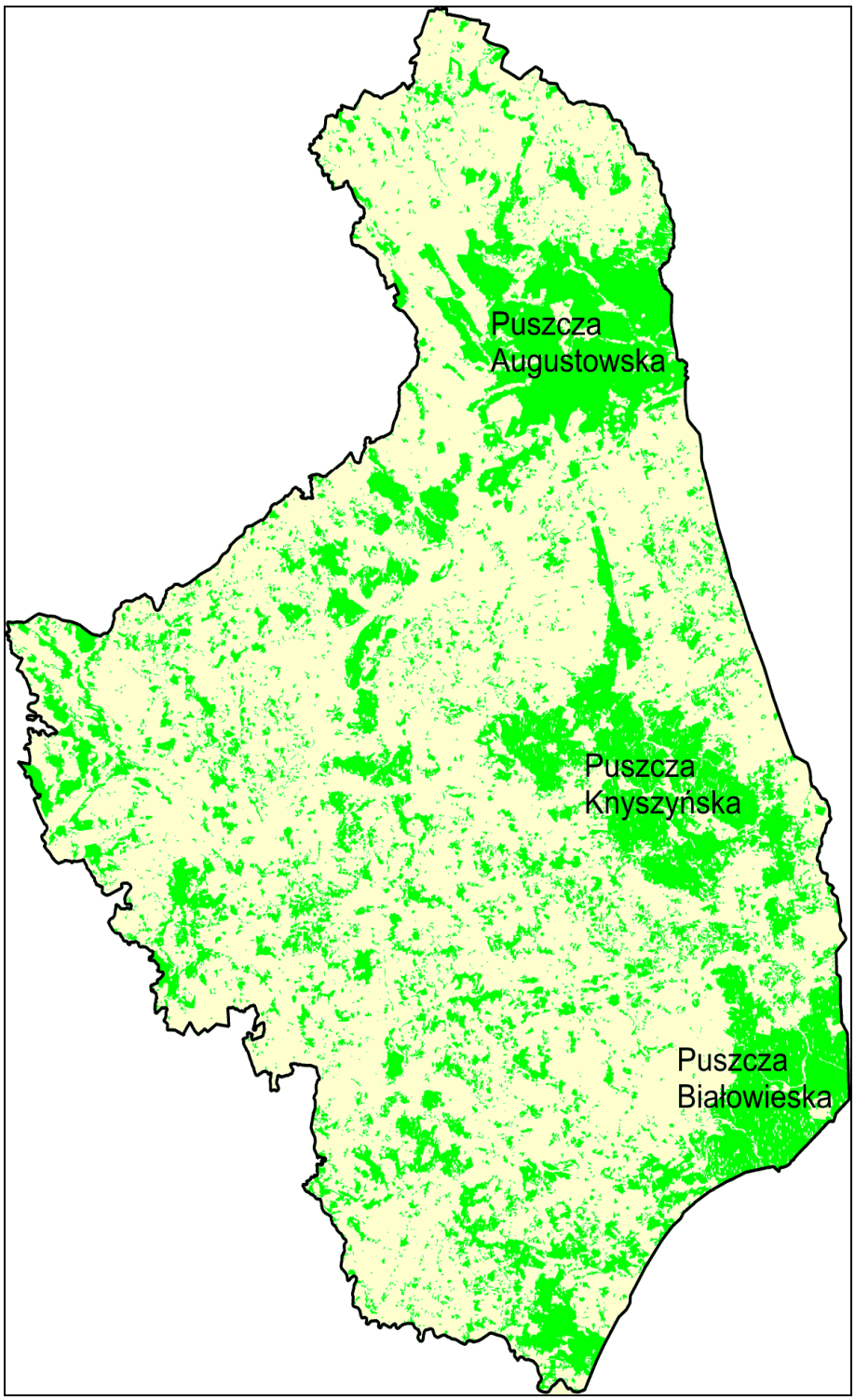
Tabela nr 5. Struktura własności lasów w województwie podlaskim w ha

<table>
<tr><th colspan="4">Lasy</th></tr>
<tr><th>Ogółem</th><th colspan="3">Publiczne</th><th>Prywatne</th></tr>
<tr><td rowspan="4">604 626</td><td colspan="3">414 841</td><td rowspan="4">189 786</td></tr>
<tr><td colspan="2">Własność Skarbu Państwa</td><td>Własność gmin</td></tr>
<tr><td colspan="2">413 666</td><td rowspan="2">1 175</td></tr>
<tr><td>Zarząd Lasów Państwowych</td><td>Zarząd parków narodowych</td></tr>
<tr><td></td><td>377 074</td><td>32 352</td><td></td></tr>
</table>

Źródło: *Leśnictwo 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Lasy na obszarze województwa podlaskiego wyróżniają się na tle kraju m.in. bogactwem i zróżnicowaniem gatunków oraz występowaniem dość licznych gatunków zagrożonych wyginięciem. Poza tym charakteryzują się znacznym stopniem naturalności. Cechą wyróżniającą jest również naturalna, gromadna obecność świerka w różnych zespołach leśnych i siedliskach, a także znaczne zagęszczenie stanowisk i granic zasięgów gatunków borealnych. Zbiorowiska leśne zajmują głównie siedliska na glebach wytworzonych z utworów piaszczystych lub zlokalizowane w obniżeniach terenu gleby hydrogeniczne.

Mapa nr 2. Rozmieszczenie lasów w województwie podlaskim

Źródło: *Wrota Podlasia*

Żyzność siedlisk leśnych województwa podlaskiego waha się od eutroficznych, poprzez mezotroficzne do oligotroficznych. Różnorodność siedlisk leśnych sprawia, że występują tu wszystkie niżowe typy lasu. Wśród nich dominują przede wszystkim zbiorowiska borowe (bór mieszany świeży oraz bór świeży).

Tabela nr 6. Udział typów siedliskowych lasów w zarządzie Lasów Państwowych w województwie podlaskim

Typ siedliskowy	Udział [%]	Typ siedliskowy	Udział [%]
Bór suchy	0,1	Las mieszany świeży	17,1
Bór świeży	20,5	Las mieszany wilgotny	2,6
Bór wilgotny	0,8	Las mieszany bagienny	2,4
Bór bagienny	0,5	Las świeży	10,6
Bór mieszany świeży	32,8	Las wilgotny	3,2
Bór mieszany wilgotny	2,6	Ols	3,5
Bór mieszany bagienny	0,6	Ols jesionowy	2,7

Źródło: Na podstawie: *Leśnictwo 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Z około 40 gatunków drzew stanowiących naturalne składniki zbiorowisk leśnych w Polsce, w lasach województwa podlaskiego występuje blisko 30 gatunków. Są to głównie gatunki iglaste: sosna i świerk, ale także liściaste: brzoza, olsza, dąb, lipa, grab. Skład gatunkowy drzewostanu lasów na terenie województwa, w dużej mierze, zależy od formy własności. Wiele gatunków powszechnie występujących w lasach państwowych (klon, grab, lipa, jesion, wiąz), w lasach prywatnych występuje sporadycznie (*Tabela nr 7*).

Tabela nr 7. Udział poszczególnych gatunków drzew w lasach w zarządzie Lasów Państwowych w województwie podlaskim

Gatunek	Udział [%]
Sosna i modrzew	65,2
Świerk	10,0
Dąb, jesion, klon i wiąz	7,6
Grab	0,5
Brzoza i robinia akacjowa	8,0
Olcha	8,1
Osika, lipa, wierzba i topola	0,6

Źródło: Na podstawie: *Leśnictwo 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Struktura wiekowa drzewostanów w lasach województwa podlaskiego jest zróżnicowana. Prawie 50% to drzewostany w III i V klasie wieku. Natomiast najmniej, bo jedynie 8% stanowią drzewostany w wieku nie przekraczającym 20 lat (*Tabela nr 8*).

Tabela nr 8. Rozkład klas wieku drzewostanów w zarządzie Lasów Państwowych w województwie podlaskim

Klasa wieku	**Wiek (lata)**	**Lasy Państwowe**	
		województwo	**kraj**
I	1-20	8%	11%
II	21-40	19,6%	17,5%
III	41-60	24,6%	23,9%
IV	61-80	21,1%	19,2%
V i wyższe	81 i wiecej	23,2%	22,2%
Klasa odnowienia, klasa do odnowienia i o budowie przerębowej		2,9%	4,9%

Źródło: Na podstawie: *Leśnictwo 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Lasy na terenie województwa, pozostające w zarządzie Lasów Państwowych wyróżniają się wysoką zasobnością drzewostanów i znacznym przyrostem przeciętnym. Zasobność drzewostanów ma stałą tendencję wzrostową, przewyższającą przeciętną zasobność drzewostanów w Polsce. Jest to wynikiem stosowania zasady trwale zrównoważonego gospodarstwa leśnego, a także ograniczonego pozyskiwania zasobów drzewnych.

Tabela nr 9. Zasoby drzewne na pniu oraz struktura wiekowa drzewostanów w zarządzie Lasów Państwowych

Grubizna brutto (w korze)		**W tym z powierzchni zalesionej [%]**					
Ogółem [tys. m^3]	**Zasobność na 1 ha powierzchni zalesionej [m^3]**	**Razem**	**1-20 lat**	**21-40 lat**	**41-60 lat**	**61-80 lat**	**81 i więcej lat**
97119,9	260	100	0,6	11,5	24,7	28,2	32,8

Źródło: Na podstawie: *Leśnictwo 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Obok funkcji produkcyjnych realizowanych przez Lasy Państwowe, tereny leśne województwa mają również znacznie ochronne. Dominującą powierzchnię zajmują lasy wodochronne oraz lasy w miastach i wokół miast. Najmniej jest obszarów leśnych służących

zachowaniu zasobów genowych lasu. Udział procentowy powierzchni większości lasów o poszczególnych funkcjach ochronnych na terenie województwa, jest wyższy w stosunku do obszaru całego kraju.

Tabela nr 10. Powierzchnia i struktura powierzchni lasów w zarządzie Lasów Państwowych w województwie podlaskim, w zależności od funkcji

Funkcja lasów	Województwo podlaskie		Polska
	Powierzchnia [ha]	Struktura powierzchni [%]	Struktura powierzchni [%]
glebochronne	2 987	0,8	4,5
wodochronne	50 385	13,4	20,4
uzdrowiskowe	6 854	1,8	1,0
w miastach i wokół miast	22 855	6,1	9,4
obronne	5 786	1,5	1,9
ostoje zwierząt	10 121	2,7	1,1
na stałych powierzchniach badawczych	3 537	0,9	0,7
cenne pod względem przyrodniczym	5 128	1,4	0,7
nasienne	1 139	0,3	0,2

Źródło: Na podstawie: *Leśnictwo 2006*, Główny Urząd Statystyczny

Lasy pełnią także funkcję ogólnospołeczną, polegającą na wykorzystaniu terenów leśnych do celów turystycznych i rekreacyjnych, a przez to na udostępnieniu tych terenów społeczeństwu. Na obszarze województwa podlaskiego turystyka w lasach związana jest głównie z: nadleśnictwami, leśnymi kompleksami promocyjnymi i parkami krajobrazowymi. Działalność tych podmiotów sprowadza się przede wszystkim do wytyczania szlaków turystycznych (pieszych, konnych, rowerowych), tras narciarskich i ścieżek dydaktycznych, udostępnianiu kolejek leśnych, urządzaniu i zagospodarowaniu punktów widokowych, parkingów oraz pól biwakowych.

Lasy na terenie województwa podlaskiego należą do umiarkowanie narażonych na niekorzystny wpływ czynników naturalnych: biotycznych i abiotycznych. Wśród nich można wymienić przede wszystkim pojaw szkodników owadzich (strzygonia choinówka, brudnica mniszka, kornik) i grzybów pasożytniczych atakujących drzewostany. Zagrożeniem jest także występowanie ekstremalnych zjawisk pogodowych, takich jak: długotrwałe susze, huraganowe wiatry, okiść.

6.2. Formy ochrony przyrody

Jednym z największych walorów województwa podlaskiego, mającym olbrzymi wpływ na kierunki rozwoju, jest stan zachowania środowiska przyrodniczego, który należy określić jako bardzo dobry. Ochrona przyrody do czasu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej była realizowana poprzez kilka ustawowych form ochrony przyrody, takich jak parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiska dokumentacyjne, pomniki przyrody. Dodatkowymi elementami ochrony były zapisy w prawie ochrony przyrody o ochronie gatunkowej roślin i zwierząt oraz zapisy ochronne w prawie łowieckim, ustawie o lasach. Zapisy mające na celu ochronę przyrody były również obecne w wielu innych szczegółowych uregulowaniach prawnych.

Cztery pierwsze formy ochrony, tzn. parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu stanowiły krajową sieć obszarów chronionych. W województwie tworzyły odpowiednio wojewódzką sieć obszarów chronionych, w skład której, wchodziły następujące elementy:

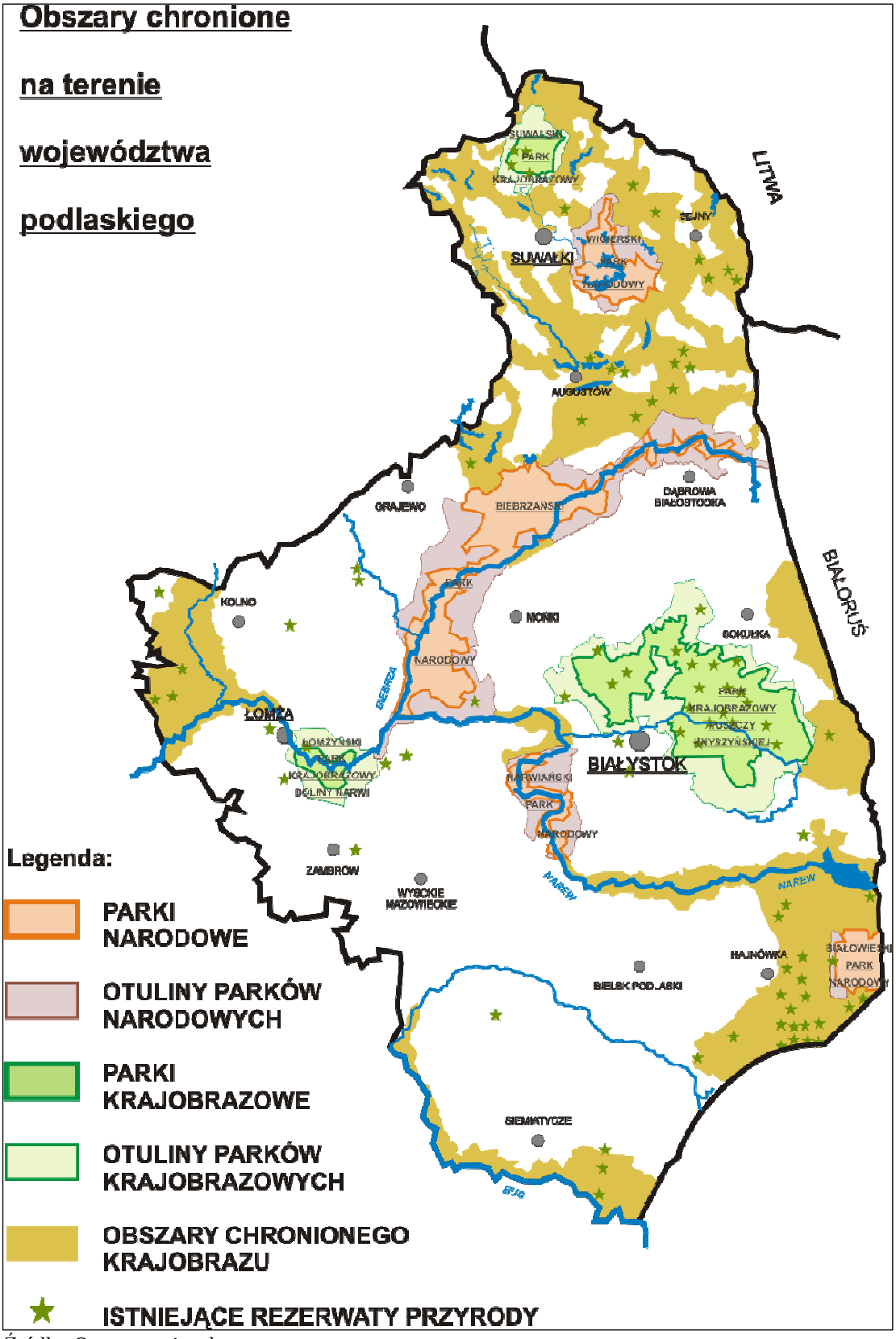
Tabela nr 11. Sieć obszarów chronionych w województwie podlaskim

l.p.	Forma ochrony	Ilość	Powierzchnia (tys. ha)
1.	Parki narodowe	4	92,09
2.	Rezerwaty przyrody	91	23,61
3.	Parki krajobrazowe	3	88,08
4.	Obszary chronionego krajobrazu	15	462,72

Źródło: Wojewódzki Konserwator Przyrody - stan na dzień 01.08.2007

Powyższa sieć uzupełniana była stopniowo o inne formy ochrony takie jak użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiska dokumentacyjne, pomniki przyrody. Formy te nazywane są często uznaniowymi, ponieważ w świetle obecnych przepisów prawnych mogą być powołane uchwałą Rad Gminnych.

Mapa nr 3. Obszary chronione na terenie województwa podlaskiego

Źródło: Opracowanie własne

System ochrony przyrody przyjęty w kraju, a co za tym idzie i w województwie, tworzony był przez kilka dziesięcioleci jako wynik swoistego kompromisu pomiędzy potrzebami ochrony przyrody a potrzebami gospodarki. Mimo swoich niedomagań, nieuniknionych ze względu na konieczność godzenia często sprzecznych interesów, posiadał wiele zalet. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- reprezentowanie w systemie wszystkich występujących w województwie ekosystemów i siedlisk,
- objęcie ochroną dużych powierzchniowo obszarów, co pozwala na uwzględnienie całej różnorodności przyrodniczej,
- pokrycie formami ochrony w miarę równomiernie całego obszaru województwa,
- znikoma ilość konfliktów na styku ochrona przyrody-działalność gospodarcza.

Do wad tego systemu należy zaliczyć:

- nadreprezentatywność pewnych typów siedlisk (chodzi tu głównie o nieużytki o charakterze mokradeł, obiekty takie łatwiej objąć ochroną ze względu na ich niewielką przydatność gospodarczą),
- brak skuteczniejszej ochrony na wielu obszarach, które są ważne z punktu widzenia gospodarczego lub urbanistycznego,
- słaba skuteczność pewnych form ochrony, szczególnie obszarów chronionego krajobrazu,
- brak korytarzy ekologicznych pomiędzy większymi skupiskami obiektów chronionych.

Ostatni zapis jest szczególnie istotny. Analiza rozmieszczenia obszarów chronionych w województwie wyraźnie wskazuje na istnienie trzech obszarów o szczególnym zagęszczeniu takich obiektów. Są to Puszcza Białowieska z Doliną Narwi, Puszcza Knyszyńska ze Wzgórzami Sokólskimi, oraz Puszcza Augustowska z Doliną Biebrzy. Pomiędzy tymi obszarami występują ewidentne luki. W świetle zmian społeczno-gospodarczych zachodzących w kraju a szczególnie wzrostu zamożności społeczeństwa i związanej z tym presji urbanizacyjnej i wzrostu intensywności działalności gospodarczej może to grozić poważnymi konsekwencjami. Polegałyby one na powstaniu sztucznych barier pomiędzy tymi obszarami utrudniającymi swobodny przepływ osobników poszczególnych

gatunków. Z biologicznego punktu widzenia jest to niezwykle istotne, szczególnie dla populacji większych zwierząt.

Należy tu jednak mocno podkreślić, że przepływ taki byłby mocno utrudniony, a nie niemożliwy. Poniżej omówiono najważniejsze formy ochrony przyrody istniejące w województwie.

Najcenniejsze walory przyrodnicze województwa chronione są w czterech parkach narodowych:

6.2.1. **Parki narodowe**

Białowieski Park Narodowy

Białowieski Park Narodowy, to najbardziej naturalny kompleks lasów nizinnych w Europie. Powierzchnia Parku wynosi 10 517,27 ha. Obszar Ochrony Ścisłej zajmuje 5 967,18 ha, Park Pałacowy (49,04 ha) i Ośrodek Hodowli Żubrów (274 ha). Park ma charakter typowo leśny. 90% powierzchni zajmują tu ekosystemy leśne.

Początki instytucjonalnej ochrony przyrody parkowej sięgają 1921 roku, kiedy utworzono leśnictwo "Rezerwat", które w 1932 roku przemianowano na "Park Narodowy w Białowieży". W roku 1947 obiekt ten reaktywowano jako Białowieski Park Narodowy. W 1977 roku UNESCO włączyło Białowieski Park Narodowy w poczet światowych rezerwatów biosfery, a w 1979 r. uznano go za pierwszy i jedyny w Polsce przyrodniczy Obiekt Dziedzictwa Światowego. W 1992 roku UNESCO rozszerzyło granice Obiektu Dziedzictwa Światowego na przyległy do BPN białoruski park „Białowieżskaja Puszcza". W ten sposób powstał transgraniczny, polsko - białoruski Obiekt Dziedzictwa Światowego. W 1997 przyznano Parkowi Dyplom Europy.

Park jest położony na obszarze staroglacjalnej wysoczyzny morenowej, powstałej w wyniku rozpadu i wytopienia się lądolodu środkowopolskiego stanowiącego stadiał Warty. Rzeźba terenu jest mało urozmaicona.

W Parku przeważają gleby brunatne i płowe wytworzone z glin zwałowych. W dolinach rzek występują czarne ziemie i słabo wykształcone mady. Małe bezodpływowe zagłębienia zajmują gleby torfowe.

Puszcza Białowieska leży przy wododziale Wisły i Niemna. W Parku nie ma dużych otwartych zbiorników wodnych i większych rzek. Najbardziej cenny obszar Parku, objęty

ochroną ścisłą, leży w widłach rzek Hwoźnej i Narewki. Na tym terenie ma swoje źródła rzeka Orłówka. Przez obszar Parku przepływają dopływy Narewki: Łutownia, Przedzielna i Braszcza.

Flora Parku liczy około 4 500 gatunków, w tym 728 gatunków roślin naczyniowych, 277 gatunków porostów i ponad 3 000 gatunków grzybów. Spośród szczególnie rzadkich roślin należy wyróżnić: pełnika europejskiego, kosaćca syberyjskiego, arnikę górską, turówkę wonną i fiołka bagiennego.

W Parku występuje 40 zbiorowisk roślinnych, wśród których przeważają zbiorowiska leśne. Dominującymi wśród nich są różne postaci grądów; rzadszymi są łęgi i bory mieszane. Niewielkie powierzchnie zajmują bory świeże i bagienne.

Na szczególną uwagę zasługuje Obszar Ochrony Ścisłej, na terenie którego praktycznie od 1921 roku nie wykonuje się żadnych prac leśnych. Według danych inwentaryzacyjnych w 1991 roku przeciętny wiek drzewostanów na tym obszarze wynosił 126 lat (średni dla Polski to 54 lata). Wiele puszczańskich drzew ma imponujące rozmiary i wiek. Najwyższe świerki osiągają ponad 52 m wysokości. Najstarsze dęby liczą ponad 400 lat.

Fauna Parku jest bogata i składa się z ponad 12 000 gatunków, wśród których przeważają bezkręgowce. Najliczniejszą (ok. 8 500 gat.) grupą są owady. We wszystkich grupach jest dużo gatunków rzadkich lub objętych ochroną gatunkową. W Parku gnieździ się około 120 gatunków ptaków, występuje 7 gatunków gadów oraz 11 gatunków płazów.

Symbolem Parku jest żubr. Ostatnie żubry żyjące na wolności wyginęły w Puszczy Białowieskiej w 1919 r. Ponownie gatunek ten sprowadzono na obszar Parku w roku 1929. Obecnie stado wolnościowe w polskiej części Puszczy liczy około 350 sztuk. W Parku występują 54 gatunki ssaków, w tym: wilk, ryś, bóbr i żubr.

Biebrzański Park Narodowy

Biebrzański Park Narodowy został utworzony w 1993 roku. Jest to największy park narodowy w Polsce, o powierzchni 59 223 ha. Obszary leśne w Parku zajmują 15 544 ha, grunty rolne - 18 180 ha, a nieużytki, stanowiące głównie tereny bagienno-torfowe to najbardziej cenne przyrodniczo ekosystemy - 25 495 ha. Wokół Parku utworzono otulinę o powierzchni 66 824 ha. Ochronie ścisłej podlega obszar o powierzchni 5 075 ha (w tym dawny rezerwat Czerwone Bagno). Ze względu na wyjątkowy charakter tych obszarów oraz bardzo zróżnicowaną faunę, a w szczególności bogaty świat ptaków, Park został umieszczony

w 1995 r. na liście obszarów chronionych konwencją RAMSAR.

Park obejmuje znaczną część Kotliny Biebrzańskiej - wielkiego obniżenia terenu o długości ponad 100 km. Wypełnia ją kilkumetrowa warstwa torfu. Jest to największy i najbardziej naturalny w Europie Środkowej kompleks torfowisk o powierzchni ok. 90 000 ha. Dolina Biebrzy jest otoczona ze wschodu, południa i zachodu przez wysoczyzny morenowe - Białostocką, Kolneńską i Wysokomazowiecką - utworzone podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Na północy Dolina sąsiaduje z Sandrem Augustowskim i Grajewskim uformowanymi podczas ostatniego zlodowacenia Bałtyckiego. W Dolinie Biebrzy wyróżnia się trzy odrębne jednostki geomorfologiczne zwane basenami: Północny obejmujący Dolinę na wschód od Sztabina, Środkowy - od Sztabina do Osowca i Południowy od Osowca do ujścia Biebrzy do Narwi.

Basen Północny, zwany też Basenem Górnym Biebrzy obejmuje 40-kilometrowy odcinek Doliny o szerokości 1-3 km. Złoża torfu osiągają tu miąższość 3-6 m i miejscami są podścielone gytią. Cechą charakterystyczną rzeźby terenu Basenu Górnego jest obecność ostańców morenowych. Basen Środkowy ma kształt zbliżony do trapezu o wymiarach 20 x 40 km. Jest to kompleks torfowisk o powierzchni około 45 000 ha i miąższości torfu 1-3 m. W północnej jego części pod złożami torfu zalega piasek i żwir, a w południowej osady wodne i glina.

Basen Środkowy wyróżniają otoczone torfowiskami rozległe piaszczyste wydmy ukształtowane w wyniku procesów eolitycznych. Kanał Augustowski, Woźnawiejski, Rudzki (wybudowane w pierwszej połowie XIX w.) znacznie zmieniły układ hydrologiczny tej części Doliny, powodując trwałe obniżenie poziomu wód gruntowych i przesuszenie torfowisk.

Basen Południowy, najbardziej naturalny w Dolinie Biebrzy, zwany też Basenem Dolnym Biebrzy ma kształt rynny o długości 30 km i szerokości 12-15 km. Torfowiska o miąższości torfu 1-2 m zajmują tu powierzchnię ok. 21 000 ha. Charakteryzuje się obecnością pasa wydm w części północno-wschodniej oraz niewielkich wyniesień mineralnych (tzw. grądzików). Wzdłuż koryta rzeki rozciąga się strefa mułowa szerokości 1-2 km z licznymi starorzeczami i zakolami.

Rzeka Biebrza stanowi główną oś hydrologiczną Parku (152,5 km długości w granicach Parku). Jest to rzeka o typowo nizinnym charakterze z niskimi spadkami (średni spadek zwierciadła wody Biebrzy od źródeł do ujścia wynosi 0,36 %), silnie meandrująca z licznymi zakolami i starorzeczami. Szerokość koryta Biebrzy wynosi od kilku metrów w Basenie Północnym do kilkunastu w jej dolnym biegu.

Powierzchnia zlewni Biebrzy wynosi 7051,2 km^2. Dolina Biebrzy zasilana jest zarówno wodami powierzchniowymi, jak też wodami podziemnymi: naporowymi z dna Doliny oraz wypływającymi z rozciętych warstw wodonośnych wysoczyzn morenowych otaczających Dolinę. Sposób zasilania wodą, a także jej trofizm decydują o charakterze siedlisk Parku.

Szata roślinna Parku odznacza się dużą różnorodnością, wysokim stopniem naturalności i obecnością wielu rzadkich gatunków. Sprzyjające warunki rozwoju znajdują tu rośliny pochodzenia północnego i relikty glacjalne, reprezentowane przez 17 gatunków roślin naczyniowych m.in.: brzozę niską, wierzbę lapońską, wełnianeczkę alpejską, gnidosza królewskiego, skalnicę torfowiskową, turzycę strunową i 8 gatunków mszaków. Dotychczas w Dolinie Biebrzy stwierdzono występowanie ponad 920 gatunków roślin naczyniowych, z których 67 jest objętych prawną ochroną gatunkową w Polsce, zaś 45 znalazło się na "Czerwonej Liście Roślin Naczyniowych Zagrożonych w Polsce" jako gatunki ginące bądź zagrożone wyginięciem (m.in. kosaciec bezlistny, szachownica kostkowata, fiołek torfowy, wełnianeczka alpejska i wierzba borówkolistna). Według dotychczasowych danych w Dolinie Biebrzy występują zbiorowiska 73 zespołów roślinnych, w tym niemal wszystkie zbiorowiska siedlisk wodnych, bagiennych i torfowych spotykane w Polsce. Szczególnie cenna jest duża grupa zbiorowisk turzycowo-mszystych i mechowiskowych, w których licznie spotyka się gatunki zanikające w innych częściach kraju. Wyrazem borealnych wpływów klimatycznych jest obecność 7 zespołów roślinnych o borealnym charakterze, m.in.: zarośli brzozy niskiej, mechowiska złocieńcowego z wełnianeczką alpejską, boru sosnowego z turzycą strunową, olsu świerkowo-olszowego.

Ogromnym walorem Doliny Biebrzy jest zachowana dwukierunkowa strefowość ekologiczna tj. poprzeczna i podłużna strefowość siedliskowo-roślinna uwarunkowana różnymi stosunkami hydrologicznymi. Najlepiej wykształcona jest ona w Basenie Dolnym Doliny Biebrzy i dość wyraźnie także w Basenie Środkowym. Niezwykle interesujące pod względem bogactwa są liczne wyspy mineralne ("grądy", "grądziki").

Dolina Biebrzy jest unikatową w skali Europy enklawą dla ptaków wodno-błotnych. Obserwowano tu dotychczas 271 gatunków ptaków, w tym 181 gatunków jako lęgowe. Spośród 56 gatunków uznanych w Polsce za ginące lub zagrożone wyginięciem 17 gniazduje w Parku, np.: dubelt, wodniczka, rybitwa czarna, rybitwa małoskrzydła, orlik grubodzioby. Dla niektórych z nich Bagna Biebrzańskie są jedną z ostatnich ostoi gwarantujących przetrwanie ich populacji w Europie Środkowej.

W Parku stwierdzono występowanie 48 gatunków ssaków, 12 gatunków płazów, 5 gatunków gadów i 37 gatunków ryb. Fauna bezkręgowców jest słabo poznana. Jak dotąd zarejestrowano tu występowanie: 788 gatunków motyli, 699 gatunków chrząszczy, 450 gatunków pająków oraz 339 gatunków bezkręgowców z innych grup systematycznych. Park jest również największą w kraju ostoją łosia.

Narwiański Park Narodowy

Park znajduje się w Dolinie Górnej Narwi. Obejmuje on bagienną Dolinę Narwi pomiędzy Surażem i Rzędzianami, która stanowiła znaczną część utworzonego w 1985 roku Narwiańskiego Parku Krajobrazowego. Bagna, tereny podmokłe i wody zajmują ok. 90% obszaru Parku.

Powierzchnia całkowita Parku, utworzonego w 1996 r. wynosi 10,23 ha. W Parku dominuje własność prywatna, głównie drobnych rolników. Własność Skarbu Państwa stanowi zaledwie 2057 ha.

Dolina Narwi pomiędzy Surażem i Rzędzianami wykształciła się w kompleksie osadów lodowcowych, zajmując centralną część obniżenia w powierzchni wysoczyzn morenowych. Miąższość tych osadów waha się od 117 do 200 m. Dolina Narwi jest stosunkowo głęboko wcięta w wysoczyzny i zabagniona. Powierzchnia Doliny zalega 5-25 m niżej od terenów bezpośrednio przylegających, a jej spadek wynosi zaledwie 0,19%. Dolinę wypełniają torfy, osiągające średnio 1 m miąższości, zalegające na płytkich mułach lub iłach oraz bezpośrednio na piaskach podłoża. Dolina składa się z odcinków rozszerzonych, basenowych i zwężonych przypominających przełomy rzeczne.

Rzeźba Parku ukształtowała się podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Lodowiec zanikał powierzchniowo, nadbudowując wysoczyzny moreną, a w obniżeniach podłoża pozostawały bryły martwego lodu. Wytopienie się największych brył dało początek dzisiejszej Dolinie Narwi. O wytopiskowej genezie Doliny świadczy obecność na jej zboczach form pochodzenia glacjalnego: kemów, nisz i dolinek wytopiskowych. Zabagnienie Doliny nastąpiło po zmianie koryta rzeki z meandrującego na wielokorytowe, które miało miejsce na przełomie okresu atlantyckiego oraz subborealnego (ok. 4500 lat temu).

W Dolinie dominują gleby bagienne. Najczęściej spotykane wśród nich są gleby torfowo-bagienne zajmujące zwarte powierzchnie w środkowej części Doliny. Mniejsze znaczenie mają gleby torfowe okresowo podsychające i torfowo-mułowe. Gleby torfowo-murszowe w średnim stopniu zmurszenia występują punktowo. Gleby glejowe właściwe,

torfiasto-glejowe i mułowo-glejowe spotykane są w południowej części Doliny. Zajmują one położenia na pograniczu torfowisk i zboczy Doliny.

Dolina jest zasilana przez wody powierzchniowe (cieki wodne i spływy powierzchniowe) i wody wgłębne z poziomu przypowierzchniowego i prawdopodobnie z dwóch poziomów wodonośnych, co przy rozgałęzionych korytach rzeki spowodowało, że wykształcił się tutaj rozległy, wypełniający niemal całe dno Doliny, ekosystem bagienny z mozaikowym układem rozlewisk, siedlisk bagiennych, zabagnionych i lądowych.

Sieć hydrograficzną tworzy Narew oraz jej dopływy: Liza, Szeroka Struga, Awissa, Kurówka (dopływy lewe) oraz Kowalówka, Turośnianka i Czaplinianka (dopływy prawe). Narew. Na odcinku od Suraża do Rzędzian, stanowi unikatowy w skali kraju i Europy typ rzeki wielokorytowej, tzw. anastomozującej.

Dominujące powierzchniowo w Parku szuwary turzycowiskowe reprezentowane są przez 14 zespołów roślinnych, szuwary trzcinowe - przez 7 zespołów, a roślinność wodna przez 12 zespołów. Poza tym występują tu zbiorowiska łąkowe i ziołoroślowe oraz 2 zespoły zarośli wierzbowych i 4 zespoły leśne. Na grądzikach wśród bagien spotyka się roślinność kserotermiczną. W wielu miejscach zachowała się poprzeczna strefowość zbiorowisk począwszy od zbiorowisk wodnych poprzez immersyjne, z głębokim corocznym zalewem, zbiorowiska emersyjne z roślinnością turzycowo-mszystą aż do strefy olszyn bagiennych, usytuowanych na obrzeżach Doliny. Wiele zbiorowisk należy do rzadko spotykanych w kraju. Na bagnach i terenach zabagnionych występuje blisko 200 gatunków roślin naczyniowych, w tym 13 objętych ochroną gatunkową.

Wielkim walorem Doliny Narwi i Parku jest awifauna. W latach 1979 - 1981 stwierdzono w Dolinie obecność ok. 200 gatunków ptaków, w tym 149 gatunków lęgowych, bądź takich, których gniazdowanie można uznać za prawdopodobne. Decyduje o tym powszechne występowanie kilku gatunków dominujących (rokitniczka, potrzos, brzęczka, trzcinniczek, krzyżówka), stanowiących 60% ornitofauny oraz występowanie gatunków charakterystycznych dla Doliny, związanych z szuwarami bagiennymi (kropiatka, zielonka, rybitwa czarna, bąk, błotniak stawowy). Dolina Narwi spełnia kryteria, które kwalifikują ten obszar jako ostoję lęgową ptaków wodno-błotnych o znaczeniu międzynarodowym i europejskim. Jest ona rejonem lęgowym ponad 1% populacji europejskiej co najmniej 10 gatunków ptaków, w tym bąka, cyranki, błotniaka stawowego, błotniaka łąkowego, zielonki, kropiatki, derkacza, i dubelta, oraz miejscem rozrodu trzech gatunków ptaków zagrożonych wymarciem w skali światowej - bielika, derkacza i wodniczki.

W Parku występuje około 40 gatunków ssaków. Wśród nich jest niewielka populacja łosia i wydry oraz liczna (260 szt.) bobra. Środowiska wodne Doliny są zasobne w ryby (22 gatunki). W Parku odnotowano m.in. także obecność 13 gatunków płazów.

Wigierski Park Narodowy

Wigierski Park Narodowy leży na północnym skraju Puszczy Augustowskiej. Utworzony został 1 stycznia 1989 roku na obszarze 14 956 ha. Aktualna jego powierzchnia wynosi 15 085 ha, w tym 9464 ha to grunty leśne, 2 908 ha - wody i 2 713 ha inne tereny, głównie użytkowane rolniczo (2228 ha). Ochroną ścisłą objętych jest 623 ha, w tym 283 ha lasów. Obszary nie należące do Skarbu Państwa, objęte są ochroną krajobrazową.

Krajobraz Parku został ukształtowany w okresie ostatniego zlodowacenia, około 12 tysięcy lat temu. Ustępujący lądolód pozostawił urozmaiconą rzeźbę terenu z licznymi kemami, ozami, polami sandrowymi i obszarami moreny dennej, poprzecinanymi rynnami lodowcowymi i zagłębieniami bezodpływowymi. W rynnach i zagłębieniach powstały liczne jeziora. Najpłytsze z nich zarosły już roślinnością torfowiskową, a w innych zbiornikach obserwować można różne stadia ich naturalnej sukcesji. Najwyższe wzniesienia Parku osiągają wysokość ponad 180 m n.p.m., zaś najniżej położone tereny znajdują się na wysokości 130 m n.p.m.

Północna część Parku jest silnie pofałdowana, z rozległymi morenami dennymi oraz wzgórzami i wałami moreny czołowej - stanowiącymi lokalne kulminacje o stromych zboczach i wysokościach względnych dochodzących do 35 m. Podłoże tej części Parku zbudowane jest z gliny, piasku i żwiru, z licznymi kamieniami o zróżnicowanym składzie mineralogicznym. Południowa część Parku ma charakter bardziej płaski i stanowi początek olbrzymiego sandru, pokrytego Puszczą Augustowską - największym zwartym kompleksem leśnym w Polsce.

Pozostałością po zlodowaceniach są liczne jeziora o różnym kształcie, powierzchni i głębokości. Na obszarze Parku znajdują się 42 jeziora. Największe z nich, Wigry ma 2187 ha powierzchni, maksymalną głębokość 73 m i zajmuje centralną część Parku. Jezioro Wigry jest zbiornikiem cennym w skali światowej – umieszczonym przez IUCN na liście Project Aqua (w wykazie najcenniejszych wód świata) oraz objętym patronatem Międzynarodowego Towarzystwa Limnologicznego (SIL).

Jeziora reprezentują szeroką gamę typów limnologicznych, różniących się pomiędzy sobą żyznością, termiką i koncentracją związków humusowych. Osobliwością wśród nich są

dystroficzne jeziora śródleśne, tzw. „suchary", otoczone mszarem torfowcowym. Główną rzeką Parku jest Czarna Hańcza, przepływająca przez jezioro Wigry i stanowiąca znany i ceniony w kraju szlak kajakowy.

W Parku stwierdzono występowanie prawie 1 000 gatunków roślin naczyniowych, w tym około 60 podlegających ochronie ścisłej i 14 podlegających ochronie częściowej, ponad 200 gatunków mchów i wątrobowców oraz prawie 300 gatunków porostów.

Zbiorowiska roślinne cechuje obecność wielu gatunków o charakterze borealno-kontynentalnym. Wśród zbiorowisk leśnych największą powierzchnię zajmują zbiorowiska grądu trzcinnikowego, subborealnych borów mieszanych i typowych grądów. Spośród zbiorowisk leśnych najbardziej zbliżony do naturalnego charakter mają bory i lasy bagienne, bory świeże oraz olsy. Dużą część powierzchni Parku zajmują także torfowiska, będące często zbiorowiskami unikatowymi w skali kraju. Szczególnie roślinność torfowisk wysokich i przejściowych zachowała tu często swój naturalny charakter. Na szczególną uwagę zasługują zbiorowiska torfowiskowe z brzozą niską, rzadkimi gatunkami wątrobowców oraz wełnianeczką alpejską, rosiczką okrągłolistną i długolistną, żurawiną drobnolistną, bażyną czarną i skalnicą torfowiskową. Duża liczba zespołów i gatunków roślin wynika ze zróżnicowania fizjograficznego terenu oraz historii rozwoju szaty roślinnej.

Dotychczas w Parku stwierdzono występowanie ponad 1700 gatunków zwierząt, w tym m.in. 46 gatunków ssaków, 202 gatunki ptaków, 12 gatunków płazów i 5 gatunków gadów. Najbardziej charakterystycznym gatunkiem występującym w Parku jest bóbr europejski, licznie zasiedlający brzegi rzek i jezior. Obecnie szacuje się jego liczebność na około 250 osobników. Z dużych drapieżników coraz częściej spotkać można wilka.

Wśród licznej awifauny na szczególną uwagę zasługują gatunki drapieżne: bielik, myszołów, orlik krzykliwy, kanie czarna i ruda oraz błotniak stawowy. Na wodach Parku, oprócz powszechnie występującego łabędzia niemego, łyski, kaczek i perkozów, spotkać można gągoła, tracza nurogęsia oraz nura czarnoszyjego. W wodach Parku występują 32 gatunki ryb, w tym sieja, sielawa, stynka, leszcz, lin, okoń i szczupak oraz reintrodukowane w ostatnim czasie: troć jeziorowa i sum.

Dotychczas poznana fauna zwierząt bezkręgowych liczy około 1500 gatunków. Dla niektórych gatunków Park jest jedynym miejscem ich występowania. Stwierdzono tu obecność 289 gatunków objętych ochroną prawną, m.in.: 4 gatunki ważek, 10 gatunków chrząszczy, 4 gatunki motyli, 22 gatunki błonkówek, 5 gatunków ryb, 12 gatunków płazów i 185 gatunków ptaków. W faunie Parku występuje 128 gatunków, które umieszczone zostały

w "Czerwonej Księdze Zwierząt" lub na "Czerwonych Listach Gatunków Zagrożonych w Polsce".

6.2.2. **Parki krajobrazowe**

Parki krajobrazowe to obok parków narodowych, druga instytucjonalna forma ochrony. Na terenie województwa do dnia dzisiejszego utworzono trzy parki krajobrazowe:

- Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi,
- Park krajobrazowy Puszczy Knyszyńskiej,
- Suwalski Park Krajobrazowy.

Dokładniejsze informacje przedstawia **załącznik.**

6.2.3. **Inne formy ochrony przyrody**

Rezerwaty przyrody

Niezwykle istotnym elementem sieci obszarów chronionych są rezerwaty przyrody. Chroniona jest w nich cała różnorodność przyrodnicza regionu. Zgodnie ze stanem na dzień 01.08.2007 r., na terenie województwa utworzono 91 rezerwatów przyrody. Nazwy powierzchnię, podstawę prawną powołania i inne istotne informacje przedstawia **załącznik.**

Obszary chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu to wielkoobszarowe formy ochrony, mające na celu ochronę głównie walorów krajobrazowych chronionych obszarów. Obecnie istnieje 15 takich obszarów (**załącznik**).

Pozostałe formy ochrony przyrody to w kolejności:

- 276 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni 1972,90 ha ,
- 2112 pomników przyrody,
- jedno stanowisko dokumentacyjne – 0,5 ha,
- jeden zespół przyrodniczo-krajobrazowy – 59,6 ha.

Dokładne informacje, dotyczące powyższych form ochrony (ze względu na wielką objętość materiału w niniejszym opracowaniu zostały pominięte) dostępne są u Wojewódzkiego Konserwatora Przyrody.

Łącznie wszystkie powyższe formy ochrony stanowią 32% powierzchni województwa podlaskiego.

Europejska Sieć Ekologiczna Natura 2000

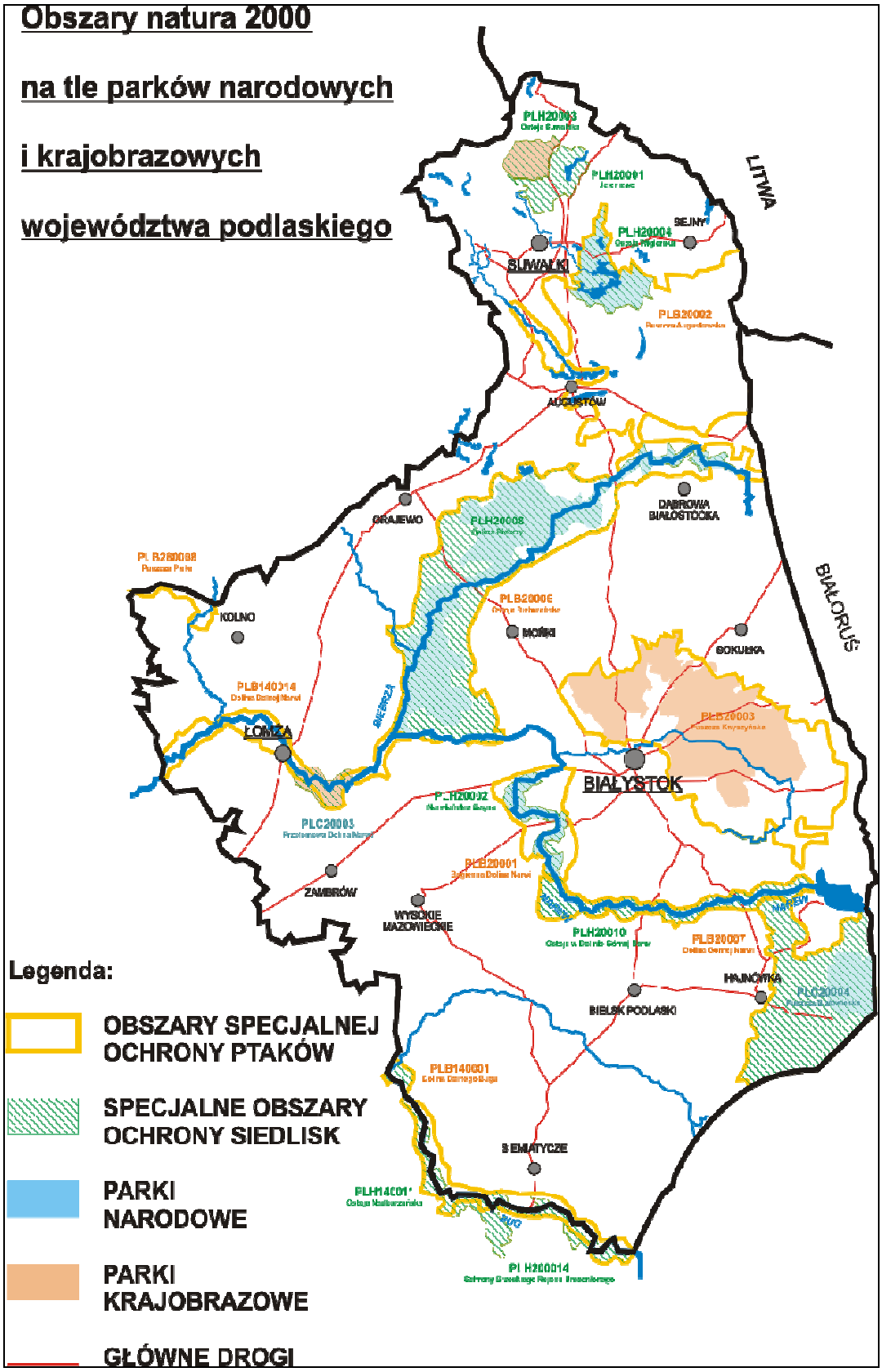
Wraz z akcesją Polski do Unii Europejskiej, pojawiła się nowa forma ochrony przyrody Europejska Sieć Natura 2000. W jej skład wchodzą dwa typy obszarów:

- obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO) – wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 79/409/EWG w sprawie dziko żyjących ptaków, tzw. Dyrektywy Ptasiej,
- specjalne obszary ochrony siedlisk (SOO)- wyznaczone na podstawie Dyrektywy Rady 92/43/EWG w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, tzw. Dyrektywy Siedliskowej zwanej też Habitatową dla siedlisk przyrodniczych wymienionych w załączniku I oraz gatunków roślin i zwierząt wymienionych w załączniku II do Dyrektywy.

Obszary Natura 2000 wyznaczone na podstawie obu dyrektyw częściowo nakładają się na siebie. Dodatkowo były one już wcześniej objęte ochroną prawną, i częściowo pokrywają się z siecią obszarów chronionych województwa. Praktycznie, system obszarów chronionych Natura 2000 działa równolegle z siecią obszarów chronionych i wzmacnia prawne reżimy ochronne zgodnie z ustawodawstwem Unii Europejskiej.

Na terenie województwa podlaskiego istnieje 15 obszarów zaliczanych do Natura 2000, są to: Bagienna Dolina Narwi, Dolina Biebrzy, Dolina Dolnego Bugu, Dolina Górnej Narwi, Jeleniewo, Narwiańskie Bagna, Ostoja Nadbużańska, Ostoja Suwalska, Ostoja Wigierska, Przełomowa Dolina Narwi, Puszcza Augustowska, Puszcza Białowieska, Puszcza Knyszyńska, Puszcza Napiwodzko-Ramucka, Puszcza Piska.

Mapa nr 4. Obszary Natura 2000 na tle parków narodowych i krajobrazowych

Źródło: Opracowanie własne

6.3. **Perspektywy ochrony przyrody w województwie podlaskim**

Istniejący obecnie system ochrony przyrody, bardzo skomplikowany i wieloelementowy nie jest systemem definitywnym i będzie podlegał nieuniknionym zmianom. Mimo dużego wysiłku włożonego w jego tworzenie, nadal posiada on wiele luk. Do najważniejszych należy zaliczyć:

- brak korytarzy ekologicznych łączących największe skupiska obszarów objętych ochroną,
- nie objęcie żadną ochroną wielu obszarów cennych przyrodniczo.

System ochrony przyrody w województwie może być potencjalnie rozbudowywany o nowe elementy poprzez tworzenie nowych obiektów ochronnych, powiększanie powierzchni już istniejących lub podnoszenie poziomu ochronności. Należy sobie jednak zdawać sprawę, że rozbudowa systemu ochrony przyrody w województwie podlaskim będzie zadaniem niezwykle trudnym i wymagającym olbrzymiej pracy edukacyjnej. Wydarzenia ostatniego roku a w szczególności konflikt, powstały na tle kontrowersji wokół budowy obwodnicy Augustowa i przebiegu trasy Via-Baltica, spowodowały powstanie bardzo negatywnego stosunku do idei ochrony przyrody u części społeczeństwa województwa.

Mimo przedstawionej powyżej sytuacji istnieją liczne głosy pochodzące głównie z środowisk naukowych i organizacji społecznych zajmujących się ochroną przyrody, wskazujące na potencjalne możliwości powiększenia sieci obiektów chroniących zasoby przyrodnicze województwa. Północnopodlaskie Towarzystwo Ochrony Ptaków i Narodowa Fundacja Ochrony Środowiska, w opracowaniu z 2006 r. zatytułowanym „Perspektywy ochrony przyrody na obszarze funkcjonalnym Zielone Płuca Polski", wskazują na wiele takich obszarów i obiektów. Duża część z nich odnosi się do województwa podlaskiego (**załącznik**).

Obok propozycji przedstawionych wyżej proponuje się również powiększenie sieci obszarów Natura 2000 (pominięte w tym opracowaniu ze względu na fakt, uwzględnienia wielu postulatów w aktualnie tworzonej sieci). Na uwagę zasługuje jednak obszar, projektowany jako Specjalny obszar ochrony siedlisk (SOO) i nazwany roboczo „Obszary łączące Puszczę Białowieską z Puszczą Knyszyńską" o powierzchni ok. 62 000 ha. Propozycja ta wypełniłaby jedną z poważnych luk, wskazanych wcześniej w opracowaniu.

Zestawienie przedstawione w **załączniku,** nie wyczerpuje wszystkich możliwości objęcia ochroną obszarową terenów cennych przyrodniczo. W miarę intensyfikacji badań

naukowych i pogłębiania wiedzy o przyrodzie w województwie, mogą być wskazane inne obszary i obiekty.

Przedstawione wyżej propozycje należy traktować jako czysto hipotetyczne ze względu na brak inwentaryzacji przyrodniczej województwa oraz brak strategii rozwoju obszarów chronionych w województwie.

6.4. Zagrożenia obszarów chronionych

Wszystkie zagrożenia środowiska przyrodniczego, dotyczą również obszarów chronionych. Część tych zagrożeń może być jednak szczególnie groźna właśnie dla takich obszarów. Na terenie województwa ich ilość nie jest wielka a ich intensywność nie jest zbyt wysoka. Tym niemniej kilka z nich występuje i w większości są pochodzenia antropogenicznego. Do najważniejszych zaliczyć należy:

- zagrożenia pożarowe obszarów leśnych i torfowisk,
- fragmentyzacja obszarów poprzez realizację dużych inwestycji liniowych,
- urbanizacja obszarów cennych przyrodniczo,
- zagrożenia związane z gospodarką komunalną,
- intensywny transport kołowy,
- nadmierna eksploatacja przez turystykę i rekreację obszarów o wyjątkowej atrakcyjności,
- intensyfikacja rolnictwa,
- zjawisko eutrofizacji wód, szczególnie na obszarach „wodnych" Narwiańskiego i Biebrzańskiego Parku Narodowego,
- narastający hałas komunikacyjny.

Wymienione wyżej zagrożenia wydają się być najistotniejsze na obecnym stadium rozwoju regionu i zostały szczegółowo opisane w innych miejscach opracowania. W przyszłości mogą pojawić się inne lub nabrać znaczenia te, które obecnie są marginalne. Do takich zagrożeń zaliczyć można:

- ekspansję gatunków obcego pochodzenia, wypierających gatunki rodzime,
- zagrożenia ze strony gatunków modyfikowanych genetycznie.

6.5. Główne obszary potencjalnych konfliktów na styku ochrona przyrody - działalność gospodarcza

Analiza ankiet wypełnionych na potrzeby niniejszego opracowania przez jednostki samorządowe w województwie wykazuje, że potencjalne konflikty, mogą dotyczyć głównie inwestycji liniowych, takich jak drogi, obwodnice miast itp. Powodem takiego stanu rzeczy jest fakt opracowania ich projektów na długo przed objęciem ochroną prawną obszarów, przez które przebiegają projektowane inwestycje i związane z tym koszty, jakie dotąd poniesiono, bądź też niewielkimi możliwościami wyznaczenia innego ich przebiegu. Typowym przykładem jest tu obwodnica Augustowa.

Odrębnym zagadnieniem są inwestycje o charakterze punktowym. Dotyczy to szczególnie tych, które z założenia mogą powodować zagrożenia dla środowiska poprzez wytwarzanie dużych ilości potencjalnie niebezpiecznych odpadów. Zaliczyć tu można duże gospodarstwa hodowlane, zakłady przetwórstwa spożywczego, kompostownie, składowiska, zakłady utylizacyjne itp. Ich lokalizacja na obszarach chronionych może być mocno utrudniona chociaż rozwiązanie problemów wydaje się być nieco prostsze niż przy inwestycjach liniowych. Powody, dla których tak się dzieje są następujące:

- inwestycje o charakterze punktowym łatwiej jest dostosować do obowiązujących przepisów,
- znacznie prostsza jest zmiana lokalizacji,
- ze względu na stosunkowo niewielki obszar oraz zasięg oddziaływania łatwiejsze jest podjęcie działań kompensacyjnych.

Należy jednak przyjąć za pewnik, że problemy z inwestycjami na obszarach chronionych będą się pojawiały i ich rozwiązanie będzie wymagało dużego wysiłku, a często i kosztów. W świetle obowiązujących dziś uregulowań prawnych, sposoby na rozwiązanie takich sytuacji są jedynie trzy:

- podjęcie działań kompensacyjnych,
- zmiana lokalizacji inwestycji, omijająca tereny chronione,
- rezygnacja z inwestycji.

Wszystkie te rozwiązania są trudne w realizacji i mogą być czasem bardzo kosztowne. Najgorsza sytuacja powstaje wówczas, kiedy dochodzi do przyjęcia rozwiązania trzeciego. Rezygnacja, powoduje brak rozwiązania ważnych problemów lokalnych społeczności,

a w efekcie doprowadza do wykształcenia postaw niechętnych ochronie przyrody. W praktyce na wiele lat zamyka to definitywnie drogę do realizacji jakichkolwiek działań ochronnych.

6.6. **Najważniejsze problemy**

Najważniejsze problemy związane z ochroną przyrody na terenie województwa podlaskiego można zdefiniować następująco:

- brak inwentaryzacji przyrodniczej województwa,
- brak opracowanej docelowej koncepcji rozwoju obszarów chronionych,
- brak strategii rozwoju turystyki na obszarach cennych przyrodniczo,
- brak planów ochrony dla wielu obszarów chronionych,
- słaba efektywność niektórych form ochrony przyrody,
- wadliwe uregulowania prawne i niespójność niektórych przepisów,
- niedostateczne środki finansowe przeznaczone na ochronę przyrody,
- niechętny stosunek dużej części społeczeństwa województwa do idei ochrony przyrody.

7. INFRASTRUKTURA

7.1. GOSPODARKA WODNO - ŚCIEKOWA

Gospodarka wodna

Województwo podlaskie należy do jednych z najsłabiej wyposażonych w sieć wodociągową w Polsce. W 2005 i 2006 roku procent ogółu ludności korzystającej z sieci wodociągowej wynosił odpowiednio: 86,2% i 86,8%. Długość sieci wodociągowej wynosiła 11 006,4 w 2005 roku, 11 375,7 km w 2006 roku. W 2005 roku w regionie funkcjonały 274 stacje uzdatniania wody. Na koniec 2006 r. sieć wodociągową posiadały wszystkie miasta i ośrodki gminne i korzystało z niej 1 037,356 tys. ludności województwa. Źródłem zaopatrzenia w wodę wodociągów komunalnych są generalnie wody podziemne, z wyjątkiem Białegostoku, gdzie pobierana jest również woda powierzchniowa z rzeki Supraśl.

Tabela nr 12. Sieć wodociągowa województwa podlaskiego, dane z 2006 roku

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	11.375,7
długość czynnej sieci rozdzielczej stanowiącej własność gminy	km	4.792,1
długość czynnej sieci rozdzielczej stanowiącej własność gminy, eksploatowanej przez jednostki gospodarki komunalnej	km	3.055,5
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt	167.486
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam^3	36.614,6
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach	osoba	681.870
ludność korzystająca z sieci wodociągowej na wsi	osoba	355.486
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	1.037.356

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Z informacji uzyskanych z gmin wynika, że stan techniczny sieci wodociągowej jest niezadowalający, w około 35 % wymaga modernizacji. Konieczny jest dalszy rozwój sieci wodociągowej, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów chronionych i zabezpieczeniem sanitarnym stref zasobowych komunalnych ujęć wody. Zły stan techniczny sieci związany jest z jej wiekiem i zastosowaniem przestarzałych technologii. Ze względu na zmęczenie materiału, korozję i zmniejszenie przekroju rur spowodowanego nagromadzeniem się osadów dennych, występuje konieczność częstego płukania sieci. Nieszczelność rur powoduje straty wody.

W ostatnich latach notuje się spadek zużycia wody. Spowodowane jest to zmniejszonym zapotrzebowaniem na cele przemysłowe (spadek produkcji) oraz oszczędną gospodarką wodną. Zużycie wody na obszarze województwa w roku 2005 wynosiło 80 605,6 dam^3/rok, z czego 14 515 dam^3/rok wykorzystywane jest na cele przemysłowe, zaś 35 359,3 dam^3/rok na potrzeby bytowe ludności, zaś w roku 2006 wynosiło 78 855,2 dam^3/rok, z czego 14 455 dam^3/rok wykorzystywane jest na cele przemysłowe, zaś 36 614,6 dam^3/rok na potrzeby bytowe ludności (wzrost spowodowany rozbudową sieci wodociągowej i podłączeniem większej liczby odbiorców).

Tabela nr 13. Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności, dane z 2005 i 2006 roku

Wyszczególnienie	**Zużycie wody [dam^3/rok]**	
	2005	**2006**
Ogółem	**80.605,6**	**78 855,2**
przemysł	14.515	14 455
rolnictwo i leśnictwo	22.237	18 571
eksploatacja sieci wodociągowej	43.853,6	45 829,2
gospodarstwa domowe	35.359,3	36 614,6

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Tabela nr 14. Zużycie wody w powiatach na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2006r.

Jednostka terytorialna	**Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności**				
	ogółem	**przemysł**	**rolnictwo i leśnictwo**	**eksploatacja sieci wodociągowej**	**gospodarstwa domowe**
	[dam^3/rok]	**[dam^3/rok]**	**[dam^3/rok]**	**[dam^3/rok]**	**[dam^3/rok]**
Powiat augustowski	2.568,9	217	61	2.290,9	1.749,6
Powiat białostocki	10.998,5	685	5.979	4.334,5	3.711,9
Powiat bielski	3.738,6	1.080	319	2.339,6	1.978,2
Powiat hajnowski	2.526,8	590	58	1.878,8	1.372,2
Powiat moniecki	9.917,4	378	8.051	1.488,4	1.252,8
Powiat sejneński	991,9	135	24	832,9	670,7
Powiat siemiatycki	3.770,4	694	1.406	1.670,4	1.516,0
Powiat sokólski	2.765,1	645	68	2.052,1	1.579,4
Powiat suwalski	1.421,1	110	2	1.309,1	1.214,8
Powiat grajewski	3.334,3	935	933	1.466,3	1.297,6
Powiat kolneński	1.398,8	374	152	872,8	768
Powiat łomżyński	1.960,3	481	92	1.387,3	1.262,4

Jednostka terytorialna	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności				
	ogółem	przemysł	rolnictwo i leśnictwo	eksploatacja sieci wodociągowej	gospodarstwa domowe
	[dam^3/rok]	[dam^3/rok]	[dam^3/rok]	[dam^3/rok]	[dam^3/rok]
Powiat wysokomazowiecki	4.203,2	1.428	26	2.749,2	2.571,8
Powiat zambrowski	3.667,9	450	1.400	1.817,9	1.614,5
Powiat m.Białystok	16.738,6	2.120	0	14.618,6	10.287,8
Powiat m.Suwałki	4.591,8	2.018	0	2.573,8	2.006,8
Powiat m.Łomża	4.261,6	2.115	0	2.146,6	1.760,1

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Najważniejsze problemy, związane z gospodarką wodną, występujące na terenie województwa podlaskiego to:

- zły stan techniczny sieci wodociągowej;
- brak kompleksowego planu gospodarowania wodami w regionie, mającego na celu realizację działań pozwalających na osiągniecie celów środowiskowych ustalonych w Dyrektywie Wodnej UE.

W większości gmin województwa podlaskiego należy przeprowadzić modernizację stacji uzdatniania wody pod kątem zapewnienia jej właściwej jakości odpowiadającej coraz większym rygorom sanitarnym i jakościowym oraz zapewnienia niezawodności jej dostarczanie, a także właściwej ilości wody na potrzeby przeciwpożarowe. W latach 2003-2006 zmodernizowanych było 49 stacji uzdatniania wody.

Gospodarka ściekowa

Długość czynnej sieci kanalizacyjnej na terenie województwa podlaskiego wynosiła 2030,3 km w 2005 roku i 2 160,6 km w 2006 roku. Procent ogółu ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej wynosił odpowiednio w 2005 i 2006 roku: 57,8% i 58,5%. Infrastruktura kanalizacyjna jest lepiej rozwinięta w miastach i znacznie słabiej na obszarach wiejskich województwa.

Z roku na rok wzrasta liczba oczyszczalni ścieków komunalnych, a maleje liczba oczyszczalni ścieków przemysłowych. W 2005 roku na terenie województwa podlaskiego funkcjonowało 106 oczyszczalni ścieków komunalnych i 28 oczyszczalni ścieków przemysłowych, podczas gdy w 2004 roku czynnych było 100 oczyszczalni ścieków komunalnych i 29 oczyszczalni ścieków przemysłowych. Samorządy gminne dbają także

o poprawę sprawności technologicznej oczyszczalni ścieków poprzez modernizację przy wykorzystaniu środków Unii Europejskiej. Modernizacje są też przeprowadzane pod względem gospodarki osadowej.

Wiele oczyszczalni ścieków, budowanych w latach 90- tych ubiegłego wieku, boryka się z problem niedociążenia hydraulicznego. Nowoczesne trendy gospodarki ściekowej i *Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych* przewidują budowę kanalizacji sanitarnej na terenach o wysokim stopniu zaludnienia. Mała gęstość zaludnienia utrudnia uzyskanie dofinansowania budowy sieci kanalizacyjnej ze środków zewnętrznych. Na terenie o rozproszonej budowie zagrodowej coraz częściej pojawiają się przyzagrodowe oczyszczalnie ścieków. Niedociążenie hydrauliczne oczyszczalni ścieków komunalnych powoduje większe zużycie wody na płukanie sieci, niedogodności odorowe oraz utrudnienia w pracy oczyszczalni ścieków.

Tabela nr 15. Sieć kanalizacyjna województwa podlaskiego, dane z 2006 roku

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	2 160,6
długość czynnej sieci kanalizacyjnej stanowiącej własność gminy	km	880,5
długość czynnej sieci kanalizacyjnej stanowiącej własność gminy eksploatowanej przez jednostki gospodarki komunalnej	km	591,0
połączenia prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	59 479
ścieki odprowadzone	dam^3	32 994,7
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w miastach	osoba	623 829
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej na wsi	osoba	74 954
ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej	osoba	698 783

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Zgodnie z Dyrektywą Rady dotyczącą oczyszczania ścieków komunalnych[21], realizowaną za pomocą *Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych*, w województwie podlaskim funkcjonują 44 aglomeracje o liczbie ludności powyżej 2000, w tym dwie (Białystok, Suwałki) – powyżej 100000, 11 aglomeracji o liczbie ludności od 15000 do 100000 i 31 aglomeracji o RLM 2000-15000. Wszystkie aglomeracje posiadają oczyszczalnie ścieków, ale niektóre z nich wymagają rozbudowy i modernizacji, w tym w zakresie gospodarki osadowej. Rozbudowa kanalizacji planowana jest przez wszystkie aglomeracje. Oczyszczalnie, które nie spełniają wymogów unijnych, planują inwestycje

[21] Dyrektywa Rady z dnia 21 maja 1991r. dotycząca oczyszczania ścieków komunalnych (91/271/EWG), Dz. Urz. UE L135/40 z dn. 30.5.1991.

w celu dostosowania się do nich.[22] Szacuje się, że spośród 46 oczyszczalni ścieków w aglomeracjach, niewiele ponad 25%, spełnia wszystkie wymogi Traktatu Akcesyjnego.

Tabela nr 16. Oczyszczalnie ścieków, dane z 2006 roku

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość
KOMUNALE OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW		
Oczyszczalnie komunalne		
oczyszczalnie mechaniczne	obiekt	1
oczyszczalnie biologiczne	obiekt	73
oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów	obiekt	34
Wielkość (przepustowość) oczyszczalni wg projektu		
oczyszczalnie mechaniczne	m^3/dobę	200
oczyszczalnie biologiczne	m^3/dobę	37 153
oczyszczalnie z podwyższonym usuwaniem biogenów	m^3/dobę	196 604
Równoważna liczba mieszkańców (ścieki surowe)		
ogółem	osoba	1 189 839
Ścieki oczyszczane		
odprowadzane ogółem	dam^3/rok	32 994,7
oczyszczane łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi	dam^3/rok	48 480
oczyszczane razem	dam^3/rok	32 846
oczyszczane mechanicznie	dam^3/rok	22
oczyszczane biologicznie	dam^3/rok	4 824
oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów	dam^3/rok	28 000
Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie		
ogółem	osoba	751 372
mechaniczne	osoba	500
biologiczne	osoba	140 450
z podwyższonym usuwaniem biogenów	osoba	610 422
Ładunki zanieczyszczeń w ściekach po oczyszczeniu		
BZT_5 / RLM	kg/rok RLM	320 652 14 642
ChZT	kg/rok	2 358 982
zawiesina	kg/rok	542 885
azot ogólny	kg/rok	554 172

[22] Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych - Sprawozdanie z wykonania KPOŚK w 2006 r. w województwie podlaskim.

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość
fosfor ogólny	kg/rok	43 729
Osady wytworzone w ciągu roku		
ogółem	t	15 682
stosowane w rolnictwie	t	4 128
stosowane do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne	t	1 983
stosowane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu	t	88
przekształcone termicznie	t	0
składowane razem	t	2 682
magazynowane czasowo	t	6 402
Osady składowane i wykorzystane		
osady składowane	t	23 961
osady wykorzystane	t	6 089
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ogólnej liczby ludności		
ogółem	%	62,82
miasta	%	94,49
wieś	%	16,30
PRZEMYSŁOWE OCZYSZCZALNIE ŚCIEKÓW		
Oczyszczalnie przemysłowe		
oczyszczalnie		
mechaniczne	obiekt	7
chemiczne	obiekt	0
biologiczne	obiekt	21
z podwyższonym usuwaniem biogenów	obiekt	3
przepustowość projektowa oczyszczalni		
mechaniczne	m^3/dobę	122 665
chemiczne	m^3/dobę	0
biologiczne	m^3/dobę	27 775
z podwyższonym usuwaniem biogenów	m^3/dobę	9 600
Gospodarka wodno-ściekowa w przemyśle		
zakłady zużywające wodę ogółem	ob.	104
zakłady zużywające wodę odprowadzające ścieki wymagające oczyszczenia bezpośrednio do wód lub do ziemi	ob.	27
zużycie wody na potrzeby przemysłu	dam^3	14 455
pobór wód podziemnych	dam^3	11 150
pobór wód powierzchniowych	dam^3	1 785

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość
woda z odwadniania zakładów górniczych i obiektów budowlanych	dam^3	991
zakup wody razem	dam^3	1 380
zakup wody z wodociągów komunalnych na cele produkcyjne	dam^3	723
Przemysłowe oczyszczanie ścieków		
ścieki odprowadzone ogółem	dam^3	11 071
ścieki odprowadzone do sieci kanalizacyjnej	dam^3	4 402
ścieki odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi	dam^3	6 669
ścieki odprowadzane bezpośrednio do wód lub do ziemi - wody chłodnicze (umownie czyste)	dam^3	650
ścieki zawierające substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego	dam^3	635
ścieki wymagające oczyszczania ze ścieków odprowadzonych bezpośrednio do wód lub do ziemi	dam^3	6 019
ścieki oczyszczane razem	dam^3	5 997
ścieki oczyszczane mechanicznie	dam^3	703
ścieki oczyszczone chemicznie	dam^3	0
ścieki oczyszczane biologicznie	dam^3	2 900
ścieki oczyszczane z podwyższonym usuwaniem biogenów	dam^3	2 394
ścieki nie oczyszczane	dam^3	22
ścieki ponownie wykorzystane	dam^3	11
Ładunki zanieczyszczeń w ściekach odprowadzonych do wód lub do ziemi		
BZT_5 /RLM	kg/rok RLM	51 739 2 363
ChZT	kg/rok	249 448
zawiesina	kg/rok	69 225
chlorki i siarczany	kg/rok	570 824
fenole lotne	kg/rok	6
azot ogólny	kg/rok	16 598
fosfor ogólny	kg/rok	6 049
Wody zasolone		
ogółem	dam^3	0
Osady z przemysłowych oczyszczalni ścieków		
ogółem	t	5 877
stosowane w rolnictwie	t	1 286
stosowane do rekultywacji terenów, w tym gruntów na cele rolne	t	1 933
stosowane do uprawy roślin przeznaczonych do produkcji kompostu	t	0

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość
przekształcone termicznie	t	41
składowane razem	t	32
magazynowane czasowo	t	2 574
Osady składowane i wykorzystane		
osady składowane	t	2 720
osady wykorzystane	t	12 395

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Tabela nr 17. Równoważna liczba mieszkańców RLM według powiatów, w latach 2005 – 2006 rok.

l.p.	Jednostka terytorialna	Równoważna ilość mieszkańców RLM [osoba]	
		2005	2006
1	Powiat augustowski	45.738	45.813
2	Powiat białostocki	88.896	63.326
3	Powiat bielski	53.980	53.980
4	Powiat hajnowski	47.449	47.903
5	Powiat moniecki	24.613	25.059
6	Powiat sejneński	14.300	14.450
7	Powiat siemiatycki	64.707	10.707
8	Powiat sokólski	57.203	52.203
9	Powiat suwalski	9.219	9.219
10	Powiat grajewski	38.365	38.305
11	Powiat kolneński	19.401	19.505
12	Powiat łomżyński	5.586	6.214
13	Powiat wysokomazowiecki	13.665	17.262
14	Powiat zambrowski	61.693	61.693
15	Powiat m. Białystok	450.000	450.000
16	Powiat m. Łomża	95.000	95.000
17	Powiat m. Suwałki	179.200	179.200
	WOJEWÓDZTWO PODLASKIE	**1.269.015**	**1.189.839**

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Równoważna liczba mieszkańców (RLM), to liczba wyrażająca wielokrotność ładunku zanieczyszczeń w ściekach odprowadzanych z obiektów przemysłowych i usługowych, w stosunku do jednostkowego ładunku zanieczyszczeń w ściekach z gospodarstw domowych, odprowadzanych od jednego mieszkańca w ciągu doby. W Polsce przyjęto ładunek BZT_5 pochodzący od 1 mieszkańca równy 60 g O_2/dobę.[23]

Na obszarze województwa podlaskiego w wielu oczyszczalniach ścieków komunalnych występuje problem niedostatecznego oczyszczenia ścieków z biogenów oraz brak rozwiązania gospodarki osadowej.

Tabela nr 18. Ścieki przemysłowe i komunalne w powiatach oraz ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2005 r.

Jednostka terytorialna	Ilość oczyszczalni komunalnych	Wielkość (przepustowość) oczyszczalni komunalnych wg projektu			Ludność obsługiwana przez oczyszczalnie komunalne	Przepustowość projektowa oczyszczalni przemysłowych	
		mechaniczne	biologiczne	podwyższonym usuwaniem biogenów		mechaniczne	biologiczne
		[m^3/dobę]			[osoba]	[m^3/dobę]	
augustowski	**5**	0	200	10.801	32.051	0	0
białostocki	**17**	0	13.434	3.090	65.966	0	0
bielski	**7**	0	993	6.040	29.726	34.560	0
hajnowski	**13**	0	1.424	7.080	30.105	0	0
moniecki	**8**	0	1.410	3.113	17.179	0	0
sejneński	**2**	0	300	2.650	6.500	0	0
siemiatycki	**6**	0	410	7.065	14.934	0	0
sokólski	**10**	0	9.857	75	32.021	0	0
suwalski	**9**	0	467	900	7.876	0	0
grajewski	**7**	0	1.420	6.000	26.618	1.440	2.700
kolneński	**5**	0	950	1.650	10.783	0	0
łomżyński	**4**	200	1.000	0	6.106	0	750
wysoko-mazowiecki	**6**	0	1.613	200	15.707	0	0
zambrowski	**4**	0	5.259	0	26.021	0	0
m. Białystok	**1**	0	0	100.000	291.500	79.087	0
m.Łomża	**1**	0	0	20	63.655	0	0
m. Suwałki	**1**	0	0	25.600	68.100	0	0

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Kanalizacja deszczowa występuje jedynie w większych miastach, choć tu również znaczna część terenów zabudowy ekstensywnej jeszcze jej nie posiada. Wyloty kanalizacji

[23] strona Głównego Urzędu Statystycznego, www.stat.gov.pl

deszczowej do zbiorników wodnych nie są praktycznie wyposażone w systemy podczyszczające (np. osadniki, separatory).

Najważniejsze problemy, związane z gospodarką ściekową, występujące na terenie województwa podlaskiego to:

- braki w infrastrukturze kanalizacyjnej i oczyszczalni ścieków, w tym szczególnie na obszarach wiejskich,
- brak kompleksowego rozwiązania problemu wód deszczowych – niewielki procent kanalizacji deszczowej na terenie województwa,
- niedociążone oczyszczalnie ścieków,
- mała gęstość zaludnienia utrudnia uzyskanie dofinansowania budowy sieci kanalizacyjnej ze środków zewnętrznych,
- niedostateczne oczyszczenie ścieków z biogenów,
- brak rozwiązania gospodarki osadowej.

W wielu gminach województwa podlaskiego należy przeprowadzić modernizację oczyszczalni ścieków pod kątem zapewnienia odpowiedniej jakości oczyszczanych ścieków i należy zwrócić szczególną uwagę na unieszkodliwianie osadów ściekowych. Na terenach zabudowanych powinna powstać kanalizacja deszczowa zakończona separatorami substancji ropopochodnych.

7.2. ZAOPATRZENIE W ENERGIĘ

Źródła zaopatrzenia w energie można podzielić na: konwencjonalne i odnawialne. Konwencjonalne źródła energii, funkcjonujące na obszarze województwa podlaskiego, to instalacje spalające węgiel kamienny, gaz i olej. Do odnawialnych źródeł energii występujących w regionie zaliczyć można energię słoneczną, energię wiatru, hydroenergetykę i biomasę. Województwo posiada również potencjał energetyczny w postaci energii geotermalnej. Jednak aktualnie nie jest on wykorzystywany.

Na terenie województwa podlaskiego głównym źródłem energii cieplnej wciąż jest węgiel kamienny, przez co emisja do atmosfery pyłów, dwutlenku węgla, dwutlenku siarki, tlenków azotu jest głównym problemem ekologicznym. Dotyczy to szczególnie sezonu grzewczego na terenach zabudowy zagrodowej i mieszkaniowej. Zanieczyszczania te stanowią główną przyczynę zmian klimatycznych, kwaśnych deszczy i dziury ozonowej. Według danych WIOŚ w regionie występuje niedostateczna liczba urządzeń oczyszczania

spalin w ciepłowniach. Należy też podejmować działania zmierzające do zmniejszenia emisji spalin, między innymi poprzez wzrost produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Gaz ziemny wykorzystywany jest jako paliwo energetyczne, głównie do ogrzewania mieszkań. Jednak jego zastosowanie nie jest możliwe na obszarze całego regionu ze względu na dość niewielki rozwój sieci gazowej. Na terenie województwa podlaskiego długość sieci gazowej wynosi 1 299,4 km i korzysta z niej 115 034 mieszkańców. Tabela poniżej przedstawia wykorzystanie gazu w poszczególnych powiatach województwa.

Tabela nr 19. Wykorzystanie gazu w powiatach województwa podlaskiego

Powiaty	Długość czynnej sieci gazowej	Odbiorcy gazu			Zużycie gazu		Ludność korzystająca z sieci gazowej
		ogółem	ogrzewający mieszkania gazem	w miastach	ogółem	na ogrzewanie mieszkań	
	[km]	[gospodarstwa domowe]			[tys m^3]		[osoba]
augustowski	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
białostocki	466,2	5 303	2 970	1 392	4 837,1	4 329,2	15 633
bielski	11,1	37	1	0	5,5	0,4	104
hajnowski	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
moniecki	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
sejneński	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
siemiatycki	105,2	2 084	1 182	1 897	1 796,9	1 683,3	5 944
sokólski	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
suwalski	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
m. Białystok	448,9	98 751	11 063	98 751	29 987,0	20 821,5	265 313
m. Suwałki	14,3	4 990	0	4 990	142,8	0,0	16 140
grajewski	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
kolneński	0,0	0	0	0	0,0	0,0	0
łomżyński	23,4	76	76	0	149,6	149,6	175
wysokomazowiecki	112,4	538	497	514	943,1	934,3	1 218
zambrowski	79,9	208	199	208	316,8	311,1	271
m. Łomża	38,0	3 047	1 011	3 047	2 121,9	1 939,5	8 930

Źródło: GUS, strona www.stat.gov.pl

Geotermia i biopaliwa to źródła energii odnawialnej, które mogą w dużym stopniu zastąpić energię pochodzącą ze źródeł konwencjonalnych. Województwo podlaskie nie posiada dobrych warunków do wykorzystania zasobów geotermalnych, poza możliwością wykorzystania różnic temperatur wody przy technologii pompy ciepła. Dlatego też wybór energii odnawialnej na obszarze województwa podlaskiego ograniczony jest do biopaliw. Coraz więcej elektrociepłowni i kotłowni zbiorczych jest modernizowanych w kierunku możliwości zastosowania biopaliw.

Największa z elektrociepłowni w regionie, Elektrociepłownia Białystok S.A., przewiduje spalanie wierzby energetycznej łącznie z miałem węglowym. Dotychczas kotły energetyczne są zasilane tylko miałem węglowym. Spółka zdecydowała się na modernizację jednego spośród czterech kotłów. Po modernizacji w kotle będzie spalany miał węglowy wraz z wierzbą energetyczną w proporcji 40 do 60%.[24]

Wykorzystanie drewna na cele opałowe w Polsce ma długoletnią tradycję, zwłaszcza jeżeli chodzi o spalanie drewna w indywidualnych kotłowniach małej mocy. W Polsce liczbę gospodarstw indywidualnych opalanych drewnem (wg Europejskiego Centrum Energii Odnawialnej – EC BREC) szacuje się na około 100 000, brak jest danych dotyczących tej liczby na terenie województwa.

Wykorzystanie biopaliw gazowych jest powszechne w dużych oczyszczalniach ścieków, które dysponują biologiczną technologią oczyszczania ścieków i wydzielonymi komorami fermentacji osadów ściekowych, a energia biogazu jest wykorzystywana głównie do potrzeb własnych tego rodzaju oczyszczalni. W województwie podlaskim tego typu instalacje są w oczyszczalniach w Białymstoku, Łomży i w Suwałkach, czyli w trzech największych instalacjach tego typu w regionie.

Energia wód płynących ma również zastosowanie na terenie województwa podlaskiego. Praktyczne wykorzystanie energii swobodnie płynącej wody w cieku jest możliwe w wyniku koncentracji spadku i energii pewnego odcinka cieku w jednym przekroju. Koncentrację tę uzyskuje się przy pomocy budowli spiętrzającej wodę w cieku lub umiejętne wykorzystanie ukształtowania terenu dla korzystnej lokalizacji elektrowni. W województwie podlaskim obecnie funkcjonuje 5 elektrowni wodnych.

Widoczny jest wzrost wykorzystania energii słonecznej zwłaszcza w budynkach użyteczności publicznej, jak np. solary na obiektach szkolnych należących do gmin Związku Kumiałka – Biebrza, Różanymstoku czy Suwałkach. W ostatnich latach obserwuje się wzrost zainteresowania wykorzystaniem energii słonecznej wśród odbiorców indywidualnych. Brak jest jednak inwentaryzacji i dokładnych danych o instalacjach z kolektorami słonecznymi w całym województwie podlaskim.

Jedynie na Suwalszczyźnie są dobre warunki do wykorzystania energii wiatru. Od 2001 r. uruchomiono tam trzy farmy wiatrowe: dwie w Wiżajnach i jedną w Jeleniewie.

[24] *Wybór źródeł energii odnawialnej na obszarze województwa podlaskiego*, Cezary Pieńkowski, (nr katalogowy: 24814) z zeszytu "CIEPŁOWNICTWO, OGRZEWNICTWO, WENTYLACJA" 3/2007

Aktualnie w Polsce pracuje 101 elektrowni wiatrowych o łącznej mocy 67 507 kW (w tym niecałe 3% województwo podlaskie). Na obszarze województwa planuje się powstanie około 10 nowych elektrowni wiatrowych.

Potencjał energetyczny województwa podlaskiego oraz aktualne i przewidywane zużycie odnawialnych źródeł energii w 2010 roku przedstawia poniższa tabela.

Tabela nr 20. Potencjał energetyczny województwa podlaskiego oraz aktualne i przewidywane zużycie odnawialnych źródeł energii w 2010 roku

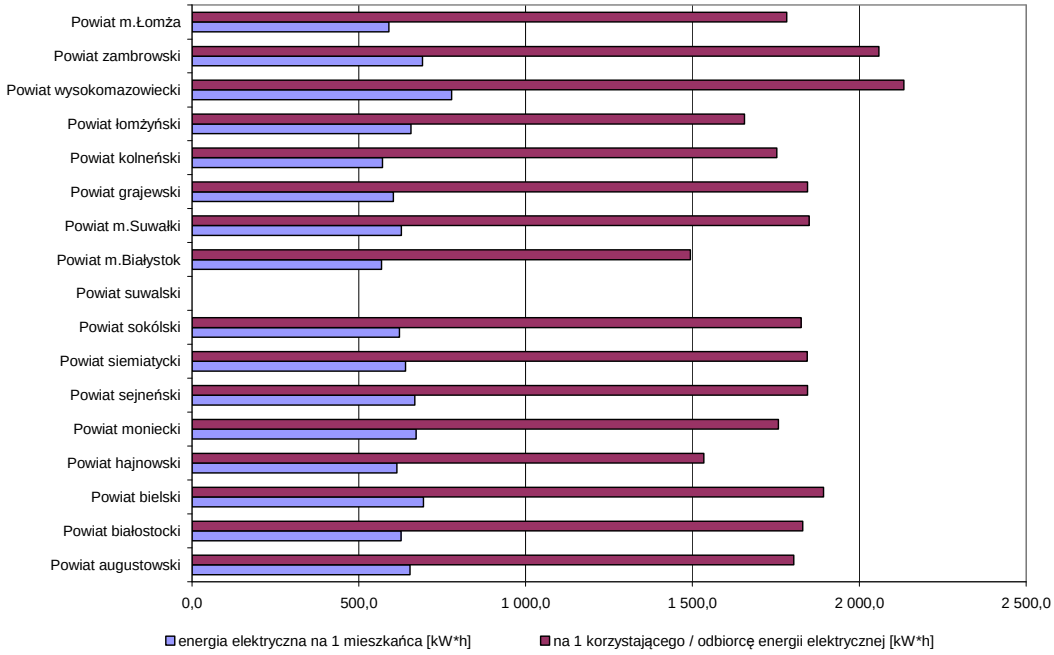
ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	POTENCJAŁ ENERGETYCZNY WOJEWÓDZTWA [TJ]	AKTUALNE ZUŻYCIE ENERGII [TJ]	PRZEWIDYWANE ZUŻYCIE ENERGII W 2010 ROKU [TJ]
Energia słoneczna	121.230	0,75	4,00
Energia wiatru	79.560	24,72	1.182,00
Hydroenergetyka	360	20,64	23,00
Energia geotermalna	1.600.000	0,00	0,00
Biomasa	43.138	3.181,00	6.000,00
Pompy ciepła	300.00	0,18	1,00
RAZEM	**2.144.288**	**3.327,29**	**7.210,00**

Źródło: *Praktyczne aspekty wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Plan energetyczny województwa podlaskiego*, Podlaska Fundacja Rozwoju Regionalnego, Białystok 2006

Zużycie energii elektrycznej wykorzystywanej na potrzeby ludności i przemysłu w roku 2005 wyniosło 432 GWh. Do największych producentów energii elektrycznej należą zakłady energetyczne w Białymstoku, Łomży i Suwałkach. W ostatnich latach widoczny jest wzrost znaczenia energii elektrycznej pochodzącej ze źródeł niekonwencjonalnych i odnawialnych. Strategia Rozwoju Energetyki Odnawialnej z września 2000 r. zakłada, że do końca 2010 r. 7,5% całej zużywanej energii w Polsce pochodzić będzie ze źródeł odnawialnych (w Unii Europejskiej w 2010 r. zaspokajać będzie 12% potrzeb).

Wykorzystanie energii elektrycznej w poszczególnych powiatach województwa, na jednego mieszkańca rozkłada się dosyć równomiernie. Najmniejsze zużycie energii elektrycznej na jednego korzystającego występuje w powiecie grodzkim Białystok, zaś największe w powiecie wysokomazowieckim. Szczegółowe wykorzystanie energii elektrycznej w powiatach województwa podlaskiego przedstawia wykres poniżej.

Wykres nr 7. Wykorzystanie energii elektrycznej w powiatach województwa podlaskiego

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego, 2005r.

Infrastruktura elektroenergetyczna województwa podlaskiego posiada zróżnicowane zasilanie i stosunkowo dobrze rozwinięty system na poziomie wysokich napięć z wyjątkiem północnej części regionu. Problemy z zasilaniem występują na niektórych obszarach wiejskich, gdzie stare sieci SN i NN wymagają modernizacji. W systemie energetycznym województwa podlaskiego swoje miejsce mają również odnawialne źródła energii, których rozwój jest jednocześnie obowiązkiem Polski jako kraju członkowskiego Unii Europejskiej. Napowietrzne linie elektroenergetyczne WN 400 kV i 220 kV stwarzają znaczne obciążenie dla środowiska polegające na wprowadzaniu dysharmonii w krajobrazie, zaś linie WN110 kV dla zabudowy w strefach zainwestowania miejskiego.

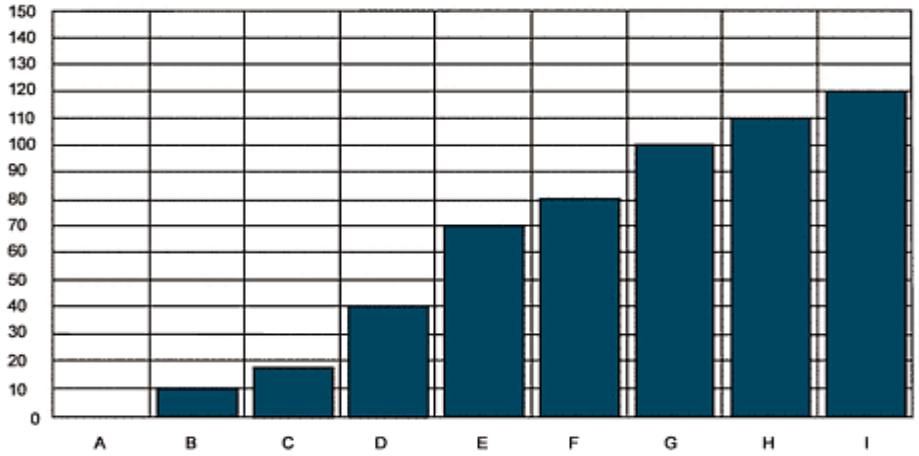
Rozwój systemu energetycznego w oparciu o odnawialne źródła energii w regionie będzie możliwy m.in. dzięki korzystnym warunkom wykorzystania energii wiatru (w mniejszym stopniu wody), znacznych ilościach naturalnej niewykorzystanej biomasy (która ma największy udział wśród odnawialnych źródeł energii) i dużych ilościach gruntów marginalnych, przydatnych do upraw roślin energetycznych. Przewiduje się, iż największe inwestycje generowane będą w obszarze produkcji energii z biomasy oraz instalacji wiatrowych.

7.3. HAŁAS

Hałas można podzielić na:

- przemysłowy,
- komunalny (w miejscach publicznych, w pomieszczeniach mieszkalnych).
- komunikacyjny.

Wykres nr 8. Poziomy hałasu odczuwane przez człowieka.

Opis: Poziomy hałasu: A) granica słyszalności, B) szept, C) szelest liści, D) szum fal morskich, E) głośna rozmowa, F) odkurzacz, G) muzyka rockowa, H) silnik odrzutowy, I) granica bólu.

Źródło: Dawid Tracz, www.portalwiedzy.onet.pl

Wartości dopuszczalne poziomu dźwięku określa szczegółowo Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku.

Oceniając klimat akustyczny należy brać pod uwagę również higieniczny aspekt wpływu hałasu na człowieka, kiedy przekroczenie poziomów progowych, powodować może ryzyko utraty zdrowia. Państwowy Zakład Higieny opracował na podstawie badań ankietowych, skalę subiektywnej uciążliwości hałasu komunikacyjnego, przyjmując wartości:

- mała uciążliwość $L_{Aeq} < 52$ dB
- średnia uciążliwość $52 < L_{Aeq} < 62$ dB
- duża uciążliwość $63 < L_{Aeq} < 70$ dB
- bardzo duża uciążliwość $L_{Aeq} > 70$ dB

W analizie klimatu akustycznego w zakresie hałasu komunikacyjnego, można stosować dodatkowo skalę pomocniczą.

Tabela nr 21. Uciążliwość akustyczna – skala pomiaru

Opis warunków	Natężenie hałasu	
	Noc	Dzień
Brak uciążliwości akustycznej	<40 [dB]	<50 [dB]
Średnie natężenie akustyczne	40-50 [dB]	50-60 [dB]
Niskie zagrożenie akustyczne	50-60 [dB]	60-70 [dB]
Wysokie zagrożenie akustyczne	>60 [dB]	>70 [dB]

Źródło: opracowanie własne

W regionie nie występują obiekty powodujące ponadnormatywną emisję hałasu. Przekroczenie norm jest na bieżąco kontrolowane przez Podlaski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska. Najważniejsze problemy w tym zakresie to hałas i wibracje komunikacyjne spowodowane wzrostem liczby pojazdów. Podlaski Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska przeprowadza badania klimatu akustycznego na głównych ciągach komunikacyjnych Białegostoku, Łomży, Suwałk i innych miast. Badania te wykazują przekroczenia norm na głównych ciągach komunikacyjnych.

Główne źródła hałasu komunikacyjnego w regionie to drogi o największym natężeniu ruchu, wyszczególnione w tabelach poniżej.

Tabela nr 22. Zestawienie dróg wojewódzkich o największym natężeniu ruchu

Numer i przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy ogółem/doba
645 Myszyniec – Dęby – Nowogród – Łomża	Granica województwa-Nowogród	3014
	Nowogród-Łomża	3675
673 Lipsk – Dąbrowa Białostocka – Sokółka	Dąbrowa Białostocka-Sokolany	2190
	Sokolany-Sokółka	4096
674 Sokółka – Krynki	Sokółka /przejście/	6656
	Sokółka-Krynki	2209
676 Białystok – Supraśl – Krynki – granica państwa	Porosły-Białystok	13446
	Białystok-Supraśl	5400
677 Łomża /droga 63/ - Śniadowo – Ostrów Mazowiecka – Małkinia – Kosów Lacki – Sokołów Podlaski	Łomża- granica województwa	6422

Numer i przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy ogółem/doba
678 Białystok – Sokoły – Wysokie Mazowieckie	Białystok-Tołcze	13479
	Tołcze-Roszki Wodźki	2890
	Roszki Wodźki-Sokoły	3323
	Sokoły-Wysokie Mazowieckie	4266
682 Łapy – Turośń Dolna – Markowszczyzna	Łapy /przejście/	5273
	Łapy-Tołcze	4244
685 Zabłudów – Narew – Nowosady – Hajnówka – Kleszczele	Zabłudów-Nowosady	2963
	Nowosady-Hajnówka	4109
	Hajnówka /przejście/	3856
689 Bielsk Podlaski – Hajnówka – Białowieża – granica państwa	Bielsk Podlaski-Hajnówka	2049
	Hajnówka /przejście/	7782
693 Kleszczele – Siemiatycze	Kajanka-Siemiatycze	2213
	Siemiatycze /przejście/	7532

Źródło: Na podstawie danych z Podlaskiego Zarządu Dróg Wojewódzkich

Tabela nr 23. Zestawienie ruchu dróg krajowych na terenie województwa podlaskiego

Numer i przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy ogółem/ SDR
8 – E 67 Granica Panstwa - Kudowa Zdrój - Kłodzko - Zabkowice Slaskie - Wrocław - Olesnica - Syców - Kepno - Walichnowy - Wielun - Bełchatów - Piotrków Trybunalski - Rawa Mazowiecka - Warszawa - Radzymin - Wyszków - Ostrów Mazowiecka - Zambrów - Białystok - Korycin - Augustów - Suwałki - Budzisko -Granica Panstwa	Granica województwa-Zambrów	11374
	Zambrów/Przejście/	14004
	Zambrów-Mężenin	10164
	Mężenin-Jeżewo St.	9103
	Jeżewo St.-Choroszcz	12275
	Choroszcz-Białystok	18033
	Białystok/Wlot Na Obwodnicę/	10319
	Białystok-Rybnik	10066
	Rybnik-Korycin	6440
	Korycin-Suchowola	6422
	Suchowola-Augustów	7424
	Augustów/Przejście1/	12569
	Augustów/Przejście2/	15134
	Augustów/Przejście3/	14578
	Augustów-Olszanka	8773
	Olszanka-Suwałki	8449

Numer i przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy ogółem/ SDR
	Suwałki-Szypliszki	6890
	Szypliszki-Granica Państwa	5090
16 Dolna Grupa - Grudziadz - Iława - Ostróda - Olsztyn - Mragowo - Ełk - Augustów – Pomorze - Pockuny - Ogrodniki - Granica Panstwa	Granica województwa-Augustów	3242
	Augustów/Wlot/	5276
	Augustów-Pomorze	2897
	Pomorze-Poćkuny	741
	Poćkuny- Granica Państwa	1503
19 Granica Panstwa - Kuznica - Białystok - Siemiatycze - Miedzyrzec Podlaski - Kock -Lubartów - Lublin - Krasnik - Janów Lubelski -Nisko - Sokołów Małopolski - Rzeszów	Gr.Państwa-Sokółka	4425
	Sokółka/Przejście1/	5088
	Sokółka/Przejście2/	10470
	Sokółka-Wasilków	7377
	Wasilków-Białystok	12249
	Białystok-Zabłudów	10271
	Zabłudów-Ploski	4508
	Ploski-Bielsk Podl.	5499
	Bielsk Podl./Przejście1/	9130
	Bielsk Podl/Przejście2/	12995
	Bielsk Podl.- Boćki	4231
	Boćki-Siemiatycze	3569
	Siemiatycze/Przejście/	7242
	Siemiatycze-Gr.Woj.	3991
58 Olsztynek - Zgniłocha - Jedwabno - Szczytno - Babieta - Ruciane Nida - Pisz - Biała Piska - Szczuczyn	Granica województwa-Szczuczyn	1492
61 Warszawa - Jabłonna - Legionowo - Serock - Różan - Ostrołeka - Łom!A - Grajewo - Augustów	Granica województwa- Łomża	5549
	Łomża-Kisielnica	9619
	Kisielnica-Stawiski	6062
	Stawiski-Szczuczyn	4606
	Szczuczyn-Grajewo	6512
	Grajewo/Przejście1/	9806
	Grajewo/Przejście2/	6918
	Grajewo-Rajgród	4352
	Rajgród-Augustów	5182

Numer i przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy ogółem/ SDR
62 Strzelno - Kobylniki - Radziejów – Brześć Kujawski - Włocławek - Nowy Duninów - Płock - Wyszogród - Nowy Dwór Mazowiecki - Pomiechówek - Serock - Wierzbica - Wyszków - Łochów - Węgrów - Drohiczyn - Anusin /Droga 19/	Granica województwa-Siemiatycze	1748
63 Granica Państwa - Węgorzewo - Giżycko - Pisz - Kisielnica - Łomża - Zambrów - Ceranów - Sokołów Podlaski - Siedlce - Łuków - Radzyń Podlaski - Wisznice - Sławatycze - Granica Państwa	Granica województwa-Kolno	3014
	Kolno/Przejście/	9725
	Kolno-Korzeniste	4437
	Korzeniste-Kisielnica	3628
	Łomża-Zambrów	4731
	Zambrów/Przejście/	10644
	Zambrów- Granica województwa mazowieckiego	2428
	Granica województwa mazowieckiego –Czyżew	2428
	Czyżew- Granica województwa mazowieckiego	1104
64 Piątnica Poduchowna - Wizna - Stare Jeżewo	Piątnica-Strękowa Góra	3372
	Strękowa Góra-Jeżewo St.	2855
65 Granica Państwa - Gołdap - Olecko - Ełk - Grajewo - Mońki - Białystok - Bobrowniki - Granica Państwa	Grajewo/Przejście1/	9895
	Grajewo/Przejście2/	11558
	Grajewo-Osowiec	3694
	Osowiec-Mońki	3550
	Mońki/Przejście/	8651
	Mońki-Knyszyn	4896
	Knyszyn-Dobrzyniewo	5043
	Dobrzyniewo-Białystok	9866
	Białystok-Widły	5078
	Widły- Granica Państwa	1668
66 Zambrów - Wysokie Mazowieckie - Brańsk - Bielsk Podlaski - Kleszczele - Czeremcha - Granica Państwa	Zambrów-Wysokie Maz.	3923
	Wysokie Maz./Przejście/	5536
	Wysokie Maz.-Szepietowo	3033
	Szepietowo-Brańsk	1273
	Brańsk.-Bielsk Podl.	3261
	Bielsk Podl/Przejście/	6892

Numer i przebieg drogi	Opis odcinka	Pojazdy ogółem/ SDR
	Bielsk Podl.-Kleszczele	1779
	Kleszczele- Granica Państwa	1846

Źródło: Na podstawie danych z Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Białymstoku

W nowoczesnym budownictwie drogowym dąży się do unikania negatywnych oddziaływań akustycznych w pierwszym rzędzie poprzez odpowiednie planowanie trasy, aby omijała w jak największym stopniu obszary zabudowane i wrażliwe oraz poprzez właściwe usytuowanie drogi w terenie (okoliczne naturalne ukształtowanie terenu nie pozwala na bezpośrednią penetrację fal akustycznych w głąb otaczającego obszaru albo droga jest oddzielona od zabudowań terenem leśnym).

Na terenach sąsiadujących z drogami, a w szczególności z nowo budowanymi autostradami i drogami ekspresowymi, podstawową metodą ochrony przed hałasem jest stosowanie środków budowlanych. Wśród nich można wymienić następujące rodzaje urządzeń ochrony przeciwhałasowej:

- Tunele drogowe,
- Przekrycia przeciwhałasowe,
- Ekrany akustyczne.

Działanie urządzeń ochrony przeciwhałasowej polega na odbijaniu fal akustycznych od powierzchni konstrukcji urządzenia albo pochłanianiu fal akustycznych przez konstrukcję urządzenia. Ekrany akustyczne są najpowszechniej stosowanymi urządzeniami ochrony przeciwhałasowej. Są to pionowe ściany różnej wysokości, odbijające lub pochłaniające fale akustyczne, stanowiące przegrodę pomiędzy źródłem hałasu a odbiorcą. W chwili obecnej jest bardzo duża różnorodność ekranów: betonowe, metalowe, przezroczyste z tworzyw sztucznych, konstrukcje ekranujące wypełnione roślinnością, i inne. Często na jednym ekranowanym odcinku drogi stosuje się różne typy ekranów połączone ze sobą.

W drogownictwie stosuje się również ekrany ziemne (wały ziemne lub skarpy obsadzone roślinnością) lub ekrany ziemne ze ścianami ekranującymi na ich szczycie.

Środkami ochronnymi przed hałasem drogowym są również tzw. metody zmniejszenia hałasu „u źródła” (zmiana konstrukcji pojazdów, stosowanie „cichych” nawierzchni drogowych, zmiany organizacji ruchu). W Polsce nie ma technicznych możliwości stosowania tzw. cichych nawierzchni, z uwagi na niekorzystne warunki klimatyczne (częste

cykle zamarzania i odmarzania niszczą taką nawierzchnię). Duże potencjalne możliwości obniżenia poziomów hałasu drogowego na wybranych odcinkach dróg mogą przynosić zmiany organizacji ruchu, polegające głównie na: ograniczeniu prędkości ruchu, ograniczeniu ruchu w wybranych okresach czasu, zakazie ruchu dla pojazdów ciężkich. Ta metoda nie ma zastosowania w przypadku autostrad i dróg ekspresowych.[25]

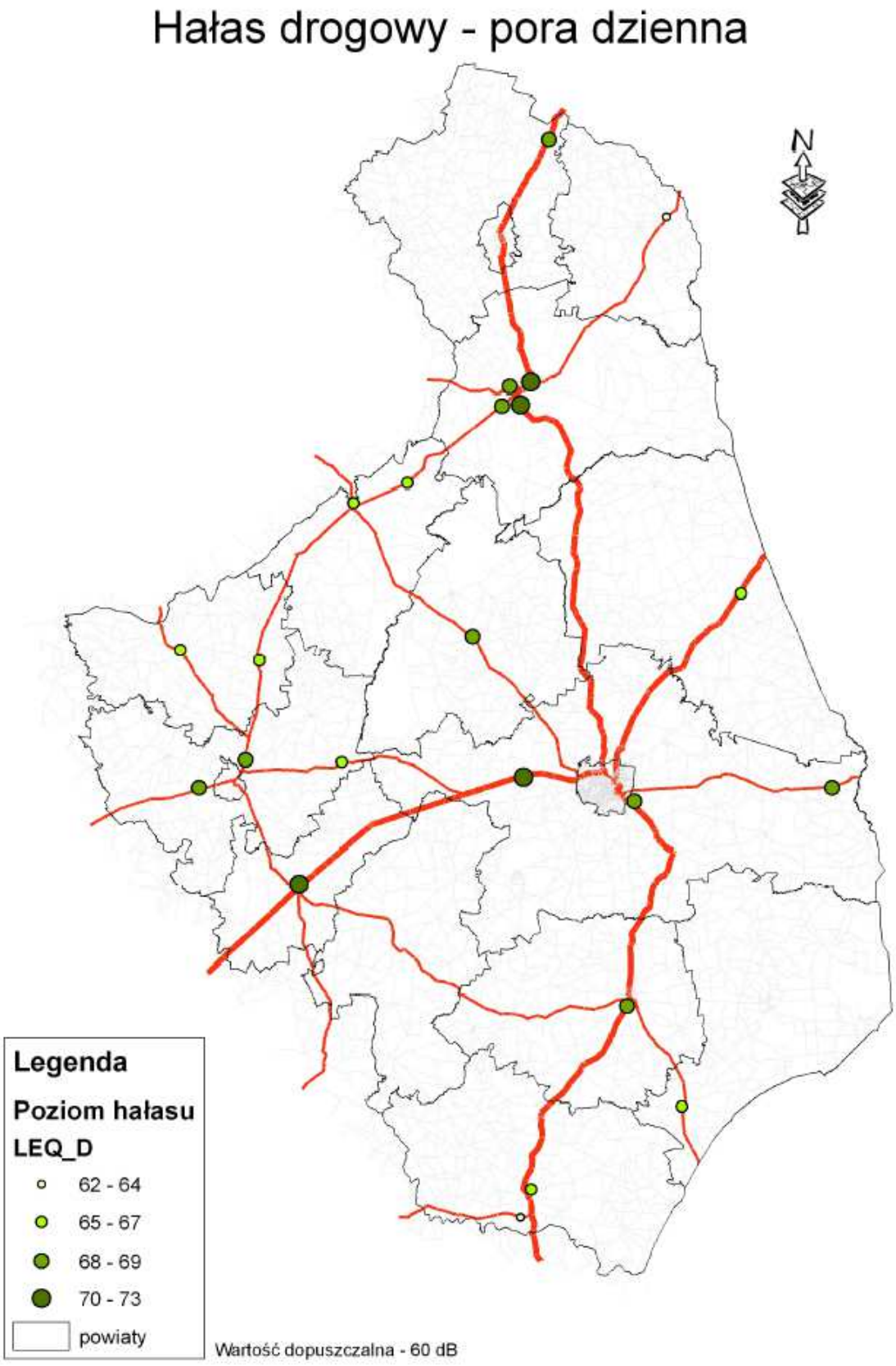
Badania klimatu akustycznego prowadzone na przestrzeni ostatnich lat na obszarze województwa wykazują na znaczące przekroczenia norm przy głównych ciągach komunikacyjnych. Największe populacje ludności są narażone na terenie Białegostoku, Łomży i innych większych miast województwa, w szczególności z terenów położonych przy trasach tranzytowych przebiegających przez miasta. Przyczynami przekroczeń jest zarówno rosnąca liczba pojazdów samochodowych w miastach, a także liczba pojazdów ciężkich poruszających się na kierunkach tras tranzytowych. Na pozamiejski klimat akustyczny województwa decydujący wpływ ma ruch tranzytowy samochodów ciężarowych.[26]

Istotnym zanieczyszczeniem akustycznym jest także hałas kolejowy. Jednakże brak jest dostępnych danych na temat poziomu hałasu kolejowego na terenie województwa podlaskiego. O poziomie hałasu kolejowego decyduje prędkość pociągów, płynność ruchu przewozowego, warunki topograficzne terenu, stan techniczny trakcji kolejowej oraz charakter ruchu (pasażerski, towarowy mieszany).

[25] Źródło: www.gddkia.gov.pl

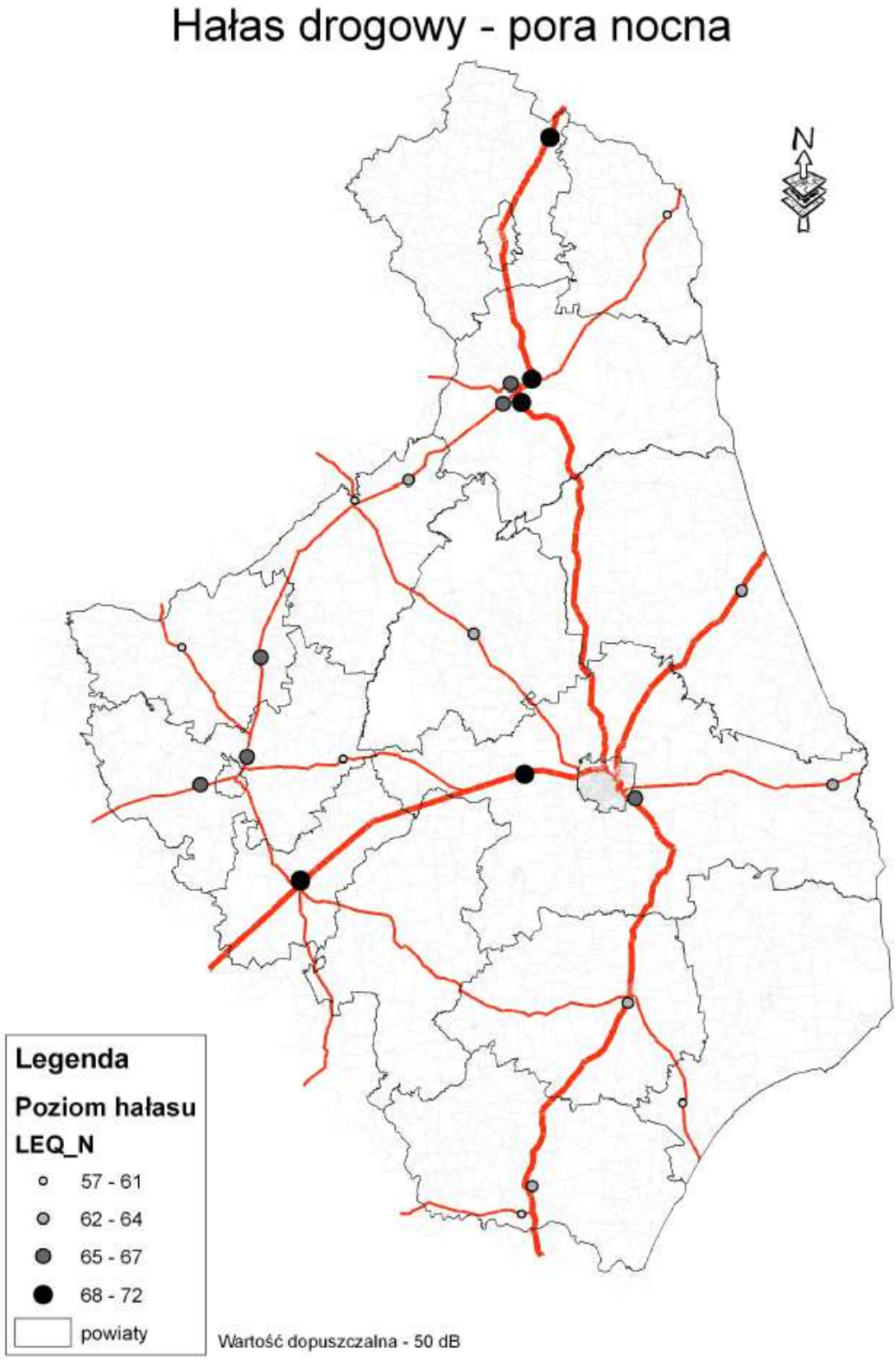
[26] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

Mapa nr 5. Hałas drogowy na terenie województwa podlaskiego (pora dzienna)[27]

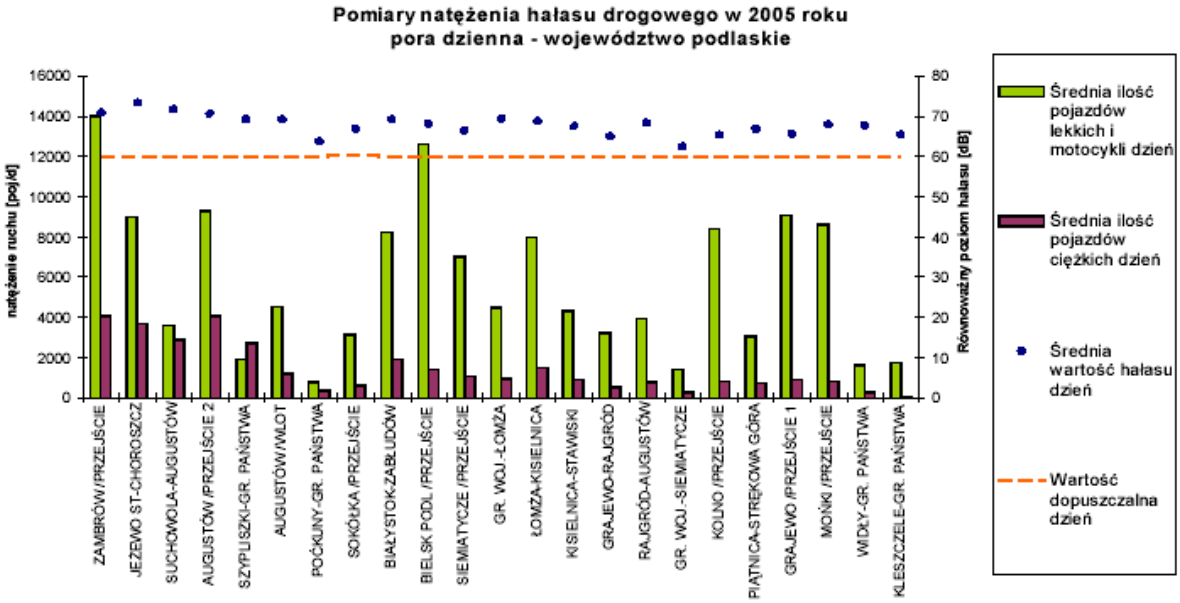
[27] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

Mapa nr 6. Hałas drogowy na terenie województwa podlaskiego (pora nocna)[28]

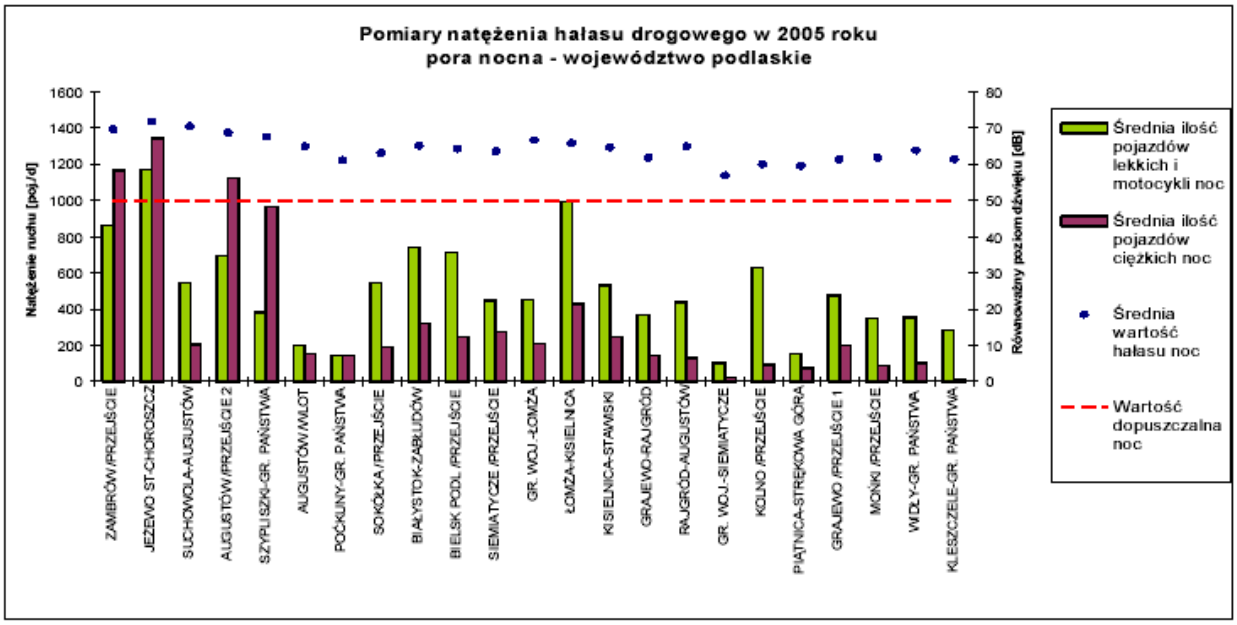

[28] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

Wykres nr 9. Pomiary natężenia hałasu drogowego na terenie województwa podlaskiego (pora dzienna)[29]

Wykres nr 10. Pomiary natężenia hałasu drogowego na terenie województwa podlaskiego (pora nocna)[30]

[29] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

[30] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

***WNIOSKI**:*

Można stwierdzić, że hałas przemysłowy nie stwarza już większych problemów. Systemy lokalizacji nowych inwestycji i sporządzania ocen ich oddziaływania na środowisko, kontroli i egzekucji nałożonych kar pozwalają na znaczne ograniczenia zasięgu rozprzestrzeniania tego rodzaju hałasu. Ważne jest również to, że dla źródeł hałasu przemysłowego, ze względu na ich stosunkowo niewielkie wymiary, istnieje wiele prostych możliwości ograniczenia emisji do środowiska przez zastosowanie skutecznych rozwiązań technicznych takich jak: tłumiki, obudowy dźwiękochłonne, zwiększenie izolacyjności akustycznej ścian czy stolarki okiennej pomieszczeń, w których pracują hałasujące maszyny.

Wyraźnie narastającym problemem jest natomiast hałas komunikacyjny. Uciążliwość dla ludności i środowiska tym rodzajem hałasu wyraźnie wzrosła wraz ze wzrostem wskaźnika presji motoryzacji, wiążącego gęstość sieci drogowej, natężenie ruchu i potencjalną liczbę ludności narażoną na oddziaływanie ze strony transportu. Efekty stosowanych obecnie środków technicznych zmierzających do przeciwdziałania temu zjawisku są niezadowalające. Stosowane ekrany akustyczne posiadają niewielką skuteczność i są naprawdę efektywne tylko w ich najbliższym sąsiedztwie. Niewielkie są możliwości w zakresie obniżenia hałaśliwości pojazdów, zmiany nawierzchni dróg czy poprawy płynności ruchu. W zmniejszeniu tego rodzaju uciążliwości akustycznej główną rolę odgrywają obecnie rozwiązania planistyczne, sporządzane na etapie tworzenia nowych planów zagospodarowania przestrzennego, wskazujące prawidłowe, niekolidujące ze sobą lokalizacje infrastruktury: przemysłu, dróg i osiedli mieszkaniowych.[31]

Z związku z powyższym stwierdzić należy, że:

- głównym źródłem hałasu na terenie województwa jest hałas komunikacyjny,
- brak jest inwentaryzacji obszarów, na których występują przekroczenia wartości normatywnych hałasu w środowisku, a w szczególności obszarów, na których przekroczone są wartości progowe hałasu w środowisku,
- hałas przemysłowy w województwie to zagrożenie o charakterze lokalnym, występujące głównie w dzielnicach przemysłowych,
- badania klimatu akustycznego wykazują przekroczenia norm na głównych ciągach komunikacyjnych Białegostoku, Łomży, Suwałk i innych miast.

[31] Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego na lata 2004 – 2006, WIOŚ w Białymstoku

7.4. PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE

Promieniowanie elektromagnetyczne to stosunkowo nowe zanieczyszczenie środowiska. Źródła pól elektromagnetycznych stanowią linie elektroenergetyczne wysokiego napięcia 110 kV, 220 kV i 400 kV oraz związane z nimi stacje elektroenergetyczne.

Do punktowych źródeł promieniowania niejonizującego należą także, m.in.:

- nadajniki radiowe,
- stacje bazowe telefonii komórkowej,
- urządzenia emitujące pole elektromagnetyczne pracujące w zakładach przemysłowych, ośrodkach medycznych oraz będące w dyspozycji miejskiej policji i straży pożarnej.

W bazie Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska (wg stanu na dzień 31.12.2006 r.) zewidencjonowanych było 452 podmioty będące źródłami emisji. Największe źródła promieniowania elektromagnetycznego usytuowane są na obiektach: Telewizyjnych Ośrodków Nadawczych w Suwałkach i Łomży, Uniwersytetu w Białymstoku, Miejskiego Przedsiębiorstwa Energetyki Cieplnej w Suwałkach, ZPB "Fasty" Białystok, BIAZET S.A, Przedsiębiorstwa Energetyki Cieplnej w Bielsku Podlaskim, Przedsiębiorstwa Energetyki Cieplnej w Łomży, Przedsiębiorstwa Energetyki Cieplnej w Augustowie, Urzędu Miejskiego w Białymstoku.

Oddziaływanie pola elektromagnetycznego na środowisko uzależnione jest od jego częstotliwości. Za całkowicie bezpieczne długotrwałe przebywanie w obszarze promieniowania elektromagnetycznego, dla częstotliwości od 300 MHz do 300 GHz, uznaje się zgodnie z przepisami krajowymi promieniowanie o gęstości mocy nie przekraczającej 0,1 W/m^2. [32]

W przypadku stacji bazowych telefonii komórkowej pola elektromagnetyczne są wypromieniowywane na bardzo dużych wysokościach, w miejscach niedostępnych dla ludzi.

W 2006 roku Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Białymstoku przeprowadził okresowe badania poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku dla 2 rodzajów terenu:

[32] *Stacje bazowe telefonii komórkowej fakty i mity*, dr Marek Szuba, Atest – ochrona pracy nr 06/2001

- terenów przeznaczonych pod zabudowę mieszkaniową,
- miejsc dostępnych dla ludności.

Do badań wytypowano 12 źródeł emisji PEM. Sprawdzenia dotrzymania dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku dokonuje się metodą pomiaru pól elektromagnetycznych w środowisku w otoczeniu instalacji wytwarzających takie pola i porównując otrzymane wyniki pomiarów z wartościami dopuszczalnymi parametrów fizycznych pól elektromagnetycznych. W żadnym przypadku nie stwierdzono przekroczenia norm dopuszczalnych w pobliżu zbadanych źródeł emisji PEM. Wartości składowej elektrycznej pola wynosiły przeważnie do 10% normy dopuszczalnej. Maksymalną wartość 22% stwierdzono w rejonie Marketu ABC na ul. Mazowieckiej w Białymstoku.[33]

Pomimo ustalenia granicznych dopuszczalnych wartości poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku, dotychczasowa wiedza na temat ich szkodliwości nie daje jednak wystarczających informacji świadczących o możliwości szkodliwych zmian zachodzących w odniesieniu do elementów środowiska, w tym także wpływu na organizm ludzki.

Najważniejsze problemy związane z promieniowaniem elektromagnetycznym na terenie województwa podlaskiego to brak systematycznych pomiarów promieniowania elektromagnetycznego i ewidencji źródeł w bazie „GIS" oraz mała świadomość społeczeństwa na temat obecności źródeł promieniowania i ich oddziaływania. Dotychczas przeprowadzone badania nie wykazały przekroczeń poziomu pól elektromagnetycznych na terenach dostępnych dla ludności.

[33] *Pomiary pól elektromagnetycznych w środowisku*, WIOŚ w Białymstoku

7.5. KOMUNIKACJA I TRANSPORT

Poważnym źródłem zanieczyszczenia środowiska jest transport pod każdą postacią - drogowy, kolejowy, jak i wodny oraz przebiegające przez teren województwa rurociągi paliwowe, linie energetyczne. W ostatnich latach w Polsce nastąpił gwałtowny rozwój transportu drogowego, a wraz z nim pojawiły się nowe zagrożenia środowiska. Prawie dwukrotnie wzrosła liczba prywatnych samochodów. Towarzyszy temu niedostateczny rozwój sieci dróg, autostrad, co powoduje zatory, korki i większą emisję substancji i hałasu do środowiska. Spaliny i hałas komunikacyjny stwarzają duże zagrożenia dla środowiska i zdrowia ludzi. Wzrastająca liczba samochodów, często starych, wyeksploatowanych – to także źródło dużej ilości odpadów.

Zanieczyszczenie powietrza przez środki transportu na terenie województwa podlaskiego ma charakter ograniczony do okolic dróg o znaczącym natężeniu ruchu. Jest to związane z tym, że źródło emisji zanieczyszczeń znajduje się na wysokości do metra od powierzchni ziemi, a także z unosem pyłu drogowego spowodowanym ruchem pojazdów. Uciążliwości związane z obniżeniem jakości powietrza atmosferycznego wokół szlaków komunikacyjnych mają inny charakter na terenie osłoniętym przez zabudowania, wzniesienia, zadrzewienia, a inny na otwartych przestrzeniach. Równocześnie zależą od stałych parametrów pogody dla danego obszaru, jak: kierunek wiatru, pułap chmur, częstotliwość opadów atmosferycznych. Transport drogowy należy do powierzchniowych źródeł emisji. W terenie zurbanizowanym, a szczególnie w okolicy skrzyżowań głównych dróg, natężenie ruchu jest największe i występuje kumulacja strumienia emisji oraz z reguły gorsze warunki jej rozpraszania, co często jest przyczyną powstawania lokalnych zagrożeń (długotrwała ekspozycja, smogi). Dużą rolę odgrywa tu przepustowość dróg i związana z tym płynność jazdy, a także lokalizacja dróg tranzytowych (czy w centrum, czy na obrzeżach osiedli).

Sieć dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie podlaskim liczy 10 683 km, (z czego 8 362 km o nawierzchni ulepszonej). Podstawową sieć drogową województwa stanowią drogi krajowe o długości 984 km, wojewódzkie – 1 189 km, powiatowe – 6 390 km i gminne – 2 068 km. Wskaźnik gęstości dróg o twardej nawierzchni wynosi 52,9 km/100 km^2 przy średniej krajowej 79,9 km/100 km^2.

W wymiarze krajowym i regionalnym strategiczne znaczenie odgrywają drogi:

- Nr 8 Warszawa - Białystok - Augustów - Suwałki - Budzisko – (g.p.) granica państwa,
- Nr 16 Olsztyn - Ełk - Augustów - Pomorze - Poćkuny - Ogrodniki - granica państwa,

- Nr 19 granica państwa - Kuźnica - Białystok - Bielsk Podlaski - Siemiatycze - Lublin - Rzeszów,
- Nr 61 Warszawa - Ostrołęka - Łomża - Grajewo - Augustów,
- Nr 63 Pisz - Kolno - Kisielnica - Łomża - Zambrów - Czyżew - Sokołów Podlaski,
- Nr 65 granica państwa - Gołdap - Ełk - Grajewo - Mońki - Białystok - Bobrowniki - granica państwa,
- Nr 66 Zambrów - Wysokie Mazowieckie - Brańsk - Bielsk Podlaski - Kleszczele - Czeremcha - granica państwa.

Transport drogowy jest zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego, atmosferycznego i akustycznego. Dodatkowo w przypadku awarii (uszkodzenia) cystern lub w następstwie katastrofy drogowej istnieje realne zagrożenie zdrowia ludności i skażenia środowiska wokół wymienionych tras przewozu. Zagrożenie dla ludności stwarzają również stacje i dystrybutory paliw płynnych i gazowych.

Transport drogowy materiałów niebezpiecznych związany jest również z przejściami granicznymi: w Budzisku , Kuźnicy Białostockiej i Bobrownikach.

Sieć kolejową na terenie województwa tworzy 682 km eksploatowanych linii normalnotorowych (w tym zaledwie 220 km jest zelektryfikowanych), co stanowi około 3,4% łącznej długości w całym kraju. Przez województwo przebiega także 55 km linii szerokotorowych (granica państwa - Kuźnica Białostocka - Gieniusze oraz granica państwa - Siemianówka - Chryzanów), które łączą się z białoruską siecią kolejową. Wskaźnik gęstości linii kolejowych wynosi 3,4 km/100 km^2 (w kraju 7,1 km/100 km^2), co daje 15 miejsce w zestawieniu ogólnopolskim.

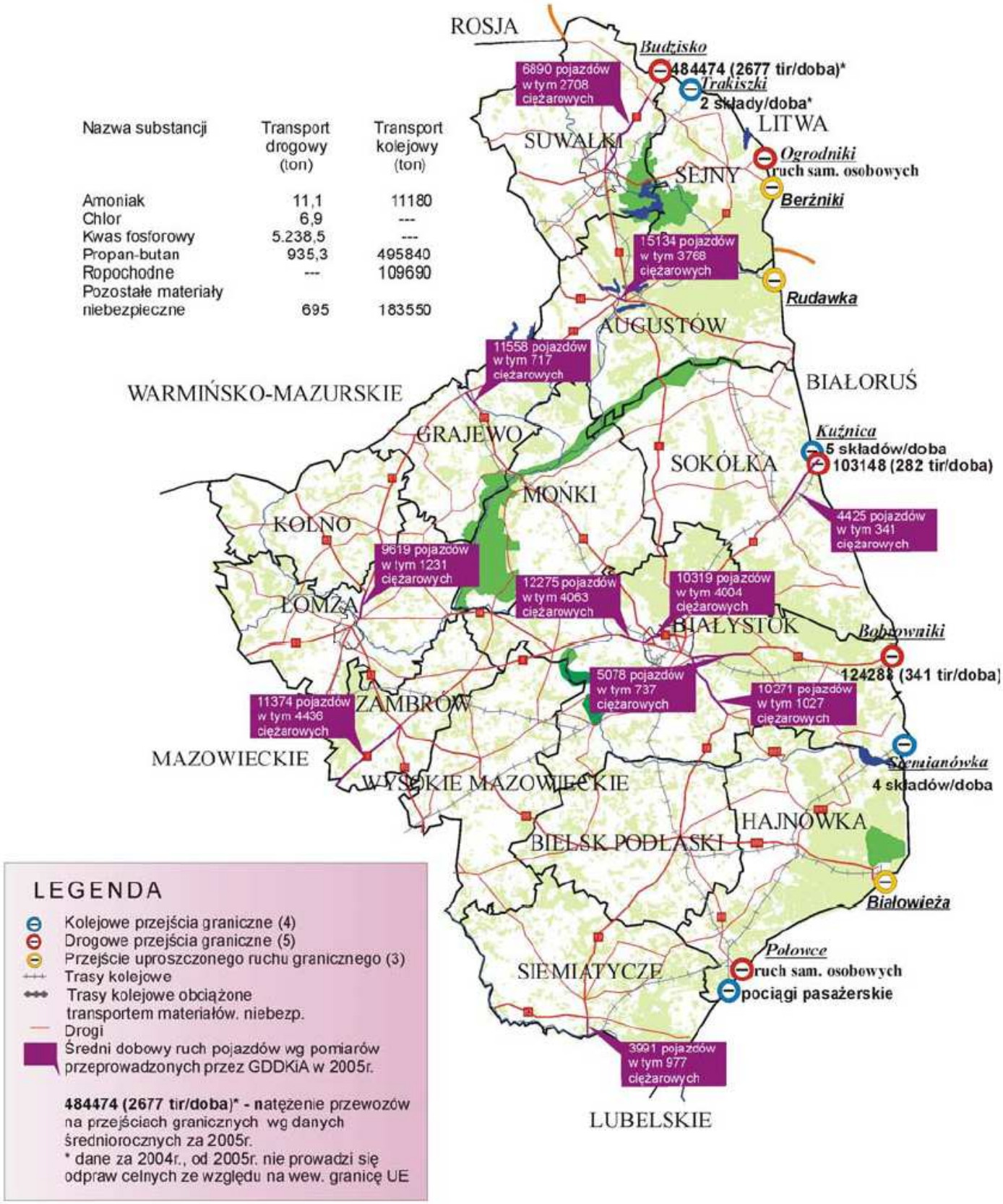
Kolejowy transport opiera się na pięciu trasach, z czego najbardziej niebezpieczna jest trasa: Granica państwa - Siemianówka - Hajnówka - Czeremcha – Siedlce - trasa tranzytowa przewozu substancji szczególnie niebezpiecznych. Tą trasą przewożona jest największa ilość substancji. Przez województwo podlaskie przebiega I Paneuropejski Korytarz Transportowy E 75 (RAIL BALTICA, VIA BALTICA) objęty międzynarodowymi umowami AGC/AGTC w szczególności liniami Warszawa - Białystok - Sokółka - Suwałki - Trakiszki - granica państwa z Litwą. Transport kolejowy materiałów niebezpiecznych związany jest z przejściami granicznymi
w Trakiszkach, Kuźnicy Białostockiej, Siemianówce i Czeremsze.

Stan linii kolejowych w województwie ulega systematycznej degradacji, a w pełnej sprawności technicznej utrzymywane są najważniejsze linie magistralne. Oddziaływanie ruchu pociągów na środowisko dotyczy głównie hałasu i drgań, a w przypadku linii nie zelektryfikowanych, także emisji spalin. Przebieg niektórych linii kolejowych przez obszary chronione, a zwłaszcza parki narodowe i obszary NATURA 2000 koliduje z wymogami ochrony środowiska i może stwarzać problemy na etapie ich rozbudowy.

Emisja spalin ze środków transportu stanowi zagrożenie dla fauny i flory. Szczególnie narażone są tu organizmy o słabej odporności na nie, tj.: glony, grzyby, porosty. Oddziaływanie to prowadzi do osłabienia, a nawet zahamowania procesów prowadzonych przez te organizmy, między innymi obniżenie żyzności, odkażania gleby przez glony. Osłabieniu ulega stan zdrowotności roślin – zanieczyszczenia powietrza powodują u drzew, zwłaszcza w pasie ok. 5 m od jezdni, zahamowanie przyrostu drewna i obniżenie jego wartości, ponadto zmniejszają odporność na choroby i szkodniki. Największa wrażliwość roślin na zanieczyszczenia występuje od późnej wiosny do lata. Jeżeli droga przebiega przez obszary leśne, pola i łąki, stanowiące miejsca występowania wielu gatunków fauny. Najbardziej narażona na negatywne oddziaływanie opiniowanej drogi jest fauna skrajów obszarów zalesionych. Niebezpieczeństwo kolizji występuje w czasie przemieszczania się zwierząt na siedliska położone po przeciwnej stronie pasa drogowego (w okresie godowym, przy poszukiwaniu pożywienia itp.). Stanowi to jedną z przyczyn zmniejszania się liczebności fauny, jednocześnie stwarza zagrożenie dla bezpieczeństwa ruchu na drodze. Problem będzie nasilał się ze wzrostem intensywności ruchu.

Ruch na drogach przebiegających w pobliżu terenów zamieszkałych zmniejsza komfort życia mieszkańców, czyli ogranicza swobodę poruszania się, wzbudza uczucie niepokoju u osób szczególnie wrażliwych, a także zakłóca nocny wypoczynek poprzez hałas i światła reflektorów. Emisja zanieczyszczeń komunikacyjnych stanowi zagrożenie dla zdrowia człowieka.

Mapa nr 7. Zagrożenia w transporcie na terenie województwa podlaskiego

Źródło: *Charakterystyka rozpoznanych zagrożeń Województwa Podlaskiego*, strona Państwowej Straży Pożarnej w Białymstoku, http://www.straz.bialystok.pl/pliki/opracowania/katalog_zagrozen.pdf

7.6. ZRÓWNOWAŻONE WYKORZYSTANIE MATERIAŁÓW, WODY I ENERGII – WNIOSKI

Na obszarze województwa podlaskiego najsilniej na środowisko oddziałują:

- transport,
- zakłady przemysłowe,
- gospodarka komunalna.

Istotne kierunki oddziaływania to: pobór wód powierzchniowych oraz energii, emisja hałasu oraz zanieczyszczeń do wód i powietrza, wytwarzanie odpadów. Uzyskanie efektów zmniejszania wodochłonności, materiałochłonności i energochłonności jest sprawą bardzo ważną, ponieważ koszt pozyskania energii, surowców ze źródeł pierwotnych i wody jest wysoki.

1. Racjonalne gospodarowanie wodą

Pomimo wzrostu gospodarczego, nie zwiększa się pobór wody na potrzeby przemysłu. Jest to możliwe dzięki wdrażaniu wodooszczędnych technologii przez podmioty gospodarcze. Działania zmierzające do racjonalnego gospodarowania wodą to:

- wspieranie działań zmierzających do ograniczenia zużycia materiałów, wody i energii na jednostkę produktu przez podmioty gospodarcze, zwłaszcza przez wprowadzenie normatywów zużycia wody w wybranych, szczególnie wodochłonnych procesach produkcyjnych w oparciu o dane o najlepszych dostępnych technikach (BAT);
- opracowanie i wprowadzenie systemu kontroli wodochłonności produkcji w formie obowiązku rejestracji zużycia wody do celów przemysłowych i rolniczych w przeliczeniu na jednostkę produktu;
- ograniczenie zużycia wody z ujęć podziemnych;
- właściwe utrzymanie wód i urządzeń wodnych;
- intensyfikacja stosowania zamkniętych obiegów wody oraz wtórnego wykorzystywania mniej zanieczyszczonych ścieków.

2. Wykorzystanie energii

Rozwój energetyki opartej na wykorzystaniu odnawialnych źródeł energii (OZE) stanowi jeden z priorytetów krajowej polityki energetycznej. Podstawowym celem polityki w tym zakresie jest zwiększenie udziału energii ze źródeł odnawialnych w bilansie paliwowo-energetycznym kraju do 7,5% w 2010r. i do 14% w 2020r. w strukturze zużycia nośników pierwotnych.[34] Racjonalne wykorzystanie energii odbywać się będzie przez:

- zmniejszenie energochłonności gospodarki poprzez stosowanie energooszczędnych technologii (również z wykorzystaniem kryteriów BAT), racjonalizację przewozów oraz wydłużenie cyklu życia produktów;
- zmniejszenie zużycia energii poprzez wprowadzanie indywidualnych liczników energii elektrycznej, wody i ciepła;
- wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii.

3. Racjonalne wykorzystanie materiałów

Ograniczenie materiałochłonności przez zakłady przemysłowe i rolnictwo zalecane jest zarówno przez kierunki polityki ekologicznej Polski, jak i Unii Europejskiej poprzez zastosowanie najlepszych możliwych technologii. Do podstawowych zasad jakie zalecane są przez BAT należą:

- zapobieganie i ograniczanie powstawania odpadów u źródła, a także zmniejszenie ich negatywnego oddziaływania na środowisko;
- zmniejszenie materiałochłonności gospodarki poprzez wprowadzanie technologii niskoodpadowych oraz recykling;
- zmniejszenie oddziaływania rolnictwa na środowisko poprzez rozpropagowanie i stosowanie Kodeksu Dobrych Praktyk, kontynuacja budowy płyt obornikowych i zbiorników na gnojówkę;
- racjonalne gospodarowanie kopalinami poprzez opracowanie planów eksploatacji kopalin i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych.

[34] *Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014*

8. NADZWYCZAJNE ZAGROŻENIA ŚRODOWISKA

Zasoby i walory środowiska powinny być chronione przed zagrożeniami. Źródła zagrożeń są wewnętrzne, zlokalizowane na terenie województwa i zewnętrzne (np. źródła zanieczyszczeń i emisji spoza terytorium Polski – Białoruś, Litwa).

Nadzwyczajnymi zagrożeniami dla środowiska, jakie mogą wystąpić na terenie województwa podlaskiego są:

- pożary,
- susze,
- gradobicia,
- silne wiatry,
- awarie urządzeń infrastruktury technicznej,
- katastrofy komunikacyjne drogowe i kolejowe, w tym katastrofy związane z transportem materiałów niebezpiecznych.

Bezpieczeństwo ludności zamieszkałej na obszarze województwa wiąże się z przeciwdziałaniem zagrożeniom cywilizacyjnym, powodowanym przez wszelkiego typu awarie infrastruktury technicznej stwarzające zagrożenia dla zdrowia i życia ludzi, katastrofy wywołane przez siły natury. To wszystko dodaje się do zagrożeń wywołanych transportem surowców i produktów naftowych, przesyłaniem innych substancji, pracą urządzeń podatnych na pożar i wybuch. Potencjalnym źródłem nadzwyczajnych zagrożeń są również rzeki znajdujące się na terenie województwa (powodzie, zatonięcia, dopływ nieznanych zanieczyszczeń).

Gwałtowne burze z gradobiciem, czyniące znaczne spustoszenia w zagrodach i na polach są również dużym zagrożeniem dla środowiska przyrodniczego.

Susza, powoduje wyschnięcie cieków, obniżenie się poziomu wód gruntowych, znaczne obniżenie się poziomu wód w rzekach. Skutkiem suszy jest więc zwiększenie stężeń zanieczyszczeń w wodach, śnięcie ryb w rzekach, usychanie upraw rolnych i leśnych.

Zagrożenie powodziowe

Zagrożenie powodziowe występuje na terenie województwa podlaskiego bardzo rzadko, głównie w okresach wiosennych w czasie gwałtownych roztopów śniegu i lodu. Może ono także wystąpić podczas silnych i długotrwałych opadów deszczu w innych porach roku zalewając niżej położone części budynków, uprawy rolne i łąki .

Według danych Państwowej Straży Pożarnej w Białymstoku powierzchnię terenów zalewowych na terenie województwa szacuje się na 175 km^2. Ilość gospodarstw zagrożonych zalaniem i do ewakuacji na terenie województwa podlaskiego określa się na 654 oraz 88 budynków na terenie 6 miast. Ilość osób do ewakuacji - całkowita ilość osób z terenu województwa przewidzianych do ewakuacji szacuje się na 2670 (230 z miast i 2440 z wsi). Ilość zwierząt hodowlanych przewidzianych do ewakuacji określono na 10000 sztuk.

Na terenie powiatów Sokólskiego, Suwalskiego, Sejneńskiego i Zambrowskiego zagrożenie powodziowe nie występuje.[35] (*Mapa nr 8*)

Zagrożenie toksycznymi środkami przemysłowymi

Zagrożenia toksycznymi środkami przemysłowymi stanowią nagromadzone w zakładach pracy województwa podlaskiego środki toksyczne - głównie chlor, amoniak i dwutlenek siarki, a także niekontrolowane spusty do rzek i innych zbiorników wodnych ścieków przemysłowych oraz przewożone przez region substancje niebezpieczne.

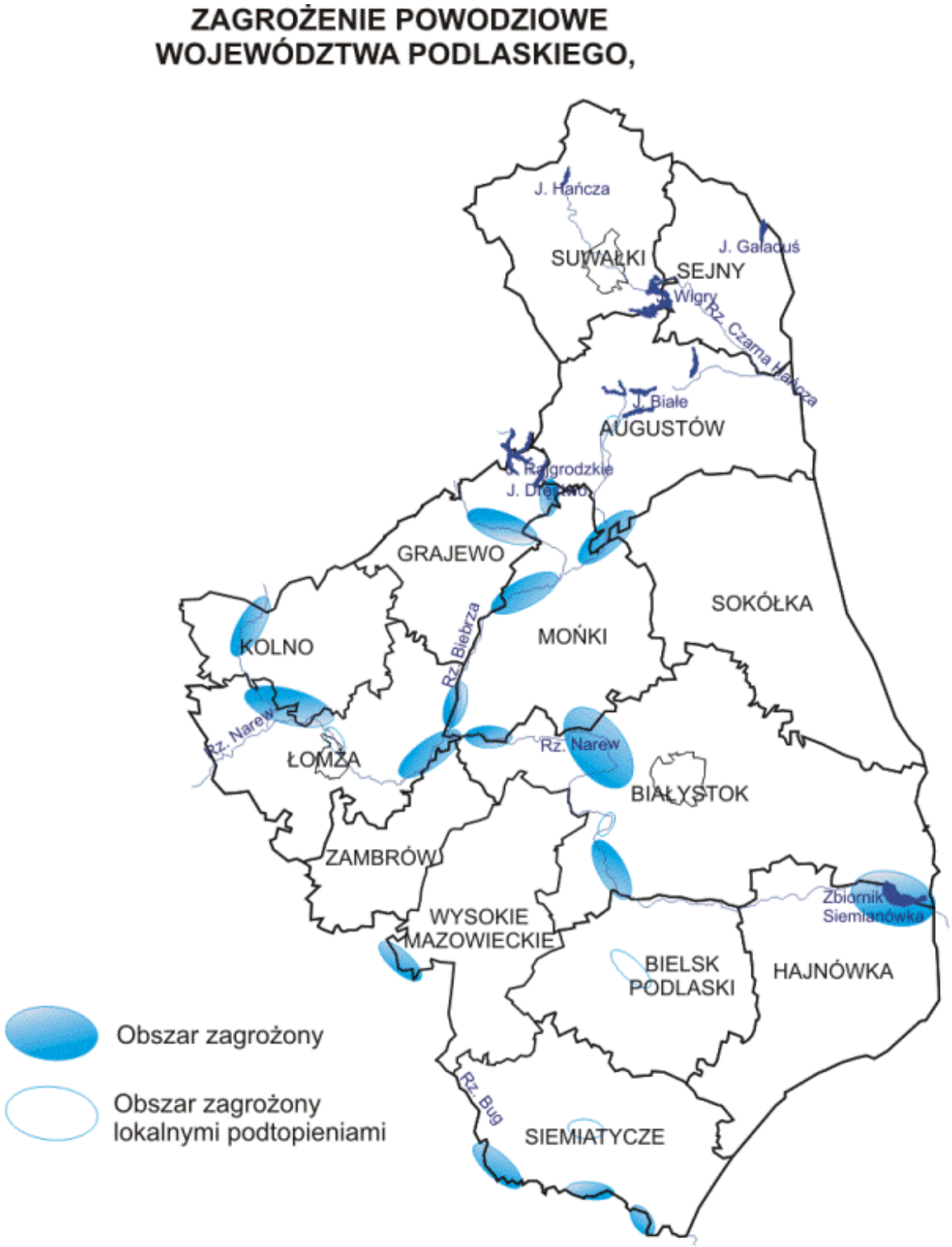
Wypadki drogowe i awarie zbiorników (instalacji) z substancjami toksycznymi, mogą spowodować zniszczenie życia biologicznego w zbiornikach wodnych, przenikanie tych substancji do wód gruntowych lub gleby i ich degradację. Zagrożenia tego typu występują wokół każdego, nawet średniej wielkości zakładu pracy, gospodarstwa hodowlanego i oczyszczalni ścieków. Na terenie województwa niewłaściwie jest przygotowana sieć dróg na wypadek awarii podczas przewożenia materiałów niebezpiecznych oraz brakuje miejsc postoju dla samochodów przewożących te materiały.

Poważne zagrożenie dla środowiska stanowi transport rurociągowy ropy naftowej i jej produktów. W przypadku awarii istnieje możliwość zanieczyszczenia zasobów wód podziemnych i powierzchniowych oraz gruntu.[36]

[35] www.straz.bialystok.pl

[36] Na podstawie: www.bialystok.uw.gov.pl

Mapa nr 8. Zagrożenie powodziowe województwa podlaskiego

Źródło: strona internetowa Państwowej Wojewódzkiej Straży Pożarnej

Zagrożenie pożarowe

Na obszarach niezurbanizowanych pożarami zagrożone są głównie rejony zwartych kompleksów leśnych, szczególnie w warunkach długotrwałej suszy i przy silnych wiatrach.

- do I KZLP należy zaliczyć nadleśnictwo Dojlidy, Żednia, Bielsk Podlaski, Nowogród i Łomża;
- do II KZLP należy zaliczyć nadleśnictwo Augustów, Czarna Białostocka, Głęboki Bród, Maskulińskie, Nurzec, Płaska, Pomorze, Rajgród, Rudka, Supraśl, Suwałki, Szczerba, Knyszyn, Krynki, Waliły, Białobrzegi;
- do III KZLP należy zaliczyć nadleśnictwo Hajnówka, Białowieża, Borki, Browsk, Czerwony Bór.

Liczba pożarów upraw rolnych łąk, rżysk i nieużytków w 2005 r. (dane Komendy Głównej Państwowej Straży Pożarnej – GUS, Ochrona środowiska 2006r):

- upraw rolnych, łąk, rżysk – 275 pożarów,
- nieużytków – 298 pożarów.

Główne przyczyny pożarów w regionie to:

- nieostrożność osób dorosłych i dzieci (otwarty ogień, substancje łatwopalne),
- podpalenia,
- wady urządzeń i instalacji grzewczych oraz ich nieprawidłowa eksploatacja,
- wady urządzeń i instalacji elektrycznych oraz ich nieprawidłowa eksploatacja,
- wady urządzeń i instalacji mechanicznych oraz ich nieprawidłowa eksploatacja,
- nieprzestrzeganie zasad bhp i ppoż. w procesach technologicznych,
- nieprawidłowe magazynowanie substancji niebezpiecznych,
- wyładowania atmosferyczne.

Na obszarze województwa funkcjonuje dobrze zorganizowany system ratowniczo-gaśniczy Państwowej Straży Pożarnej. W ramach systemu sprawnie działają jednostki ratownictwa chemicznego i ekologicznego do zwalczania skutków pożarów oraz likwidacji skutków poważnych awarii. Ponadto funkcjonuje system oceny zagrożenia pożarowego w lasach.

Poważna awaria przemysłowa

Wystąpienie poważnej awarii przemysłowej związane jest z bezpośrednim zagrożeniem chemicznym i biologicznym środowiska naturalnego.

Polskie prawo określa rodzaje i ilości substancji niebezpiecznych, których wytwarzanie lub magazynowanie przez przedsiębiorstwo decyduje o zakwalifikowaniu go, jako zakład o zwiększonym ryzyku lub zakład o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. Na terenie województwa podlaskiego znajduje się 66 zakładów, w których gromadzone są znaczne ilości materiałów niebezpiecznych. Ich rozmieszczenie przedstawia tabela poniżej.

Tabela nr 24. Ilość zakładów, w których występują znaczne ilości materiałów niebezpiecznych

Lp.	Powiat	Ilość zakładów, w których występują znaczne ilości materiałów niebezpiecznych					razem na terenie powiatu
		amoniak	chlor	propan-butan	ropopochodne	inne	
1	Augustowski	1					1
2	Białostocki	6	3	1	1	7	18
3	Bielski	3					3
4	Grajewski	1				2	3
5	Hajnowski	1		5	1		7
6	Kolneński	1					1
7	Łomżyński	4		1		1	6
8	Moniecki	3					3
9	Sejneński	1					1
10	Siemiatycki	2			1		3
11	Sokólski	3		1		3	7
12	Suwalski	5		3			8
13	Wysokomazowiecki	2		1			3
14	Zambrowski	1				1	2
suma		**34**	**3**	**12**	**3**	**14**	**66**

Źródło: www.bialystok.uw.gov.pl

Potencjalne zagrożenie pożarowe i wybuchowe stanowią zbiorniki, rurociągi, rozlewnie, przepompownie paliw płynnych, gazów, substancji łatwopalnych i wybuchowych:

- PERN ropociąg Przyjaźń i Stacja nr 1 w Adamowie (ropa naftowa),
- NAFTOBAZY sp. z o.o. Baza Paliw Nr 15 w Narewce (paliwa płynne, propan-butan),
- PKN Orlen S.A. w Płocku Baza Magazynowa nr 21 w Sokółce (paliwa płynne, benzen, propan-butan),
- Gaspol Region Łomża (propan-butan),
- MAKRO sp.z o.o. Terminal Przeładunkowy w miejsc. Planta gm.Narewka,

- Cyklon s.c. Narewka (propan-butan),
- SAGA TRANS sp.z o.o. w Sokółce (propan-butan),
- Rozlewnia Gazu Płynnego PETROLINVEST sp.z o.o. (propan-butan),
- DEC-GAZ sp.z o.o. Warszawa Terminal w Śniadowie (propan-butan),
- Petrogas sp. z o.o. Łapy (propan-butan),
- Magazyn Bazy Paliw nr 15 w Waliłach (paliwa płynne),
- Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej sp.z o.o. Hajnówka (propan-butan)
- gazociąg Kobryń–Tokary-Hołowczyce-Mielnik- Warszawa (lasy i pola w południowej części województwa);
- gazociąg Bobrowniki - Białystok - Łomża (lasy w rejonie Safipol, Waliły, Grabówka);
- gazociąg „Jamał" Kondratki – Zambrów - (lasy w południowo - zachodniej części województwa)[37].

Tabela nr 25. Stan zaawansowania prac związanych z opracowaniem Zewnętrznych Planów Operacyjno - Ratowniczych dla zakładów o dużym ryzyku wystąpienia awarii przemysłowych zlokalizowanych na terenie woj. podlaskiego (stan na 31 grudnia 2005 roku)

Lp.	Nazwa obiektu (dokładny adres)	Program Zapobiegania Awariom	Wewnętrzny Plan Operacyjno - Ratowniczy	Raport o Bezpieczeństwie	Zatwierdzony Raport o Bezpieczeństwie	Zewnętrzny Plan Operacyjno - Ratowniczy
ZAKŁADY O DUŻYM RYZYKU						
1	PERN Przyjaźń 09-400 Płock, ul. Kazimierza Wielkiego 2A, Stacja nr 1 w Adamowie, 17-307 Adamowo	7.10.2002	16.10.2002	22.09.2003	9 sierpnia 2004 r., WZ-5513/34/04; 4 listopada 2004 r., WZ-5513/34/3/04	21.09.2004 r., WR.III-5532/3/04 (odstąpiono od sporządzania ZPOR)
2	TERMINAL INTEGRO Sp. z o.o., 00-054 Warszawa, ul. Jasna 24; Zakład w Plancie, 17-220 Narewka	10.07.2003	10.07.2003	29.08.2003	30 listopad 2004 r., WZ-5513/31/04	przyjęty 11.02.2005r.
3	CYKLON S.C.; 17-220 Narewka, Zabłotczyzna 30	2.07.2003	2.07.2003	12.11.2003	WZ-5586/3/2/05 z 18.03.2005 r.	przyjęty 19.04.2005r.
4	Operator Logistyczny Paliw Płynnych Sp. z o.o. 09-407 Płock, ul. Otolińska 21;	14.10.2002	6.10.2003	6.10.2003	16 sierpnia 2004 r., WZ-5513/36/04	przyjęty 19.04.2005r.

[37] Na podstawie: www.bialystok.uw.gov.pl

Lp.	Nazwa obiektu (dokładny adres)	Program Zapobiegania Awariom	Wewnętrzny Plan Operacyjno - Ratowniczy	Raport o Bezpieczeństwie	Zatwierdzony Raport o Bezpieczeństwie	Zewnętrzny Plan Operacyjno - Ratowniczy
	Zakład zlokalizowany w Narewce					
5	BARTER Sp. z o.o., 15-281 Białystok, ul. Legionowa 28, SAGA oddział w Sokółce, Sokółka, ul. Oś. Buchwałowo 2	25.10.2002	17.07.2003	17.07.2003	WZ-5586/5/3/05 z 19.05.2005 r.	przyjęty 21.06.2005r.
6	GASPOL S.A., 02-672 Warszawa, ul. Domaniewska 41, Region Wschodni Rozlewnia Łomża, ul. Piłsudskiego 135	4.11.2002	1.07.2003	8.09.2003	17 maja 2004 r., WZ-5513/26/04	przyjęty 08.12.2004r.
7	PETROLINVEST sp. z o.o., 81-319 Gdynia, ul. Śląska 17, Rozlewnia Gazu Płynnego, 16-400 Suwałki, ul. Przemysłowa 1	23.06.2003	12.11.2003	12.11.2003	14 kwietnia 2004r., WZ-5513/22/04	przyjęty 08.12.2004r.
8	PKN ORLEN S.A., 09-411 Płock, ul. Chemików 7, Baza Magazynowa Nr 21, 16-100 Sokółka, Oś. Buchwałowo	14.01.2003	28.01.2003	14.01.2003	18 czerwca 2004 r., WZ-5513/28/04	przyjęty 08.12.2004r.
9	ORLEN GAZ Sp. z o.o., 09-411 Płock, ul. Zglenieckiego 46A; Rozlewnia Gazu Płynnego w Łapach, 18-100 Łapy, ul. Południowa	4.08.2003	24.07.2003	3.07.2003	WZ-5586/9/2/05 z dnia 22.08.2005 r.	przyjęty 12.05.2006r.
ZAKŁADY O ZWIĘKSZONYM RYZYKU						
1	Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej Sp. z o.o. 15-423 Białystok, ul. Grochowa 2A Zakład Gazu Bezprzewodowego 17-200 Hajnówka, ul. Białostocka 7D	15.10.2003	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy
2	Pfleiderer S.A., 19-203 Grajewo, ul. Wiórowa 1	23.09.2002	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy
3	EuRoPol GAZ S.A., 04-028 Warszawa, Al. St. Zjednoczonych 61, Tłocznia Gazu i Pomiarownia w Kondratkach, 16-054 Jałówka gm. Michałowo	15.01.2003	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy	nie dotyczy
ZAKŁADY WOJSKOWE						
10	Jednostka Wojskowa 1106 w Olsztynie, Skład Osowiec	Realizowane procedury są objęte wymogami Ustawy z dnia 22 stycznia 1999 r. o ochronie informacji niejawnych				
11	Jednostka Wojskowa 3090 w Rembertowie; 9 Rejonowa Baza Magazynowa Skład w Hajnówce					

Źródło: Państwowa Wojewódzka Straż Pożarna, www.straz.bialystok.pl

Z krajowego rejestru zakładów, których działalność może być poważnym źródłem awarii, prowadzonego przez Departament Przeciwdziałania Poważnym Awariom

w Głównym Inspektoracie Ochrony Środowiska, wynika że wg stanu na dzień 30 czerwca 2007 r. w województwie podlaskim było 46 zakładów:

- 9 zakładów o dużym ryzyku,
- 6 zakładów o zwiększonym ryzyku,
- 31 pozostałych zakładów, innych niż zakłady o dużym i zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii, których działalność może być źródłem poważnej awarii.

Biotechnologia i organizmy zmodyfikowane genetycznie

Biotechnologia jest dyscypliną nauk technicznych wykorzystującą procesy biologiczne na skalę przemysłową. Konwencja o różnorodności biologicznej, sporządzona w Rio de Janeiro dnia 5 czerwca 1992 r. (Dz. U. z 2002 r., Nr 184, poz. 1532) podaje jedną z najszerszych definicji: „Biotechnologia oznacza zastosowanie technologiczne, które używa systemów biologicznych, organizmów żywych lub ich składników, żeby wytwarzać lub modyfikować produkty lub procesy w określonym zastosowaniu.” Biotechnologie są w stosunku do tradycyjnych (chemicznych) znacznie mniej energochłonne, bezodpadowe lub niskoodpadowe, tańsze i wydajniejsze oraz często mniej obciążające środowisko, znajdują zastosowanie także w działalności służącej ochronie środowiska (w oczyszczaniu ścieków, neutralizacji odpadów, w produkcji biogazu).

Organizmy Modyfikowane Genetycznie (GMO) są to rośliny lub zwierzęta, które dzięki modyfikacji w ich genomie - materiale genetycznym - uzyskały nowe cechy. Modyfikacja genetyczna zwykle polega na wstawieniu nowego genu (co fizycznie jest fragmentem DNA) do genomu modyfikowanego organizmu. Jednak można także i wyciszać geny poprzez wprowadzenie komplementarnego genu kodującego tzw. nonsensowne RNA, czy też za pomocą kierowanej mutagenezy, wywołać mutacje w konkretnym genie, co może doprowadzić do jego inaktywacji (dokładnie inaktywacji produktu tego genu).

Rośliny transgeniczne dzięki modyfikacjom genetycznym nabierają odporności przede wszystkim na herbicydy (środki ochrony roślin) i szkodniki owadzie (pędów i korzeni), ale także i niekorzystne warunki środowiska (suszę, mróz, zasolenie gleby). Są też wykorzystywane do produkcji farmaceutyków, np. szczepionek, przeciwciał.

Na świecie ma miejsce dynamiczny rozwój badań w zakresie inżynierii genetycznej i rozwój przemysłu opartego na biotechnologiach.

Korzystanie z tego typu osiągnięć współczesnej nauki związane jest z nieznanym dotąd zagrożeniem bezpieczeństwa biologicznego. Produkty nowoczesnej biotechnologii (organizmy genetycznie zmodyfikowane) coraz częściej pojawiają się na rynku, budząc wiele kontrowersji, szczególnie w odniesieniu do problematyki bezpieczeństwa tych produktów dla zdrowia człowieka i ewentualnego ich wpływu na inne organizmy w środowisku. W związku z powyższym zachodzi potrzeba dokonywania oceny stopnia zagrożenia tych produktów dla zdrowia ludzi i środowiska. Procedury i mechanizmy oceny ryzyka związanego z wykorzystywaniem genetycznie zmodyfikowanych organizmów są ciągle doskonalone.

„Ramowe Stanowisko Polski Dotyczące Organizmów Genetycznie Zmodyfikowanych" (GMO), wersja z uwzględnieniem uwag Rady Ministrów 03.04.2006 r., to dokument wyznaczający kierunek działań dotyczących GMO, na podstawie którego realizowana jest polityka w tym zakresie.

Biotechnologie i rozwój przemysłu opartego na biotechnologiach daje nowe możliwości rozwoju. Korzystanie z osiągnięć biotechnologii związane może być jednak z nieznanym dotąd zagrożeniem bezpieczeństwa biologicznego. Stosowanie GMO do produkcji żywności budzi wiele kontrowersji.

Najważniejsze problemy:

- brak nadzoru nad wprowadzaniem GMO,
- brak świadomości społecznej w zakresie biotechnologii i bezpieczeństwa biologicznego,
- zagrożenie rodzimych gatunków roślin i zwierząt przez obce gatunki lub nowe organizmy wytworzone technikami transgenezy,
- brak jednoznacznych regulacji prawnych w zakresie rozwiązań systemowych dotyczących ochrony środowiska, a zwłaszcza koegzystencji upraw roślin modyfikowanych i niemodyfikowanych.

W dniu 21 grudnia 2004 roku Sejmik Województwa Podlaskiego podjął stanowisko w sprawie ogłoszenia obszaru województwa podlaskiego strefą wolną od upraw organizmów roślinnych zmodyfikowanych genetycznie (GMO). Stanowisko zostało przesłane do Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Ogłoszenie województwa strefą wolą od GMO nie zobowiązuje rolników do zaniechania uprawy genetycznie zmodyfikowanych odmian roślin. Podjęte działania miały na celu ochronę środowiska przyrodniczego i kulturowego regionu przed wpływem roślin uprawnych modyfikowanych technikami genetycznymi oraz konieczność

zachowania rodzimej kultury rolnej. Sprzeciwy w zakresie wdrożenia upraw GMO wyrażone przez samorządy województw w Polsce i regiony w innych krajach Europy nie są uwzględniane przez władze unijne. Rozwiązania prawne (Dyrektywa 2001/18/WE z dnia 12 marca 2001 r. w sprawie zamierzonego uwalniania do środowiska organizmów zmodyfikowanych genetycznie i uchylenia dyrektywy 90/220/EWG oraz Dyrektywy Rady 2002/53/WE z dnia 13 czerwca 2002 r. w sprawie Wspólnego katalogu odmian gatunków roślin rolniczych) są korzystne dla producentów nasion roślin modyfikowanych genetycznie, bądź też są interpretowane na ich korzyść. Unijne rozwiązania prawne nakładają na podmiot zainteresowany utworzeniem strefy wolnej od GMO obowiązek udowodnienia w drodze kosztownych badań szkodliwości tych roślin i powstałych z nich produktów.

9. EDUKACJA EKOLOGICZNA

Warunkiem koniecznym i niezbędnym do realizacji celów związanych z ochroną środowiska zgodną z zasadą zrównoważonego rozwoju jest dobrze zaplanowany, zorganizowany i realizowany proces powszechnej edukacji, obejmujący nie tylko dzieci i młodzież, ale całego społeczeństwa.

Edukacja ekologiczna zwana także edukacją środowiskową, to koncepcja kształcenia i wychowywania społeczeństwa w duchu poszanowania środowiska przyrodniczego zgodnie z hasłem myśleć globalnie - działać lokalnie. Obejmuje ona wprowadzanie do programów szkół wszystkich szczebli tematyki z zakresu ochrony i kształtowania środowiska, umożliwiającej łączenie wiedzy przyrodniczej z postawą humanistyczną, tworzenie krajowych i międzynarodowych systemów kształcenia specjalistów i kwalifikowanych pracowników dla różnych działów ochrony środowiska, nauczycieli ochrony środowiska, dokształcanie inżynierów i techników różnych specjalności oraz menedżerów gospodarki, a także powszechną edukację szkolną i pozaszkolną. W potocznym rozumieniu są to wszelkie formy działalności skierowanej do społeczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży, które mają na celu wpływanie na poziom świadomości ekologicznej, propagowanie konkretnych zachowań korzystnych dla środowiska naturalnego, upowszechnianie wiedzy o przyrodzie. Działania te prowadzone są przez szkoły, przez specjalistyczne placówki edukacyjne zarówno publiczne jak i niepubliczne, a także przez liczne organizacje ekologiczne.

Może przyjmować różne formy, np.:

- kształcenie ustawiczne, np. poprzez wykłady, seminaria, rozdawanie ulotek i programy edukacyjne,
- kształcenie dzieci i młodzieży w zakresie ekologii,
- zielone szkoły.

Niestety istnieje moda na konsumpcyjny styl życia. Zauważalny jest brak myślenia w kategoriach ponadlokalnych o problemach ochrony środowiska, w szczególności gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej. Niejednokrotnie wiąże się to z niskim poziomem socjalnym społeczeństwa, a działania „ekologiczne”, to wciąż działania kosztowne. Mieszkańcy województwa niechętnie stosują się do zasad zrównoważonego rozwoju. Wciąż zbyt wolno postępuje wzrost świadomości społecznej dotyczącej konieczności gospodarowania w sposób przyjazny dla środowiska.

Edukacja ekologiczna mieszkańców spoczywa na barkach szkół, jednostek samorządu terytorialnego i trzeciego sektora. Na obszarze województwa podlaskiego funkcjonują 33 ekologiczne organizacje pozarządowe i 47 „zielonych„ inicjatyw[38]. Ponad 2/3 wszystkich organizacji pozarządowych skupiło się w miastach na prawach powiatu. Natomiast w ponad połowie powiatów nie funkcjonuje ani jedna organizacja. Obserwując działania organizacji pozarządowych należy zwrócić uwagę na rozkład wyższej aktywności w powiatach od łomżyńskiego przez grajewski, augustowski po Suwałki i powiat suwalski.

Województwo podlaskie charakteryzuje się wysokimi współczynnikami nasycenia tak organizacjami, jak i inicjatywami, zdecydowanie przekraczającymi średnie dla całego kraju, jednakże aktywność tych organizacji jest nierównomierna, niesystematyczna i częstokroć krótkotrwała. W latach 2000 – 2006 podejmowano działania w niewielkiej liczbie obszarów tematycznych, zdecydowanie najczęściej realizowano inicjatywy wynikające z bogactwa przyrodniczych zasobów województwa - w zakresie ochrony gatunkowej oraz przestrzennych form ochrony, a także ogólnie w zakresie ochrony środowiska. Edukacja ekologiczna obecna jest w formalnym systemie kształcenia od 2002 roku. Wprowadzona została prawnie poprzez *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 26 lutego 2002 roku w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół.* Rozporządzenie wprowadza edukację ekologiczną w postaci oddzielnej ścieżki edukacyjnej o charakterze wychowawczo-dydaktycznym począwszy od II etapu edukacyjnego (klasy IV-VI).

Edukacja powinna być akceptowana i realizowana przez ogół nauczycieli, poprzez właściwe wykorzystanie treści ekologicznych zawartych w programach nauczania danego szczebla szkolnictwa. Treści związane z nauczaniem i wychowaniem pro środowiskowym należy prezentować w sposób bardzo interesujący, aby w następstwie uczyły one nowego podejścia do problemów związanych z ekologią. Cóż dają najpiękniejsze nawet treści werbalne, które nie rozbudzają autentycznych potrzeb czynnego uczenia się i rozwiązywania wysuwanych problemów. W edukacji ekologicznej każde dziecko powinno stać się aktywnym uczestnikiem, i umieć współdecydować o tym, czego i w jaki sposób się uczyć.

W podlaskich szkołach edukacja ekologiczna niejednokrotnie ogranicza się do akcji „Sprzątania Świata", zbierania baterii czy próby selektywnej zbiórki odpadów. Nie można

[38] Na podstawie: Ruch ekologiczny w Polsce. Mapa aktywności obywatelskiej.

jednak niedoceniać roli edukacji ekologicznej w prawidłowym wychowywaniu młodzieży, uczenia jej szacunku dla przyrody i zwiększaniu świadomości ekologicznej.

Podstawą tworzenia systemu edukacji ekologicznej może być *Narodowy Program Edukacji Ekologicznej*, będący rozwinięciem i konkretyzacją zapisów *Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej*. System edukacji ekologicznej powinien eliminować działania pozorne i mało efektywne, propagować zaś działania które przyczynią się aby zachować zdrowe środowisko oraz jego walory dla przyszłych pokoleń zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Główne cele *Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej* to:

1. Wdrożenie zaleceń Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej z uwzględnieniem zmian zachodzących w procesie reformowania Państwa oraz integracji z Unią Europejską;
2. Stworzenie mechanizmów pozwalających sprostać wyzwaniom związanym z wdrażaniem idei i zasad rozwoju zrównoważonego, pozwalających kształtować świadomość ekologiczną w warunkach demokratyzacji życia społecznego i wzrastającej roli komunikacji społecznej;
3. Zwiększenie efektywności edukacji ekologicznej przez promowanie najskuteczniejszych jej form i najważniejszych treści, wskazanie sposobów optymalnej alokacji środków finansowych, uporządkowanie przepływu informacji i decyzji z wykorzystując najlepsze krajowe i zagraniczne doświadczenia.

Cele operacyjne *Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej* to:

1. Dokonanie kompleksowej, empirycznej diagnozy funkcjonowania edukacji ekologicznej w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem jej źródeł, priorytetów i stosowanych w niej metod i procedur wdrożenia.
2. Dostarczenie informacji o optymalnym systemie edukacji ekologicznej w kraju i o warunkach dochodzenia do takiego systemu.
3. Wypełnienie zobowiązań wynikających z sygnowanych przez RP porozumień międzynarodowych.
4. Inspirowanie potencjalnych podmiotów do tworzenia branżowych, resortowych, regionalnych, lokalnych, instytucjonalnych oraz innych programów edukacji ekologicznej.
5. Stworzenie jednolitego dokumentu pozwalającego monitorować rozwój edukacji ekologicznej w Polsce w kontekście oczekiwań społecznych i możliwości realizacyjnych.

Zgodnie z zapisami *Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej* wyróżniono następujące trzy sfery implementacji zapisów Narodowej Strategii Edukacji Ekologicznej:

1. Edukacja formalna to zorganizowany system kształcenia zgodny z określonymi zasadami sformułowanymi w odpowiednich aktach prawnych (ustawy i rozporządzenia). Polski system edukacji formalnej obejmuje system oświaty i szkolnictwa wyższego.
2. Ekologiczną świadomość społeczną możemy określić jako stan wiedzy, poglądów i wyobrażeń ludzi o środowisku przyrodniczym, jego antropogennym obciążeniu, stopniu wyeksploatowania, zagrożeniach i ochronie, w tym także stan wiedzy o sposobach i instrumentach sterowania, użytkowania i ochrony środowiska. Świadomość ta kształtowana jest przede wszystkim przez organizacje państwowe, społeczne (Pozarządowe Organizacje Społeczne - POS) oraz media.
3. Szkolenia to zinstytucjonalizowane formy przekazywania wiedzy i umiejętności dla określonej grupy zawodowej lub społecznej służące podnoszeniu kwalifikacji niezbędnych zarówno w życiu zawodowym, działalności społecznej jak i dla potrzeb indywidualnych.

Trzy wyodrębnione sfery edukacji ekologicznej w chwili obecnej są ze sobą dość luźno powiązane i nie stymulują się wzajemnie, stąd też efektywność edukacji ukierunkowanej na propagowanie idei i zasad rozwoju zrównoważonego jest niewielka.

Zgodnie z zapisami *Narodowego Programu Edukacji Ekologicznej*, edukacja ekologiczna na obszarze województwa podlaskiego realizowana będzie poprzez priorytet 4 *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007-2010*: Budowa świadomości ekologicznej społeczeństwa. Priorytet ten będzie realizowany poprzez następujące cele:

- zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców województwa,
- propagowanie ekologicznego stylu produkcji i konsumpcji,
- edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży w szkołach i przedszkolach,
- tworzenie lokalnych ośrodków edukacji ekologicznej,
- kształtowanie polityki informacyjnej mającej na celu rezygnację przez firmy i instytucję z kotłowni węglowych,
- mobilizowanie społeczeństwa do podejmowania działań proekologicznych,

- wspieranie instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną środowiska,
- podnoszenie skuteczności przestrzegania przepisów dotyczących ochrony środowiska.

Edukacja ekologiczna nie ogranicza form stosowanych przy jej realizacji. Warunek atrakcyjności, niezbędny w procesie przebudowy postaw i utrwalania dobrych nawyków każe stosować możliwie bogatą gamę stymulatorów. Planowane formy edukacji ekologicznej to: akcje, festiwale, święta, manifestacje oraz inne imprezy uliczne, protesty, interpelacje i procedury odwoławcze, aukcje, festyny, happeningi, pokazy i zloty, olimpiady, targi, wystawy i dni otwarte w miejscach (instytucjach) związanych z ekologią, wycieczki, turystyka kwalifikowana, ścieżki dydaktyczne i przyrodnicze, publikacje, strony internetowe.

10. ZARZĄDZANIE ŚRODOWISKIEM I INSTRUMENTY OCHRONY

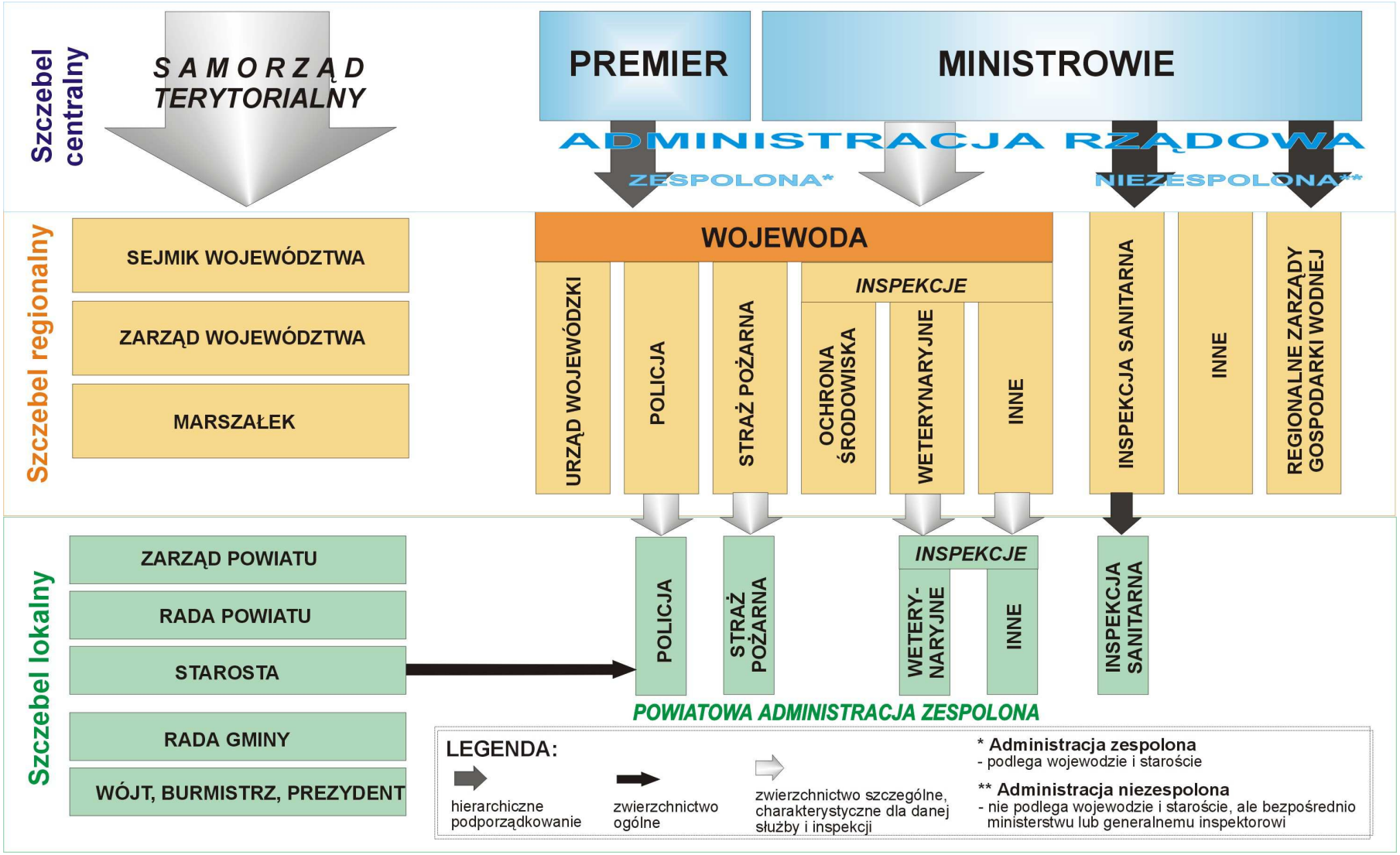
Proces zarządzania obejmuje następujące czynności: planowanie, organizowanie, decydowanie, motywowanie, kontrolowanie. W każdym systemie zarządzania można wyodrębnić sferę procesów realnych i sferę regulacji. Sfera procesów realnych obejmuje działalność człowieka skierowaną bezpośrednio na podmioty materialne i przekształcenie materii, a sfera regulacji – całość procesów informacyjnych, myślowych i decyzyjnych, podejmowanych z myślą o kształtowaniu systemu sfery realnej.

Wyodrębnioną i odpowiednio uporządkowaną część rzeczywistości, która jest związana z zarządzaniem, użytkowaniem, ochroną i kształtowaniem środowiska przyrodniczego, nazywamy **systemem zarządzania (sterowaniem) środowiskiem.** System ten jest złożony i niejednorodny.[39]

W Polsce zarządzanie środowiskiem funkcjonuje na 4 poziomach: centralnym, wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Podział kompetencji stanowi dużą uciążliwość zarówno dla administracji publicznej, jak i dla wszystkich stron biorących udział w działaniach podejmowanych na rzecz ochrony środowiska. Struktura organizacyjna ochrony środowiska nie ma charakteru hierarchicznego. Składają się na nią odrębne i niezależne od siebie organy rządowe i samorządowe, a dany szczebel administracji realizuje w zasadzie tylko te zadania, których nie można realizować na szczeblu niższym.

Na schemacie poniżej przedstawiamy w uproszczony sposób podstawową strukturę administracji publicznej w Polsce, która realizuje także zadania związane z zarządzaniem środowiskiem.

[39] B. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, Polskie Wydawnictwo ekonomiczne, Warszawa 1998.

Opracowano na podstawie stron www

Do organów ochrony środowiska należą:

- Organy decyzyjne państwa: Sejm wraz z Senatem i Prezydentem oraz Rada Ministrów.
- Centralne organy administracji państwowej: premier, ministrowie, w szczególności Minister Środowiska i kierownicy urzędów centralnych, ministerstwa i urzędy centralne.

Minister Środowiska – odpowiedzialny za realizację Polityki ekologicznej państwa, konwencji międzynarodowych, przygotowanie projektów ustaw ekologicznych i rozporządzeń wykonawczych.

- Terenowe organy administracji rządowej: wojewodowie i urzędy wojewódzkie.

Wojewoda – wydaje decyzje analogiczne do starosty, ale w odniesieniu do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, wymagających obligatoryjnie raportu o oddziaływaniu na środowisko, obejmuje ochroną konserwatorską cenne formy ochrony przyrody, realizuje zadania z zakresu łowiectwa, nadzoru nad lasami prywatnymi.

- Samorządy terytorialne: gminne, powiatowe, wojewódzkie.

Samorząd Województwa dysponuje kompetencjami o charakterze strategicznym: ustala strategię rozwoju województwa, politykę przestrzenną w postaci planu zagospodarowania przestrzennego a także wojewódzkie programy. Z mocy prawa głównymi wykonawcami programu są więc *Marszałek i Zarząd Województwa*. Współdziałają w jego realizacji z administracją rządową, a w szczególności z Wojewodą i podległymi mu służbami zespolonymi, innymi organami administracji publicznej oraz samorządami powiatowymi i gminnymi. *Marszałek Województwa* – zajmuje się egzekwowaniem opłat z tytułu gospodarczego korzystania ze środowiska i ich redystrybucją na rzecz funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej; prowadzi także bazę danych o emisjach substancji, wytwarzanych odpadach, pobranej ilości wody w województwie. Jest organem w zakresie melioracji wodnych. *Sejmik* - uchwala wojewódzki plan zagospodarowania przestrzennego, strategię rozwoju województwa, program ochrony środowiska i plan gospodarki odpadami.

Starosta – główny decydent w ochronie środowiska, wydający decyzje dla przedsięwzięć, które są klasyfikowane jako przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko (spis decyzji poniżej), sprawujący nadzór nad lasami nie stanowiącymi własności Skarbu Państwa, spółkami wodnymi, racjonalną gospodarką łowiecką, ochroną przyrody, realizujący zadania z zakresu edukacji ekologicznej.

Rada Powiatu - uchwala *Program ochrony środowiska wraz z planem gospodarki* odpadami, co 2 lata analizuje raporty z realizacji *Programu ochrony środowiska i planu*

gospodarki odpadami, ustanawia obszary ograniczonego użytkowania wokół niektórych instalacji (składowiska odpadów komunalnych, kompostowni, oczyszczalni ścieków, tras komunikacyjnych, linii i stacji elektroenergetycznych oraz instalacji radiokomunikacyjnej, radionawigacyjnej i radiolokacyjnej), wyraża zgodę na powołanie społecznej straży rybackiej.

Wójt, burmistrz, prezydent miasta - rozpatrują sprawy związane z korzystaniem ze środowiska przez osoby fizyczne nie będące przedsiębiorcami, wycinaniem drzew, krzewów, utrzymaniem zieleni, realizują uchwały rad gmin w sprawie utrzymania czystości i porządku w gminach, zaopatrzenia w wodę, ciepło, energię, odprowadzenia ścieków, systemu zbierania odpadów komunalnych, realizacji postanowień planu zagospodarowania przestrzennego gminy.

Rada Gminy - oddziaływuje na środowisko, poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, uchwalanie budżetu gminy, uchwalanie planów gospodarczych i rozwojowych mikroregionu, ustalanie zakresu działań jednostek pomocniczych, uchwalanie podatków i opłat lokalnych, w tym np. stawek za usuwanie i unieszkodliwianie odpadów, czy podejmowanie decyzji odnośnie współpracy z innymi jednostkami, jak np. tworzenie związku gmin.

- Inne jednostki:

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska – wykonuje kontrole przestrzegania wymogów ochrony środowiska przez wszystkich korzystających ze środowiska, bada i ocenia stan środowiska (monitoring środowiska), wymierza kary za nieprzestrzeganie wymogów ochrony środowiska, prowadzi działania zapobiegające nadzwyczajnym zagrożeniom środowiska.

Ochrona środowiska niejednokrotnie jest także realizowana przez stowarzyszenia i związki gmin, powołane np. w celu wspólnej gospodarki odpadami.

Podział kompetencji w zakresie ochrony środowiska nakłada na wszystkie szczeble samorządu i organów rządowych obowiązek wzajemnego informowania się i uzgadniania. Należy podkreślić wzmocnienie relacji i wpływu organów samorządowych na działanie Inspekcji Ochrony Środowiska oraz uprawnienia kontrolne organów samorządowych.

Do instrumentów prawnych ochrony środowiska należą:

1. Pozwolenia na wprowadzanie do środowiska substancji lub energii, w tym pozwolenia:
   - zintegrowane,

- na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza,
- na wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi,
- na pobór wody,
- na wytwarzanie odpadów.

2. Zezwolenia między innymi na:
   - przewóz lub wywóz odpadów niebezpiecznych za granicę,
   - odzysk, unieszkodliwianie i transport odpadów,
   - przewożenie przez granicę państwa określonych roślin i zwierząt.
3. Oceny między innymi:
   - jakości powietrza,
   - jakości wód powierzchniowych i podziemnych,
   - stanu akustycznego środowiska,
   - pól elektromagnetycznych w środowisku.
4. Rejestry terenów, na których, między innymi:
   - stwierdzono przekroczenie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych,
   - stwierdzono przekroczenie standardów jakości gleby,
   - występują rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, parki narodowe.
5. Oceny oddziaływania na środowisko
6. Zgody między innymi:
   - na przeznaczenie gruntów rolnych na cele nierolnicze,
   - na gospodarcze wykorzystanie odpadów
7. Decyzje, w tym koncesje wydane na podstawie Prawa geologicznego i górniczego; pozwolenia wodnoprawne, wykorzystanie odpadów,
8. Zgłoszenia, np. poważnych awarii do GIOŚ,
9. Informacje np. o środowisku, dotyczące zanieczyszczenia powietrza,
10. Programy między innymi:
    - ochrony powietrza,
    - zalesień,

- ochrony środowiska przed hałasem.

11. Plany między innymi:
    - gospodarki odpadami,
    - działań, sporządzane w przypadku ryzyka występowania przekroczeń dopuszczalnych lub alarmowych poziomów substancji w powietrzu,
    - gospodarowania wodami dorzecza,
    - zewnętrzne plany ratownicze,
    - ochrony przeciwpowodziowej.

Do instrumentów strukturalnych umożliwiających realizację *Programu Ochrony Środowiska* należą:

- plany zagospodarowania przestrzennego (przygotowywane przez gminy),
- programy obszarowe realizujące różne cele ekologiczne,
- strategie sektorowe (które powinny również spełniać wymogi ochrony środowiska).

11. PODSUMOWANIE ANALIZY STANU OBECNEGO

11.1. Podsumowanie metodą analizy SWOT

Wybór właściwej drogi rozwoju i zarządzania strategicznego regionem musi się opierać na rzetelnej analizie oddziaływania różnych czynników rozwoju. Zgromadzenie wszelkich dostępnych i istotnych danych przy opracowaniu *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010*, oraz ich analiza połączona z wnioskowaniem stanowi podstawę przy opracowaniu tego typu dokumentów. Wiodącym narzędziem stosowanym do oceny czynników rozwoju przy uwarunkowaniach wewnętrznych i zewnętrznych jest analiza SWOT.

W ramach uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych analizowano następujące obszary:

- Ochrona wód,
- Gospodarka wodno – ściekowa,
- Warunki glebowe,
- Środowisko przyrodnicze,
- Ochrona atmosfery,
- Ochrona przed hałasem,
- Gospodarka odpadami,
- Edukacja ekologiczna,
- Gospodarka finansowa.

Uwarunkowania wewnętrzne podzielono na zagadnienia dotyczące:

- Stanu infrastruktury służącej ochronie środowiska,
- Sfery gospodarczej,
- Sfery społecznej,
- Sfery prawnej i politycznej,
- Sfery przyrodniczej.

Poniżej w tabeli przedstawiono mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia, które wywierają istotny wpływ na istnienie i rozwój środowiska.

Tabela nr 26. Analiza SWOT

Uwarunkowania wewnętrzne	
Stan infrastruktury służącej ochronie środowiska	
Mocne strony	**Słabe strony**
- dostateczny stopień zwodociągowania - procentowo, - dostateczna ilość stacji uzdatniania wody, - niskie zużycie wody na potrzeby gospodarki komunalnej i przemysłu, - zmniejszająca się liczba zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska, - tendencja wzrostowa wykorzystywanej energii odnawialnej, w szczególności geotermalnej, ale także z drewna i biopaliw, - stały wzrost ilości mieszkańców obsługiwanych przez oczyszczalnie ścieków, - coraz częstsze występowanie przyzagrodowych oczyszczalni ścieków, - wzrost podłączeń do sieci kanalizacyjnej w gospodarce komunalnej, - stała poprawa sprawności technologicznej oczyszczalni ścieków, - modernizacje wielu oczyszczalni ścieków pod względem gospodarki osadowej, - zorganizowany system ratowniczo-gaśniczy, w tym jednostek ratownictwa chemicznego i ekologicznego do zwalczania skutków pożarów i likwidacji skutków poważnych awarii, - istniejący system oceny zagrożenia pożarowego w lasach.	- zły stan sieci wodociągowej powodujący znaczne straty wody, - niski stopień skanalizowania zwłaszcza na terenach wiejskich, - niedostatecznie oczyszczane ścieki komunalne w zakresie usuwania biogenów, - spływy powierzchniowe, - niekorzystny stosunek sieci kanalizacyjnej do wodociągowej, - wciąż nierozwiązany problem gospodarki osadami ściekowymi w znacznej części oczyszczalni, - niedociążenie niektórych oczyszczalni ścieków (dotyczy głównie nowych oczyszczalni komunalnych), - brak urządzeń i rozwiązań technicznych służącej ochronie przed hałasem drogowym, - symboliczny wymiar selektywnej zbiórki odpadów u źródła, - duża liczba „dzikich” wysypisk odpadów komunalnych, - niedostateczna ilość urządzeń oczyszczania spalin w ciepłowniach, znacząca ilość kotłowni opalanych węglem, niedostateczne ograniczanie emisji przemysłowych, - niewielka ilość ciepłowni wykorzystujących źródła energii odnawialnej, - zbyt niski standard i za mała liczba urządzeń ochrony środowiska, zwłaszcza na obszarach zagospodarowanych turystycznie, - brak gazyfikacji obszarów wiejskich.
Sfera gospodarcza	

Mocne strony	Słabe strony
- rozwój gospodarstw ekologicznych, - rosnąca popularność agroturystyki na terenie województwa, - wzrost liczby zakładów przemysłowych spełniających wymogi BAT, - mała ilość wytwarzanych odpadów niebezpiecznych, - brak przemysłu szczególnie degradującego środowisko, - niewielka liczba zakładów szczególnie uciążliwych dla środowiska, - rozwój przyjaznych środowisku przyrodniczemu form gospodarowania ziemią, - wdrażanie zasad gospodarki leśnej sprzyjających zachowaniu różnorodności biologicznej, stopniowa „ekologizacja" gospodarki leśnej,	- ciągle istniejące zakłady bazujące na przestarzałych technologiach w ciepłownictwie i przemyśle, - problem z dotrzymaniem norm pyłu, - istnienie zakładów stwarzających uciążliwość odorową dla otoczenia, - niedostateczny stan infrastruktury drogowej, - wzrost zanieczyszczeń komunikacyjnych, hałasu i wibracji, - mała liczba gospodarstw rolnych produkujących „zdrową żywność", - duża ilość wyrobów zawierających azbest zainstalowanych w obiektach budowlanych, - niska jakość melioracji szczegółowych.
Sfera społeczna	
Mocne strony	**Słabe strony**
- prowadzenie projektów z zakresu aktywnej ochrony przyrody oraz czynny udział samorządów w ich realizacji, - prowadzenie działalności dydaktycznej, edukacyjnej i wydawniczej oraz turystycznej w parkach narodowych i krajobrazowych, - kształcenie na rzecz zrównoważonego rozwoju, - niska gęstość zaludnienia, niski stopień urbanizacji, niewielka powierzchnia terenów miejskich – wysokie koszty inwestycyjne w przeliczeniu na 1 mieszkańca, - powstawanie stowarzyszeń i związków gmin podejmujących wspólne działania dla zapewnienia zrównoważonego rozwoju obszarów o wysokich walorach przyrodniczych - wprowadzanie do programów edukacji szkolnej zagadnień ekologicznych, - upowszechnianie informacji na temat środowiska i ekologii - internet media.	- niedostateczny stopień stosowania zasad zrównoważonego rozwoju przez społeczeństwo, - niski poziom socjalny części społeczeństwa, - niski budżet jednostek samorządu terytorialnego na inwestycje, - zbyt wolno postępujący wzrost świadomości społecznej dotyczącej konieczności gospodarowania w sposób przyjazny dla przyrody i środowiska, - moda na konsumpcyjny styl życia, - utrzymujące się kłusownictwo na zwierzynie oraz kłusownictwo rybackie - brak myślenia w kategoriach ponadlokalnych o problemach gospodarki odpadami i gospodarki wodno-ściekowej.
Sfera prawna i polityczna	

Mocne strony	Słabe strony
- przyjęte przez Sejmik Województwa dokumenty: Program Ochrony Środowiska, Plan Gospodarki Odpadami, Strategia Rozwoju Województwa, Plan Zagospodarowania Przestrzennego i inne programy zawierające kompleksowe rozwiązania z zakresu ochrony środowiska, - każda gmina i powiat ma uchwalony Program Ochrony Środowiska i Plan Gospodarki Odpadami, - rosnące nakłady inwestycyjne na ochronę środowiska – dotacje w ramach funduszy strukturalnych.	- brak regulacji prawnych w pełni uniemożliwiających realizację zadań z zakresu ochrony środowiska, - brak dostatecznych źródeł finansowania obszarów chronionych i mechanizmów finansowych w stosunku do Natury 2000, - brak systematycznej realizacji przez jednostki samorządu terytorialnego Programu Ochrony Środowiska i Planu Gospodarki Odpadami, - niepełna inwentaryzacja i waloryzacja stanu przyrody województwa - mała skuteczność egzekwowania obowiązujących przepisów z zakresu ochrony środowiska, - niechęć do stosowania przepisów ochrony przyrody i środowiska przez społeczeństwo i podmioty gospodarcze.
Sfera przyrodnicza	
Mocne strony	**Słabe strony**
- występowanie dużych obszarów chronionych - parki narodowe, parki krajobrazowe, rezerwaty przyrody, obszary chronionego krajobrazu pomniki przyrody, obszary Natura 2000, - możliwość wzmocnienia systemu ochrony przyrody poprzez utworzenie transgranicznych obszarów chronionych (Augustowsko-Druskiennickiego, Suwalsko-Wisztynieckiego, Puszczy Białowieskiej i Przełomu Bugu), - wysoka różnorodność krajobrazowa, ekosystemowa, siedliskowa, gatunkowa i genetyczna, występowanie wielu roślin i zwierząt rzadkich w skali krajowej i europejskiej, - zachowane wybitne walory krajobrazu i środowiska naturalnego, - występowanie dużych, zwartych obszarów leśnych i bagiennych oraz naturalnie ukształtowanych dolin rzecznych, - zadowalający stan zdrowotny lasów, - zadowalający stan czystości dużych naturalnych zbiorników wodnych, - dobry stan czystości jezior,	- monogatunkowa struktura wielu obszarów leśnych - niska odporność drzewostanów w lasach silnie przekształconych na działanie czynników biotycznych i abiotycznych, - brak dostatecznej liczby przejść dla zwierzyny przez drogi szybkiego ruchu tzw. „zielonych mostów”, - sukcesja lasu na ekosystemy nieleśne, - zagrożenie pożarowe lasów, - zaśmiecanie lasów, - obciążenie parków narodowych nadmiernym ruchem turystycznym, w tym motoryzacyjnym, - zaburzenie stosunków wodnych wynikające z wadliwie przeprowadzonej melioracji niektórych obszarów, - obniżanie się poziomu wód gruntowych, - spadek ilości zalesień i zakrzaczeń śródpolnych stanowiących

- najniższe w kraju tempo wyłączania gruntów rolnych i leśnych z dotychczasowego użytkowania.	ostoje zwierzyny drobnej, - zagrożenia eutrofizacją wód, - zanikanie drobnych zbiorników wodnych oraz bogatych przyrodniczo enklaw śródpolnych, - degradacja walorów przyrodniczych pobrzeża jezior poprzez zabudowę rekreacyjną i inną, często pozbawionych urządzeń służących ochronie środowiska, - zagrożenie rodzimych gatunków flory i fauny przez obce gatunki inwazyjne, - postępująca urbanizacja i fragmentacja terenów cennych pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, - wzrost zanieczyszczeń komunikacyjnych, hałasu i wibracji – negatywny wpływ na klimat akustyczny obszarów chronionych, - niewystarczające nakłady finansowe na aktywną ochronę przyrody.

Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
- środki finansowe w ramach Funduszy Strukturalnych - współpraca w zakresie ochrony przyrody, w szczególności parków narodowych, - uregulowana prawnie współpraca służb monitoringu środowiska Polski i Litwy oraz Polski i Republiki Białoruś w zakresie badań wód granicznych, - regulacje ogólnokrajowe i międzynarodowe zobowiązujące do podniesienia jakości środowiska, - proces decentralizacji zarządzania środowiskiem, - postęp technologiczny – BAT, - popyt w krajach UE na żywność produkowaną metodami ekologicznymi,	- częste zmiany przepisów prawa w zakresie ochrony środowiska, - transport substancji niebezpiecznych przez teren województwa, - efekt transgraniczny - możliwość wystąpienia groźnych dla człowieka, przyrody i środowiska awarii na Litwie oraz Białorusi, - niechęć społeczeństwa do rozwoju obszarów chronionych, - rozwój turystyki na obszarach o najcenniejszych walorach przyrodniczych, - napływ zanieczyszczeń powietrza spoza województwa, - wysokie koszty wdrożenia programów ochrony środowiska, - nasilające się ekstremalne zjawiska pogodowe, - zagrożenie bezpieczeństwa biologicznego, związane z zastosowaniem

Uwarunkowania zewnętrzne	
Szanse	**Zagrożenia**
- wzrost krajowego i zagranicznego popytu na „zdrową żywność”, - bezpieczne dla środowiska formy sportu i rekreacji, turystyki i kontaktu z przyrodą, - wprowadzenie nowych zasad finansowania inwestycji i działań proekologicznych (preferencyjne kredyty, ulgi podatkowe, dotacje z budżetu państwa), - prawny nakaz opracowywania programów ochrony środowiska przez jednostki administracji samorządowej oraz planów ochrony parków narodowych, krajobrazowych i rezerwatów przyrody, - doskonalenie krajowego systemu publicznej edukacji środowiskowej, - wdrożenie instrumentów prawno-ekonomicznych mobilizujących do realizacji inwestycji prośrodowiskowych wynikających ze strategii krajowych oraz przyjętych zobowiązań międzynarodowych, - rozwój kontaktów i współpracy międzynarodowej z krajami UE na szczeblu samorządów w celu wymiany doświadczeń w zakresie proekologicznych metod gospodarowania, - wydawanie pozwoleń zintegrowanych dla instalacji podlegających dyrektywie IPPC, - restrukturyzacja i konsolidacja najlepszych jednostek naukowych wokół nowych wieloletnich programów badawczych.	genetycznie modyfikowanych organizmów, szczególnie w przemyśle rolno-spożywczym, - rozwój komunikacji przy jednoczesnym złym stanie dróg (zanieczyszczenie powietrza i hałas), - niewłaściwie przygotowana sieć dróg na wypadek awarii podczas przewożenia materiałów niebezpiecznych oraz brak miejsc postoju dla samochodów przewożących materiały niebezpieczne, - opóźnienia w przygotowywaniu nowych aktów prawnych i przepisów wykonawczych dotyczących ochrony przyrody i środowiska, w tym przepisów wprowadzających system Natura 2000.

Przytoczone w tabeli główne obszary tematyczne mocnych i słabych stron, a także szans i zagrożeń oddziałujących na środowisko województwa podlaskiego są kwintesencją wypracowanej w dyskusji listy szans i problemów. Właściwe ich odczytanie i pogrupowanie tematyczne doprowadziło do skondensowanej listy zagadnień, z którymi należy się uporać w dążeniu do osiągnięcia sukcesu podczas realizacji *Programu*. Rezultat analizy SWOT pozwolił wypracować priorytety i działania *Programu*.

Województwo dysponuje wieloma atutami, od których racjonalnego wykorzystania zależy powodzenie podejmowanych działań w ramach określonych celów strategicznych i zadań.

Wykonana analiza SWOT umożliwiła rozpoznanie i ocenę oraz ukazała potencjalne zagrożenia i kierunki ochrony środowiska.

IV. CELE POLITYKI EKOLOGICZNEJ PAŃSTWA

Polityka ekologiczna jest to świadoma i celowa działalność władz różnych szczebli w odniesieniu do środowiska przyrodniczego. Polityka określa cele, metody środki zarządzania środowiskiem. Poniższe zapisy zostały wyprowadzone z obowiązujących dokumentów wyższego rzędu.

ZASADY I CELE POLITYKI EKOLOGICZNEJ PAŃSTWA

„Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010" jest realizacją ustaleń ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, która w art. 13 – 16 wprowadza obowiązek przygotowania i aktualizowania co cztery lata polityki ekologicznej państwa.

W 1990 r. powstał pierwszy dokument „Polityka ekologiczna państwa", przyjęty przez Radę Ministrów, a następnie w 1991 r. zaakceptowany przez Sejm i Senat Rzeczypospolitej Polskiej. W 2000 r. została sporządzona „II Polityka ekologiczna państwa", która w 2001 r. została zaakceptowana przez Parlament. Ustala ona cele ekologiczne do 2010 i 2025 r.

Opracowany w 2002 r. *Program Wykonawczy do II Polityki ekologicznej państwa, na lata 2002 – 2010* jest dokumentem o charakterze operacyjnym, tj. wskazującym wykonawców i terminy realizacji konkretnych zadań lub pakietów zadań, przewidzianych do realizacji, zgodnie z polityką ekologiczną państwa w latach 2002 – 2010, a także szacującym niezbędne nakłady i źródła ich finansowania.

Politykę ekologiczną, obejmującą lata 2003 – 2006 oraz 2007 – 2010, należy traktować jako aktualizację i uszczegółowienie długookresowej *II Polityki ekologicznej państwa*, przede wszystkim w nawiązaniu do priorytetowych kierunków działania określonych w przyjętym VI Programie działań Unii Europejskiej w dziedzinie środowiska.

W Unii Europejskiej funkcjonują średniookresowe programy działań na rzecz środowiska, tak więc dostosowana do wymagań nowej ustawy *Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010* wpisuje się również w funkcjonującą w tej dziedzinie praktykę. Aktualny, szósty program takich działań obowiązuje właśnie do 2010 r. Jest to tym bardziej warte podkreślenia, że znaczną część objętych „*Polityką* ..." działań Polska będzie realizować już jako członek Unii.

Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010 została przygotowana i będzie realizowana równolegle ze sporządzonymi wielokrotnie aktualizowanym „Narodowym programem przygotowania do członkostwa", a zwłaszcza przyjętym dokumentem zawierającym końcowe ustalenia i przyjęte przez Polskę zobowiązania (CONF-PL 95/01).

Ustawa Prawo ochrony środowiska w art. 13 stwierdza, że polityka ekologiczna państwa ma na celu stworzenie warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska. Oznacza to przede wszystkim, że polityka ta powinna być elementem równoważenia rozwoju kraju i harmonizowania z celami ochrony środowiska celów gospodarczych i społecznych. Oznacza to także, że realizacja polityki ekologicznej państwa w coraz większym stopniu powinna dokonywać się poprzez zmiany modelu produkcji i konsumpcji, zmniejszanie materiałochłonności, wodochłonności i energochłonności gospodarki oraz stosowanie najlepszych dostępnych technik i dobrych praktyk gospodarowania, a dopiero w dalszej kolejności poprzez typowo ochronne, tradycyjne działania takie jak oczyszczanie gazów odlotowych i ścieków, unieszkodliwianie odpadów.

Oznacza to również, że aspekty ekologiczne powinny być obligatoryjnie włączane do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach gospodarowania, a także do strategii i programów rozwoju na szczeblu regionalnym i lokalnym.

Nadrzędną wartością w polityce ekologicznej państwa jest człowiek, co oznacza, że zdrowie społeczeństwa, komfort środowiska, w którym żyją i pracują ludzie, życie obywatela są głównym kryterium realizacji polityki ekologicznej na każdym szczeblu. Polityka ekologiczna państwa ma służyć zaspokojeniu rosnących potrzeb człowieka.

Wiodącą zasadą polityki ekologicznej państwa jest przyjęta w Konstytucji RP zasada zrównoważonego rozwoju, która uzyskała prawo obywatelstwa wśród społeczeństw świata w wyniku Konferencji Narodów Zjednoczonych w Rio de Janeiro w 1992 r. Istotą zrównoważonego rozwoju jest równorzędne traktowanie racji społecznych, ekonomicznych i ekologicznych.

Właściwemu osiąganiu celów polityki ekologicznej sprzyja przestrzeganie następujących zasad:

- Zasada równorzędności polityki ekologicznej , gospodarczej i społecznej.
- Zasada integralności polityki ekologicznej z –każdą wyodrębnioną polityką sektorową - w skali państwa z polityka międzynarodową, (uwzględnienie celów ekologicznych na równi z celami gospodarczymi i społecznymi).

- Zasada równego dostępu do środowiska przyrodniczego i jednakowego obowiązku jego ochrony.
- Zasada „zanieczyszczający płaci" (odpowiedzialność za skutki zanieczyszczenia i stwarzania zagrożeń ponosi jednostka użytkująca zasoby środowiska),
- Zasada uspołecznienia przez stworzenie warunków do uczestnictwa obywateli,
- Zasada ekonomizacji polityki ekologicznej, czyli osiągania postawionych celów minimalnym nakładem sił i środków,
- Zasada przezorności (podwojenie działań, gdy pojawia się uzasadnione prawdopodobieństwo wystąpienia problemu),
- Zasada prewencji (podejmowanie działań zabezpieczających na wszystkich etapach realizacji przedsięwzięć),
- Zasada stosowania najlepszych dostępnych technik (BAT),
- Zasada subsydiarności (stopniowe przekazywanie kompetencji i uprawnień na niższych szczeblach zarządzania środowiskiem),

Cele polityki ekologicznej państwa przedstawione są poniżej:

Rozdział: Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody.

Poprawa środowiska ma nastąpić miedzy innymi w skutek następujących działań:

- utworzenia Europejskiej Sieci Obszarów Chronionych NATURA 2000,
- znacznego wzrostu lesistości w Polsce z 28,5 % w 2001 roku do ok. 30% w 2020 roku,
- ochrony i zrównoważonego rozwoju lasów,
- ochrony terenów wodno – błotnych,
- racjonalizacji użytkowania wody,
- zmniejszenia materiałochłonności, wodochłonności, energochłonności i odpadowości gospodarki, wzrostu wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych,
- ochrony gleb,
- ochrony zasobów kopalin i wód podziemnych,
- kształtowania stosunków wodnych i ochrony przed powodzią.

Główne cele polityki to:

w zakresie ochrony przyrody i krajobrazu

- utrzymanie na odpowiednim poziomie różnorodności biologicznej i krajobrazowej,
- zwiększenie powierzchni obszarów chronionych (do 1/3 terytorium kraju),
- renaturalizacja i poprawa stanu najcenniejszych, zniszczonych ekosystemów i siedlisk,
- restytucja wybranych gatunków
- ochrona zasobów gleb użytkowanych przyrodniczo przed ich wyłączeniem z tego użytkowania,
- rekultywacja i renaturalizacja obszarów zdegradowanych,
- zwiększenie skuteczności ochrony obszarów objętych ochroną prawna,
- rozwój prac badawczych i inwentaryzacyjnych w zakresie oceny stanu i rozpoznania zagrożeń bioróżnorodności,
- utrzymanie krajobrazu rolniczego, zwiększenie wsparcia i rozwoju rolnictwa ekologicznego,
- zapewnienie ochrony i racjonalnego gospodarowania bioróżnorodnością,
- wzrost stanu świadomości ekologicznej społeczeństwa i władz lokalnych,
- zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach przyrodniczo cennych,
- zapewnienie przeciwdziałania wprowadzania obcych gatunków, zagrażających integralności naturalnych ekosystemów i siedlisk.

w zakresie ochrony i zrównoważonego rozwoju lasów

- wzbogacanie i racjonalne użytkowanie zasobów leśnych,
- dalsze zwiększanie lesistości, stałe powiększanie zasobów leśnych,
- rozszerzanie zasięgu renaturalizacji obszarów leśnych,
- kształtowanie lasu wielofunkcyjnego (poprawa funkcji wodochronnej, klimatotwórczej, glebochronnej),
- wdrożenie zasad ochrony i powiększenie różnorodności biologicznej w lasach na poziomie genetycznym, gatunkowym i ekosystemowym,
- zachowanie zdrowotności i żywotności ekosystemów leśnych,
- zapewnienie ochrony leśnych zasobów genowych,
- racjonalne, zgodne z zasadami przyrody, użytkowanie zasobów leśnych,

- zachowanie w stanie zbliżonym do naturalnego lub odtworzenie śródleśnych zbiorników wodnych,
- utrzymanie i wzmacnianie społeczno – ekonomicznej funkcji lasów,
- ochrona gleb leśnych,
- wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień jako czynnika ochrony różnorodności biologicznej i krajobrazowej oraz racjonalnego użytkowania przestrzeni przyrodniczej,
- zapewnienie lasom i zadrzewieniom właściwego znaczenia w planowaniu przestrzennym,
- poprawa stanu i produkcyjności lasów prywatnych.

w zakresie ochrony gleb

- przeciwdziałanie przejmowania gleb nadających się do wykorzystania rolniczego lub leśnego na inne cele, zwłaszcza inwestycyjne,
- podniesienie poziomu wiedzy użytkowników gleb i gruntów w zakresie możliwości eksploatacji gleb,
- doskonalenie struktur organizacyjnych zajmujących się problematyką ochrony gleb, racjonalnego ich użytkowania, przygotowania programów działań w tym zakresie,
- wprowadzenie w rolnictwie sposobu produkcji zgodnego z ustawą o rolnictwie ekologicznym,
- objecie monitoringiem gleb rejestracji zmian wynikających z rodzaju i intensywności eksploatacji oraz oddziaływania negatywnych czynników,
- przywracanie wartości użytkowej glebom, które uległy degradacji (oczyszczanie, rekultywacja, odbudowa właściwych stosunków wodnych),
- maksymalne zagospodarowanie terenów poprzemysłowych.

w zakresie ochrony zasobów kopalin i wód podziemnych:

- ograniczenie wydobycia kopalin, jeśli możliwe jest znalezienie substytutu danego surowca,
- zwiększenie efektywności wykorzystania rozpoznanych i eksploatowanych złóż,
- objęcie ochroną zasobów kopalin leczniczych i wód podziemnych, zwłaszcza głównych zbiorników tych wód,

- poszerzanie wiedzy o budowie geologicznej Polski i kontynuowanie prac w zakresie poszukiwania, rozpoznawania i dokumentowania nowych złóż,
- ograniczanie naruszeń środowiska towarzyszących eksploatacji kopalin i pracom geologicznym.

w zakresie biotechnologii i organizmów zmodyfikowanych genetycznie

- podnoszenie świadomości społecznej w zakresie biotechnologii i bezpieczeństwa biologicznego,
- rozwijanie współpracy międzynarodowej w zakresie bezpieczeństwa biologicznego.

Rozdział: Zrównoważone wykorzystanie surowców, materiałów, wody i energii.

Poprawa środowiska ma nastąpić miedzy innymi w skutek następujących działań:

- wprowadzenie wskaźników wodochłonności, materiałochłonności i energochłonności produkcji do systemu statystyki publicznej,
- Budowa instalacji wykorzystujących energię ze źródeł odnawialnych,
- Zorganizowanie Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej i zreorganizowanie regionalnych zarządów.

Główne cele polityki to:

w zakresie materiałochłonności, wodochłonności, energochłonności i odpadowości gospodarki:

- Wprowadzenie systemu kontroli wodochłonności produkcji,
- Ograniczenie zużycia wody z wód podziemnych,
- Zmniejszenie energochłonności i materiałochłonności poprzez wprowadzenie nowoczesnych technologii,
- Intensyfikacja stosowania obiegów zamkniętych oraz wtórnego wykorzystania mniej zanieczyszczonych ścieków,

w zakresie wykorzystania energii odnawialne:

- Wzrost produkcji ze źródeł odnawialnych,

w zakresie kształtowania stosunków wodnych i ochrona przed powodzią:

- Eliminowanie wykorzystania wód podziemnych na cele przemysłowe,
- Racjonalizacja zużycia wody,
- Efektywna ochrona przed powodzią,

Rozdział: Środowisko i zdrowie. Poprawa jakości środowiska i wzrost bezpieczeństwa ekologicznego.

Poprawa jakości środowiska i wzrost bezpieczeństwa ekologicznego ma nastąpić miedzy innymi w skutek podjęcia działań dotyczących:

- jakości wód,
- jakości powietrza,
- gospodarowania odpadami,
- bezpieczeństwa chemicznego i biologicznego,
- poważnych awarii przemysłowych,
- oddziaływania hałasu,
- oddziaływania pól elektromagnetycznych.

Główne cele polityki to:

w zakresie jakości wód:

- osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wszystkich rodzajów wód pod względem jakościowym i ilościowym,
- zapobieganie zanieczyszczeniom wód powierzchniowych i podziemnych ze szczególnym uwzględnieniem zapobiegania „u źródła”,
- ochrona wód Morza Bałtyckiego przed substancjami biogennymi i niebezpiecznymi oraz przed nadmiernym eksploatowaniem zasobów żywych,
- przywracanie wodom podziemnym i powierzchniowym właściwego stanu ekologicznego, a przez to zapewnienie odpowiednich źródeł poboru wody do picia,
- zlewniowe zarządzanie gospodarką wodną i jakością wód,

w zakresie ochrony powietrza przed zanieczyszczeniem:

- poprawa stanu czystości powietrza,
- uzyskanie norm emisyjnych wymaganych przez przepisy UE,
- konsekwentne przechodzenie na likwidację zanieczyszczeń „u źródła”,
- coraz szersze normowanie emisji w przemyśle, energetyce i transporcie,
- wprowadzanie norm ograniczających emisję do powietrza zanieczyszczeń w procesie produkcyjnym (w pełnym cyklu życia produktów i wyrobów),

w zakresie gospodarowania odpadami:

- pełne wprowadzanie w życie regulacji prawnych dot. odpadów,
- zapobieganie powstawania odpadów, przy rozwiązywaniu problemu odpadów „u źródła”,
- zwiększenie poziomu odzysku odpadów,
- stwarzanie podstaw dla nowoczesnego gospodarowania odpadami komunalnymi,
- zbudowanie krajowego systemu unieszkodliwiania odpadów niebezpiecznych,
- w zakresie bezpieczeństwa chemicznego:
- włączenie się Polski do realizacji międzynarodowych programów związanych z bezpieczeństwem chemicznym i biologicznym,
- harmonizowanie polskich przepisów prawnych z przepisami UE oraz wdrażanie wymogów i zaleceń,

w zakresie poważnych awarii:

- eliminowanie lub zmniejszenie skutków dla środowiska z tytułu poważnych awarii,
- sporządzenie ocen ryzyka obiektów, planów operacyjno – ratowniczych wojewódzkich i powiatowych planów zarządzania ryzykiem,
- doskonalenie istniejącego systemu ratowniczego na wypadek zaistnienia awarii i klęsk żywiołowych,
- wprowadzenie systemu ubezpieczeń ekologicznych,
- w zakresie hałasu i promieniowania elektromagnetycznego:
- zmniejszenie skali narażania ludności na ponadnormatywny poziom hałasu,
- nie dopuszczanie do pogorszenia się klimatu akustycznego tam, gdzie obecnie sytuacja jest korzystna,
- kontrola i ograniczenie emisji do środowiska promieniowania niejonizującego,
- stworzenie struktur zajmujących się monitorowaniem i badaniem pól elektromagnetycznych,
- kształtowanie zieleni zorganizowanej pełniących funkcje ochronne,
- harmonizacja polskich przepisów z odpowiednimi dyrektywami UE,
- poprawa systemu transportu zbiorowego,
- produkcja urządzeń i pojazdów o hałaśliwości zgodnej z normami międzynarodowymi.

w zakresie przeciwdziałania zmianom klimatu:

- włączenie się Polski do wysiłków społeczności międzynarodowej na rzecz ochrony klimatu globalnego,
- zintegrowanie polskiej polityki ochrony klimatu z polityką UE,
- wypełnienie przez Polskę zobowiązań do redukcji emisji gazów cieplarnianych o 6 % w stosunku do roku bazowego,
- zapewnienie realizacji polityki ochrony klimatu na poziomie sektorów gospodarczych i przedsiębiorstw.

Celami realizacyjnymi „Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014”[40]:

1. Wzmacnianie systemu zarządzania ochroną środowiska.
2. Ochrona dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody.
3. Zrównoważone wykorzystanie materiałów, wody i energii.
4. Dalsza poprawa jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego dla ochrony zdrowia mieszkańców Polski.
5. Ochrona klimatu.

Limity krajowe

W II Polityce Ekologicznej Państwa ustalone zostały ważniejsze limity krajowe, związane z racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych i poprawą stanu środowiska. Limity te mają być osiągnięte do 2010 r. Są to:

- zmniejszenie wodochłonności produkcji o 50 % w stosunku do stanu w 1990 r. (w przeliczeniu na PKB i wartość sprzedaną w przemyśle),
- ograniczenie materiałochłonności produkcji o 50 % w stosunku do 1990 r., w taki sposób, aby uzyskać co najmniej średnie wielkości dla państwa OECD (w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PKB),
- ograniczenie zużycia energii o 50 % w stosunku do 1990 r. i 25 % w stosunku do 2000r. również w przeliczeniu na jednostkę produkcji, wartość produkcji lub PBK),
- dwukrotne zwiększenie udziału odzyskiwanych i ponownie wykorzystywanych w procesach produkcyjnych odpadów przemysłowych w porównaniu ze stanem z 1990 r.,

[40] Projekt dokumentu

- odzyskanie i powtórne wykorzystanie co najmniej 50 % papieru i szkła z odpadów komunalnych,
- pełna (100 %) likwidacja zrzutów ścieków nieoczyszczonych z miast i zakładów przemysłowych,
- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód powierzchniowych w stosunku do stanu z 1990 r., z przemysłu o 50 %, z gospodarki komunalnej (na terenie miast i osiedli wiejskich) o 30 % i ze spływu powierzchniowego – również o 30 %,
- ograniczenie emisji pyłów o 75 %, dwutlenku siarki o 56 %, tlenków azotu o 31 %, niemetanowych lotnych związków organicznych o 4 % i amoniaku o 8 % w stosunku do stanu w 1990 r.,
- do końca 2005 r. wycofać z użytkowania etylinę i przejść wyłącznie na stosowanie benzyny bezołowiowej.

Powyższe limity krajowe przyjęto jako punkt odniesienia w zakresie realizacji celów polityki ekologicznej województwa.

Tabela nr 27. Limity określone w Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010.

Lp.	**Limity**
1.	Wzrost lesistości do 30 % w 2020 r., zgodnie z krajowym programem zwiększenia lesistości (2003).
2.	Europejska sieć ekologiczna NATURA 2000, średnio 15 %
3.	Rekultywacja starych składowisk od 2003 r.
4.	Osiągnięcie dobrego stanu ekologicznego wód powierzchniowych (zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną) do 2015 r.
5.	Redukcja biogenów w dorzeczu Wisły i Odry ze ścieków komunalnych o 75 % do 2015 r.
6.	Zaprzestanie odprowadzania do Bałtyku substancji niebezpiecznych do 2006 r.
7.	Wyposażenie aglomeracji liczących powyżej 15 tys. mieszkańców w oczyszczalnie ścieków do 2015 r.
8.	Wyposażenie aglomeracji liczących 2 - 15 tys. mieszkańców w oczyszczalnie ścieków do 2010 r.
9.	Ograniczenie zanieczyszczeń azotowych pochodzących z rolnictwa (budowa nowoczesnych stanowisk do składowania obornika i zbiorników na gnojówkę w gospodarstwach rolnych) do 2010 r.
10.	Udział energii odnawialnej – 7,5 % do 2010 r., zgodnie ze Strategią rozwoju energetyki odnawialnej i rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 15 grudnia 2000 r.
11.	Opracowanie programów naprawczych ochrony powietrza (dla obszarów, gdzie występuje

Lp.	Limity
	przekroczenie poziomów odniesienia jakości powietrza) do 2003 r.
12.	Wzrost odzysku odpadów komunalnych o 30 % do 2006 r. i 75 % do 2010 r. (w stosunku do 2000 r.)
13.	Sporządzenie wojewódzkich planów zarządzania ryzykiem oraz powiatowych, gdy występuje więcej niż 5 obiektów niebezpiecznych do 2010 r.
14.	Sporządzenie dla wszystkich aglomeracji powyżej 100 tys. mieszkańców map akustycznych do 2010 r.

Źródło: Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010

V. USTALENIA PROGRAMU

1. PRIORYTERTY I DZIAŁANIA EKOLOGICZNE

Misja *Programu*

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO PRZY ZACHOWANIU I PROMOCJI ŚRODOWISKA NATURALNEGO

Powyższa misja będzie realizowana poprzez priorytety i działania ekologiczne województwa, z którymi będą spójne powiatowe i gminne priorytety i działania planowane w programach ochrony środowiska. *Program* będzie realizowany przez cele długoterminowe, nazywane dalej priorytetami, obejmujące lata 2007-2013 oraz przez cele krótkoterminowe (szczegółowe) w ramach każdego z celów długoterminowych, realizowane w latach 2007 - 2010.

PRIORYTET 1

Rozwój infrastruktury ochrony środowiska

Główne cele krótkoterminowe tego priorytetu (celu długoterminowego) to:

1. ograniczenie hałasu komunikacyjnego

- rozwój infrastruktury drogowej w celu ograniczenia emisji hałasu i wibracji, budowa obwodnic

2. ograniczenie emisji pyłów do powietrza

- dotrzymywanie norm jakości powietrza dotyczących zapylenia
- wykorzystywanie technologii przyjaznych środowisku
- modernizacja kotłowni i inwestycje z zakresu źródeł energii odnawialnej (z wyłączeniem tych, które powodują wzrost emisji zapylenia w strefach o przekroczonej normie pyłu)

3. ograniczenia eutrofizacji wód (rolnictwo, doczyszczanie ścieków, gospodarka ściekowa na wsi)

- rozwój sieci wodno – kanalizacyjnej na obszarze województwa

- modernizacja przestarzałych oczyszczalni ścieków
- przywrócenie prawidłowego funkcjonowania melioracji terenów zagrożonych deficytem wodnym.

PRIORYTET 2

Ochrona ekologiczna regionu

Główne cele krótkoterminowe tego priorytetu (celu długoterminowego) to:

- ochrona zdrowia i życia ludzkiego, człowiek jako element środowiska naturalnego
- aktywna ochrona przyrody i krajobrazu
- troska o gatunki chronione
- zwiększenie liczby terenów leśnych w celu ochrony atmosfery
- spełnianie wymogów regionalnego systemu informacji o trasach przewozu i miejscach składowania materiałów niebezpiecznych
- spełnianie wymogów regionalnego systemu wczesnego ostrzegania i wspieranie służb ratownictwa
- wzmocnienie kontroli w zakresie ochrony przed hałasem w zakładach usługowych produkcyjnych
- kompensacja strat obszarów Natura 2000
- ograniczanie ryzyka wystąpienia poważnych awarii oraz sprawne usuwanie ich skutków
- ograniczenie negatywnego wpływu eksploatacji kopalin na środowisko przez eliminację nielegalnych eksploatacji i niedopuszczenie do podejmowania wydobycia kopalin bez wymaganej koncesji
- opracowanie i realizacja Programów Ochrony Powietrza.

PRIORYTET 3

Racjonalna gospodarka odpadami, przyjazna środowisku w celu ochrony wód i powierzchni ziemi

Główne cele krótkoterminowe tego priorytetu (celu długoterminowego) to:

- kompleksowa gospodarka odpadami
- modernizacja przestarzałych składowisk

- rozszerzenie systemu segregacji odpadów
- selekcjonowanie odpadów
- bezpieczne dla środowiska unieszkodliwianie odpadów niebezpiecznych, w tym w szczególności w zakresie unieszkodliwiania azbestu i odpadów poakcyjnych
- wprowadzenie skutecznego systemu monitoringu składowanych odpadów komunalnych i oddziaływania wysypisk na środowisko
- likwidacja dzikich wysypisk
- edukacja ekologiczna z zakresu gospodarki odpadami

PRIORYTET 4

Budowa świadomości ekologicznej społeczeństwa

Główne cele krótkoterminowe tego priorytetu (celu długoterminowego) to:

- zwiększenie świadomości ekologicznej mieszkańców województwa
- propagowanie ekologicznego stylu produkcji i konsumpcji
- edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży w szkołach i przedszkolach
- tworzenie lokalnych ośrodków edukacji ekologicznej
- kształtowanie polityki informacyjnej mającej na celu rezygnację przez firmy i instytucje z konwencjonalnych źródeł energii
- mobilizowanie społeczeństwa do podejmowania działań proekologicznych
- wspieranie instytucji i organizacji pozarządowych zajmujących się ochroną środowiska
- podnoszenie skuteczności przestrzegania przepisów dotyczących ochrony środowiska.

2. PROGRAM ZADANIOWY

2.1. ZADANIA WŁASNE

Realizując cele opisane powyżej władze samorządowe województwa podlaskiego wdrożą poprzez realizację następujących zadań:

Tabela nr 28. Zadania własne

Lp	Nazwa zadania	Planowany termin realizacji zadania	Jednostka realizacyjna	Podmioty uczestniczące	Koszty realizacji	Źródła finansowania
1	Opiniowanie powiatowych programów ochrony środowiska pod względem ich zgodności z obowiązującym prawodawstwem i programem wojewódzkim	2008	Samorząd Województwa	-	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa
2	Wprowadzenia zmian do planu zagospodarowania przestrzennego województwa	2007-2010	Samorząd Województwa	jst	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa
3	Wprowadzenie obowiązku umieszczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego granic obszarów udokumentowanych i potencjalnych złóż kopalin	2007-2010	Samorząd Województwa	jst	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa
4	Opiniowanie pod względem wpływu na ochronę środowiska miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	2007-2010	Samorząd Województwa	jst	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa
5	Wspomaganie prowadzenia edukacji ekologicznej przez samorządy, lokalne organizacje pozarządowe i grupy obywatelskie –kontynuacja	2007-2010	Samorząd Województwa	jst, NGO, szkoły, ODN, ODR	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa, fundusze celowe
6	Propagowanie umiarkowanego użytkowania zasobów naturalnych zgodnie z zasadami trwałego i zrównoważonego rozwoju oraz kształtowanie proekologicznych wzorców konsumpcji w gospodarstwach domowych – kontynuacja	2007-2010	Samorząd Województwa	w ramach bieżącej działalności	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa, fundusze celowe

Lp	Nazwa zadania	Planowany termin realizacji zadania	Jednostka realizacyjna	Podmioty uczestniczące	Koszty realizacji	Źródła finansowania
7	Organizowanie kampanii informacyjno-edukacyjnych, wspieranie imprez o zasięgu wojewódzkim i ogólnopolskim –kontynuacja	2007-2010	Samorząd Województwa	w ramach bieżącej działalności	w ramach działań statutowych	Budżet województwa, fundusze celowe
8	Upowszechnianie informacji o podejmowanych akcjach, kampaniach i działaniach na rzecz aktywnej ochrony środowiska w województwie, kraju i na świecie –kontynuacja	2007-2010	Samorząd Województwa	Samorządy OEE, radio, prasa, telewizja	w ramach działań statutowych	Budżet województwa, fundusze celowe
9	Opracowanie Programów Ochrony Powietrza	2007-2008	Samorząd Województwa	Samorządy, WIOŚ	w ramach bieżącej działalności	Budżet województwa, fundusze celowe

2.2. ZADANIA KOORDYNOWANE

Tabela nr 29. Zadania koordynowane

LP.	Nazwa zadania	Planowany termin realizacji zadania	Jednostka realizacyjna	Źródła finansowania
1	2	3	4	5
1.	Efektywne zarządzanie zasobami wodnymi	Do 2010	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, RZGW, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, Fundusz Spójności, fundusze unijne, Program Life, banki kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
2.	Ochrona zasobów i poprawa stanu wód podziemnych i powierzchniowych	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, RZGW, podmioty gospodarcze, Inspekcja Sanitarna, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, Fundusz Spójności, fundusze unijne, Program Life, banki kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
3.	Zapewnienie mieszkańcom wody pitnej dobrej jakości	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, RZGW, podmioty gospodarcze, Inspekcja Sanitarna	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, Fundusz Spójności, fundusze unijne, Program Life, banki kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
4.	Zwiększenie retencyjności zlewni oraz poprawa stanu technicznego urządzeń zabezpieczenia przeciwpowodziowego	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, RZGW, podmioty gospodarcze	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
5.	Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią oraz suszą hydrologiczną	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, RZGW, podmioty gospodarcze	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
6.	Ochrona gleb użytkowanych rolniczo	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, ARiMR, podmioty gospodarcze	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne

LP.	Nazwa zadania	Planowany termin realizacji zadania	Jednostka realizacyjna	Źródła finansowania
1	2	3	4	5
				kredyty bankowe
7.	Ograniczenie przekroczeń dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń	2007 – 2010	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, GDDKiA, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
8.	Ograniczenie emisji niskiej	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, GDDKiA, podmioty gospodarcze	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
9.	Ograniczenie emisji z procesów przemysłowych, energetyki i elektrociepłowni	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, GDDKiA, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
10.	Zwiększenie wykorzystania niekonwencjonalnych źródeł energii	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, GDDKiA, podmioty gospodarcze	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
11.	Ograniczenie uciążliwości akustycznej dla mieszkańców	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, GDDKiA, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
12.	Ocena stanu akustycznego środowiska i obserwacja zmian klimatu akustycznego	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, GDDKiA, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
13.	Ochrona przed polami	Zadanie	Wojewoda, samorządy	Budżet państwa, środki własne

LP.	Nazwa zadania	Planowany termin realizacji zadania	Jednostka realizacyjna	Źródła finansowania
1	**2**	**3**	**4**	**5**
	elektromagnetycznymi	ciągłe	terytorialne – i podległe im jednostki, podmioty gospodarcze, WIOŚ	samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, fundusze unijne, Program Life, banki - kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
14.	Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, Parki Narodowe	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
15.	Kształtowanie przestrzeni regionu z uwzględnieniem wartości przyrodniczych i krajobrazowych	Do 2010	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, Parki Narodowe	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
16.	Ochrona gatunkowa roślin, zwierząt i grzybów	Do 2010	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, Parki Narodowe	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
17.	Rozwój rolnictwa zrównoważonego i promocja produktów ekologicznych	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki,	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki - kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
18.	Zapobieganie rozpowszechnianiu GMO	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki,	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki - kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
19.	Zapewnienie ochronnych, gospodarczych i społecznych	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze

LP.	Nazwa zadania	Planowany termin realizacji zadania	Jednostka realizacyjna	Źródła finansowania
1	**2**	**3**	**4**	**5**
	funkcji lasu oraz powszechnej ochrony lasów w związku z bieżącymi zagrożeniami		jednostki, Parki Narodowe	ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
20.	Zmniejszenie ryzyka wystąpienia poważnej awarii i ograniczanie skutków w przypadku jej wystąpienia	Do 2010	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
21.	Bezpieczny transport substancji niebezpiecznych	Do 2010	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, podmioty gospodarcze, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, środki własne podmiotów gospodarczych, banki – kredyty preferencyjne oraz komercyjne kredyty bankowe
22.	Edukacja ekologiczna	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, organizacje pozarządowe, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz
23.	Realizacja programu, w tym współpraca z instytucjami zagranicznymi i krajowymi, administracją rządową i samorządową	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, organizacje pozarządowe, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz
24.	Monitoring stanu środowiska, w tym bazy danych nt. emisji zanieczyszczeń - powietrze, odpady, ścieki, hałas i in.	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, organizacje pozarządowe, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz
25.	Wdrożenie i utrzymanie systemu zarządzania i informacji o środowisku	Zadanie ciągłe	Wojewoda, samorządy terytorialne – i podległe im jednostki, organizacje pozarządowe, WIOŚ	Budżet państwa, środki własne samorządów, krajowe fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej, EkoFundusz

3. WYTYCZNE DLA SAMORZĄDÓW

Przy sporządzaniu powiatowych programów ochrony środowiska należy uwzględniać ustalenia zawarte w dokumentach:

- *Programie wykonawczym do II polityki ekologicznej państwa*,
- *Polityce ekologicznej państwa na lata 2003 - 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010*,
- *Programie ochrony środowiska województwa podlaskiego*.

Przy sporządzaniu powiatowych i gminnych programów ochrony środowiska muszą być uwzględniane wszystkie wymagania obowiązujących przepisów prawnych, dotyczących ochrony środowiska i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych. Wykazy dokumentów /krajowych przepisów prawnych, ważniejszych aktów prawnych UE, planów implementacyjnych oraz rządowych dokumentów programowych/ przedstawiono w załącznikach do rozdziału 8 niniejszego opracowania.

Przy sporządzaniu gminnych i powiatowych programów ochrony środowiska powinny być brane pod uwagę także różne programy rządowe, które w tym, czy innym stopniu dotyczą ochrony środowiska i racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych.

Programy powiatowe powinny składać się z trzech części:

- zadań własnych powiatu (przedsięwzięcia, które będą finansowane w całości lub częściowo ze środków będących w dyspozycji powiatu);
- zadań koordynowanych (pozostałe zadania związane z ochroną środowiska i racjonalnym wykorzystaniem zasobów naturalnych, które są finansowane ze środków przedsiębiorstw oraz ze środków zewnętrznych, będących w dyspozycji organów i instytucji szczebla wojewódzkiego i centralnego, bądź instytucji działających na terenie powiatu, ale podległych bezpośrednio organom wojewódzkim lub centralnym);
- szczegółowych wytycznych do sporządzania programów gminnych, które muszą zostać w pełni wprowadzone do programu powiatowego.

Zadania własne powinny być w programie ujęte z pełnym zakresem informacji niezbędnej do kontroli ich realizacji (opis przedsięwzięcia, terminy realizacji, instytucja odpowiedzialna, koszty, źródła finansowania). Zadania koordynowane powinny być w programie ujęte z takim stopniem szczegółowości, jaki jest dostępny na terenie powiatu.

W tym ostatnim przypadku rozumie się, że są to powiatowe organy samorządu terytorialnego, samorządu gospodarczego, (jeśli istnieją na terenie powiatu) i ekologicznych organizacji pozarządowych, (jeśli prowadzą swoje agendy na terenie powiatu).

Powiatowy Program Ochrony Środowiska powinien być skoordynowany ze sporządzanymi na szczeblu powiatu programami sektorowymi (np. programem gospodarki leśnej, programem ratowniczo-gaśniczym sporządzonym przez powiatowe komendy państwowej straży pożarnej, itp.), powiatowymi programami rozwoju infrastruktury, (jeśli są): mieszkalnictwa, transportu, zaopatrzenia w wodę, itd., powiatowym planem gospodarowania odpadami, sporządzonym zgodnie z ustawą o odpadach, a także obejmującym obszar powiatu programem ochrony powietrza, programem ochrony środowiska przed hałasem i programem ochrony wód, (jeżeli programy takie dla obszarów obejmujących dany powiat lub jego część zostały lub zostaną opracowane w związku z wymaganiami wynikającymi z ustawy Prawo ochrony środowiska).

Ponadto powiatowe programy ochrony środowiska powinny uwzględniać:

- zadania wynikające z ustawy o ochronie przyrody, tj. uwzględnienie rejestru pomników przyrody, stanowisk dokumentacyjnych użytków ekologicznych oraz zespołów przyrodniczo - krajobrazowych;
- zadania wynikające z ustawy Prawo geologiczne i górnicze w zakresie ochrony złóż kopalin i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych;
- zadania wynikające z ustawy o przeznaczeniu gruntów leśnych do zalesienia w zakresie wyznaczenia obszarów do zalesienia;
- zadania wynikające z ustawy Prawo ochrony środowiska i ustawy o wprowadzeniu ustawy Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz zmianie niektórych ustaw w zakresie programu działań dotyczącego m.in.:
  - problematyki hałasu - opracowanie map akustycznych;
  - gospodarki wodnej i ochrony przeciwpowodziowej;
  - rolnictwa ekologicznego;
  - edukacji ekologicznej;
- rozwiązania wynikające ze strategii rozwoju województwa oraz planu zagospodarowania przestrzennego województwa;
- założenia z gminnych programów branżowych.

Polityka ekologiczna państwa wyznacza cele realizacyjne w postaci limitów krajowych. Limity te muszą znaleźć swoje odzwierciedlenie w wojewódzkich planach ochrony środowiska. W planach powiatowych i gminnych powinny być ujęte - wybiórczo lub w pełnym pakiecie - w zależności od specyficznych warunków danego powiatu lub gminy.

Realizacja polityki ekologicznej jest obowiązkiem zarządu powiatu. Sporządza on powiatowy program ochrony środowiska. Program uchwala rada powiatu. Program jest opiniowany przez zarząd jednostki administracyjnej wyższego szczebla. Zarząd składa radzie powiatu co dwa lata sprawozdanie z wykonania programów.

4. ZAMIERZENIA GMIN I POWIATÓW W ZAKRESIE OCHRONY ŚRODOWISKA

Zamierzenia gmin i powiatów w zakresie ochrony środowiska analizowano na podstawie ankiet i zadań długoterminowych w opracowanych dotychczas programach ochrony środowiska oraz innych dokumentach strategicznych samorządów. Analizą objęto następujące rodzaje dokumentów:

- programy ochrony środowiska,
- plany gospodarki odpadami,
- plany rozwoju lokalnego,
- studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin,
- strategie rozwoju lub zrównoważonego rozwoju gmin i powiatów.

Programy ochrony środowiska poszczególnych gmin i powiatów obejmują analizę aktualnego stanu poszczególnych komponentów środowiska oraz infrastruktury technicznej służącej ochronie środowiska, a także wynikające z przeprowadzonej analizy priorytety i zadania. W większości programy zawierają wykaz przedsięwzięć niezbędnych do realizacji ze wskazaniem źródeł ich finansowania. Programy będą aktualizowane w przyszłym roku.

Plany gospodarki odpadami w sposób szczegółowy bilansują ilościowo wytwarzane odpady, opisują stan istniejący wysypisk i sposób postępowania z odpadami oraz przedstawiają propozycje organizacyjne i techniczne selektywnej zbiórki odpadów wraz z metodami ich usuwania i unieszkodliwiania. Celem planów jest wybór i wskazanie optymalnej drogi postępowania w zakresie gospodarki odpadami. Zawierają one szacunkowe koszty i źródła finansowania poszczególnych przedsięwzięć. W oparciu o wyniki analiz stanu istniejącego i prognozowanych zmian opracowano plany działań i wytyczono zadania strategiczne. Realizacja tych działań i zadań umożliwi spełnienie obowiązujących i przewidywanych wymogów prawnych, uporządkowanie i scentralizowanie gospodarki odpadami, zmniejszenie ilości odpadów kierowanych do deponowania, zwiększenie odzysku surowców wtórnych oraz poprawę jakości środowiska na analizowanych terenach.

Pozostałe rodzaje dokumentów nakreślają przeważnie jedynie cele i kierunki rozwoju gmin lub powiatów z uwzględnieniem potrzeby ochrony środowiska.

Główne zamierzenia samorządów powiatowych i gminnych z zakresu ochrony środowiska to:

- budowa kanalizacji sanitarnej
- modernizacja oczyszczalni ścieków pod względem gospodarki osadami
- budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich
- budowa kanalizacji deszczowej
- modernizacja wodociągów
- modernizacja - zmniejszenie uciążliwości kotłowni, niejednokrotnie przy zastosowaniu energii odnawialnej
- modernizacja systemów ciepłowniczych
- budowa sieci gazowniczej
- termomodernizacja obiektów
- kompleksowa gospodarka odpadami
- budowa lub rozszerzenie systemu selektywnej zbiórki odpadów
- budowa systemy zbiórki odpadów niebezpiecznych
- likwidacja dzikich wysypisk
- rekultywacja zamkniętych składowisk
- kompleksowa utylizacja azbestu
- modernizacja dróg
- budowa ścieżek rowerowych
- edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży
- promocja ekologiczna.

Zadania te mają być finansowane ze środków własnych gmin, z gminnych, powiatowych i wojewódzkiego funduszu ochrony środowiska oraz ze środków finansowych NFOŚiGW oraz Funduszy Strukturalnych. Wartości inwestycji podane w poszczególnych dokumentach są jedynie szacunkowe, a potrzeby finansowe w tym zakresie ogromne. Planowane zamierzenia będą realizowane przez szereg kolejnych lat. Lista planowanych do realizacji zadań zgłoszonych przez gminy znajduje się w załączniku. Nie jest to jednak lista zamknięta.

5. UWARUNKOWANIA REALIZACYJNE PROGRAMU

Realizacja *Programu* odbywać się będzie poprzez wykorzystanie przez władze samorządowe instrumentów prawnych, ekonomicznych – finansowych i społecznych. Ważnym czynnikiem realizacyjnym jest również przynależność Polski do Wspólnoty Europejskiej. Koordynatorem i głównym wykonawcą *Programu* będzie władza wykonawcza województwa – Zarząd Województwa.

5.1. PRAWNE

W celu realizacji polityki ekologicznej państwa na poziomie regionalnym Zarząd Województwa Podlaskiego w art. 17 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska został obligowany do sporządzenia wojewódzkiego programu ochrony środowiska.

Program określa cele i priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.

Z danych otrzymanych od przedstawicieli obszarów chronionych oraz jednostek samorządu terytorialnego wynika potrzeba szerszej regulacji prawnej w pełni umożliwiającej regulację zadań z zakresu ochrony środowiska. Kłopotliwe są częste zmiany przepisów prawa oraz opóźnienia w przygotowaniu nowych aktów prawnych i przepisów wykonawczych, w tym w szczególności wprowadzających system Natura 2000. Zauważalna jest także niechęć do stosowania przepisów ochrony środowiska poprzez społeczeństwo i podmioty gospodarcze. Mała jest również skuteczność egzekwowania obowiązującego prawa. Ponadto brak jest systematycznej realizacji programów ochrony środowiska i planów gospodarki odpadami przez jednostki samorządu terytorialnego.

Z punktu widzenia prawa uregulowana dobrze jest współpraca międzynarodowa w zakresie monitoringu środowiska. Jednocześnie prawo pozwala na rozwój kontaktów i współpracy międzynarodowej z krajami Unii Europejskie, na szczeblu samorządów, w celu wymiany doświadczeń w zakresie proekologicznych zasad gospodarowania. Współpraca ta istnieje również na szczeblu badawczo-naukowym. W ostatnich latach zauważyć można restrukturyzację i konsolidację jednostek naukowych wokół wspólnych wieloletnich programów badawczych.

Projekt dokumentu podlega zaopiniowaniu przez Ministra Środowiska, a następnie uchwaleniu przez sejmik województwa. Z wykonania programu zarząd województwa sporządza co 2 lata raport, który przedstawia sejmikowi województwa.

Realizacja *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2010* odbywać się będzie zgodnie z przepisami prawa polskiego i unijnego, w szczególności przy uwzględnieniu zasady zrównoważonego rozwoju.

5.2. EKONOMICZNE

Szczególne znaczenie ma ekonomiczny aspekt realizacji *Programu*. Bez zabezpieczania odpowiednich źródeł finansowania nie możliwa jest realizacja *Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2010*. Analizując budżety jednostek samorządu terytorialnego województwa podlaskiego, zauważyć można, że zadania z zakresu ochrony środowiska są dość kosztowne i są realizowane zarówno ze środków własnych samorządów, jak i zewnętrznych. Poniżej w tabeli przedstawiono ekonomiczne aspekty ochrony środowiska na terenie województwa podlaskiego.

Tabela nr 30. Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska, dane z 2005 i 2006 roku

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość	
		2005	2006
Urządzenia i obiekty ochrony środowiska i gospodarki wodnej na wsi			
wodociągi zbiorowe przyłącza do budynków w km	km	3.360,3	3.503,3
wodociągi zbiorowe przyłącza do budynków w szt.	szt	100.742	102.506
sieć wodociągowa	km	9.561,0	9.752,7
stacje uzdatniania wody	szt	274	274
kanalizacja zbiorcza przykanaliki do budynków w km	km	271,5	302,5
kanalizacja zbiorcza przykanaliki do budynków w szt.	szt	18.155	19.909
zbiorcza sieć kanalizacyjna	km	841,7	948,6
oczyszczalnie ścieków zbiorcze	szt	78	78
oczyszczalnie ścieków zbiorcze przepustowość	m^3/dobę	25.304,0	24.831,0
indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków	szt	1.757	2.092
wysypiska odpadów	ob.	85	80
wysypiska odpadów powierzchnia	ha	136,2	132,8
Realizacja inwestycji ochrony środowiska i gospodarki wodnej na wsi			
wodociągi zbiorowe nakłady inwestycyjne ogółem	tys. zł	31.817,5	27.733,4
wodociągi zbiorowe efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku przyłącza do budynków w km	km	118,8	115,5

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość	
		2005	2006
wodociągi zbiorowe efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku przyłącza do budynków w szt.	szt	2.845	2.796
wodociągi zbiorowe efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku sieć wodociągowa	km	343,5	367
wodociągi zbiorowe efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku stacje uzdatniania wody	szt	9	8
kanalizacja zbiorcza nakłady inwestycyjne ogółem	tys. zł	14.555,5	22.859,2
kanalizacja zbiorcza efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku zbiorcza sieć kanalizacyjna	km	57,6	107,8
kanalizacja zbiorcza efekty rzeczowe inwestycji oddanych do użytku przykanaliki do budynków	km	20,8	25,5
oczyszczalnie ścieków zbiorcze nakłady inwestycyjne ogółem	tys. zł	4.238,2	8.041,0
oczyszczalnie ścieków zbiorcze oddane do użytku ogółem	ob.	2	2
oczyszczalnie ścieków zbiorcze oddane do użytku przepustowość	m^3/dobę	159,0	177
indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków nakłady inwestycyjne ogółem	tys. zł	1.196,6	457,9
indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków oddane do użytku ogółem	ob.	214	281
indywidualne wiejskie oczyszczalnie ścieków oddane do użytku w indywidualnych gospodarstwach rolnych powyżej 1 ha	ob.	182	265
wysypiska odpadów nakłady inwestycyjne ogółem	tys. zł	71,6	346,5
wysypiska oddane do użytku ogółem	ob.	1	0
wysypiska oddane do użytku powierzchnia	ha	1,0	0
Wydatki inwestycyjne na małą retencję wodną			
ogółem	tys. zł	716,0	0
sztuczne zbiorniki	tys. zł	653,0	0
samodzielne budowle piętrzące i ujęcia wód na ciekach podstawowych	tys. zł	63,0	0
samodzielne budowle piętrzące i ujęcia wód na ciekach szczegółowych	tys. zł	0	0
piętrzenie jezior	tys. zł	0	0
stawy rybne	tys. zł	0	0
inne	tys. zł	0	0
źródła finansowania ogółem	**tys. zł**	716,0	0
źródła finansowania z budżetu Wojewody	tys. zł	200,0	0
źródła finansowania z funduszu ochrony środowiska i gospodarki wodnej	tys. zł	0	0
źródła finansowania z funduszu ochrony gruntów rolnych	tys. zł	0	0
źródła finansowania przez samorządy	tys. zł	516,0	0
źródła finansowania inne	tys. zł	0	0
Efekty rzeczowe inwestycji małej retencji wodnej			

Wyszczególnienie	Jednostka	Wielkość	
		2005	2006
obiekty	ob.	1	0
przyrost pojemności	dam^3	2,8	0
piętrzenie jezior obiekty	ob.	0	0
piętrzenie jezior pojemność	dam^3	0	0
sztuczne zbiorniki wodne ogółem	ob.	0	0
sztuczne zbiorniki wodne pojemność	dam^3	0	0
stawy rybne	ob.	0	0
stawy rybne pojemność	dam^3	0	0
budowle piętrzące	ob.	1	0
powierzchnia nawodnień	ha	12,0	0
Opłaty i wpływy na fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej			
stan środków na początek roku	tys. zł	718,6	1.125,0
wpływy ogółem	tys. zł	16.116,8	20.558,2
wpływy z tytułu opłat gospodarka ściekowa i ochrona wód	tys. zł	4.845,4	6.640,3
wpływy z tytułu opłat ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu	tys. zł	7.958,6	10.289,0
wpływy z tytułu opłat gospodarka odpadami	tys. zł	2.056,1	2.906,5
wpływy z tytułu opłat pozostałe dziedziny	tys. zł	0	0
inne wpływy	tys. zł	1.256,7	722,4
wpływy z tytułu kar wymierzono	tys. zł	620,3	166,9
wpływy z tytułu kar wpłynęło	tys. zł	144,3	98,3
Nakłady na środki trwałe na 1 mieszkańca			
służące ochronie środowiska	zł	82,38	130,1
służące gospodarce wodnej	zł	34,87	56,43

Źródło: www.stat.gov.pl

Konieczne jest zabezpieczenie odpowiednich środków finansowych na realizację priorytetów i celów niniejszego dokumentu. Wciąż brakuje źródeł finansowania obszarów chronionych i mechanizmów finansowych w stosunku do Natury 2000. Główne źródła ”dochodu” wspomagające realizację dokumentu, na wszystkich szczeblach administracji samorządowej w województwie podlaskim, to:

1. instytucjonalne:

- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej
- powiatowe i gminne fundusze ochrony środowiska

- Ekofundusz
- fundusze pomocowe Unii Europejskiej
- budżet Państwa
- budżety własne jednostek samorządu terytorialnego,
- banki

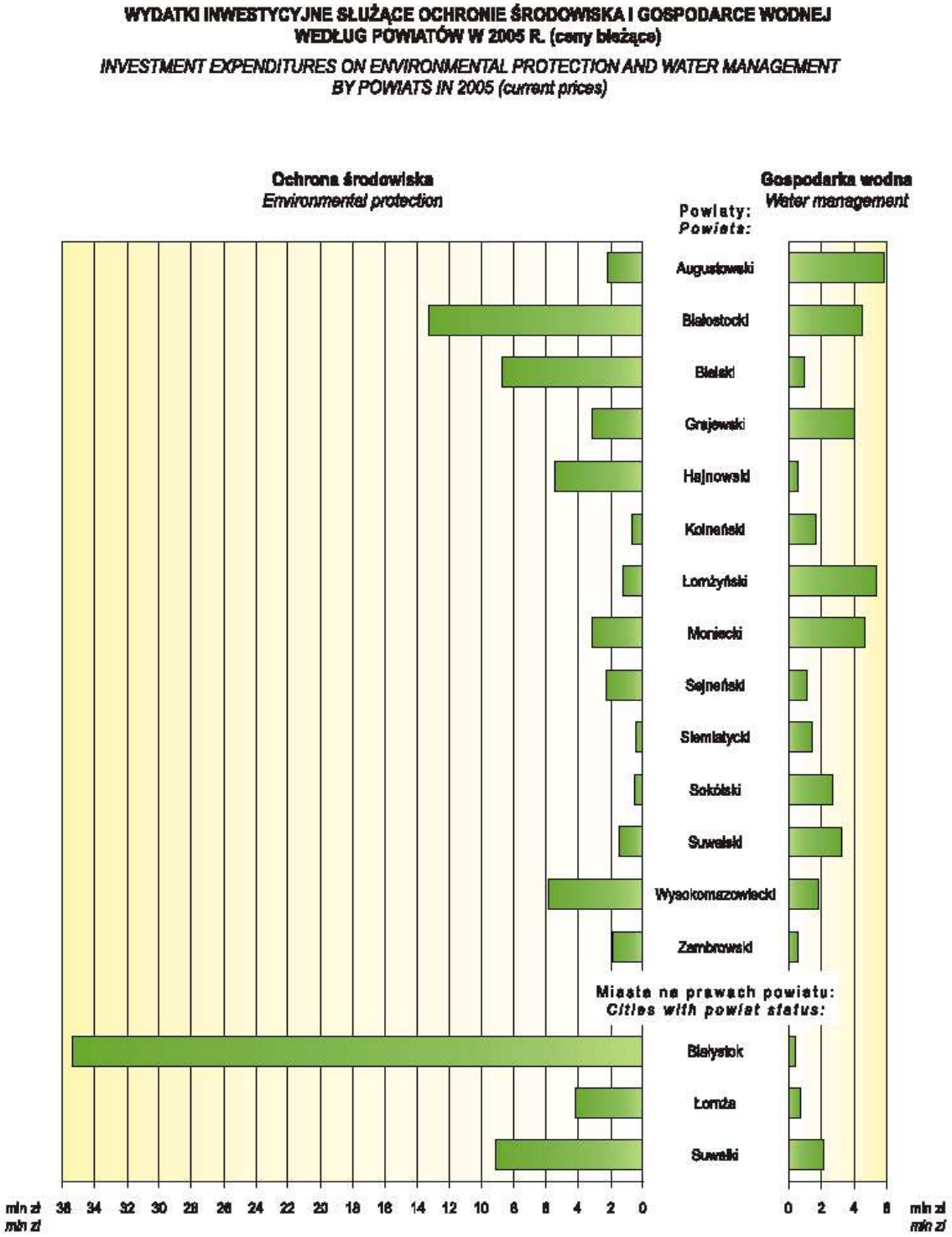
2. przedmiotowe:

- administracyjne kary pieniężne wymierzane za niedopełnianie standardów określonych decyzjami administracyjnymi,
- grzywny,
- opłaty koncesyjne, za eksploatację kopalin,
- opłaty za korzystanie ze środowiska, realizowane zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci”,
- kary i opłaty za brak pozwoleń w zakresie ochrony środowiska,
- środki mieszkańców i przedsiębiorców
- dotacje, spadki i darowizny.

Własne środki samorządu terytorialnego

Na realizację części zadań jednostki samorządu terytorialnego będą musiały przeznaczyć własne środki. Do uzyskania niektórych dotacji konieczne jest zainwestowanie w przedsięwzięcie własnych środków na wymaganym poziomie. Fundusze te pochodzą z bieżących środków, takich jak np. podatki i opłaty lokalne, udziały w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa.

Tabela nr 31. Wydatki inwestycyjne służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej

Źródło: www.stat.gov.pl

Tabela nr 32. Aktywność samorządów w zakresie przychodów i wydatków jednostek samorządu terytorialnego

Lp	Powiaty i miasta na prawach powiatu	Dochody budżetów powiatów i miast na prawach powiatu budżetów tys. zł		Wydatki budżetów powiatów i miast na prawach powiatu w tys. zł		Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w tys. zł	
		2000	2004	2000	2004	2000	2004
1	Augustowski	32603,7	33502,3	32313,9	32440,8	40984,1	53946
2	Białostocki	51502,4	64347,6	51256,4	60660,9	69410,3	74438
3	Bielski	34024,2	36142,9	34491,4	35876,8	64877,1	66666
4	Grajewski	27298,3	25161,8	27744,3	24553,2	31507,5	102633
5	Hajnowski	29947,4	25608,9	29713,1	26382,4	25010,7	45092
6	Kolneński	16680,7	14943,4	16609,0	14596,1	7325,3	8140
7	Łomżyński	15820,0	19425,7	15611,3	19061,1	16620,5	33970
8	Moniecki	20041,1	19405,3	20014,7	20836,2	11884,1	35798
9	Sejneński	13454,9	12864,7	13172,8	13401,8	6235,8	6743
10	Siemiatycki	24722,2	25361,7	24342,0	25533,7	61360,7	229641
11	Sokólski	35482,3	33824,2	35078,2	36518,5	21287,1	27663
12	Suwalski	12649,1	16425,2	12174,7	17616,7	8714,4	16105
13	Wysokomazowiecki	30502,8	33796,1	30044,1	33559,4	68220,7	48364
14	Zambrowski	23713,5	23414,3	23649,9	22348,4	16419,9	26644
15	**Ogółem powiaty**	**368442,5**	**384224,1**	**366215,6**	**383386**	**1221385,4**	**775843**
16	Białystok	454254,8	579388,6	495696,9	616025,0	604673,9	428787
17	Łomża	119398,1	143419,6	126160,8	141087,5	95622,8	79132
18	Suwałki	141000,3	172302,8	143354,3	202487,4	71230,5	74536
19	**Ogółem miasta**	**714653,2**	**895111,0**	**765212,0**	**959599,9**	**771527,2**	**582455**

Źródło: www.stat.gov.pl

Fundusze ochrony środowiska i gospodarki wodnej

Fundusze Ochrony Środowiska mają za zadanie wspieranie realizacji inwestycji ekologicznych (w zakresie ochrony powierzchni ziemi, ochrony wód, ochrony przyrody, ochrony powietrza, nadzwyczajnych zagrożeń, monitoringu środowiska, gospodarki wodnej), a także działań nieinwestycyjnych (edukacja ekologiczna, opracowania naukowo-badawcze i ekspertyzy dotyczące zagadnień związanych z ochroną środowiska).

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej wspiera finansowo przedsięwzięcia podejmowane dla poprawy jakości środowiska w Polsce, traktując jako

priorytetowe te zadania, których realizacja wynika z konieczności wypełnienia zobowiązań Polski wobec Unii Europejskiej.

Celem działalności Narodowego Funduszu jest finansowe wspieranie inwestycji ekologicznych o znaczeniu i zasięgu ogólnopolskim i ponadregionalnym oraz zadań lokalnych, istotnych z punktu widzenia potrzeb środowiska.

W Narodowym Funduszu stosowane są trzy formy dofinansowywania:

- pożyczki,
- dotacje inwestycyjne, dotacje nieinwestycyjne, dopłaty do kredytów bankowych, umorzenia,
- finansowanie kapitałowe.

Tabela nr 33. Przedsięwzięcia z zakresu ochrony środowiska realizowane w latach 2005-2006 na terenie województwa podlaskiego z dofinansowaniem ze środków krajowych Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

l.p.	Zakres finansowania	Koszt przedsięwzięcia	Kwota dofinansowania
1.	Ochrona wód	38 802 603,00	15 684 720,00
2.	Ochrona przyrody	17 970 212,31	11 438 775,56
3.	Ochrona powietrza	11 986 872,40	4 034 567,40
4.	Ochrona powierzchni ziemi	51 080 950,71	10 277 300,00
5.	Nadzwyczajne zagrożenia	6 458 500,00	998 400,00
6.	Monitoring środowiska	1 410 000,00	1 410 000,00
7.	Gospodarka wodna	43 231 710,00	18 904 000,00
8.	Edukacja ekologiczna	3 085 341,06	2 116 163,41
9.	Pozostałe	10 000 000,00	9 990 636,00
10.	**RAZEM:**	**184 026 189,48**	**74 854 562,37**

Źródło: Dane z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Z dofinansowania mogą korzystać jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, organizacje pozarządowe, a także przedsiębiorcy, realizujący przedsięwzięcia ochrony środowiska i gospodarki wodnej.

W każdym z 16 województw funkcjonuje Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Przygotowuje on listę zadań priorytetowych, które mogą być dofinansowywane ze środków WFOŚiGW, określa zasady i kryteria, wyboru zadań. Rolą wojewódzkiego funduszu jest wspieranie finansowe przedsięwzięć proekologicznych

o zasięgu regionalnym, a podstawowym źródłem ich przychodów są wpływy z tytułu opłat za korzystanie ze środowiska i administracyjnych kar pieniężnych. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej przewiduje dofinansowanie poprzez pożyczki i dotacje wdrażania projektów związanych z realizacją programów ochrony poszczególnych elementów środowiska. Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku udziela pożyczki na korzystnych warunkach oprocentowania i spłat oraz dofinansowania niektórych zadań w formie dotacji.

Tabela nr 34. Umowy dotacji Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku

Lp.	Dziedzina	Ilość umów		Kwota umowy (zł)		Kwota wykorzystana w	
		2005	2006	2005	2006	2005	2006
1	Ochrona Wód	6	1	648 309,02	45 000,00	278 334,90	45 000,00
2	Ochrona Atmosfery	2	3	824 000,00	79 430,50	222 000,00	79 430,50
3	Ochrona Ziemi	2	33	166 057,89	1 015 352,74	0,00	953 940,72
4	Edukacja Ekologiczna	26	48	2 250 250,71	497 693,00	890 945,77	331 063,67
5	Ochrona Przyrody	86	4	810 958,36	111 901,13	695 723,29	81 493,07
6	Monitoring	2	5	208 000,00	581 439,10	173 391,67	426 064,40
RAZEM		**133**	**94**	**5 158 232,98**	**2 330 816,47**	**2 498 489,63**	**1 916 992,36**

Źródło: Dane z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Tabela nr 35. Umowy pożyczek Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Białymstoku

Lp.	Dziedzina	Ilość umów		Kwota umowy (zł)		Kwota wykorzystana w	
		2005	2006	2005	2006	2005	2006
1	Ochrona Wód	27	20	9 582 774,28	9 827 712,61	8 784 982,71	8 853 870,95
2	Gospodarka Wodna	8	7	7 561 094,06	6 321 891,11	5 521 137,42	3 354 593,54
3	Ochrona Atmosfery	6	8	2 866 940,00	4 246 600,00	848 000,00	1 879 722,35
4	Ochrona Ziemi	5	6	501 287,50	1 562 815,00	157 192,50	1 111 551,00
RAZEM		**46**	**41**	**20 512 095,84**	**21 959 018,72**	**15 311 312,63**	**15 199 737,84**

Źródło: Dane z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Tabela nr 36. Sposób finansowania ze środków gminnych i powiatowych funduszy ochrony środowiska

Wyszczególnienie		Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej			
		GMINNE		POWIATOWE	
		2005	2006	2005	2006
gospodarkę ściekową i ochronę wód	jednostki samorządu terytorialnego	1 051 693	2 185 785	743 685	401 428
	jednostki nie należące do sektora finansów publicznych	687 186	821 941	4 000	0
	inne jednostki sektora finansów publicznych	45 413	22 883	90 862	20 407
	razem	**1 784 292**	**3 030 609**	**838 547**	**421 835**
ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu	jednostki samorządu terytorialnego	238 428	132 566	89 000	38 000
	jednostki nie należące do sektora finansów publicznych	500	50 000	41 090	100 953
	inne jednostki sektora finansów publicznych	0	4 529	20 740	50 000
	razem	**238 928**	**187 095**	**150 830**	**188 953**
gospodarkę odpadami	jednostki samorządu terytorialnego	850 705	1 491 967	378 569	237 468
	jednostki nie należące do sektora finansów publicznych	31 590	147 184	11 470	5 382
	inne jednostki sektora finansów publicznych	162 371	267 340	83 981	116 511
	razem	**1 044 666**	**1 906 491**	**474 020**	**359 361**
pozostałe dziedziny	jednostki samorządu terytorialnego	2 086 913	1 989 843	351 515	274 299
	jednostki nie należące do sektora finansów publicznych	375 856	192 980	50 162	148 445
	inne jednostki sektora finansów publicznych	95 440	29 464	215 020	121 196
	razem	**2 558 209**	**2 212 287**	**616 697**	**543 940**

Źródło: Dane Ministerstwa Środowiska (stan na 2006 rok)

W powiatach funkcjonują powiatowe fundusze ochrony środowiska, a w gminach gminne fundusze ochrony środowiska. Środki z gminnych funduszy przeznaczane są na edukację ekologiczną, propagowanie działań proekologicznych i zasady zrównoważonego rozwoju, realizowanie zadań modernizacyjnych i inwestycyjnych, służących ochronie środowiska i gospodarce wodnej, w tym instalacji lub urządzeń ochrony przeciwpowodziowej i obiektów małej retencji, wspieranie wykorzystania lokalnych źródeł energii odnawialnej

oraz pomoc dla wprowadzenia bardziej przyjaznych dla środowiska nośników energii, działania z zakresu rolnictwa ekologicznego oddziaływujące na stan gleby, innych działań służących ochronie środowiska i gospodarki wodnej, wynikających z zasady zrównoważonego rozwoju, ustalonych przez gminę.

EkoFundusz

Zadaniem EkoFunduszu jest dofinansowywanie przedsięwzięć w dziedzinie ochrony środowiska, które mają przynieść efekt w skali nie tylko regionu czy kraju, ale także wpływają na osiągnięcie celów ekologicznych uznanych za priorytetowe w skali europejskiej, a nawet światowej. Służy także ułatwianiu transferu najlepszych technologii oraz stymulowaniu rozwoju polskiego przemysłu ochrony środowiska.

Priorytetowymi dziedzinami EkoFunduszu są ochrona różnorodności biologicznej, gospodarka odpadami i rekultywacja gleb zanieczyszczonych, unieszkodliwianie odpadów komunalnych i niebezpiecznych, ograniczenie emisji gazów powodujących zmiany klimatu ziemi (ochrona klimatu), ograniczenie transgranicznego transportu dwutlenku siarki i tlenków azotu oraz eliminacja niskich źródeł ich emisji (ochrona powietrza). Dotacje mogą uzyskać projekty dotyczące inwestycji związanych bezpośrednio z ochroną środowiska, (w ich fazie implementacyjnej), a w dziedzinie przyrody również projekty nie inwestycyjne, poza opracowaniami i dokumentacja techniczną..

EkoFundusz udziela wsparcia finansowego w formie preferencyjnych pożyczek lub bezzwrotnych dotacji. Pomoc finansową uzyskać mogą jedynie projekty dotyczące inwestycji bezpośrednio związanych z ochroną środowiska (w ich fazie implementacyjnej), a w dziedzinie ochrony przyrody również projekty nieinwestycyjne.

Programy Operacyjne na lata 2007 – 2013

Programy Operacyjne stanowią podstawowe narzędzia do osiągnięcia założonych w *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia na lata 2007 – 2013* celów przy wykorzystaniu środków Funduszy Strukturalnych Unii Europejskiej.

Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania przedsięwzięć w ochronę środowiska w Polsce, w nowym okresie programowym na lata 2007-2013 będzie *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko*. Głównym celem *Programu* jest podniesienie atrakcyjności

inwestycyjnej Polski i jej regionów poprzez rozwój infrastruktury technicznej przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej.

Na realizację POIiŚ w latach 2007-2013 zostanie przeznaczonych ponad 36 mld euro. Ze środków Unii Europejskiej będzie pochodziło 27 848,3 mln euro (w tym ze środków Funduszu Spójności – 21 511,06 mln euro (77%) oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – 6 337,2 mln euro (23%). *Program* obejmie wsparciem takie dziedziny jak: transport, środowisko, energetykę, kulturę i dziedzictwo kulturowe, szkolnictwo wyższe, a także ochronę zdrowia.

W zakresie ochrony środowiska przewidziano dofinansowanie dla dużych inwestycji komunalnych, inwestycji ekologicznych w przedsiębiorstwach, projektów ochrony przyrody i bezpieczeństwa ekologicznego, a także edukacji ekologicznej. Wsparcie z *Programu* otrzymają zarówno samorządy i przedsiębiorcy, jak również m.in. organizacje pozarządowe, parki narodowe i Lasy Państwowe.

Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka

Program ma na celu wspieranie projektów o dużym znaczeniu dla gospodarki, jak również wspieranie szeroko rozumianej innowacyjności. Wspierane będą działania z zakresu innowacji: produktowej, procesowej (usługowej) oraz organizacyjnej. Wspierana i promowana będzie innowacyjność na poziomie co najmniej krajowym i/lub międzynarodowym (określana jako innowacyjność średnia i wysoka).

Cele szczegółowe PO IG:

- zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw,
- wzrost konkurencyjności polskiej nauki,
- zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym,
- zwiększenie udziału innowacyjnych, produktów polskiej gospodarki w rynku międzynarodowym,
- tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Celem głównym *Programu* jest: umożliwienie pełnego wykorzystania potencjału zasobów ludzkich, poprzez wzrost zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw

i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie dla budowy struktur administracyjnych państwa. *Program* składa się z 11 Priorytetów, realizowanych zarówno na poziomie centralnym jak i regionalnym.

Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej

W latach 2007-2013 współpraca w wymiarze transgranicznym, transnarodowym i międzyregionalnym będzie realizowana w ramach odrębnego celu polityki spójności Unii Europejskiej – Europejska Współpraca Terytorialna (EWT).

Przewiduje się realizację następujących programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej
z udziałem Polski:

- współpraca transgraniczna:
  - trzy dwustronne programy na granicy polsko-niemieckiej (z udziałem Meklemburgii, Brandenburgii i Saksonii),
  - Polska – Republika Czeska,
  - Polska – Słowacja,
  - Polska – Litwa,
  - Polska – Szwecja – Dania (Południowy Bałtyk).
- współpraca transnarodowa:
  - Obszar Europy Środkowo-Wschodniej,
  - Region Morza Bałtyckiego,
- program współpracy międzyregionalnej obejmujący całe terytorium UE.

Na granicach zewnętrznych UE współpraca transgraniczna z krajami partnerskimi będzie wspierana ze środków Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa. W ramach tego instrumentu z udziałem Polski realizowane będą programy współpracy transgranicznej z Ukrainą, Białorusią i Obwodem Kaliningradzkim Federacji Rosyjskiej.

Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej

Celem głównym PO Rozwój Polski Wschodniej jest przyspieszenie tempa rozwoju społeczno – gospodarczego Polski Wschodniej (tj. województw: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko – mazurskiego).

Cel ten nawiązuje do *Programu Rządu „Solidarne Państwo"* i wynika ze formułowanych w perspektywie średniookresowej celów Strategii Rozwoju Kraju 2007 – 2015 oraz jest zgodny z celem NSRO 2007 – 2013, którym jest „Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej."

Program Rozwoju Obszarów Wiejskich

Siedmioletni *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)* ma przyczynić się do zapewnienia opłacalności produkcji rolnej, modernizacji gospodarstw i przetwórstwa artykułów rolnych, wspartych przez rozwój pozarolniczej działalności gospodarczej.

W ramach *PROW* zagadnienia środowiskowe realizowane będą w ramach następujących działań:

- wsparcie gospodarstw na obszarach górskich i innych obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW),
- płatności dla obszarów Natura 2000 oraz związanych z wdrożeniem Ramowej Dyrektywy Wodnej,
- program rolnośrodowiskowy (płatności rolnośrodowiskowe),
- zalesienie gruntów rolnych oraz zalesienie gruntów innych niż rolne,
- odtwarzanie potencjału produkcji leśnej zniszczonego przez katastrofy i wprowadzenie instrumentów zapobiegawczych,
- różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej,
- podstawowe usługi dla gospodarki i ludności wiejskiej
    - gospodarka wodno-ściekowa w szczególności zaopatrzenie w wodę, odprowadzanie i oczyszczanie ścieków, w tym systemów kanalizacji sieciowej lub kanalizacji zagrodowej,
    - tworzenie systemu zbioru, segregacji, wywozu odpadów komunalnych,

- wytwarzanie lub dystrybucja energii ze źródeł odnawialnych, w szczególności wiatru, wody, energii geotermalnej, słońca, biogazu albo biomasy,
- poprawianie i rozwijanie infrastruktury związanej z rozwojem i dostosowaniem rolnictwa i leśnictwa (scalanie gruntów, gospodarowanie rolniczymi zasobami wodnymi).

Fundusz Spójności – okres programowania 2004 - 2006

Oprócz środków z nowego okresu programowania na terenie województwa podlaskiego w latach 2007 – 2010 realizowane będą inwestycje, które zostały zakwalifikowane w ramach Funduszu Spójności dla okresu programowania 2004 – 2006.

Priorytetem Funduszu Spójności jest przede wszystkim poprawa jakości wód powierzchniowych, zwiększenie dostępności wody do picia i poprawa jej jakości. Ponadto ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza, racjonalizacja gospodarki odpadami, rekultywacja obszarów poprzemysłowych, a także wsparcie dla leśnictwa i ochrony przyrody. Będzie to realizowane między innymi poprzez: budowę komunalnych oczyszczalni ścieków i miejskiej kanalizacji, wsparcie gospodarki odpadami komunalnymi, mające na celu stworzenie systemów zbiórki, transportu, odzysku i unieszkodliwiania odpadów komunalnych. Inwestycje realizowane z Funduszu Spójności muszą być zgodne ze standardami i normami UE. W obecnym okresie finansowania w Polsce, Fundusz Spójności jest instrumentem finansowym do realizacji celów określonych w *Programie Operacyjnym Infrastruktura i Środowisko*.

Program Life+

LIFE+ jest kontynuacją Instrumentu Finansowego LIFE, utworzonego przez Komisję Europejską w 1992 roku. W trakcie trzech kolejnych edycji dofinansowano realizację łącznie ponad 2500 projektów we wszystkich krajach członkowskich. W latach 2004-2006 z tej formy dofinansowania skorzystała również Polska, na obszarze której realizowano cztery projekty z zakresu ochrony środowiska i różnorodności biologicznej.

LIFE+ powinien bezpośrednio wspierać realizację priorytetów *Programu Działań na Rzecz Środowiska (2002-2012)*, do których należą:

- ochrona przyrody i bioróżnorodności,

- przeciwdziałanie zmianom klimatu,
- zminimalizowanie negatywnych skutków wpływu zanieczyszczeń środowiska na zdrowie ludzi,
- zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych i racjonalna gospodarka odpadami.

W ramach części budżetu LIFE+ będącego w dyspozycji Komisji Europejskiej ekologiczne organizacje pozarządowe, które działają minimum w trzech krajach UE, będą mogły ubiegać się o dotacje w wysokości 70% kosztów kwalifikowanych.

Norweski Mechanizm Finansowy i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego

Rząd Polski w październiku 2004 r. podpisał dwie umowy, które umożliwiają korzystanie z dodatkowych, obok funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności Unii Europejskiej, źródeł bezzwrotnej pomocy zagranicznej. Darczyńcami są 3 kraje EFTA (Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu): Norwegia, Islandia i Lichtenstein.

Pomoc udzielana jest w ramach dwóch instrumentów finansowych: Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG). Przyznana Polsce kwota w wysokości 533,51 mln euro jest przeznaczona na lata 2004-2009.

Środki dostępne są m.in. na realizację projektów w ramach następujących obszarów tematycznych:

- ochrona środowiska, w tym środowiska ludzkiego, poprzez między innymi redukcję zanieczyszczeń i promowanie odnawialnych źródeł energii,
- promowanie zrównoważonego rozwoju poprzez lepsze wykorzystanie i zarządzanie zasobami,
- ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego, w tym transport publiczny i odnowa miast,
- ochrona środowiska, z uwzględnieniem
- administracyjnych zdolności wprowadzania w życie odpowiednich przepisów UE istotnych dla realizacji projektów inwestycyjnych,
- polityka regionalna i działania transgraniczne.

Zgodnie z Zasadami i Procedurami wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG oraz Zasadami i Procedurami wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego o środki finansowe mogą ubiegać się wszystkie sektorowe instytucje publiczne i prywatne, jak również organizacje pozarządowe stanowiące osoby prawne w Polsce i działające w interesie społecznym – np. władze krajowe, regionalne lub lokalne, instytucje naukowe/badawcze, instytucje środowiskowe, organizacje społeczne i organizacje społecznego partnerstwa publiczno-prywatnego.

Trzeci (ostatni) nabór wniosków w ramach Mechanizmów Finansowych odbędzie się na przełomie 2007/2008 roku i będzie obejmował priorytety określone w *Programie Operacyjnym*, za wyjątkiem następujących obszarów priorytetowych: 2.1."Ochrona środowiska, w tym w tym środowiska ludzkiego, poprzez m. in. Redukcję zanieczyszczeń i promowanie odnawialnych źródeł energii", 2.3. „Ochrona kulturowego dziedzictw europejskiego, w tym transport publiczny i ochrona miast" oraz 2.6 „Badania naukowe".

Kredyty udzielane na preferencyjnych warunkach

Preferencyjne kredyty na inwestycje proekologiczne, udzielane są przez banki bez możliwości umorzeń. Kredytobiorca musi posiadać przynajmniej 50% własnych środków na sfinansowanie zadania.

Komercyjne kredyty bankowe

Komercyjne kredyty bankowe ze względu na duże koszty finansowe związane z oprocentowaniem, nie powinny być brane pod uwagę jako podstawowe źródła finansowania inwestycji, lecz jako uzupełnienie środków z pożyczek preferencyjnych.

Samorządy są obecnie postrzegane przez banki jako interesujący i wiarygodni klienci, stąd dostęp do kredytów jest coraz łatwiejszy.

Niedostępność środków w odpowiedniej ilości zmusi samorządy do wyboru i realizacji zadań najpilniejszych.

Podlaski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007-2013

Celem głównym *Podlaskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013* jest zwiększenie tempa wzrostu gospodarczego i tworzenie nowych pozarolniczych

miejsc pracy przy poszanowaniu i zachowaniu dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego regionu.

Celami szczegółowymi są:

- Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej województwa.
- Podniesienie konkurencyjności podlaskich firm w aspekcie krajowym i międzynarodowym.
- Rozwój turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego

Działania z zakresu ochrony środowiska realizowane będą w ramach osi priorytetowej Infrastruktura Ochrony Środowiska. W ramach osi priorytetowej będzie udzielane bezzwrotne dofinansowanie przedsięwzięć w Działaniach:

1. *Rozwój regionalnej infrastruktury ochrony środowiska* - środki finansowe w wysokości 37 423 993 euro (maksymalny udział środków Unii Europejskiej w wydatkach kwalifikowanych będzie na poziomie 85 %), dofinansowanie w obszarach: gospodarki wodno-ściekowej, poprawy jakości powietrza, termomodernizacji, wykorzystania odnawialnych źródeł energii, gospodarki odpadami, ochrony przyrody i kształtowania postaw ekologicznych, poprawy bezpieczeństwa ekologicznego oraz ochrony przed skutkami klęsk żywiołowych.
2. *Rozwój lokalnej infrastruktury ochrony środowiska* - środki finansowe w wysokości 35 344 882 euro (maksymalny udział środków Unii Europejskiej w wydatkach kwalifikowanych będzie na poziomie 90 %), dofinansowanie w obszarach: gospodarki wodno-ściekowej, termomodernizacji, wykorzystania odnawialnych źródeł energii, gospodarki odpadami.

5.3. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

Planowanie przestrzenne odgrywa ważną rolę w polityce zrównoważonego rozwoju. Powinno się dokonywać na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Do zadań samorządu województwa należy kształtowanie i prowadzenie regionalnej polityki przestrzennej. Podstawowym instrumentem tej polityki jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa.

27 czerwca 2003 roku Sejmik Województwa Podlaskiego uchwalił Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego. Głównym zadaniem planu jest określenie celów oraz zasad i kierunków gospodarowania przestrzenią województwa, które stanowiłyby rozwinięcie długofalowej polityki regionalnej, określonej w Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego. Cel generalny zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego to: „kształtowanie przestrzeni województwa podlaskiego w kierunku wyrównywania dysproporcji w poziomie jego zagospodarowania w stosunku do rozwiniętych regionów kraju, zgodnie z wymogami integracji europejskiej, współpracy transgranicznej i obronności, w sposób generujący wzrost konkurencyjności, efektywności gospodarczej i poprawę warunków cywilizacyjnych życia mieszkańców, z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych i położenia".

Zasady generalne zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego to:

a) rozwój zrównoważony zagospodarowania przestrzennego, pozytywnie zmieniający jego strukturę w procesie zintegrowanych działań politycznych, gospodarczych i społecznych z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia jak i przyszłych pokoleń,

b) rozwój zrównoważony wymagający harmonizowania i godzenia różnic interesów występujących w procesach gospodarki przestrzennej, w szczególności między:

- celami rozwoju zagospodarowania – ekologicznymi, społecznymi i gospodarczymi,
- sektorami zagospodarowania transportem, rolnictwem, przemysłem, mieszkalnictwem itp.,
- szczeblami władz administracji publicznej,
- podmiotami gospodarki przestrzennej – prywatnymi, rządowymi i samorządowymi,

c) prymat rozwoju jakościowego nad ilościowym zagospodarowania przestrzennego,

d) wielofunkcyjność struktur przestrzennych zagospodarowania.

Plan zagospodarowania przestrzennego reguluje zasady ochrony środowiska i korzystania z jego zasobów. Zasady ogólne dotyczą nasycania obszarów sieci ekologicznej różnymi formami ochrony prawnej, niepodejmowania decyzji przestrzennych mogących prowadzić do zniszczenia lub dewaloryzacji cennych układów przyrodniczych, podporządkowania zagospodarowania i działalności gospodarczej w obszarach prawnie chronionych zasadom określonym w planach ich ochrony lub w stanowiących je aktach prawnych, zmniejszania kosztów ekologicznych, społecznych i ekonomicznych funkcjonowania i rozwoju osadnictwa, zarządzania popytem na zasoby naturalne we wszystkich formach, dostosowania zagospodarowania turystycznego i wypoczynkowego do naturalnej chłonności obszarów, dostosowania rozwoju rolnictwa i leśnictwa do istniejących układów przyrodniczych, uwzględniania nadrzędności ochrony środowiska i krajobrazu, zmniejszania transportochłonności osadnictwa i gospodarki, lokalizowania elementów infrastruktury transportowej, stosowania nowoczesnych rozwiązań technicznych i technologicznych w transporcie, przemyśle i gospodarce komunalnej, zapewnienia priorytetu działań chroniących wody powierzchniowe i podziemne, uwzględnianie wyników państwowego monitoringu środowiska oraz państwowych norm wykorzystania środowiska w procesach planowania przekształceń i rozwoju zagospodarowania przestrzennego oraz jego realizacji.

Ustawa stanowi, iż głównymi zadaniami powiatu w polityce zagospodarowania przestrzennego jest opiniowanie rozwiązań przyjętych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin, uzgadnianie z zarządem powiatu zadań samorządowych w projekcie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, z administracją geologiczną i organami nadzoru górniczego problemów zagospodarowania terenów górniczych i zagrożonych osuwaniem się mas ziemnych. Władze województwa zaś opracowują lokalne i miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, które są wyznacznikiem planowania przestrzennego w województwie. Marszałek województwa prowadzi rejestr wydanych decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym i wojewódzkim. Samorządy gminne uchwalają miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Na podstawie danych uzyskanych z gmin (ankiety) szacuje się, że aktualne plany zagospodarowania przestrzennego obowiązują zaledwie na ok. 30 % obszaru województwa podlaskiego.

5.4. SPOŁECZNE

Główne uwarunkowania społeczne *Programu* to dostęp do informacji i sprawiedliwość rozstrzygnięć spraw z zakresu środowiska. Polska w 2003 roku ratyfikowała Konwencję o dostępie do informacji, udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji oraz o dostępie do sprawiedliwości w sprawach dotyczących środowiska z 1999r., podpisaną w Aarhus. Artykuł 7 Konwencji nakazuje zagwarantowanie udziału społeczeństwa w przygotowaniu planów i programów mających znaczenie dla środowiska i określa podstawowe obowiązki organów państwowych w zakresie zapewnienia udziału społecznego w postępowaniach dotyczących środowiska. Są to w szczególności:

- ustalenia zakresu podmiotowego konsultacji,
- ustalenia rozsądnych norm czasowych na poszczególne etapy konsultacji,
- przeprowadzenie konsultacji odpowiednio wcześnie w toku procedury decyzyjnej, gdy wszystkie warianty są jeszcze możliwe, a udział społeczeństwa może być skuteczny,
- należyte uwzględnienie konsultacji społecznych przy wydawaniu decyzji.

Jednakże organy państwowe same podejmują decyzję co do szczegółowych sposobów powiadamiania społeczeństwa, metod zbierania uwag i wniosków oraz terminu i czasu trwania konsultacji społecznych.

Zgodnie z założeniami realizacyjnymi *Programu* powiaty i gminy zostały zobligowane do uchwalenia w 2008 roku programów ochrony środowiska. Dokumenty te muszą być opracowane z udziałem szerokich konsultacji społecznych, przy uwzględnieniu głosów środowiska naukowego, gospodarczego, pracowniczego, kulturalnego i pozarządowego. Założenia do programów i projekty dokumentów powinny być przedstawione w Biuletynie Informacji Publicznej.

5.5. ZWIĄZANE Z INTEGRACJĄ EUROPEJSKĄ

Ważnym czynnikiem realizacyjnym jest również akcesja Polski do Wspólnoty Europejskiej. Zgodnie z Układem Europejskim 16 grudnia 1991r. zobowiązała się do stopniowego dostosowania prawa polskiego do dokumentów obowiązujących we Wspólnocie Europejskiej, w tym również, a może nawet w szczególności, do prawa dotyczącego wykorzystania i ochrony środowiska. Stopniowo dostosowywane są regulacje w zakresie:

- ochrony przyrody,
- gospodarki odpadami,
- jakości wód,
- ograniczenia zanieczyszczeń przemysłowych i oceny ryzyka,
- zanieczyszczenia powietrza,
- hałasu z maszyn i urządzeń,
- substancji chemicznych i organizmów zmodyfikowanych genetycznie,
- bezpieczeństwa jądrowego i ochrony przed promieniowaniem.

Negocjacje przedakcesyjne w obszarze środowiska oficjalnie zamknięto 25 listopada 2002r. Komisja Europejska przyjęła wnioski o okresy przejściowe w odniesieniu do 9 aktów prawnych. Ustalenia stały się wiążące w dniu podpisania Traktatu Akcesyjnego 16 kwietnia 2003r. Ze względu na szeroki charakter regulacji prawnych, zgodnych z prawem wspólnotowym, administracja samorządowa musi podjąć różnorodne działania mające na wdrażania nowych przepisów. Na szczególną uwagę zasługują następujące aspekty:

- udział społeczny i udzielanie informacji o stanie środowiska i jego ochronie,
- zmiany dotyczące gospodarki wodno-ściekowej,
- rozwiązywanie problemów ochrony przyrody,
- gospodarka odpadami.

Aspekty te zostały uwzględnione w *Programie*. Wdrażanie unijnych wymagań w zakresie ochrony środowiska, wiążące się ze znaczącymi kosztami wspomagane współfinansowany będzie ze środków Polityk Wspólnotowych i Funduszy Strukturalnych. Podstawowe korzyści, jakie odniesie Polska we wdrażaniu unijnych wymagań prawnych to poprawa międzynarodowego wizerunku Polski, ważna zwłaszcza dla samorządów. Przełoży się to na zainteresowanie inwestorów naszymi terenami, poprawę infrastruktury wodno-ściekowej, zapewnienie usług w zakresie gospodarowania odpadami, poprawę jakości powietrza. Wykorzystanie środków unijnych przyniesie poprawę sytuacji ekonomicznej mieszkańców, wyrażająca się zmniejszeniem kosztów uzdatniania wody i wymiany

infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej, zmniejszeniem kosztów produkcji w rolnictwie, uzyskaniem wyższych plonów o lepszej jakości, zwiększeniem atrakcyjności turystycznej terenów, nowymi miejscami pracy.

5.6. EFEKT TRANSGRANICZNY

Współpraca zagraniczna

Województwo podlaskie prowadzi wielokierunkową współpracę z partnerami zagranicznymi. Cele i kierunki współpracy wynikają z przyjętej przez Sejmik Województwa Podlaskiego w dniu 10 kwietnia 2006 roku uchwały w sprawie priorytetów współpracy z zagranicą Województwa Podlaskiego. Obejmuje ona kontakty z regionami Litwy, Białorusi i Rosji, z którymi sąsiaduje województwo podlaskie; regionami państw Unii Europejskiej; regionami członkowskimi międzynarodowej organizacji Konferencja Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR); regionami członkowskimi Euroregionów „Niemen" oraz „Puszcza Białowieska".

Województwo podlaskie posiada podpisane porozumienia o współpracy z: Obwodem Grodzieńskim na Białorusi, Autonomiczną Prowincją Bolzano we Włoszech, Włosko-Polską Izbą Handlową w Mediolanie, która posiada upoważnienie Rady Regionu Lombardii do reprezentowania regionu w kontaktach zagranicznych. Ponadto podpisane zostały również deklaracje intencji współpracy z: Autonomiczną Prowincją Trydent we Włoszech, Regionem Häme z Finlandii. Pomimo braku stosownych porozumień, bardzo istotne dla rozwoju regionu jest utrzymywanie zainicjowanych kontaktów z regionami takimi, jak: Värmland w Szwecji, Departament Saône-et-Loire we Francji, Land Brandenburgia w Niemczech.

Województwo podlaskie jest także członkiem międzynarodowej organizacji skupiającej 149 regionów członkowskich z 27 państw Europy (także spoza Unii Europejskiej) – Konferencji Peryferyjnych Morskich Regionów Europy (CPMR). Wszystkie regiony – leżące w basenach mórz Europy – współpracują w celu wzmocnienia swojej konkurencyjności i likwidowaniu różnic w konkurencyjności między centralną częścią Europy i jej peryferiami.

Euroregiony

Euroregiony to obszary transgraniczne, w ramach których prowadzona jest współpraca między jednostkami reprezentującymi regiony dwóch lub więcej państw. Celem euroregionów jest rozwój współpracy gospodarczej, rozbudowa infrastruktury, ochrona środowiska, turystyka i działalność kulturalno-edukacyjna.

Na granicach Polski istnieje siedemnaście euroregionów, z czego na obszarze województwa podlaskiego dwa – Euroregion „Niemen" (od 1997 r.) oraz Euroregion „Puszcza Białowieska" (od 2002 r.).

W skład Euroregion „Niemen" wchodzą - ze strony polskiej: województwo podlaskie (z wyłączeniem części byłego województwa łomżyńskiego) oraz część województwa warmińsko-mazurskiego (gminy wchodzące w skład byłego województwa suwalskiego); ze strony litewskiej: rejony Alytus, Mariampol i Wilno; ze strony białoruskiej: województwo grodzieńskie; ze strony rosyjskiej: rejony Czerniachowsk, Gusiew, Oziersk, Krasnoznamiensk i Niestierow (Obwód Kaliningradzki).

Euroregion „Puszcza Białowieska" obejmuje swoim zasięgiem unikalny w skali Europy i świata kompleks lasów pierwotnych Puszczy Białowieskiej, w skład którego wchodzą - po stronie polskiej powiat hajnowski, zaś po stronie białoruskiej zaś rejony Kamieniecki, Prużański i Świsłocki.

W celu przeciwdziałania zagrożeniom środowiska naturalnego konieczne są wzajemne kontakty międzynarodowe zwłaszcza transgraniczne. Należy je utrzymywać i rozszerzać, obejmując nimi większą liczbę organów władzy, instytucji i organizacji.

Proponowane działania w tym zakresie to:

- kontynuowanie i rozwijanie współpracy z organizacjami i instytucjami na Białorusi i Litwie,
- rozwijanie współpracy samorządów transgranicznych, ze szczególnym uwzględnieniem Euroregionów Niemen i Puszcza Białowieska,
- współpraca z państwami wysoko rozwiniętymi w celu wykorzystania doświadczeń tych państw w dziedzinie ochrony środowiska i zarządzania środowiskiem, zwłaszcza BAT - najlepszych dostępnych technik,
- nawiązywanie i rozszerzanie współpracę z państwami UE oraz przyszłymi krajami członkowskimi, ukierunkowaną na wykorzystanie doświadczeń tych państw we wdrażaniu prawa UE i zobowiązań wynikających,
- rozwijanie współpracy z bliźniaczymi organizacjami, zwłaszcza inspekcjami, agencjami i administracją obszarów chronionych i administracją leśną, w celu podejmowania uzgodnionych zadań z zakresu ochrony przyrody i środowiska w strefie przygranicznej,
- stosowanie się do prawa międzynarodowego, międzynarodowych umów, konwencji,

- korzystanie ze stosowanych w innych krajach, sprawdzonych metod zarządzania środowiskiem,
- wsparcie tych działań, które zapewniają realizację projektów w Polsce z udziałem partnerów zagranicznych lub z efektem transgranicznym.

6. REALIZACJA I MONITORING PROGRAMU

Istota monitoringu polega na prowadzeniu stałych obserwacji, dokonywania ciągłych, systematycznych pomiarów, określaniu narzędzi pomiarów przebiegu procesów, które nas interesują. *Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010* jest jednocześnie narzędziem planowania i zarządzania środowiskiem przez władze samorządowe. Mają na celu wspomaganie rozwoju regionu i ochronę jego dziedzictwa naturalnego. Stosownie do tych dwóch funkcji powstaje konieczność wyróżnienia dwóch sfer jej obserwacji i oceny. Jedną sferą jest obserwacja *Programu* jako dokumentu planowania działań wspomagających rozwój i ochronę środowiska z całą logiką uzasadniania tych działań, drugą zaś jest obserwacja i ocena wdrażania działań w życie.

Najważniejszym wskaźnikiem uzyskanych osiągnięć jest monitorowanie stopnia realizacji przyjętych zadań i osiągniętych efektów w środowisku. Monitoring *Programu* powinien odbywać się co roku, raz na 2 lata będzie przeprowadzana analiza porównawcza stanu wyjściowego i obecnego. Wzorcem dla takiego monitoringu mogą być wskaźniki oceny realizacji planowanych zadań. Wskaźniki te można podzielić na trzy podgrupy:

1. Wskaźniki produktu - opisujące rozmiar podejmowanych przedsięwzięć w ramach danego projektu, na przykład liczba zamkniętych dzikich wysypisk.
2. Wskaźniki rezultatu - związane z bezpośrednimi i natychmiastowymi efektami przedsięwzięcia (projektu). Informują one o zmianach, jakie nastąpiły tuż po wdrożeniu danego przedsięwzięcia. Efekty bezpośrednie mogą być mierzone wartościowo i ilościowo, w tym ilość zutylizowanych odpadów.
3. Wskaźniki oddziaływania - opisujące efekty odległe w czasie lub efekty pośrednie nie ograniczające się do korzyści beneficjentów (korzyści zewnętrzne). Pomiar tego typu efektów pośrednich jest tylko częściowo możliwy na wybranych przykładach, dających się zidentyfikować i zmierzyć. Całość efektów pośrednich może nie być jednoznacznie określona, może być jednak szacowana, np. % zmniejszenia zanieczyszczenia środowiska

Wskaźniki monitorowania projektowanych przedsięwzięć powinny być realne, trafnie dobrane, mierzalne - umożliwiające porównania, wiarygodne i dostępne. Na przykładzie monitorowania działań będzie możliwe tworzenie warsztatu oceny oddziaływania na środowisko. Stworzenie w miarę pełnego indeksu wskaźników monitorowania projektów może stanowić podstawę do określenia monitorowania całe *Programu*. Powinny

być monitorowane bezpośrednie działania, a pośrednio również priorytety. Efekty wdrażania projektowanych przedsięwzięć powinny mieć wpływ na korekty układu priorytetów, opartych na diagnozie stanu istniejącego.

Lista oczekiwanych wskaźników monitoringu:

1. liczba zlikwidowanych dzikich wysypisk
2. liczba zmodernizowanych oczyszczalni ścieków
3. liczba nowych przyzagrodowych oczyszczalni ścieków
4. % zmniejszenia zanieczyszczenia atmosferycznego
5. % wzrost świadomości ekologicznej dzieci i młodzieży
6. % wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa dorosłego
7. wzrost wielkości terenów chronionych – w ha
8. liczba nowopowstałych gospodarstw ekologicznych
9. liczba nowopowstałych przedsiębiorstw ekologicznych
10. liczba zmodernizowanych kotłowni
11. liczba zmodernizowanych kotłowni z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii
12. wzrost wielkości terenów leśnych – w ha
13. liczba nowopowstałych zbiorników retencyjnych
14. liczba wdrożonych programów rolno – środowiskowych

By wskaźniki mogły być realne, trafnie dobrane, mierzalne, należy przy ich doborze znać dane wyjściowe. Źródłem informacji na temat danych wejściowych jest *Raport za lata 2005-2006 z wykonania „Programu Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2003 -2006”*.

Monitoring wprowadzanej polityki ochrony środowiska oznacza, że wdrażanie *Programu* będzie podlegało regularnej ocenie w zakresie:

- określenia stopnia wykonania przyjętych zadań,
- określenia stopnia realizacji założonych celów,
- analizy przyczyn powstałych rozbieżności.

Uspołecznienie procesu ochrony środowiska realizowane jest przez umożliwienie społeczeństwu pełnego dostępu do danych o środowisku i jego ochronie przy pomocy nowoczesnych środków komunikowania się (Internet). Informacje umieszczane są na

stronach internetowych WIOŚ oraz Urzędu Marszałkowskiego. Równocześnie właściwy organ administracji jest zobowiązany udostępnić w swojej siedzibie, a także odpłatnie w formie pisemnej informacje o środowisku.

VI. ZAŁĄCZNIKI

1.1. Wykaz Skrótów

ARiMR – Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa

BAT – najlepsze dostępne technologie

DPS – Dom Pomocy Społecznej

ERDF- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego

GIS - Główny Inspektorat Sanitarny

GMO - Organizmy Zmodyfikowane Genetycznie

ISO – Międzynarodowa Organizacja Normalizacji

ISPA – Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej

jst - jednostki samorządu terytorialnego

KZLP - kategoria zagrożenia lasów pożarem

NFOŚiGW – Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

OSP- Ochotnicza Straż Pożarna

PFOŚiGW – Powiatowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

PHARE – Program Pomocy Polsce w Restrukturyzacji Gospodarki

PROW - Program Operacyjny Rozwój Obszarów Wiejskich

RLM – równoważna liczba mieszkańców

RPO - Regionalny Program Operacyjny

SAPARD – Specjalny Program Akcesyjny Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich

SIGOP – Systemu Informatycznego Gospodarki Odpadami

UE – Unia Europejska

WFOŚiGW – Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

WIOŚ – Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska

WODR – Wojewódzki Ośrodek Doradztwa Rolniczego

ZPORR- Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

1.2. **Podstawy prawne**

Program Ochrony Środowiska Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2010 sporządzono zgodnie z obowiązującymi aktami prawnymi:

1. Prawo krajowe

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2006 r. Nr 129 poz. 902)
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o wprowadzeniu ustawy Prawo ochrony środowiska, ustawy o odpadach oraz o zmianie niektórych ustaw. (Dz. U. z 2001 r. Nr 100 poz. 1085)
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2004 r. Nr 92 poz. 880)
- Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2007 r. Nr 44 poz. 287 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (Dz. U. z 2005 r. Nr 45 poz. 435)
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z 2004 r. Nr 121 poz. 1266)
- Ustawa z dnia 16 marca 1995 r. o zapobieganiu zanieczyszczaniu morza przez statki (Dz. U. z 2006 r. Nr 99 poz. 692)
- Ustawa z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (Dz. U. z 2005 Nr 236 poz. 2008)
- Ustawa z dnia 19 czerwca 1997 r. o zakazie stosowania wyrobów zawierających azbest. (Dz. U. z 1997 r. Nr 101 poz. 628)
- Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. Prawo energetyczne (z 2006 r. Dz. U. Nr 89 poz.625)
- Ustawa z dnia 1 marca 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. z 2005 r. Nr 228 poz. 1947)
- Ustawa z dnia 13 października 1995 r. Prawo łowieckie (z 2005 r. Dz. U. Nr 127 poz. 1066)
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt (Dz. U. z 2003 r. Nr 106 poz. 1002)
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. z 2007 r. Nr 39 poz. 251)
- Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o opakowaniach i odpadach opakowaniowych (Dz. U. z 2001 r. Nr 63 poz. 638)

- Ustawa z dnia 11 maja 2001 r. o obowiązkach przedsiębiorców w zakresie gospodarowania niektórymi odpadami oraz o opłacie produktowej i opłacie depozytowej (Dz. U. z 2007 r. Nr 90 poz. 607)
- Ustawa z dnia 29 czerwca 2007 r. o międzynarodowym przemieszczaniu odpadów (Dz. U. z 2007 r. Nr 124 poz. 859)
- Ustawa z dnia 7 czerwca 2001 r. o zbiorowym zaopatrzeniu w wodę i zbiorowym odprowadzaniu ścieków (Dz. U. z 2006 r. Nr 123 poz. 858)
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2005 r. Nr 239 poz. 2019 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 28 października 2002 r. o przewozie drogowym towarów niebezpiecznych. (Dz. U. z 2002 r. Nr 199 poz. 1671)
- Ustawa z dnia 19 września 2003 r. o zmianie ustawy o warunkach dopuszczalności i nadzorowaniu pomocy publicznej dla przedsiębiorców (Dz. U. z 2003 r. Nr 189 poz. 1850)
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o krajowym systemie ekozarządzania i audytu (EMAS) - (Dz. U. z 2004 r. Nr 70 poz. 631)
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o substancjach zubożających warstwę ozonową - (Dz. U. z 2004r. Nr 121 poz. 1263)
- Ustawa z dnia 22 grudnia 2004 r. o handlu uprawnieniami do emisji do powietrza gazów cieplarnianych i innych substancji (Dz. U. z 2004 r. Nr 281 poz. 2784)
- Ustawa z dnia 20 stycznia 2005 r. o recyklingu pojazdów wycofanych z eksploatacji (Dz. U. z 2005 r. Nr 25 poz. 202)
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o zużytym sprzęcie elektrycznym i elektronicznym (Dz. U. z 2005r. Nr 180 poz. 1495)
- Ustawa z dnia 13 kwietnia 2007 r. o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie (Dz. U. z 2007 r. Nr 75 poz. 493)

2. <u>Prawo Unii Europejskiej:</u>

– <u>Dyrektywy horyzontalne</u>

- Ocena skutków niektórych publicznych i prywatnych przedsięwzięć dla środowiska, 85/337/EWG, zmieniona przez 97/11/WE
- W sprawie swobodnego dostępu do informacji o środowisku, 90/313/EWG uchyla 2003/4/WE

- W sprawie sprawozdawczości, 91/692/EWG

– Dyrektywy dotyczące jakości powietrza:

- Jakość powietrza, dyrektywa ramowa, 96/62/WE, włączająca 3 starsze dyrektywy, które mają być zastąpione przez nowe wymogi na podstawie dyrektywy ramowej SO2 i cząstki zawieszone w powietrzu, 80/779/EWG, zmieniona przez 81/85/EWG, 89/427/EWG, 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Ołów, 82/884/EWG zmieniona przez 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Tlenek azotu 85/203/EWG zmieniona przez 85/580/EWG, 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Zanieczyszczenie ozonem troposferycznym, 92/72/EWG
- Emisje zanieczyszczeń z pojazdów silnikowych 70/220/EWG zmieniona przez 74/270/EWG, 77/102/EWG, 78/665/EWG, 83/351/EWG, 88/76/EWG, 88/436/EWG, 89/458/EWG, 89/491/EWG, 91/441/EWG, 93/59/EWG, 94/12/EWG, 96/44/EWG, 96/69/EWG, 2003/76/WE
- Emisje zanieczyszczeń z silników Diesla - sadza, 72/306/EWG zmieniona przez 89/491/EWG i 97/20/WE, 2005/21/WE
- Emisje zanieczyszczeń z silników Diesla 88/77/EWG zmieniona przez 91/542/EWG i 96/1/EWG, 2001/27/WE
- Emisje zanieczyszczeń z pojazdów silnikowych - testy przydatności pojazdów do warunków drogowych, 92/55/EWG
- Emisje lotnych związków organicznych z przechowywania i transportu benzyny, 94/63/WE
- Zawartość ołowiu w benzynie, 85/210/EWG zmieniona przez 85/581/EWG i 87/416/EWG
- Zawartość siarki w paliwach płynnych, 93/12/EWG zastępująca 75/716/EWG

– Dyrektywy dotyczące gospodarki odpadami:

- Odpady z przemysłu dwutlenku tytanu, 78/176/EWG zmieniona przez 91/692/EWG i dyrektywy pokrewne: Procedury nadzoru w odniesieniu do odpadów pochodzących z przemysłu dwutlenku tytanu, 82/83/EWG Harmonizacja programów zmniejszenia zanieczyszczeń, 92/12/EWG

- Zapobieganie zanieczyszczeniu powietrza przez zakłady spalania odpadów komunalnych, 89/429/EWG uchyla 2000/76/WE i przez nowe zakłady spalania odpadów komunalnych, 89/369/EWG uchyla 2000/76/WE
- Spalanie odpadów niebezpiecznych, 94/67/EWG uchyla 2000/76/WE
- Usuwanie olejów odpadowych, 75/439/EWG zmieniona przez 87/101/EWG i 91/692/EWG
- Ramowa dyrektywa w sprawie odpadów 75/442/EWG zmieniona przez 91/156/EWG i 91/692/EWG
- Usuwanie PCB i PCT, 76/403/EWG zastąpiona przez 96/59/WE
- Odpady niebezpieczne, 91/689/EWG zastępująca 78/319/EWG zmieniona przez 94/31/WE
- Osady ściekowe i gleba, 86/278/EWG zmieniona przez 91/692/EWG
- Baterie, 91/157/EWG zmieniona przez 93/86/EWG
- Odpady z opakowań, 94/62/WE zmieniona przez 2005/20/WE

– Dyrektywy dotyczące jakości wody:

- Dyrektywa Ramowa Wodna 2000/60/WE
- Ścieki komunalne, 91/271/EWG zmieniona przez 98/15/WE
- Azotany, 91/676/EWG
- Niebezpieczne substancje w środowisku wodnym, 76/464/EWG zmieniona przez 2000/60/WE
- 7 dyrektyw - "córek", wszystkie poprawione przez 90/656EWG i 91/692/EWG Zrzuty rtęci z przemysłu elektrolizy chlorków metali alkalicznych 82/176/EWG Zrzuty kadmu, 83/513/EWG
- Zrzuty rtęci z sektorów innych niż przemysł elektrolizy chlorków metali alkalicznych, 84/156/EWG Zrzuty sześciochlorocykloheksanu, 84/491/EWG
- Dyrektywa 86/280/EWG w sprawie wartości dopuszczalne dla ścieków i wskaźników jakości wód w odniesieniu do zrzutów niektórych niebezpiecznych substancji objętych wykazem I załącznika do dyrektywy 76/464/EWG, zmieniona przez dyrektywy 88/347/EWG i 90/415/EWG
- Dyrektywa dotycząca jakości wody w kąpieliskach 76/160/EWG zmieniona przez 90/656/EWG

- Jakość wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, 80/778/EWG zmieniona przez 81/858/EWG, 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Jakość wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wód pitnej, 75/440/EWG zmieniona przez 79/869/EWG, 90/656/EWG i 91/692/EWG związana z nią decyzja 77/795/EWG w sprawie wspólnych procedur wymiany informacji
- Pomiary i pobieranie próbek wód powierzchniowych przeznaczonych do poboru wody pitnej, 79/869/EWG zmieniona przez 91/692/EWG
- Wody podziemne 80/68/EWG zmieniona przez 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Słodkie wody wymagające ochrony dla zachowania życia ryb, 78/659/EWG zmieniona przez 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Jakość wody wymaganej dla bytowania skorupiaków i mięczaków, 79/923/EWG zmieniona przez 91/692/EWG

– Dyrektywy dotyczące ochrony przyrody:

- Siedliska, 92/43/EWG zmieniona przez 97/62/WE
- Dzikie ptaki, 79/409/EWG zmieniona przez 81/84/EWG, 85/411/EWG, 86/122/EWG, 91/244/EWG i 94/24/WE
- Skóry młodych fok, 83/129/EWG zmieniona przez 85/444/EWG, 89/370/EWG

– Dyrektywy dotyczące ograniczenia zanieczyszczenia przemysłowego i zarządzania ryzykiem:

- Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza spowodowanych przez zakłady przemysłowe, 84/360/EWG zmieniona przez 90/656/EWG i 91/692/EWG
- Ograniczenie emisji niektórych zanieczyszczeń do powietrza z dużych obiektów energetycznego spalania paliw, 88/609/EWG zmieniona przez 90/656/EWG i 94/66/WE
- IPPC (zintegrowane zapobieganie i ograniczenie zanieczyszczeń), 96/61/WE zmieniona przez 2003/87/WE
- Seveso - kontrola zagrożenia poważnymi awariami, 96/82/WE zastępująca 82/501/EWG, zmieniona przez 2003/105/WE

– Dyrektywy dotyczące chemikali i organizmów zmodyfikowanych genetycznie:

- Eksperymenty na zwierzętach, 86/609/EWG zmieniona przez 2003/65/WE
- Dobra praktyka laboratoryjna, 87/18/EWG, zawiązana z nią dyrektywa 88/320/EWG w sprawie kontroli, zmieniona przez 99/12/WE

- Kontrolowane wykorzystanie genetycznie zmodyfikowanych organizmów, 90/219/EWG zmieniona przez 94/51/WE, 98/81/WE
- Azbest, 87/217/EWG zmieniona przez 91/692/WE
- Klasyfikacja, pakowanie i etykietowanie substancji niebezpiecznych, 67/548/EWG zmieniona przez 69/81/EWG, 70/189/EWG/ 71/144/EWG, 73/146/EWG, 75/409/EWG, 76/907/EWG, 79/370/EWG, 79/831/EWG, 80/1189/EWG, 81/957/EWG, 82/232/EWG, 83/467/EWG, 84/449/EWG, 86/431/EWG, 87/432/EWG, 88/302/EWG, 88/490/EWG, 90/517/EWG, 91/325/EWG, 91/26/EWG/ 91/410/EWG, 91/632/EWG, 92/32/EWG 92/37/EWG, 92/69/EWG, 93/21/EWG, 93/67/EWG, 93/72/EWG, 93/90/EWG, 93/101/EWG, 93/105/EWG, 94/69/WE, 96/54/WE, 96/56/WE
- Klasyfikacja, oznakowanie i pakowanie niebezpiecznych preparatów 88/379/EWG zmieniona przez 89/178/EWG, 90/492/EWG, 91/155/EWG, 93/18/EWG, 93/112/EWG, 91/442/EWG, 95/65/EWG, 2001/58/WE
- Ograniczenie sprzedaży i stosowania niektórych niebezpiecznych substancji i preparatów, 76/69/EWG zmieniona przez 79/663/EWG, 82/806/EWG, 82/828/EWG, 83/478/EWG, 85/46/EWG, 85/610/EWG, 89/677/EWG, 89/678/EWG, 91/173/EWG, 91/338/EWG, 91/339/EWG, 91/659/EWG, 94/27/WE, 94/48/WE, 94/60/WE, 96/55/WE, 97/10/WE, 97/16/WE
- Zamierzone uwalnianie do środowiska genetycznie zmodyfikowanych organizmów 90/219/WE zmieniona przez 94/15/WE, 97/35/WE
- Detergenty, 73/404/EWG zmieniona przez 82/242/EWG i 86/94/EWG i związana z nią dyrektywa w sprawie testowania biodegradacji, 73/405/EWG zmieniona przez 82/243/EWG
- Transport drogowy niebezpiecznych towarów 94/55/WE zmieniona przez 2006/89/WE

– <u>Dyrektywy dotyczące hałasu:</u>

- Pojazdy silnikowe 70/157/EWG zmieniona przez 73/350/EWG, 77/212/EWG, 81/334/EWG, 84/372/EWG, 84/424/EWG, 87/354/EWG, 89/491/EWG, 92/97/EWG i 96/20/WE
- Motocykle 78/1015/EWG zmieniona przez 87/56/EWG i 89/235/EWG
- Sprzęt budowlany (ramowa) 79/113/EWG zmieniona przez 81/1051/EWG i 85/405/EWG
- Samoloty poddźwiękowe, 80/51/EWG zmieniona przez 83/206/EWG
- Poddźwiękowe samoloty odrzutowe, 89/629/EWG

- Ograniczenie eksploatacji samolotów, 92/14/EWG zmieniona przez 99/28/WE
- W sprawie zbliżenia przepisów prawa państw członkowskich dotyczących dopuszczanie do eksploatacji sprzętu i maszyn budowlanych, 84/532/EWG
- Sprężarki, 84/533/EWG zmieniona przez 85/406/EWG
- Żurawie wieżowe, 84/534/EWG zmieniona przez 85/405/EWG
- Agregaty spawalnicze, 84/535/EWG zmieniona przez 85/407/EWG
- Agregaty prądotwórcze 84/536/EWG zmieniona przez 85/408/EWG
- Kruszarki betonu, 84/537/EWG zmieniona przez 85/409/EWG
- Kosiarki do trawy, 84/538/EWG zmieniona przez 87/252/EWG, 88/180/EWG i 88/181/EWG
- Koparki hydrauliczne, 86/662/EWG zmieniona przez 89/514/EWG i 95/2/WE
- Sprzęt gospodarstwa domowego, 86/594/EWG

– Dyrektywy dotyczące bezpieczeństwa nuklearnego i ochrony przed promieniowaniem elektromagnetycznym:

- Ochrona społeczeństwa i pracowników przed promieniowaniem, 80/836/EURATOM zmieniona przez 84/467/EURATOM
- Ochrona przed promieniowaniem związanym z naświetleniami medycznymi, 97/43/EURATOM
- Wczesna wymiana informacji w przypadku zagrożenia radiologicznego, 87/600/EURATOM
- Informowanie społeczeństwa, 89/618/EURATOM
- Ochrona pracowników z zewnątrz przed promieniowaniem, 90/641/EURATOM
- Przesyłanie odpadów radioaktywnych, 92/3/EURATOM uzupełniona przez 93/552/EURATOM
- Podstawowe normy bezpieczeństwa, 96/29/EURATOM
- Przesyłanie substancji radioaktywnych, 93/1493/EURATOM

3. Dokumenty programowe:

– Polityka ekologiczna państwa (1991 r.) i II Polityka ekologiczna państwa (2001 r.),

– Program wykonawczy do II Polityki ekologicznej państwa na lata 2002 – 2010 (2002 r.),

- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010,
- Polityka Ekologiczna Państwa na lata 2007-2010 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2011-2014 (projekt),
- Polska 2025, długookresowa strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju,
- Krajowy Plan Gospodarki Odpadami,
- Krajowy Program Oczyszczania Ścieków Komunalnych,
- Agenda 21 – Ramowy Program Działań,
- Strategia zrównoważonego rozwoju Unii Europejskiej (2001 r.)
- Długotrwała strategia trwałego i zrównoważonego rozwoju – „Polska 2025”,
- Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej,
- Założenia polityki energetycznej Polski do 2020 r.,
- Strategia Rozwoju Energetyki Odnawialnej,
- Krajowy Plan Rozdziału Uprawnień Do Emisji CO_2 - pierwszy okres rozliczeniowy 2005 - 2007,
- Krajowy program zwiększania lesistości,
- Polityka leśna państwa,
- Strategia gospodarki wodnej wraz z harmonogramem zadań Gospodarki Wodnej do roku 2020,
- Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest stosowanych na terytorium Polski, przyjętym przez Radę Ministrów 14 maja 2002 r. - Strategią Zrównoważonego Rozwoju Polski do 2025 r.,
- Program Operacyjnym "Infrastruktura i Środowisko" (projekt),
- Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do roku 2020,
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego,
- Program rozwoju turystyki i zagospodarowania turystycznego województwa Podlaskiego do 2010 roku,
- założenia Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podlaskiego na lata 2007-2013,

- Projekt Uszczegółowienia Regionalnego Programu Operacyjnego dla województwa na lata 2007 – 2013,
- Projekt Planu Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2007-2010.

1.3. **Bibliografia**

W trakcie przygotowania projektu dokumentu autorzy opracowania korzystali z następujących publikacji:

- Bernaciak A., Gaczek W., Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska, Akademia Ekonomiczna w Poznaniu, Poznań 2002,
- Błaszyk T., Górski J., Odpady a problemy zagrożenia i ochrony wód podziemnych, Państwowa Inspekcja Ochrony Środowiska, Warszawa 1996,
- *Geografia Polski* : *środowisko przyrodnicze*, red. nauk. L. Starkel, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2004,
- Kistowski M., Staszek W., Poradnik do opracowania gminnego i powiatowego programu zrównoważonego rozwoju i ochrony środowiska, Gdańsk, Wydaw. DJ, 1999,
- Kondracki J., Geografia regionalna Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003,
- Bednarek R., Prusunkiewicz Z. Geografia gleb, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1997,
- Narodowy Program Przygotowania do członkostwa w UE, Rozdział 23 – Ochrona Środowiska; MOŚZNiL, 1999,
- Ochrona Środowiska 2005, GUS, Warszawa 2005,
- Piontek F., tom I, rozdział I Środowisko przyrodnicze w strategii wzrostu gospodarczego i w rozwoju zrównoważonym. Planowanie i wdrażanie polityka ochrony środowiska, poradnik, Warszawa, 2001.
- Poskrobko B., Zarządzanie środowiskiem, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa, 2006,
- Poskrobko B: Sterowanie ekorozwojem tom I i III Regionalne i gospodarcze aspekty ekorozwoju, Wydawnictwo Politechniki Białostockiej, Białystok, 1998,
- Program wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002-2010, Warszawa, listopad 2002,
- Śleszyński J., Ekonomiczne problemy ochrony środowiska, ARIES, Warszawa 2000,

- Woś A., Klimat Polski, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1999,
- Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego w latach 2002-2003, WIOŚ Białystok,
- Turystyka w województwie podlaskim w 2006 r., Urząd Statystyczny w Białymstoku, maj 2007 r.,
- Stan czystości wód, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, 2006 r.,
- Wyniki badań wód podziemnych na terenie woj. Podlaskiego w 2005 roku. (sieć krajowa i regionalna), Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, luty 2006,
- Wyniki badań wód podziemnych na terenie woj. Podlaskiego w 2005 roku. (sieć krajowa i regionalna), Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, luty 2006,
- Raport o stanie środowiska województwa podlaskiego w latach 2004 – 2006, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Białystok, 2007 r.,
- Leśnictwo 2006, Główny Urząd Statystyczny,
- Strona internetowa Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska,
- Strona internetowa Głównego Urzędu Statystycznego,
- Strona internetowa Państwowej Straży Pożarnej,
- Strona internetowa Ministerstwa Środowiska,
- Strona internetowa Urzędu Wojewódzkiego.

1.4. Lista zamierzeń inwestycyjnych gmin i powiatów z zakresu ochrony środowiska

Tabela nr 37. Zamierzenia inwestycje gmin z zakresu ochrony środowiska planowane do realizacji w latach 2007–2010:[41]

Lp.	Gmina	powiat	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
1.	Augustów (gmina miejska)	augustowski	Sieć kanalizacji sanitarnych i wodociągowych	2008 - 2011	2 000,00	BUDŻET GMINY
2.	Augustów (gmina miejska)	augustowski	Sieć kanalizacji sanitarnych i sieć wodociągowa w dzielnicy Borki III	2009 - 2010	600,0	BUDŻET GMINY
3.	Bargłów Kościelny	augustowski	Przebudowa stacji wody Tajno Stare	2008	2929,645	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
4.	Bargłów Kościelny	augustowski	Budowa wodociągu Barszcze	208-2009	3 000	ŚRODKI Z BUDŻETU GMINY, ŚRODKI UE
5.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	ul. Białostocka – kanalizacja sanitarna	2007	1 734,414	BUDŻET GMINY, NFOŚIGW
6.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	I etap – Kleeberga budowa kanalizacji sanitarnej w ramach zadania Integracja dróg gminnych z systemem dróg krajowych (Nr 19) i powiatowych (ul. Mickiewicza) w Bielsku Podlaskim	2007	913,5	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
7.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	ul. Ogrodowa budowa kanalizacji sanitarnej	2007	318,7	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW

[41] Dane z ankiet

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
8.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	ul. Mickiewicza – zaułek: kanalizacja sanitarna grawitacyjna, tłoczna, przepompownia ścieków	2007-2008	100	BUDŻET GMINY
9.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	Kanalizacja sanitarna i deszczowa (budowa) w ulicach: Bagnista, Leśna, Łąkowa, Sosnowa, Studziwodzka, Wiejska i Chmielna w Bielsku Podlaskim	2007-2008	4 900	ŚRODKI Z BUDŻETU KRAJOWEGO, NFOŚIGW
10.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	I etap ul. Myśliwska – budowa kanalizacji deszczowej, sanitarnej i nawierzchni	2008-2009	2 400	ŚRODKI Z BUDŻETU KRAJOWEGO, ŚRODKI Z BUDŻETU UE: EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO W RAMACH REGIONALNEGO PROGRAMU OPERACYJNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO
11.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	Utworzenie ścieżek rowerowych w mieście	2007-2009	1240	ŚRODKI Z BUDŻETU KRAJOWEGO
12.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	Rozbudowa infrastruktury ochrony środowiska w ulicach dzielnicy Studziwody w Bielsku Podlaskim	2007-2010	14576	BUDŻET GMI NY, FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
13.	Bielsk Podlaski (gmina miejska)	bielski	Rozbudowa infrastruktury ochrony środowiska w ulicach w Bielsku Podlaskim	2010-2013	28907	BUDŻET GMI NY, FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
14.	Bielsk Podlaski	bielski	Budowa zbiornika wodnego w	2007-2009	4500	BUDŻET GMI NY, BUDZET PAŃSTWA,

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
	(gmina miejska)		dzielnicy Studziwody w Bielsku Podlaskim			ŚRODKI UE
15.	Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	bielski	Budowa Sali, modernizacja kotłowni	Do 2008	180	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
16.	Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	bielski	Remont hydroforni Rajsk	Do 2008	815	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
17.	Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	bielski	Budowa ujęcia wodociągowego Bolesty	Do 2008	205	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
18.	Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	bielski	Remont hydroforni Bolesty	Do 2008	1020	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
19.	Bielsk Podlaski (gmina wiejska)	bielski	Budowa kanalizacji sanitarnej we wsi Augustowo	Do 2008	2200	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
20.	Brańsk (gmina wiejska)	bielski	Budowa zbiorczych oczyszczalni ścieków	2008-2009	2 000	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
21.	Brańsk (gmina wiejska)	bielski	Budowa zbiornika małej retencji	2007-2008	4 000	ŚRODKI WOJEWÓDZKIEGO ZARZĄDU MELIORACJI WODNYCH
22.	Brańsk (gmina wiejska)	bielski	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2007	250	WFOŚIGW
23.	Brańsk (gmina miejska)	bielski	WAGA	2008-2010	100	NFOŚIGW
24.	Choroszcz	białostocki	Kanalizacja sanitarna miasta Choroszcz	2007 – 2009	6 492	BUDŻET GMINY
25.	Choroszcz	białostocki	Kanalizacja sanitarna w aglomeracji białostockiej na	2007 - 2010	23 000	ŚRODKI UE

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			obszarze Gminy Choroszcz			BUDŻET GMINY
26.	Czeremcha	hajnowski	Rozbudowa istniejącego wodociągu gminnego do wsi Berezyszcze, Zubacze, Bobrówka.	2006 - 2009	2 630	PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH, INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO, REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013.,
27.	Czeremcha	hajnowski	Rozbudowa kanalizacji sanitarnej w Czeremsze ulic; Sportowa, Sosnowa, Gruntowa, Gołębia, Podleśna i Krótka.	2007 - 2009	1 000	PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH, INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO, REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013,
28.	Czeremcha	hajnowski	Rekultywacja istniejących składowisk odpadów komunalnych na terenie Gminy Czeremcha.	2007 - 2012	160	PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH, INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO, REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013.,
29.	Czeremcha	hajnowski	Budowa wodociągu gminnego od wsi Wólka Terechowska do wsi Opaka Duża i Pohulanka	2007 - 2009	2 740	PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH, INFRASTRUKTURA I

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
						ŚRODOWISKO, REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013, PROGRAM SĄSIEDZTWA POLSKA -BIAŁORUŚ-UKRAINA INTERREG III A/TACIS CBS
30.	Czeremcha	hajnowski	Budowa składowiska odpadów komunalnych w Związku Gmin	2007 - 2013	2 300	PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH, INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO, REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013.,
31.	Czeremcha	hajnowski	Budowa kanalizacji sanitarnej w Czeremsze, Kuzawie i Stawiszczach			PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH, INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO, REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007 - 2013.,
32.	Czyże	hajnowski	Budowa kanalizacji. sanitarnej. w Czyżach – II etap	2008	1 775	FUNDUSZ EUROPEJSKI I BUDŻET GMINY
33.	Czyże	hajnowski	Budowa kanalizacji sanitarnej	2009 – 2010	5 372	FUNDUSZ EUROPEJSKI I

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			Zbucz - Morze			BUDŻET GMINY
34.	Dobrzyniewo Duże	białostocki	Budowa kanalizacji sanitarnej	2008-2010	Ok. 20 000	FS – 65%, ŚRODKI WŁASNE - 35%
35.	Dobrzyniewo Duże	białostocki	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2009		BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
36.	Drohiczyn	siemiatycki	Budowa kanalizacji sanitarnej	2007	180	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
37.	Drohiczyn	siemiatycki	Budowa kanalizacji sanitarnej	2008 - 2009	650	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
38.	Giby	sejneński	Budowa kanalizacji Giby	2008-2012	Ok. 3000	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
39.	Giby	sejneński	Selektywna zbiórka odpadów komunalnych	2008-2013	Ok. 150	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
40.	Giby	sejneński	Budowa kotłowni na drewno przy Szkole Podstawowej	2008	Ok. 500	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
41.	Grajewo (gmina miejska)	grajewski	Budowa komunalnego składowiska odpadów	2009	14 000	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
42.	Grodzisk	siemiatycki	Gminne Centrum Odzysku Surowców Odpadowych	2008 - 2012	50	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
43.	Grodzisk	siemiatycki	Budowa Zakładu w ramach Związku Regionu Puszczy Białowieskiej	2008 - 2012	5 000	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
44.	Gródek	białostocki	Budowa kanalizacji sanitarnej	2008-2009	1 250	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
45.	Gródek	białostocki	Modernizacja składowiska odpadów	2009	1 000	WFOŚIGW BUDŻET GMINY
46.	Hajnówka (gmina miejska)	hajnowski	Rozbudowa i modernizacja gospodarki wodno-ściekowej na terenie miasta Hajnówka	2008-2010	14 640	PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO OŚ PRIORYTETOWA I – GOSPODARKA WODNO ŚCIEKOWA
47.	Hajnówka (gmina miejska)	hajnowski	Zintegrowany System Gospodarki Odpadami na terenie Gmin Puszczy Białowieskiej I Dorzecza Bugu	2008-2011	3130 tys. Euro	PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO OŚ PRIORYTETOWA I-GOSPODARKA ODPADAMI I OCHRONA POWIERZCHNI ZIEMI
48.	Jasionówka	moniecki	Rekultywacja gminnego wysypiska odpadów komunalnych	2008	100	BUDŻET GMINY, WFOSIGW
49.	Jedwabne	łomżyński	Budowa stacji uzdatniania wody w Orlikowie	2007-2009	1 690	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
50.	Jedwabne	łomżyński	Budowa wodociągu w ul. Wesołej i Stary Rynek	2007	42	BUDŻET GMINY
51.	Jedwabne	łomżyński	Budowa sieci wodociągowej na terenie gminy Jedwabne-wykonanie dokumentacji	2007	98,5	BUDŻET GMINY
52.	Jedwabne	łomżyński	Budowa kanalizacji w ul. Przytulskiej (1,5km)	2007-2008	377,4	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
53.	Jedwabne	łomżyński	Budowa kanalizacji ściekowej na targowisku miejskim w Jedwabnem	2007	4	BUDŻET GMINY

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			– opracowanie dokumentacji			
54.	Jedwabne	łomżyński	Budowa sieci wodociągowej z przyłączami w miejscowościach Orlikowo, Olszewo Góra, Pawełki, Stryjaki, Karwowo, Konopki Chude i Tłuste, Witynie, Borawskie	2007-2009	1 538,2	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
55.	Jedwabne	łomżyński	Wodociąg Jedwabne-Kubrzany-Biczki	2007-2008	150	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
56.	Jedwabne	łomżyński	Rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków z zastosowaniem poletek trzcinowych	2007-2009	310	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
57.	Jedwabne	łomżyński	Budowa kanalizacji ściekowej w ul. Wesołej i Pięknej	2008-2009	700	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
58.	Jedwabne	łomżyński	Kanalizacja sanitarna w ul. Skłodowskiej	2008	164, 93	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
59.	Jedwabne	łomżyński	Kanalizacja sanitarna w ul. Polnej	2008	31,74	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
60.	Jedwabne	łomżyński	Kanalizacja sanitarna w ul. Stary Rynek	2008	37,53	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
61.	Jedwabne	łomżyński	Modernizacja gospodarki odpadami w gminie Jedwabne	2008	200	BUDŻET GMINY
62.	Jeleniewo	suwalski	Sieć wodociągowa od wsi Szeszuoka przez Błaskowizna, Wodziki, Łopuchowi do wsi Udziejek	2008-2009	547,497	PROW + BUDŻET GMINY
63.	Kleszczele	hajnowski	Budowa kanalizacji sanitarnej	2008-2011	5 500	RPO

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
64.	Klukowo	wysokomazowiecki	Zamknięcie gminnego wysypiska śmieci.	2009	Brak danych	BRAK DANYCH
65.	Knyszyn	moniecki	Budowa kanalizacji sanitarnej w Knyszynie w ulicach: Obozowa, Tykocka i bez nazwy	2008	787,75	RPO WOJ. PODLASKIEGO, ŚRODKI WŁASNE
66.	Knyszyn	moniecki	Modernizacja stacji uzdatniania wody w Knyszynie	2009	945,65	RPO WOJ. PODLASKIEGO, ŚRODKI WŁASNE
67.	Knyszyn	moniecki	Termomodernizacja budynku ZSO w Knyszynie	2008	965,07	RPO WOJ. PODLASKIEGO, ŚRODKI WŁASNE
68.	Knyszyn	moniecki	Termomodernizacja ZS w Kalinówce Kościelnej	2009	952,60	RPO WOJ. PODLASKIEGO, ŚRODKI WŁASNE
69.	Knyszyn	moniecki	Termomodernizacja budynku przedszkola w Knyszynie	2009	177,30	RPO WOJ. PODLASKIEGO, ŚRODKI WŁASNE
70.	Kobylin- Borzymy	wysokomazowiecki	Modernizacja stacji uzdatniania wody	2008	1 700	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
71.	Kobylin- Borzymy	wysokomazowiecki	Termo-modernizacja budynku UG i 2 budynków szkół	2008 - 2010	1 100	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
72.	Kobylin- Borzymy	wysokomazowiecki	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2008 – 2010	1 500	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
73.	Kobylin- Borzymy	wysokomazowiecki	Likwidacja „ dzikich „ wysypisk śmieci	2008 – 2010	100	ŚRODKI WŁASNE ŚRODKI WFOŚ
74.	Kolno (gmina miejska)	kolneński	Kompleksowe rozwiązanie gospodarki wodno - ściekowej	2007-2010	39 005	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
75.	Kolno (gmina miejska)	kolneński	Termomodernizacje obiektów użyteczności publicznej	2008	3 674	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
76.	Kolno (gmina miejska)	kolneński	Modernizacja i rozbudowa miejskiego systemu ciepłowniczego w Kolnie	2008-2010	12000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE,
77.	Kolno (gmina miejska)	kolneński	Rekultywacja wysypisk odpadów komunalnych w Kolnie	2008-2010	900	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
78.	Kolno (gmina wiejska)	kolneński	Modernizacja SUW i rozbudowa sieci wodociągowej "ZABIELE"	2008-2009	2 200	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY, ŚRODKI WFOŚIGW
79.	Kołaki Kościelne	zambrowski	Budowa oczyszczalni ścieków i sieci kanalizacyjnej.	2007 – 2009	3 879,6	WFOŚIGW, ŚRODKI UE
80.	Kołaki Kościelne	zambrowski	Modernizacja hydroforni oraz wymiana magistrali wodociągowej.	2007 – 2009	1 488,4	WFOŚIGW, ŚRODKI UE
81.	Korycin	sokólski	rozbudowa sieci kanalizacyjnej	2008 -2010	200	GMINA - 50 PROW -150
82.	Korycin	sokólski	Połączenie sieci wodociągowej do stacji Korycin, Długi Ług i Bbmbla z przyłączami	2007- 2009	250	BRAK DANYCH
83.	Korycin	sokólski	Zbiorniki retencyjne na rzece Kumiałce na gruntach wsi Szumowo – Aulakowszczyzna	2007 - 2010	2050	BRAK DANYCH
84.	Krasnopol	sejneński	Modernizacja stacji uzdatniania wody	2008	1 425, 311	FUNDUSZE Z UNII EUROPEJSKIEJ + BUDZET GMINY
85.	Krasnopol	sejneński	Budowa wodociągu Głuszyn -	2008	587,167	FUNDUSZE Z UNII EUROPEJSKIEJ + BUDŻET

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			Jeziorki			GMINY
86.	Kulesze Kościelne	wysokomazowiecki	Przydomowe oczyszczalnie ścieków	2007 -2010	20 tys. zł za sztukę	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY, ŚRODKI ROLNIKÓW
87.	Kuźnica	sokólski	Rozbudowa sieci wodociągowej	2007 -2010	5 600	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
88.	Kuźnica	sokólski	Modernizacja Oczyszczalni Ścieków	2009 -2010	2 500	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
89.	Lipsk	augustowski	Regulacja gospodarki wodno - ściekowej w gminie Lipsk	2009-2011	4.300	RPO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO NA LATA 2007-2013
90.	Łapy	białostocki	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenach wiejskich gminy	2007-2013	22000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
91.	Łapy	białostocki	Uzupełnienie sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej na terenach wiejskich gminy	2007	198	BUDŻET GMI NY
92.	Łapy	białostocki	Poprawa infrastruktury drogowej na osiedlu "Północ" w m. Łapy - III etap (ul. Parkowa, na odc. od ul. Żytniej do Łąkowej, ul. Kraszewskiego, Siedleckiego, Cygańskiego, Piłsudskiego, Żniwna, Łanowa, Łąkowa)	2007-2009	2210	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE,
93.	Łapy	białostocki	Poprawa układu komunikacyjnego w m. Łapy poprzez modernizację ulic na osiedlu "Malarzy"	2007-2009	5000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE,
94.	Łapy	białostocki	Poprawa układu komunikacyjnego i dostępności terenów wiejskich	2007-2009	4836	BUDŻET GMI NY,

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			gminy Łapy - II etap (ul. Surażska i Mickiewicza w Uhowie, Bokiny, Gąsówka Stara - Daniłowo Duże)			ŚRODKI UE
95.	Łapy	białostocki	Przebudowa dróg gminnych (ul. Nowowiejska, Sienkiewicza, droga nr 06575 B) i ciągu powiatowych do Gąsówki Starej	2007-2013	12500	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
96.	Łapy	białostocki	Budowa nawierzchni ul. Rzemieślniczej, Wąskiej, Sredniej, Sliskiej, Prusa, Sosnowej	2007-2009	2000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
97.	Łapy	białostocki	Poprawa infrastruktury drogowej w celu ułatwiania dostępności terenów inwestycyjnych i przemysłowych w mieście Łapy (ul. Wodociągowa, Długa)	2007-2009	2000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
98.	Łapy	białostocki	Przebudowa nawierzchni i kanalizacji deszczowej ul. Głównej od Pl. Niepodległości do ul. Polnej	2007-2012	1500	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
99.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja Szkoły Podstawowej nr 1	2007-2013	2200	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
100.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja budynku Zespołu Szkół ni 1	2007-2013	450	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
101.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja budynku Przedszkola nr 1	2007-2013	400	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
102.	Łapy	białostocki	Uzupełnienie sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej w mieście Łapy	2007-2008	1000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
103.	Łapy	białostocki	Modernizacja gospodarki osadami ściekowymi w oczyszczalni ścieków w Łapach	2005-2013	6768	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
104.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja budynku Przedszkola Nr 2	2007-2013	400	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
105.	Łapy	białostocki	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenach wiejskich gminy Łapy - wymiana lamp na energooszczędne - II etap (wymiana 484 opraw)	2007	302	BUDŻET GMI NY
106.	Łapy	białostocki	Budowa nowych linii oświetleniowych i punktów świetlnych	2007-2009	97	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
107.	Łapy	białostocki	Budowa oświetlenia parku przy ul. Nowy Rynek	2007-2010	120	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
108.	Łapy	białostocki	Zakup samochodów-śmieciarek szt.2	2007	170	BUDŻET GMI NY
109.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja budynku ZWiK wraz z modernizacją kotłowni węglowej na kotłownię opalaną biomasą	2007-2013	1000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
110.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja budynków Szkół Podstawowych	2007-2013	1800	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
111.	Łapy	białostocki	Termomodernizacja wiejskich Domów Kultury	2007-2013	1 100	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
112.	Łapy	białostocki	Zwiększenie dostępności terenów inwestycyjnych położonych na gruntach wsi Łapy Szołajdy i Łapy	2007-2011	1000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			Dębowina			
113.	Łapy	białostocki	Rozbudowa składowiska odpadów w Uhowie	2008-2010	3000	BUDŻET GMI NY, ŚRODKI UE
114.	Łomża (gmina wiejska)	łomżyński	Budowa kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej we wsiach: Stara Łomża n/rz, Stara Łomża p/sz, Zosin	2007-2009	3000	BUDŻET GMINY ŚRODKI UE
115.	Łomża (gmina wiejska)	łomżyński	Budowa kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej we wsiach: Stare Kupiski, Janowo	2007-2009	1000	BUDŻET GMINY ŚRODKI UE
116.	Łomża (gmina wiejska)	łomżyński	Budowa kanalizacji sanitarnej ciśnieniowej we wsiach: Giełczyn, Zawady	2009-2015	4000	BUDŻET GMINY ŚRODKI UE
117.	Milejczyce	siemiatycki	Budowa oczyszczalni ścieków	2010-2012	2.500	BUDŻET GMINY, ŚRODKI Z BUDŻETU PAŃSTWA ŚRODKI UNIJNE
118.	Michałowo	białostocki	Budowa wodociągu wraz z przyłączami Sokole - Żednia	2007	400	BUDŻET GMINY
119.	Michałowo	białostocki	Wodociąg do wsi Zajma	2008-2010	Brak danych	Brak danych
120.	Michałowo	białostocki	Wodociąg Kuchmy - Gorbacze	2008-2010	Brak danych	Brak danych
121.	Michałowo	białostocki	Wodociąg Juszkowy Gród - Barszczewo	2008-2010	Brak danych	Brak danych
122.	Michałowo	białostocki	Wodociąg Krugły Lasek – Pólko – Maciejówka Góra	2008-2010	Brak danych	Brak danych
123.	Michałowo	białostocki	Modernizacja drogi na gruntach wsi Sokole	2008-2010	Brak danych	Brak danych

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
124.	Michałowo	białostocki	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Michałowie	2008-2010	970	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
125.	Michałowo	białostocki	Rozbudowa komunalnego składowiska odpadów w Odnodze	2008-2010	1 000	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
126.	Michałowo	białostocki	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Bagniukach	2008-2010	1 000	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
127.	Michałowo	białostocki	Budowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej koło Zalewu Siemianówka	2008-2010	2 500	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
128.	Mońki	moniecki	Kompleksowe rozwiązanie gospodarki wodno - ściekowej	2008-2009	27 000	SPO INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO
129.	Narew	hajnowski	Modernizacja wysypiska	Do 2010 roku	120	BUDŻET GMINY
130.	Narewka	hajnowski	Oczyszczalnia ścieków wsi Masiewo Stare i Masiewo Nowe	2008- 20013	2,5	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
131.	Narewka	hajnowski	Kanalizacja Olchowka – Lesna - Miklaszewo	2008 - 2009	3 000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
132.	Narewka	hajnowski	Rozbudowa składowiska odpadów i selektywna zbiórka	2008 - 2010	4 000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
133.	Narewka	hajnowski	Termomodernizacja	2008 - 2010	1 500	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
134.	Narewka	hajnowski	Likwidacja azbestu	2008 - 2015	15 000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
135.	Nowe Piekuty	wysokomazowiecki	Modernizacja dróg	2007 - 2010	5.425	BUDŻET GMINY, RPO
136.	Nowe Piekuty	wysokomazowiecki	Modernizacja stacji uzdatniania wody na terenie gminy Nowe	2007 - 2010	3.200	BUDŻET GMINY, RPO

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			Piekuty			
137.	Nowe Piekuty	wysokomazowiecki	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2007 - 2010	2.400	BUDŻET GMINY, WFOŚIGW
138.	Nowogród	łomżyński	Budowa zakładu segregacji odpadów stałych (porozumienie międzygminne)	2008-2009	20 000	15 % BUDŻET GMINY 85 % ŚRODKI UE
139.	Nowogród	łomżyński	Zamknięcie i rekultywacja gminnego wysypiska	2008 - 20010	1 000	30 % BUDŻET GMINY 70 % WFOŚIGW
140.	Nowogród	łomżyński	Odtworzenie naturalnego koryta rzeki Narew, restytucja naturalnej wyspy rzecznej, odtworzenie siedlisk ptaków i ssaków na wyspie	2008 - 2010	2 000	5 % BUDŻET GMINY 15 % NFOŚIGW 80 % ŚRODKI UE
141.	Nowogród	łomżyński	Budowa składowiska odpadów ulegających biodegradacji	2008 - 2009	800	5 % BUDŻET GMINY 25 % WFOŚIGW 70 % ŚRODKI UE
142.	Nowy Dwór	sokólski	Budowa zbiornika małej retencji Bobra Wielka	2006-2008	1500	UE, BUDŻET JST, BUDŻET PAŃSTWA
143.	Nowy Dwór	sokólski	Budowa sieci wodociągowej Chorużowce, Dubaśno	2008-2010	350	UE, BUDŻET JST, BUDŻET PAŃSTWA
144.	Nowy Dwór	sokólski	Kanalizacja wsi: Plebanowce, Czworościany, Sieruciowce	2008-2010	750	UE, BUDŻET JST, BUDŻET PAŃSTWA
145.	Nurzec-Stacja	siemiatycki	Budowa kanału sanitarnego Nurzec Stacja i Zalesie	2010	2000	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
146.	Nurzec-Stacja	siemiatycki	Rozbudowa wodociągu miejskiego i modernizacja stacji uzdatniania wodu w Nurcu - Stacji	2008-2009	3000	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
147.	Orla	bielski(podlaskie)	Budowa kanalizacji	2007-2010	5 000	ŚRODKI UE, BUDŻET GMINY
148.	Orla	bielski(podlaskie)	Rekultywacja składowiska odpadów	2007-2008	75,660	NFOŚIGW BUDŻET GMINY
149.	Perlejewo	siemiatycki	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2009- 2010	6 000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
150.	Poświętne	białostocki	Sieć kanalizacyjna ciśnieniowa II etap – zadanie II	2008 - 2009	4500	BUDŻET GMINY REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY
151.	Przytuły	łomżyński	Selektywna zbiórka odpadów	2007-2010	50	BUDŻET GMINY
152.	Przytuły	łomżyński	wdrożenie nowoczesnych systemów ich odzysku, recyklingu i unieszkodliwianiu	2007-2010	40	BUDŻET GMINY
153.	Radziłów	grajewski	Budowa oczyszczalni ścieków w m. Klimaszewnica wraz z siecią kanalizacyjną	2008-2009	2 483	BUDŻET GMINY , FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
154.	Radziłów	grajewski	Budowa oczyszczalni ścieków w m. Łoje Awissa, wraz z kanalizacja sanitarna w m. Łoje Awissa, Czachy	2010	562,6	BUDŻET GMINY , FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
155.	Rajgród	grajewski	Budowa kanalizacji sanitarnej	2008-2009	3.000	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
156.	Rudka	bielski	Rozbudowa zbiorczej sieci	2007-2012	2000	BUDŻET GMINY, UE,

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			kanalizacyjnej na terenie gminy			NFOŚIGW
157.	Rudka	bielski	Budowa zbiornika małej retencji we wsi Karp	2007-2011	200	BUDŻET GMINY, UE, NFOŚIGW
158.	Rudka	bielski	Utworzenie wiejskiego punktu zbiórki odpadów niebezpiecznych	2010	100	BUDŻET GMINY, UE, NFOŚIGW
159.	Rudka	bielski	Zamknięcie i rekultywacja gminnego składowiska odpadów	2007	120	BUDŻET GMINY, UE, NFOŚIGW
160.	Rutki	zambrowski	Budowa kanalizacji w Mężnienie	2007-2010	100	BUDŻET GMINY
161.	Sejny (gmina miejska)	sejneński	Budowa sieci wodociągowej i sanitarnej w m. Sejny	2008	1 147	WFOŚIGW, ŚRODKI UE
162.	Sejny (gmina miejska)	sejneński	W trakcie przygotowania projekt techniczny na budowę kanalizacji sanitarnej w ulicach: Strażacka, Konopnickiej, Nowa, Młynarska	2010	Brak danych	BRAK DANYCH
163.	Sidra	sokólski	Budowa oczyszczalni ścieków i kanalizacji sanitarnej w Sidrze	2006 – 2007 (w trakcie realizacji)	2 850,0	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
164.	Sidra	sokólski	Budowa wodociągu we wsiach: Kol.Poganica, Kol.Racewo, Kol.Jacowlany, Kol.Zwierżany, Kol.Chwaszczewo, Kol.Jałówka,Kol.Makowlany, Kol.Jurasze,Kol.Podsutki, Kol.Staworowo,Kol.Kniaziówka	2008 – 2 009	842,4	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY
165.	Siemiatycze (gmina miejska)	siemiatycki	Zapewnienie prawidłowej gospodarki wodno – ściekowej na terenie miasta Siemiatycze	2007 - 2012	51 000	ŚRODKI UE BUDŻET GMINY

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
166.	Siemiatycze	siemiatycki	Zamknięcie składowiska Boratyniec Lacki + dokument. techniczna	2008	90	WFOŚIGW, BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE
167.	Siemiatycze	siemiatycki	Zamknięcie 4 składowisk gminnych + dok. techniczna	2009	ok.500	WFOŚIGW, BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE
168.	Siemiatycze	siemiatycki	Opracowanie dokument. na budowę sieci kanalizacyjnej	2008	150	WFOŚIGW, BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE
169.	Sokoły	wysokomazowiecki	Budowa poletek osadowych	2009	1.500	NFOŚ I GW
170.	Sokoły	wysokomazowiecki	Budowa kanalizacji sanitarnej w Kruszewie Wypychach	2009	700	PROGRAM OPERACYJNY, ŚRODKI GMINY
171.	Sokoły	wysokomazowiecki	Budowa roślinno – stawowych oczyszczalni ścieków	2007 - 2010	2.000	BRAK DANYCH
172.	Sokółka	sokólski	Budowa zakładu zagospodarowania odpadów wraz z sortownią w obrębie wsi KARCZE	2007 - 2009	12 000	BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE
173.	Sokółka	sokólski	Bud. kan. sanit. I deszcz. w ul. Dąbrowskiego i przyległych	2007	220	BUDŻET GMINY I MPWIK
174.	Sokółka	sokólski	Bud. wodociągu we wsiach Sokolany, Sierbowce, Żuki, Plebanowce	2008	850	BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE
175.	Sokółka	sokólski	Bud. wodociągu we wsi Geniusze i Wierzchłowce	2008	460	BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
176.	Sokółka	sokólski	Modernizacja oświetlenia ulicznego na terenach wiejskich	2007 - 2008	700	BUDŻET GMINY
177.	Sokółka	sokólski	Bud. kan. sanit. we wsi Nowa Kamionka	2009	550	BUDŻET GMINY
178.	Sokółka	sokólski	Bud. wodociągu we wsiach Hałe i Lebiedzin	2010	720	BUDŻET GMINY I ŚRODKI UE
179.	Stawiski	kolneński	Rekultywacja składowiska odpadów	2009	248	ŚRODKI WŁASNE – 10%, ŚRODKI UNIJNE,WFOŚ
180.	Stawiski	kolneński	Bezpieczna droga do szkoły – I etap	2009	2 750	ŚRODKI WŁASNE, ŚRODKI UNIJNE
181.	Stawiski	kolneński	Przebudowa ulic na terenie miasta Stawiski	2008	1 689	ŚRODKI WŁASNE, ŚRODKI UNIJNE
182.	Stawiski	kolneński	Uporządkowanie gospodarki wodno – ściekowej	2010	750	ŚRODKI WŁASNE, ŚRODKI UNIJNE
183.	Stawiski	kolneński	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków na terenach wiejskich	2010	1 288	ŚRODKI WŁASNE, ŚRODKI UNIJNE
184.	Stawiski	kolneński	Realizacja programu usuwania azbestu	2007 - 2032	10.000	WFOŚ
185.	Suchowola	sokólski	Budowa Kanalizacji sanitarnej na terenie gm. Suchowola	2008-2013	10000	EUROPEJSKI FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
186.	Suchowola	sokólski	Termomodernizacja Budynków szkolnych wraz z modernizacją kotłowni	2008-2010	1610	BUDŻET GMINY
187.	Suchowola	sokólski	Budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków na terenie	2008-20013	6000	EUROPEJSKI FUNDUSZ SPÓJNOŚCI

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			gminy Suchowola			
188.	Szczuczyn	grajewski	Modernizacja SUW we wsi Wolka wraz z budowa sieci wodociągowej z przyłączami we wsiach: Bzury, Danowo, Milewo, Niećkowo, Niedźwiedzkie	2007/2008	4573,083	BUDŻET GMINY
189.	Szczuczyn	grajewski	Budowa kanalizacji sanitarnej kanalizacji deszczowej oraz nawierzchni drogowych w ulicach: Nadstawna, Stodolna, Pawełki, Osiedle Pawełki, Księży Pijarów, Królowej Katarzyny Jagiellonki, Królowej Marysieńki, Jakuba Wagi, Wołodyjowskiego, J. Pioli, Falkowskiego, do wysypiska odpadów komunalnych, do wsi Świdry Awissa	2008-2010	9 718 000	ŚRODKI UE
190.	Szczuczyn	grajewski	Pogłębienie studni wierconej (rezerwowej) przy stacji uzdatniania wody w Wólce	2007	160000	BUDŻET GMINY
191.	Szepietowo	wysokomazowiecki	Budowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej w ul. Szepietowa	2008 - 2009	2.688	NFOŚIGW, BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
192.	Sztabin	augustowski	Modernizacja oczyszczalni ścieków w Sztabinie	2008-2009	850	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
193.	Szudziałowo	sokólski	Modernizacja kotłowni	2007	900	NFOŚIGW, BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
194.	Szumowo	zambrowski	Przebudowa kotłowni UG	2010	35	NFOŚIGW, BUDŻET

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
			Szumowo			GMINY, ŚRODKI UE
195.	Szumowo	zambrowski	Przebudowa kotłowni GOK Szumowo	2010	35	BUDŻET GMINY
196.	Szumowo	zambrowski	Zbiornik wodny Szumowo	2010	275	NFOŚIGW, BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
197.	Szumowo	zambrowski	Modernizacja istniejącej sieci i hydroforni	2010	750	NFOŚIGW, BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
198.	Szumowo	zambrowski	Przydomowe oczyszczalnie ścieków	210	600	NFOŚIGW, BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
199.	Szypliszki	suwalski	Rozbudowa sieci kanalizacji sanitarnej i sieci wodociągowej	2007-2008	5,500	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
200.	Śniadowo	łomżyński	Budowa sieci wodociągowej	2010	800	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
201.	Trzcianne	moniecki	Kanalizacja sanitarna wraz z przebudową nawierzchni dróg w Nowej Wsi, Szorce, Krynice	2008	5 972,5	DOTACJE I ŚRODKI BUDŻETU GMINY
202.	Trzcianne	moniecki	Budowa sieci wodociągowej Zajki - Laskowiec	2008-2009	200,0	DOTACJE BUDŻETU GMINY
203.	Tykocin	białostocki	Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej w gminie Tykocin: Zespołów Szkół w Tykocinie i Radulach	2008-2010	4 700	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
204.	Tykocin	białostocki	Przebudowa hydroforni i budowa wodociągów	2007 - 2009	500	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
205.	Tykocin	białostocki	Budowa zbiornika retencyjnego	2007-2010	2 000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
206.	Wąsosz	grajewski	„Budowa sieci kanalizacyjnej w miejscowości Ławsk i Żebry”	2007 - 2010	6 158	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
207.	Wąsosz	grajewski	„Budowa 2 ujęć wody w Wąsoszu”	2008	313	BUDŻET GMINY, FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
208.	Wąsosz	grajewski	„Budowa stacji uzdatniania wody w Wąsoszu”	2008	1 200	BUDŻET GMINY. FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
209.	Wąsosz	grajewski	„Budowa sieci wodociągowej do wsi Bukowo”	2007 - 2008	387	BUDŻET GMINY, FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
210.	Wąsosz	grajewski	Przebudowa sieci wodociągowej w Wąsoszu	2008-2009	135	BUDŻET GMINY, FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
211.	Wiżajny	suwalski	Budowa stacji wodociągowej w Wiżajnach	2008 - 2009	2.000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
212.	Wiżajny	suwalski	Budowa sieci wodociągowej z podłączeniami domowymi	2009 - 2010	2.000	BUDŻET GMINY, ŚRODKI UE
213.	Wysokie Mazowieckie (gmina miejska)	wysokomazowiecki	Budowa kanalizacji z modernizacją kolektora	2007-2010	11.000	ŚRODKI POMOCOWE UE BUDŻET GMINY
214.	Wysokie Mazowieckie (gmina miejska)	wysokomazowiecki	Modernizacja stacji uzdatniania wody	2008-2009	1.600	ŚRODKI POMOCOWE UE BUDŻET GMINY
215.	Wysokie Mazowieckie (gmina miejska)	wysokomazowiecki	Modernizacja i rozbudowa składowiska odpadów	2009-2010	1.500	ŚRODKI POMOCOWE UE BUDŻET GMINY
216.	Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)	wysokomazowiecki	Rekultywacja i zagospodarowanie gminnych punktów gromadzenia odpadów (dzikich wysypisk)	2008-2011	Ok. 300	ŚRODKI POMOCOWE UE BUDŻET GMINY
217.	Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)	wysokomazowiecki	Budowa przydomowych oczyszczalni ścieków	2008-2011	Ok. 100	ŚRODKI POMOCOWE UE, BUDŻET GMINY, ŚRODKI MIESZKAŃCÓW

Lp.	**Gmina**	**powiat**	**Nazwa zadania-inwestycji**	**Termin realizacji**	**Koszt realizacji (w tys. PLN)**	**Źródła finansowania**
218.	Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)	wysokomazowiecki	Modernizacja stacji uzdatniania wody (wodociągowych)	2007-2011	Ok. 200	ŚRODKI POMOCOWE UE, BUDŻET GMINY
219.	Wysokie Mazowieckie (gmina wiejska)	wysokomazowiecki	W ramach projektu inwestycyjnego pod nazwą "Ochrona zlewni rzek Narwi, Biebrzy i Bugu po przez poprawę gospodarki wodno-ściekowej na obszarze gmin członków MZWiK w Łomży i gmin, które zawrą porozumienia, koordynatorem, którego będzie Międzygminny Związek Wodociągów i Kana1izacj i w Łomży" do realizacji w ramach programu Funduszu Spójności - gruntowna modernizacja stacji uzdatniania wody, technologii uzdatniania.	2008-2011	Ok. 5 000	ŚRODKI POMOCOWE UE, ŚRODKI INNYCH JST, BUDŻET GMINYE
220.	Wyszki	bielski	Budowa kanalizacji sanitarnej we wsiach Wólka Pietkowska i Topczewo	2008-2009	3 500	BUDŻET GMINY, NFOŚIGW
221.	Zambrów (gmina miejska)	zambrowski	Zakład Przetwarzania i Unieszkodliwiania Odpadów w Czerwonym Borze	do 2010 r.	37 701	FUNDUSZ SPÓJNOŚCI , ZAMBROWSKI ZWIĄZEK GMIN

Tabela nr 38. Zamierzenia inwestycje powiatów z zakresu ochrony środowiska planowane do realizacji w latach 2007–2010 (dane z ankiet):

Lp.	Powiat	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tyś. PLN)	Źródła finansowania
1.	augustowski	Dofinansowanie budowy zakładu zagospodarowania odpadów	2008-2012	100	PFOŚIGW
2.	bielski	Badanie jakości gleby i ziemi	31.12.2007r.	55 tys. zł	PFOŚIGW
3.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1604 B granica powiatu-Gorodczyno	2009	247986	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
4.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1606 B Klejniki-Hukowicze	2007	246251	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
5.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1614 B Kuraszewo-Lady-Leniewo-Łoknica	2004-2012	896863	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
6.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1615 B Podrzeczany	2008	73158	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
7.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1617 B Czyże-lady	2008-2009	251626	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
8.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1621 B Kuraszewo-Nowokornino	2008-2009	305612	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
9.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1624 B Bielszczyzna-Dubiny	2009	100069	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
10.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1625 B Przybudki-Grodzisk-Borysówka-Wasilkowo-Kotówka	2005-2010	464852	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
11.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1625 B	2006-2008	342729	WKŁAD WŁASNY,

Lp.	Powiat	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tyś. PLN)	Źródła finansowania
		Kotłówka-Koweła-Rzepiska			SUBWENCJA UE
12.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1627 B Tyniewicze-Łapuchówka	2010	154839	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
13.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1630 B Trześcianka-Białki-Ogrodniki-Rohozy	2004-2009	584388	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
14.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1632 B Odrynki	2007	99580	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
15.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1633 B Hoźna	2010	93136	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
16.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1637 B Michnówka	2007	72164	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
17.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1638 B Lewkowo Stare	2008	115443	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
18.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1639 B Podlewkowie	2008	105713	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
19.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1640 B Krzywiec	2009-2012	797178	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
20.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1643 Słobódka	2010	182624	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
21.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1645 B Leśna	2006-2009	142837	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
22.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1652 B	2005-2010	868688	WKŁAD WŁASNY,

Lp.	Powiat	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tyś. PLN)	Źródła finansowania
		Poryjewo			SUBWENCJA UE
23.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1666 B Witowo	2007-2009	429959	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
24.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1667 B Kraskowszczyzna	2004-2008	252184	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
25.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1672 B Dubicze Osoczne	2007	93046	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
26.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1676 B Rutka	2010	164540	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
27.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1742 B Żuki	2008	81205	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
28.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1743 B Piotrowszczyzna	2006-2007	333242	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
29.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1747 B Kleszczele	2009-2011	405961	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
30.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1777 B Dobrowoda	2008	46236	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
31.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1779 B Stawiszcze	2007	44037	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE
32.	hajnowski	Przebudowa drogi powiatowej nr 1481 B Puchły-Trześcianka	2010	487411	WKŁAD WŁASNY, SUBWENCJA UE

Lp.	Powiat	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tyś. PLN)	Źródła finansowania
33.	kolneński[42]	Termomodernizacja powiatowych budynków użyteczności publicznej	2008-2011	5 mln PLN	FUNDUSZE UE WFOSIGW BUDŻET POWIATU
34.	zambrowski	Budowa zakładu Przetwarzania i Unieszkodliwiania Odpadów w Czerwonym Borze	2008-2012	37 701,9	FUNDUSZE UE BUDŻET POWIATU

[42] *Podane poniżej zadania są zadaniami inwestycyjnymi powiatu – Zarządu Dróg Powiatowych i zostały ujęte w Powiatowym Programie Ochrony Środowiska*

Tabela nr 39. Zamierzenia inwestycje miast na prawach powiatu z zakresu ochrony środowiska planowane do realizacji w latach 2007–2010 (dane z ankiet):

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
1.	Białystok	Modernizacja ujęcia wody (SUW Wasilków) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007	266,0	ŚRODKI WŁASNE
2.	Białystok	Modernizacja filtrów pospiesznych (SUW Pietrasze) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007-2008	17000,0	ŚRODKI WŁASNE
3.	Białystok	Modernizacja systemu dezynfekcji wody z zastosowaniem technologii ClO2 (SUW Pietrasze) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007-2008	1000,0	ŚRODKI WŁASNE
4.	Białystok	Modernizacja ujęcia wody (SUW Jurowce) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007-2010	2021,0	ŚRODKI WŁASNE
5.	Białystok	Modernizacja systemu dezynfekcji wody z zastosowaniem technologii ClO2 (SUW Jurowce) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007-2008	850,0	ŚRODKI WŁASNE
6.	Białystok	Wymiana zasuw na SUW Jurowce Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007-2010	463,0	ŚRODKI WŁASNE

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
7.	Białystok	Modernizacja rozdzielni na pompowni IIst. (SUW Jurowce) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007 2009	600,0	ŚRODKI WŁASNE
8.	Białystok	Stacja MIEX (SUW Jurowce) Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2008-2010	12200,0	ŚRODKI WŁASNE
9.	Białystok	Regeneracja rurociągów (4900 m) z Ujęcia na SUW Jurowce Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2009	Koszty ujęte w zadaniu „Budowa wodociągu w ramach Projektu funduszu Spójności – Budowa wodociągów, kanalizacji sanitarnej i deszczowej w Białymstoku”	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI BUDŻET MIASTA
10.	Białystok	Ułożenie światłowodu na trasie: Ujęcie Wody w Jurowcach – Ujęcie Wody w Wasilkowie Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody	2007	150,0	ŚRODKI WŁASNE
11.	Białystok	Opomiarowanie i oprogramowanie Zaopatrzenie w wodę - W 3. Modernizacja stacji uzdatniania wody oraz optymalizacja. wykorzystania poszczeg. SUW i dystrybucji wody sieci	2007-2010	1118,0	ŚRODKI WŁASNE

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
12.	Białystok	Modernizacja sieci dystrybucji wody Zaopatrzenie w wodę W 5. Modernizacja sieci dystrybucji wody (przebudowa przyłączy, budowa i przebudowa sieci wodociągowych, wymiana odcinków sieci, itp.)	2007-2010	10661,6	ŚRODKI WŁASNE
13.	Białystok	Przebudowa sieci wodociągowej w związku z planowaną budową nawierzchni drogowych Zaopatrzenie w wodę W 5. Modernizacja sieci dystrybucji wody (przebudowa przyłączy, budowa i przebudowa sieci wodociągowych, wymiana odcinków sieci, itp.)	2007-2010	4000,0	ŚRODKI WŁASNE
14.	Białystok	Budowa wodociągu w ramach Projektu Funduszu Spójności „Budowa wodociągów, kanalizacji sanitarnej i deszczowej w Białymstoku” Zaopatrzenie w wodę W 5. Modernizacja sieci dystrybucji wody (przebudowa przyłączy, budowa i przebudowa sieci wodociągowych, wymiana odcinków sieci, itp.)	2007-2012	29630,0	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI BUDŻET MIASTA
15.	Białystok	Modernizacja wydzielonych komór fermentacyjnych w zakresie mieszania i ogrzewania z zastosowaniem przedłużonej fermentacji metanowej. Gospodarka ściekowa W 9. Optymalizacja procesów technologicznych na oczyszczalni ścieków	2003-2007	4751,6	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
16.	Białystok	Modernizacja węzła biologicznego oczyszczalni ścieków w Białymstoku – etap II Gospodarka ściekowa W 9. Optymalizacja procesów technologicznych na oczyszczalni ścieków	2006-2007	5257,9	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
17.	Białystok	Modernizacja hali krat pompowni głównej (oczyszczalnia ścieków) Gospodarka ściekowa W 9. Optymalizacja procesów technologicznych na oczyszczalni ścieków	2010	800,0	ŚRODKI WŁASNE
18.	Białystok	Modernizacja separatora piasku(oczyszczalnia ścieków) Gospodarka ściekowa W 9. Optymalizacja procesów technologicznych na oczyszczalni ścieków	2007-2008	5605,0	ŚRODKI WŁASNE
19.	Białystok	Ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery – (oczyszczalnia ścieków) Gospodarka ściekowa W 9. Optymalizacja procesów technologicznych na oczyszczalni ścieków	2009	3000,0	ŚRODKI WŁASNE
20.	Białystok	Sukcesywna wymiana zabezpieczeń antykorozyjnych – (oczyszczalnia ścieków) Gospodarka ściekowa W 9. Optymalizacja procesów technologicznych na oczyszczalni ścieków	2008-2010	1500,0	ŚRODKI WŁASNE
21.	Białystok	Modernizacja sieci odbioru ścieków Gospodarka ściekowa W 10. Budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej oraz budowa kanalizacji deszczowej z separatorami	2007-2010	14270,0	ŚRODKI WŁASNE
22.	Białystok	Przebudowa sieci kanalizacyjnej w związku z planowaną budową nawierzchni drogowych Gospodarka ściekowa W 10.	2007-2010	4000,0	ŚRODKI WŁASNE

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
		Budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej oraz budowa kanalizacji deszczowej z separatorami			
23.	Białystok	Modernizacja przepompowni ścieków Wyżyny Gospodarka ściekowa W 10. Budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej oraz budowa kanalizacji deszczowej z separatorami	2008 2010	3200,0	ŚRODKI WŁASNE
24.	Białystok	Budowa kanalizacji sanitarnej i deszczowej w ramach Projektu Funduszu Spójności „Budowa wodociągów, kanalizacji sanitarnej i deszczowej w Białymstoku” Gospodarka ściekowa W 10. Budowa i modernizacja kanalizacji sanitarnej oraz budowa kanalizacji deszczowej z separatorami	2007-2012	99450,0	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI BUDŻET MIASTA
25.	Białystok	Budowa stacji agregatów prądotwórczych na biogaz (oczyszczalnia ścieków) Niekonwencjonalne źródła energii P 17. Wzrost wykorzystania odnawialnych zasobów do produkcji energii cieplnej i elektryc., w tym techniczne wykorzystanie biogazu (oczyszcz. ścieków) oraz wprowadzenie spalania biomasy w kotłach Elektrociepłowni Białystok.	2003-2007	3566,3	ŚRODKI WŁASNE FUNDUSZ SPÓJNOŚCI
26.	Białystok	Budowa nowego zbiornika na biogaz - (oczyszczalnia ścieków) Niekonwencjonalne źródła energii P 17.	2009-2010	2000,0	ŚRODKI WŁASNE

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
		Wzrost wykorzystania odnawialnych zasobów do produkcji energii cieplnej i elektryc., w tym techniczne wykorzystanie biogazu (oczyszcz. ścieków) oraz wprowadzenie spalania biomasy w kotłach Elektrociepłowni Białystok.			
27.	Białystok	Modernizacja pochodni do spalania nadmiaru biogazu - (oczyszczalnia ścieków) Niekonwencjonalne źródła energii P 17. Wzrost wykorzystania odnawialnych zasobów do produkcji energii cieplnej i elektryc., w tym techniczne wykorzystanie biogazu (oczyszcz. ścieków) oraz wprowadzenie spalania biomasy w kotłach Elektrociepłowni Białystok.	2007-2008	530,0	ŚRODKI WŁASNE
28.	Białystok	Konwersja kotła OP140 (K5) na kocioł biomasowy BFB	2008	49 490	ŚRODKI WŁASNE - 29.985; DOFINANSOWANIE NFOŚIGW I EFRR -19.504
29.	Białystok	Układ gospodarki biomasą	2008	38 910	ŚRODKI WŁASNE - 31.360; DOFINANSOWANIE NFOŚIGW I EFRR -7.550
30.	Białystok	Koncepcja odsiarczania spalin kotłów parowych	2008	340	ŚRODKI WŁASNE

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
31.	Białystok	Modernizacja elektrofiltra K-843	2009	500	ŚRODKI WŁASNE
32.	Białystok	Modernizacja instalacji Nox K-8	2009	800	ŚRODKI WŁASNE
33.	Białystok	Modernizacja elektrofiltra K4	2010	200	ŚRODKI WŁASNE
34.	Białystok	Modernizacja instalacji NOX K-6	2010	600	ŚRODKI WŁASNE
35.	Białystok	Modernizacja elektrofiltr kotła K6	2010	700	ŚRODKI WŁASNE
36.	Białystok	Ograniczenie hałasu	2010	1 700	ŚRODKI WŁASNE
37.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD[44] Modernizacja kotła WRp-40 nr 5 w zakresie: przeróbka układu podawania paliwa z narzutnikowego na warstwowy wymiana kompletnego rusztu wraz z napędami remont kapitalny wentylatora spalin z wykonaniem obudowy akustycznej wymiana podajników pyłu na linowo rurowe	2009 – 2010	2700	WŁASNE
38.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD Modernizacja kotła WR 25 – 014 nr 1 w zakresie: przebudowa na ściany szczelne wymiana urządzeń odpylających	2008 – 2009	4000	WŁASNE

[43] Po roku 2010 planuje się rozpoczęcie inwestycji – instalacja odsiarczania spalin K6, K7, K8. Szacunkowy koszt inwestycji 75,5 mln PLN.

[44] Wykaz inwestycji został sporządzony na podstawie Projektu „ Plan rozwoju MPEC Białystok w zakresie zabezpieczenia w ciepło w latach 2006-2010 – aktualizacja" opracowanego przez „Energoprojekt - Warszawa „S.A. w lipcu 2006 r.

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
		wymiana wentylatora spalin wykonanie automatyki i monitoringu procesu spalania instalacja pomiarów O2 i CO			
39.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD - Zainstalowanie ciągłego monitoringu zanieczyszczeń pyłowych i gazowych w spalinach1	2009	700	WŁASNE
40.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD - Modernizacja neutralizatora ścieków kwaśnych1	2010	300	WŁASNE
41.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD -Modernizacja Stacji Uzdatniania Wody	2007 – 2009	155	WŁASNE
42.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD - Wymiana zbiorczego kanału spalin	2010	1500	WŁASNE
43.	Białystok	MODERNIZACJA CIEPŁOWNI ZACHÓD1 Modernizacja Instalacji Odsiarczania Spalin	2010	400	WŁASNE
44.	Białystok	MODERNIZACJA SIECI CIEPLNYCH1	2007 - 2010	12000	WŁASNE
45.	Białystok	MODERNIZACJA WĘZŁÓW CIEPLNYCH - Modernizacja węzłów hydroelewatorowych i zmieszania pompowego na wymiennikowe1	2007 - 2010	9330	WŁASNE
46.	Białystok	MODERNIZACJA WĘZŁÓW CIEPLNYCH - Modernizacja węzłów wymiennikowych1	2007 - 2010	8875	WŁASNE
47.	Łomża	Modernizacja odwodnienia układu komunikacyjnego m. Łomży	2007	5030,78	BUDŻET MIASTA
48.	Łomża	Rozbudowa systemu utylizacji odpadów komunalnych	2007-2010	21 000	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI ZEWNĘTRZNE
49.	Łomża	Rozdzielenie kanalizacji ogólnospławnej z odtworzeniem nawierzchni ulic	2009-2012	16 000	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI ZEWNĘTRZNE

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
50.	Łomża	Rozbudowa systemu wodnokanalizacyjnego Łomży i przyległych gmin II etap	2008-2009	8507,121	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI MPWIK,
51.	Łomża	Modernizacja i rozbudowa miejskiego systemu ciepłownicze go w Łomży	2007-2013	26512,00	ŚRODKI MPEC, EFRR
52.	Łomża	Rozbudowa i modernizacja systemu transportowego Łomży i okolic, I i II etap	2007-2010	29420	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI ZEWNĘTRZNE
53.	Łomża	Modernizacja gospodarki osadowej miejskiej oczyszczalni ścieków w Łomży	2007 -2009	13207,70	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI MPWIK, ŚRODKI UE
54.	Łomża	Budowa kanalizacji sanitarnej w dzielnicy przemysłowej przy ul. Żabiej	2009	630	ŚRODKI MPWIK,
55.	Łomża	Budowa kanalizacji sanitarnej na os. Zawady Przedmieście	2008-2010	2750	ŚRODKI MPWIK,
56.	Łomża	Przebudowa koryta rzeki Łomżyczki wraz z urządzeniami regulacyjnymi i budowlami	2007-2010	10000	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI UE
57.	Łomża	Budowa łącznika ul. Nowogrodzkiej (dojazd do działek: 138, 138a, 140,142,144 i 146)	2010	84	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI UE
58.	Łomża	Budowa drugiego zbiornika WKF	2007-2010	4030	BUDŻET MIASTA, ŚRODKI MPWIK, ŚRODKI UE
59.	Łomża	Budowa kanalizacji sanitarnej na terenie byłej bazy PSS przy ul. Nowogrodzkiej	2007	225	ŚRODKI MPWIK
60.	Łomża	Przebudowa wodociągu w ul. Polnej	2008	245	ŚRODKI MPWIK
61.	Łomża	Budowa wodociągu do osiedla przy Szosie do Mężenina obok ogródków działkowych	2007	185,5	ŚRODKI MPWIK
62.	Łomża	Budowa wodociągu do osiedla pomiędzy ulicami Sikorskiego, Al..	2007	133	ŚRODKI MPWIK

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
		Legionów i Mickiewicza			
63.	Łomża	Budowa wodociągu do bazy MPGKiM przy ul.. Poznańskiej	2007	52,5	ŚRODKI MPWIK
64.	Łomża	Budowa wodociągu do budynku wielorodzinnego przy Fabryce Mebli	2007	80,5	ŚRODKI MPWIK
65.	Łomża	Budowa wodociągu rozdzielczego w sięgaczu II ul. Strzelców Kurpiowskich	2008	45	ŚRODKI MPWIK
66.	Łomża	Budowa wodociągu w ul..Meblowej	2007	280	ŚRODKI MPWIK
67.	Łomża	Budowa wodociągu na terenie byłych zakładów bawełnianych	2007	329	ŚRODKI MPWIK
68.	Suwałki	Rekultywacja i zagospodarowanie rekreacyjne zdegradowanych terenów po wydobyciu żwiru PKP-Krzywólka	2008-2012	Brak danych	Brak danych
69.	Suwałki	Modernizacja Ciepłowni Centrum	2008-2012	Brak danych	Brak danych
70.	Suwałki	Wymiana lub termomodernizacja sieci cieplnych kanałowych, likwidacja grupowych węzłów cieplnych	2008-2012	Brak danych	Brak danych
71.	Suwałki	Budowa sieci cieplnych i przyłączy do obiektów nowych oraz po zlikwidowanych lokalnych kotłowniach, znajdujących się w sąsiedztwie m.s.c.	2008-2012	Brak danych	Brak danych
72.	Suwałki	Modernizacja taboru autobusowego miejskiej komunikacji zbiorowej	2008-2012	Brak danych	Brak danych
73.	Suwałki	Budowa Zakładu Zagospodarowania Odpadów Centrum Odzysku Suwałki	2008-2012	Brak danych	Brak danych
74.	Suwałki	Modernizacja oświetlenia ulicznego	2008-2012	Brak danych	Brak danych
75.	Suwałki	Rozbudowa i modernizacja kanalizacji deszczowej wraz z wyposażeniem wylotów w separatory substancji ropopochodnych	2008-2012	Brak danych	Brak danych
76.	Suwałki	Budowa sieci wod-kan w planowanych do realizacji nowych ulicach	2008-2012	Brak danych	Brak danych
77.	Suwałki	Uzupełnienie sieci wod-kan w istniejących ulicach	2008-2012	Brak danych	Brak danych
78.	Suwałki	Budowa systemu monitoringu sieci wodociągowej	2008-2012	Brak danych	Brak danych

Lp.	Miasto na prawach powiatu	Nazwa zadania-inwestycji	Termin realizacji	Koszt realizacji (w tys. PLN)	Źródła finansowania
79.	Suwałki	Modernizacja oczyszczalni ścieków – 1. budowa suszarni i spalarni osadów. 2. hermetyzacja i dezodoryzacja powietrza odlotowego wybranych obiektów 3. przebudowa systemu sterowania i monitoringu pracy 4. rozbudowa komór oczyszczania ścieków. usprawnienie gospodarki energetycznej – etap II - kotłownia	2008-2012	Brak danych	Brak danych
80.	Suwałki	Rozbudowa sieci ścieżek rowerowych	2008-2012	Brak danych	Brak danych
81.	Suwałki	Termomodernizacja komunalnych zasobów mieszkaniowych	2008-2012	Brak danych	Brak danych
82.	Suwałki	Termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej	2008-2012	Brak danych	Brak danych
83.	Suwałki	Systematyczna likwidacja dzikich wysypisk	2008-2012	Brak danych	Brak danych
84.	Suwałki	Rozwój selektywnej zbiórki odpadów komunalnych poprzez edukacje i niezbędne inwestycje	2008-2012	Brak danych	Brak danych

1.5. Proponowane kryteria pilności realizacji inwestycji z zakresu ochrony środowiska

Proponowane kryteria pilności realizacji inwestycji z zakresu ochrony środowiska:

- Kryteria ogólne:
- Gotowość zadania do realizacji (pozwolenie na budowę, decyzja środowiskowa itp.)
- Pozytywne oddziaływanie na środowisko, ROŚ
- Wkład własny realizującego projekt
- Poparcie społeczne dla inwestycji
- Inwestycje drogowe:
- Położenie na ważnym, z punktu widzenia społecznego, odcinku komunikacyjnym
- Położenie w pobliżu istotnych obiektów publicznych
- Budowa obwodnic
- Nadmierne natężenie ruchu
- Ochrona przed hałasem komunikacyjnym
- Inwestycje z zakresu gospodarki wodno – ściekowej:
- Usytuowanie w pobliżu zbiorników zasobu wody pitnej
- Usytuowanie na obszarach chronionych
- Usytuowanie w pobliżu wód powierzchniowych
- Inwestycje z zakresu gospodarki odpadami:
- Zgodność z Planem Gospodarki Odpadami Województwa Podlaskiego na lata 2007 - 2010
- Inwestycje z zakresu gospodarki energetycznej:
- Inwestycje przy wykorzystaniu źródeł energii odnawialnej
- Inwestycje mające na celu oszczędzanie energii i obniżające emisję zanieczyszczeń do powietrza

1.6. **Parki krajobrazowe w województwie podlaskim**[45]

Nazwa Parku Krajobrazowego	Rok utworze-nia			Powierzchnia [ha]		Forma własności /ha/		Akt prawny powołujący	Cel ochrony
		Powiat	Gmina	w gminie	całkowita	Skarb Państwa	Nie stanow. własn. Skarbu Państwa		
Suwalski Park Krajobrazowy z siedzibą w Malesowiźnie	1976	Suwałki	Jeleniewo	3016	**6284**	1876	4408	Uchwała Nr III/14/76 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Suwałkach z 12.01.1976 r. (Dz. Urz. WRN Nr 1, poz. 3); Zarządzenie Wojewody Suwalskiego Nr 285/92 z 31.12.1992 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. z 1993 r. Nr 1, poz. 7); Rozporządzenie Nr 32/02 Wojewody Podlaskiego z 15.10.2002 r. (Dz.Urz. Woj. Podl. Nr 53, poz. 1171)	Ochrona walorów przyrodniczych, kulturowych i turystycznych dla potrzeb dydaktyczno - naukowych i krajobrazowych
			Rutka - Tartak	440					
			Wiżajny	1571					
			Przerośl	1257					
Park Krajobrazowy	1988	Białystok	Czarna Białostocka	15046,4	**74447**	57019	17428	Uchwała Nr XXVI/172/88	Ochrona i zachowanie zasobów przyrodniczych,

[45] Wojewódzki Konserwator Przyrody - stan na dzień 01.08.2007

Nazwa Parku Krajobrazowego	**Rok utworze-nia**			**Powierzchnia [ha]**		**Forma własności /ha/**		**Akt prawny powołujący**	**Cel ochrony**
		Powiat	**Gmina**	**w gminie**	**całkowita**	**Skarb Państwa**	**Nie stanow. własn. Skarbu Państwa**		
Puszcy Knyszyńskiej z siedzibą w Supraślu			Dobrzyniewo Duże	3690,6				Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z 24.05.1988 r. (Dz. Urz. WB Nr 9, poz. 94), zmiana: Rozporządzenie Nr 3/98 Wojewody Białostockiego z 20.05.1998 r. (Dz. Urz. W.B. Nr 10, poz. 47); Rozporządzenie Nr 30/02 Wojewody Podlaskiego z 15.10.2002 r. (Dz.Urz. Woj. Podl. Nr 53, poz. 1169)	walorów kulturowych i historycznych Puszczy Knyszyńskiej, a także stworzenie warunków do prowadzenia działalności naukowej i dydaktycznej oraz rozwijanie turystyki kwalifikowanej i wypoczynku
			Gródek	15923,7					
			Michałowo	2827,4					
			Supraśl	12039,6					
			Wasilków	4240,9					
		Sokółka	Sokółka	3385,6					
			Krynki	988,1					
			Szudziałowo	11974,8					
			Janów	1512,4					
		Mońki	Knyszyn	2817,5					
Łomżyński Park Krajobrazowy Doliny Narwi z siedzibą w Drozdowi**e**	1994	Łomża	Łomża	3667	**7353,5**	978,5	6375	Rozporządzenie Nr 4/94 Wojewody Łomzyńskiego z 10.12.1994 r. (Dz. Urz. W.Ł. Nr 11, poz. 99); Rozporządzenie Nr	Ochrona zalewowych terenów doliny Narwi, wyróżniających się występowaniem wielu rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków
			Piątnica	3039,4					

Nazwa Parku Krajobrazowego	Rok utworze-nia			Powierzchnia [ha]		Forma własności /ha/		Akt prawny powołujący	Cel ochrony
		Powiat	Gmina	w gminie	całkowita	Skarb Państwa	Nie stanow. własn. Skarbu Państwa		
			Wizna	647,1				31/02 Wojewody Podlaskiego z 15.10.2002 r. (Dz.Urz. Woj. Podl. Nr 53, poz. 1170)	roślin i zwierząt
			Razem	**88084,5**	**88084,5**	**59873,5**	**28211**		

1.7. **Rezerwaty przyrody w województwie podlaskim**[46]

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
1.	Czapliniec Bełda	1958	Grajewo	Rajgród	**11,58**	Zarządzenie MLiPD z 30.07.1958r. (M.P. nr 69, poz. 405)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	ochrona miejsc gniażd żenia się czapli siwej	faunistyczny	częściowa
2.	Tobolinka	1959	Sejny	Giby	**4,62**	Zarządzenie MLiPD z 31.10.1959 (M.P. Nr 96, poz. 516)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	zachowanie ze względów naukowo dydaktycznych jeziora dystroficznego z pływającymi wyspami pła torfowców	wodny	częściowa
3.	Cmentarzysko Jaćwingów	1959	Suwałki	Suwałki	**3,37**	Zarządzenie MLiPD z 30.10.1959r. (MP Nr 96, poz. 517)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	zachowanie ze względ ów naukowych i dydak tycznych boru świeżego wraz z cmentarzyskiem Jaćwingów	archeologiczny	częściowa
4.	Mały Borek	1959	Augustów	Płaska	**90,53**	Zarządzenie MLiPD z 12.11.1959 (M.P. Nr 100, poz. 537)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2004 r.	zachowanie ze względ ów naukowych i dydak tycznych typów boru s osnowego, właściwych dla Puszczy Augustowskiej	leśny	częściowa

[46] Wojewódzki Konserwator Przyrody - stan na dzień 01.08.2007

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
5.	Kozi Rynek	1959	Augustów	Sztabin	**146,47**	Zarządzenie MLiPD z 12.11.1959 (M.P. Nr 103, poz. 557)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2023 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych typów zbiorowisk leśnych grądowych i łęgowych, charakterystycznych dla Puszczy Augustowskiej	leśny	częściowa
6.	Ostoja bobrów Marycha	1960	Sejny	Krasnopol	**211,22**	Zarządzenie MLiPD z 01.02.1960 (M.P. Nr 23, poz. 114)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	ochrona ostoi bobrów	faunistyczny	częściowa
7.	Jezioro Kolno	1960	Augustów	Augustów	**269,26**	Zarządzenie MLiPD z 01.02.1960 (M.P. Nr 29, poz. 137)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2022 r.	zachowanie miejsc lęgowych łabędzia głuchego	faunistyczny	częściowa
8.	Starożyn	1960	Augustów	Płaska	**298,43**	Zarządzenie MLiPD z 01.02.1960 (M.P. Nr 32, poz. 159)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2004 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych grądu niskiego,lasu mieszanego i olsu w Puszczy Augustowskiej	leśny	
										częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
9.	Lipiny	1962	Hajnówka	Hajnówka	**56,29**	Zarządzenie MLiPD z 12.12.1961 (M.P. Nr 13, poz. 54)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych jedynego na terenie Puszczy Białowieskiej stanowiska dębu bezszypułkowego, występującego w drzewostanie mieszanym obok dębu szypułkowego	leśny	ścisła
10.	Bobruczek	1962	Sejny	Puńsk	**1,30**	Zarządzenie MLiPD z 12.12.1961 (M.P. z 1962 r. Nr 13, poz. 53)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2020 r.	ochrona bobrów	faunistyczny	częściowa
11.	Brzozowy Grąd	1963	Augustów	Augustów	**0,11**	Zarządzenie MLiPD z 14.01.1963 (M.P. z Nr 14, poz. 81)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 2003 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych obuwika pospolitego	florystyczny	częściowa
12.	Jezioro Hańcza	1963	Suwałki	Przerośl	**305,20**	Zarządzenie MLiPD z 10.05.1963 (M.P. Nr 48, poz. 244)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2022 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych oraz wybitne walory krajobrazowe jeziora geomorfologiczno–geologicznego, a zaraz em limnologicznego	wodny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
13.	Gorbacz	1966, 1968	Białystok	Michałowo	**113,73**	Zarządzenie MLiPD z 29.12.1966 (M.P. Nr 5, poz. 27), powiększenie: Zarz. MliPD z 04.06.1968 (M.P. Nr 27, poz. 180)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2022 r.	zachowanie ze względ ów naukowych i dydak tycznych torfowiska wysokiego i niskiego porosłych sosną i brzozą typu boru bagiennego, wśród których znajduje się zarastające jezioro z rzadką roślinnością	torfowisko wy	częściowa
14.	Bagno Wizna I	1967	Zambrów	Rutki	**36,03**	Zarządzenie MLiPD z 23.11.1967 (M.P. Nr 66, poz. 320)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2018 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych torfowiska niskiego ze stanowiskiem rzadkich roślin, jak: miodokwiat krzyżowy, gnidosz królewski, brzoza niska i wierzba lapońska	torfowisko wy	częściowa
15.	Bagno Wizna II	1967	Zambrów	Rutki	**78,79**	Zarządzenie MLiPD z 23.11.1967 (M.P. Nr 66, poz. 320)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2018 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych torfowiska wysokiego ze stanowiskiem rzadkich roślin	torfowisko wy	częściowa
16.	Rezerwat Krajobrazo wy Władysław a Szafera	1969	Hajnówka	Białowieża	**1356,05**	Zarządzenie MLiPD z 08.04.1969 (M.P. Nr 16, poz. 128)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie naturalnyc h zbiorowisk leśnych grądowych i typu boru mieszanego	leśny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
				Hajnówka						częściowa
17.	Perkuć	1970	Augustów	Płaska	**208,44**	Zarządzenie MLiPD z 15.07.1970 (M.P. Nr 27, poz. 228)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2004 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych boru świerkowo–sosnowego, typowego dla Puszczy Augustowskiej o charakterze pierwotnym	leśny	częściowa
18.	Budzisk	1970	Białystok	Czarna Białostocka	**329,61**	Zarządzenie MLiPD z 31.03.1970 (M.P. Nr 11, poz. 97)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej ze zbiorowiskami leśnymi grądowymi i torfowiskowymi, łąkowymi i licznymi źródliskami	leśny	
				Supraśl						
			Sokółka	Sokółka						częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
19.	Glinki	1971	Augustów	Sztabin	**1,81**	Zarządzenie MLiPD z 13.10.1971 (M.P. Nr 53, poz. 346)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 1994 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych jednego na terenie Puszczy Augustowskiej pióropusznika strusiego	florystyczny	częściowa
20.	Karczmisko	1971	Białystok	Czarna Białostocka	**20,45**	Zarządzenie MLiPD z 10.12.1971 (M.P. Nr 5, poz. 33)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2023 r.	zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk leśnych typu boru mieszanego sosnowo – świerkowego charakterystycznego dl a Puszczy Knyszyńskiej	leśny	częściowa
21.	Głazowisko Bachanowo nad Czarną Hańczą	1972	Suwałki	Jeleniewo	**0,98**	Zarządzenie MLiPD z 27.10.1972 r. (M.P. Nr 73, poz. 283)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2020 r.	zachowanie ze względ ów naukowo – dydaktycznych i krajobrazowych obszaru pokrytego dużą ilością glazów narzutowych	przyrody nieożywionej (geologiczny)	
										częściowa
22.	Pogorzelce	1974	Hajnówka	Białowieża	**7,63**	Zarządzenie MLiPD z 16.09.1974 r. (M.P. Nr 32, poz. 194 z 1974r)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze zbiorowiskami leśnymi	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								grądowymi, z dużym udziałem lipy drobnolistnej		
23.	Nieznanowo	1974	Hajnówka	Hajnówka	**27,70**	Zarządzenie MLiPD z 16.09.1974 r. (M.P. Nr 32, poz. 194)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze zachowanymi zbiorowiskami leśnymi grądowymi i bagiennymi oraz typu boru mieszanego	leśny	częściowa
24.	Koryciny	1975	Siemiatycze	Grodzisk	**87,87**	Zarządzenie MLiPD z 26.03.1975 r. (M.P. Nr 71, poz. 64)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2019 r.	zachowanie w naturalnym zbiorowisk leśnych grabowo – dębowych charakterystycznych dla Wyżyny Drohiczyńskiej	leśny	
										częściowa
25.	Głęboki Kąt	1979	Hajnówka	Hajnówka	**40,26**	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego bór świerkowy, torfowcowy o charakterze borealnym	torfowiskowy / leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
26.	Michnówka	1979	Hajnówka	Hajnówka	**84,92**	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego torfowisko wysokie oraz otaczające je lasy reprezentujące szereg dobrze zachowanych zbiorowisk leśnych borowych i grądowych	torfowiskowy	częściowa
27.	Sitki	1979	Hajnówka	Hajnówka	**35,20**	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z rzadko tu spotykanymi zbiorowiskami borów na wyniosłościach wydmowych z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin w runie	leśny	częściowa
28.	Starzyna	1979	Hajnówka	Hajnówka	**369,61**	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze wykształconymi zespołami leśnymi typu boru mieszanego z licznymi stanowiskami roślin	leśny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								chronionych		
				Dubicze Cerkiewne						częściowa
29.	Szczekotowo	1979	Hajnówka	Hajnówka	**36,63**	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej obejmującego zbiorowiska grądowe z licznymi drzewami pomnikowymi oraz największzw na tym terenie skupienia kurhanów wczesnośredniowiecznych, jak również pozostałośći po smolarni z XVIIIw	leśny	
										częściowa
30.	Wysokie Bagno	1979	Hajnówka	Białowieża	**78,92**	Zarządzenie MLiPD z 16.10.1979 r. (M.P. Nr 26, poz. 141)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie w naturalnym stanie rozległego torfowiska porośniętego borem świerkowym oraz fragmentu zatorfionej doliny rz. N	torfowiskowy	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								arewki ze stanowiskiem bobrów		
										częściowa
31.	Jezioro Kalejty	1980	Augustów	Płaska	**763,51**	Zarządzenie MLiPD z 11.08.1980 r. (M.P. Nr 19, poz. 94)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2003 r.	zachowanie wartości przyrodniczych jeziora oraz swoistych cech krajobrazu	krajobrazowy	
				Nowinka						częściowa
32.	Stara Ruda	1980	Augustów	Augustów	**76,68**	Zarządzenie MLiPD z 11.08.1980 r. (M.P. Nr 19, poz. 94)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2023 r.	zachowanie źródlisk rz. Rudawki i fragmentu borów torfowcowych na południowo-wschodniej granicy ich występowania	krajobrazowy	częściowa
33.	Łempis	1983	Sejny	Sejny	**132,21**	Zarządzenie MLiPD z 24.11.1983 r. (M.P. Nr 39, poz. 230)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	zachowanie naturalnych ekosystemów leśnych, wodnych i torfowiskowych z rzadkimi i chronionymi gatunkami roślin i zwierząt	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								charakterystycznych dla Pojezierza Suwalsko – Augustowskiego		
34.	Pomorze	1983	Sejny	Giby	**20,50**	Zarządzenie MLiPD z 24.11.1983 r. (M.P. Nr 39, poz. 230)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	zachowanie najstarszego drzewostanu Puszczy Augustowskiej oraz pozostałości dawnego grodziska	leśny	częściowa
35.	Kukle	1983	Sejny	Sejny	**354,41**	Zarządzenie MLiPD z 24.11.1983 r. (M.P. Nr 39, poz. 230)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	zachowanie swoistych cech krajobrazu oraz naturalnych ekosystemów leśnych bagiennych i wodnych	krajobrazowy	
										częściowa
36.	Kaniston	1984	Łomża	Zbójna	**134,84**	Zarządzenie MLiPD z 04.07.1984 r. (M.P. Nr 17, poz. 125)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie zwartego, naturalnego kompleksu olsów w Puszczy Kurpiowskiej	leśny	częściowa
37.	Ciemny Kąt	1984	Kolno	Turośl	**125,95**	Zarządzenie MLiPD z 18.05.1984 r. (M.P. Nr 15, poz. 108)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2016 r.	zachowanie zbiorowisk leśnych i drzewostanów naturalnego pochodzenia, charakterystycznych dla Puszczy Kurpiowskiej	leśny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
										częściowa
38.	Dębowy Grąd	1985	Hajnówka	Hajnówka	**100,17**	Zarządzenie MLiPD z 11.04.1985 r. (M.P. Nr 7, poz. 60)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej z dobrze wykształconymi zespołami grądowymi i łęgu olszowo-jesionowym, z licznym udziałem dębów o wym. pomnikowych , jesionu i wiązów około pomnikowych, występujące liczne gatunki zwierząt (ssaki owadożerne, drapieżne, roślinożerne oraz gryzonie)	leśny	częściowa
39.	Kuriańskie Bagno	1985	Augustów	Płaska	**1716,71**	Zarządzenie MLiPD z 20.05.1985 r. (M.P. Nr 17, poz. 134)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2004 r.	zachowanie obszaru o unikalnej geomorfologi, naturalnych, rzadko spotykanych zbiorowisk leśnych oraz stanowisk wielu rzadkich i chronionych roślin i zwierząt	leśny	
				Sztabin						częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
40.	Góra Uszeście	1985	Siemiatycze	Mielnik	**12,02**	Zarządzenie MLiPD z 11.04.1985 r. (M.P. Nr 7, poz. 60)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2010 r.	zachowanie stanowiska roślinności kserotermicznej, zawierającego w swym składzie szereg gatunków rzadkich i chronionych	stepowy	częściowa
41.	Jesionowe Góry	1987	Białystok	Czarna Białostocka	**376,41**	Zarządzenie MOŚiZN z 19.02.1987 r. (M.P. Nr 7, poz. 55)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej o zróżnicowanej serii zbiorowisk na siedliskach bagiennych i mieszanych o wysokim stopniu naturalności i z dorodnym wielogatunkowym starodrzewem	leśny	
										częściowa
42.	Kulikówka	1987	Białystok	Dobrzyniewo Duże	**9,98**	Zarządzenie MOŚiZN z 19.02.1987 r. (M.P. Nr 7, poz. 55)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 1997 r.zatw. przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2020 r.	zachowanie fragmentu łęgów doliny strumienia Kulikówka w Puszczy Knyszyńskiem ze stanowiskiem pióropusznika strusiego	florystyczny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
										częściowa
43.	Stare Biele	1987	Sokółka	Szudziałowo	**255,65**	Zarządzenie MOŚiZN z 18.02.1987 r. (M.P. Nr 7, poz. 54)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 1998 r.	zachowanie cennych fragmentów Puszczy Knyszyńskiej, obejmujących dobrze wykształcone zbiorowiska roślinne z szeregiem gatunków chronionych i rzadkich oraz zachowanie kompleksów bagien i zarastających łąk będących ostoją zwierząt	torfowiskowy / leśny	częściowa
44.	Góra Pieszczana	1987	Sokółka	Szudziałowo	**220,05**	Zarządzenie MOŚiZN z 19.02.1987 r. (M.P. Nr 7, poz. 55)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2023 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej z naturalnymi drzewostanami świerkowo-sosnowymi i stanowiskami licznych roślin chronionych i rzadkich	leśny	częściowa
45.	Krzemianka	1987	Białystok	Czarna Białostocka	**230,55**	Zarządzenie MOŚiZN z 29.12.1987 r. (M.P. Nr 5, z 1988r, poz. 47)	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2023 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej, charakteryzującego się dużym bogactwem szaty roślinnej, wysokim stopniem naturalności i	leśny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								urozmaiconą rzeźbą terenu, obszaru źródliskowego o nazwie Krzemianka, a także kopalni krzemienia		
				Dobrzyniewo Duże						częściowa
46.	Krzemienne Góry	1987	Białystok	Supraśl	**79,29**	Zarządzenie MOŚiZN z 29.12.1987 r. (M.P. Nr 5, z 1988r, poz. 47)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 1996 r. zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2019 r.	zachowanie w naturalnym stanie typowych dla Puszczy Knyszyńskiej zbiorowisk leśnych występujących na wale kemowym	leśny	częściowa
47.	Stara Dębina	1987	Sokółka	Szudziałowo	**33,54**	Zarządzenie MOŚiZN z 29.12.1987 r. (M.P. z 1988r. Nr 5, poz. 47)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 1998 r. zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2019	zachowanie w Puszczy Knyszyńskiej starodrzewiu dębowego z udziałem dębu występującego na siedliskach lasu mieszanego oraz dębu bezszypułkowego na północnej granicy jego zasięgu	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
48.	Surażkowo	1987	Białystok	Supraśl	**137,15**	Zarządzenie MOŚiZN z 29.12.1987 r. (M.P. z 1988 r. Nr 5, poz. 47)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązywał do 1996 r. ,zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2019 r	zachowanie rozległego kompleksu torfowcowego na obrzeżu zatorfionej doliny rz. Sokołdy z naturalnym sosnowo – brzozowym lasem bagiennym	torfowiskowy	częściowa
49.	Głazowisko Łopuchowskie	1988	Suwałki	Jeleniewo	**16,06**	Zarządzenie MOŚiZN z 01.07.1988 r. (M.P. z 1988r, Nr 21, poz. 193)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2012 r.	zachowanie nagromadzonych głazów narzutowych stanowiących unikalny zespół form polodowcowych	przyrody nieożywionej (geologiczno-geomorfologiczny)	
										częściowa
50.	Kalinowo	1989	Łomża	Piątnica	**69,76**	Zarządzenie MOŚiZN z 10.05.1989 r. (M.P. z 1989r, Nr 17, poz. 119)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2016 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu grądowego oraz innych zbiorowisk leśnych i murawowych w przełomowym odcinku rz. Narwi	leśny	częściowa
51.	Czarny Kąt	1989	Łomża	Zbójna	**32,97**	Zarządzenie MOŚiZN z 03.03.1989 r. (M.P. z	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący	zachowanie zbiorowisk boru brusznicowego i czernicowego, charakterystycznych	leśny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
						Nr 9, poz. 77)	do 2016 r.	dla Puszczy Kurpiowskiej		
										częściowa
52.	Łokieć	1989	Łomża	Zbójna	**139,50**	Zarządzenie MOŚiZN z 03.03.1989 r. (M.P. z Nr 9, poz. 77)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie w stanie naturalnym torfowisk niskich i wysokich wraz z otaczającymi zbiorowiskami leśnymi naturalnego pochodzenia, charakterystycznych dla Puszczy Kurpiowskiej	leśny	częściowa
53.	Rycerski Kierz	1989	Łomża	Łomża	**43,52**	Zarządzenie MOŚiZN z 03.03.1989 r. (M.P. z 1989r, Nr 9, poz. 77)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2016 r.	zachowanie ginących zbiorowisk grądu czyśćcowego oraz fragmentu dąbrowy świetlistej	leśny	
										ścisła
54.	Jelonka	1989	Hajnówka	Kleszczele	**227,00**	Zarządzenie MOŚiZN z 08.12.1989 r. (M.P. z 1989, Nr 44, poz. 357)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2011 r.	zachowanie szczególnego krajobrazu i środowiska oraz zabezpieczenie przebiegi sukcesji wtórnej na porzuconych jałowych gruntach porolnych	krajobrazowy	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
55.	Woronicza	1989	Sokółka	Szudziałowo	**139,06**	Zarządzenie MOŚiZN z 08.12.1989 r. (M.P. z 1989r, Nr 44, poz. 357)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2020 r	zachowanie w naturalnym stanie doliny strumienia Woronicza oraz przyległych wzniesień morenowych wraz z występującymi tu licznymi, charakterystycznymi dla tego regionu zbiorowiskami roślinnymi, jak też chronionych i rzadkich gatunków roślin	florystyczny	ścisła
56.	Wielki Dział	1990	Łomża	Łomża	**120,07**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie w stanie nienaruszonym największego w dolinie Narwi kompleksu lasów łęgowych naturalnego pochodzenia z licznymi drzewami pomnikowymi	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
57.	Międzyrzecze	1990	Sokółka	Szudziałowo	**250,27**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2022 r	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej odznaczającego się urozmaiconą rzeźbą terenu oraz występowaniem licznych źródlisk, dobrze wykształconych, charakterystycznych dla tego obszaru zbiorowisk roślinnych, jak też wielu chronionych gatunków roślin	leśny	częściowa
58.	Jałówka	1990	Białystok	Supraśl	**277,11**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2020 r	zachowanie cennego fragmentu Puszczy Knyszyńskiej obejmującego charakterystyczne dla jej obszaru układy geomorfologiczne i wyróżniającego się bogactwem zbiorowisk roślinnych	leśny	
										częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
59.	Krasne	1990	Białystok	Supraśl	**85,22**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2018 r	zachowanie cennego fragmentu Puszczy Knyszyńskiej obejmującego dobrze wykształcone zbiorowiska leśne, głównie z grupy borów i borów mieszanych	leśny	ścisła
60.	Bahno w Borkach	1990	Sokólka	Szudziałowo	**286,90**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	brak	zachowanie cennych, dobrze wykształconych zbiorowisk torfowiskowych o charakterze borealnym, odznaczających się bogactwem flory roślin naczyniowych i mszaków oraz występowaniem dużej liczby gatunków chronionych	torfowiskowy/ leśny	
			Białystok	Supraśl						częściowa
61.	Sokóle	1990	Siemiatycze	Nurzec Stacja	**44,17**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2010 r.	zachowanie naturalnych zbiorowisk leśnych o typowych dla Wysoczyzny Drohickiej drzewostanach mieszanych	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								stanowiących ostatnie fragmenty dawnej Puszczy Nurzeckiej		
62.	Grąd Radziwiłłowski	1990	Siemiatycze	Mielnik	**24,16**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2010 r.	zachowanie naturalnego fragmentu dawnej Puszczy Nurzeckiej, dobrze wykształconego grądu typowego oraz szeregu gatunków chronionych roślin	leśny	częściowa
63.	Las Cieliczański	1990	Białystok	Gródek	**370,58**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego do 2018 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej z licznymi, cennymi zbiorowiskami leśnymi o charakterze naturalnym, reprezentowanymi głównie przez grądy z rzadkim wiązem górskim, bory mieszane i olsy	leśny	
				Supraśl						częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
64.	Wielki Las	1990	Mońki	Knyszyn	**129,78**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2023 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej obejmującego głównie liczne zbiorowiska leśne o charakterze borowym i wysokim stopniu naturalności	leśny	częściowa
65.	Starodrzew Szyndzielski	1990	Sokólka	Janów	**79,74**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.06.1990 r. (M.P. z 1990r, Nr 31, poz. 248)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Knyszyńskiej obejmującego starodrzew typu ciepłolubnego lasu sosnowo–świerkowo–dębowego odznaczającego się dużym stopniu naturalności i występowaniem wielu gatunków roślin rzadkich i chronionych	leśny	częściowa
66.	Siemianówka	1995	Hajnówka	Narewka	**224,62**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 404)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2022 r.	zachowanie fragmentu Puszczy Białowieskiej odznaczającego się bogactwem szaty roślinnej z dominującymi zbiorowiskami leśnymi bagiennymi występującymi na obrzeżu górnej Narwi, w sąsiedztwie zb.	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								Siemianówka		
67.	Dolina Waliczówki	1995	Hajnówka	Narewka	**44,75**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 392)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2022 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zespołów roślinności turzycowej, występujących w strefie źródliskowej strumienia leśnego, oraz lasu łęgowego o charakterze naturalnym	florystyczny	częściowa
68.	Gnilec	1995	Hajnówka	Narewka	**37,21**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 393)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego, obowiązujący do 2022 r.	zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk turzycowych z udziałem rzadkich gatunków roślin naczyniowych i mszaków, jedynych na terenie Puszczy Białowieskiej	florystyczny	częściowa
69.	Podolany	1995	Hajnówka	Białowieża	**15,10**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P.	brak	zachowanie w naturalnym stanie grądu wilgotnego z dużym udziałem	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
						Nr 33, poz. 402)		dębów pomnikowych		
70.	Olszanka Myśliszcze	1995	Hajnówka	Hajnówka	**276,76**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 398)	brak	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktowej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny	częściowa
71.	Berezowo	1995	Hajnówka	Hajnówka	**115,42**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 389)	brak	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktowej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
72.	Podcerkwa	1995	Hajnówka	Białowieża	**228,17**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 401)	brak	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktowej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny	częściowa
73.	Przewłoka	1995	Hajnówka	Hajnówka	**78,52**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 403)	brak	zachowanie w naturalnym stanie fragmentu Puszczy Białowieskiej ze specyficznymi środowiskami występowania reliktowej fauny motyli odznaczającej się dużym bogactwem gatunków i występowaniem form endemicznych	faunistyczny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
74.	Kozłowe Borki	1995	Hajnówka	Białowieża	**246,17**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 395)	brak	zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk leśnych z dużym udziałem boru świerkowo–torfowcowego o charakterze borealnym i bogatej florze mszaków	leśny	częściowa
75.	Czechy Orlańskie	1995	Hajnówka	Dubicze Cerkiewne	**77,95**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 391)	brak	zachowanie w naturalnym stanie zbiorowisk leśnych o charakterze borów mieszanych z drzewostanem sosnowo – świerkowym, stanowiących pozostałość dawnej Puszczy Bielskiej	leśny	częściowa
76.	Szelągówka	1995	Białystok	Tykocin	**62,04**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P. Nr 33, poz. 408)	brak	zachowanie w naturalnym stanie borów sosnowych występujących na rozległym polu wydmowym w widłach rzek Biebrzy i Narwi	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
77.	Las Zwierzyniecki	1996	Białystok	Białystok	**33,84**	Zarządzenie MOŚZNiL z dnia 14.06.1996 r. (M.P. Nr 37,poz. 373).	zatw. przez Wojewodę Podlaskiego obowiązujący do 2018 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych drzewostanu o charakterze gradu wilgotnego	leśny	częściowa
78.	Antoniuk	1995	Białystok	Białystok	**70,07**	Zarządzenie MOŚZNiL z 27.06.1995 r. (M.P.Nr 38, poz. 459)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego , obowiązujący do 2022 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu odznaczającego się wysokim stopniem naturalności z szeregiem rzadkich gatunków roślin	leśny	częściowa
79.	Grabówka	1996	Zambrów	Zambrów	**60,80**	Zarządzenie MOŚZNiL z 12.11.1996 r. (M.P. z Nr 75, poz. 679)	zatw. przez MOŚZNiL, obowiązujący do 2017 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych wielogatunkowego lasu liściastego o wysokim stopniu naturalności	leśny	częściowa
80.	Nietupa	1996	Sokółka	Krynki	**273,73**	Zarządzenie MOŚZNiL z 14.06.1996 r. (M.P. Nr 37, poz. 375)	brak	zachowanie ostoi bobrów w zatorfionej dolinie rz. Nietupa	faunistyczny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
81.	Kozłowy Ług	1997	Sokółka	Sokółka	**140,49**	Zarządzenie MOŚZNiL z 25.07.1997 r. (M.P. z Nr 56, poz. 538)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego , obowiązujący do 2022 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych rozległego torfowiska niskiego w początkowym stadium sukcesji leśnej	torfowiskowy	częściowa
82.	Ławski Las I	1998	Grajewo	Wąsosz	**108,93**	Zarządzenie MOŚZNiL z 23.12.1998 r. (Dz. U. Nr 166, poz. 1225)	brak	zachowanie fragmentów olsu i łęgu jesionowo - olszowego	leśny	częściowa
83.	Ławski Las II	1998	Grajewo	Wąsosz	**74,11**	Zarządzenie MOŚZNiL z 23.12.1998 r. (Dz. U. Nr 166, poz. 1226)	brak	zachowanie fragmentów olsu i łęgu jesionowo - olszowego	leśny	częściowa
84.	Chomontowszczyzna	1999	Białystok	Gródek	**234,42**	rozporządzenie Nr 28/99 Woj. Podl. z 10.08.1999 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 26, poz. 411)	brak	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu Puszczy Knyszyńskiej odznaczającego się wysokim stopniem naturalności, stanowiącym ostoję wolnożyjącego stada żubrów	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
85.	Taboły	1999	Białystok	Czarna Białostocka	**302,44**	rozporządzenie Nr 27/99 Woj. Podl. z 10.08.1999 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 26, poz. 410)	zatwierdzony przez Wojewodę Podlaskiego , obowiązujący do 2022 r.	zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu Puszczy Knyszyńskiej odznaczającego się występowaniem boru mechowiskowego oraz boru świerkowego torfowcowego	leśny	częściowa
86.	Rutka	2001	Suwałki	Jeleniewo	**49,06**	rozporządzenie Nr 7/01 Wojewody Podlaskiego z dnia 30.03.2001r. (Dz. Urz. W.P. Nr 7, poz. 147)	brak	zachowanie w stanie naturalnym unikalnego bruku polodowcowego, jeziora Linówek wraz z przyległym torfowiskiem przejściowym, stanowiących istotną wartość ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych	przyrody nieożywionej (geologiczno - geomorfolog.)	częściowa
87.	Uroczysko Dzierzbia	2001	Kolno	Stawiski	**71,80**	rozporządzenie Nr 8/01 Wojewody Podlaskiego z dnia 30.03.2001r. (Dz. Urz. W.P. Nr 8, poz. 148)	brak	zachowanie w stanie naturalnym typowo wykształconych zbiorowisk lasów łęgowych i olsów, stanowiących istotną wartość ze względów przyrodniczych,	leśny	częściowa

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								naukowych i dydaktycznych		
88.	Dębowe Góry	2001	Zambrów	Zambrów	**99,62**	rozporządzenie Nr 9/01 Wojewody Podlaskiego z dnia 30.03.2001r. (Dz. Urz. W.P. Nr 8, poz. 149)	brak	zachowanie w stanie naturalnym zespołu świetlistej dąbrowy z dębem bezszypułkowym, stanowiącego istotną wartość ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych	leśny	
89.	Lasy Naturalne Puszczy Białowieskiej	2003	Hajnówka	Białowieża, Hajnówka, Narewka	**8575,47**	Rozpo.Ministra Środowiska z 25.06.2003 r. (Dz. U. Nr 132, poz. 1236)	brak	zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych lasów (w szczególności olsów i łęgów oraz starych drzewostanów) charakterystycznych dla Puszczy Białowieskiej, a także ochrona gatunkowa roślin, grzybów i zwierząt oraz utrzymanie procesów ekologicznych i	leśny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
								różnorodności biologicznej		
90	Jezioro Wiejki	2005	Białystok	Gródek	**22,50**	rozporzadzenie Nr 66/05 Wojewody Podlaskigo z dnia 2 grudnia 2005 r.(Dz. U. Nr 257, poz. 2898)	brak	zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych, naturalnego jeziora mezotroficznego oraz występujących na tym terenie rzadkich i chronionych gatunków gatunków roślin i zwierząt	wodny	

Lp.	Nazwa	Rok powoł.	Powiat	Gmina	Pow.	Podstawa prawna	Plan ochrony	Cel powołania	Rodz.	Zakr. ochr.
91	Rabinówka	2005	Białystok	Gródek	**652,45**	rozporzadzenie Nr 67/05 Wojewody Podlaskigo z dnia 2 grudnia 2005 r.(Dz. U. Nr 257, poz. 2899)	brak	zachowanie ze względów przyrodniczych, naukowych i dydaktycznych, ostoi rzadkich i chronionych gatunków awiofauny lęgowej a w szczególności populacji cietrzewia na terenie Niecki Gródecko-Michałowskiej	faunistyczny	

23606,43

żaden z rezerwatów nie jest objęty ochroną w zakresie prawa międzynarodowego

1.8. **Obszary chronionego krajobrazu w województwie podlaskim**[47]

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
1.	Puszcza Białowieska	1986	Hajnówka	Narewka	26514,00	**78538,00**	Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz.Urz. Woj. Biał. Nr 12, poz. 128) zmiana: Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 4/98 z 20.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 10, poz. 48); Rozporządzenie Nr 13/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1896), Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody	ochrona i zachowanie Puszczy Białowieskiej stanowiącej ostanie ostoje naturalnych puszcz nizinnych w Europie oraz wyróżniającej się wysokimi walorami krajobrazowymi , kulturowymi i wypoczynkowymi.
				Narew	6900,00			
				Białowieża	12975,00			
				Hajnówka-w	17691,00			
				Dubicze Cerkiewne	10634,00			
				Kleszczele	3274,00			

[47] Wojewódzki Konserwator Przyrody - stan na dzień 01.08.2007

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
							Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 720)	
				Czeremcha	550,00			
2.	Wzgórza Sokólskie	1986	Białystok	Gródek	8668,00		Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz.Urz. Woj. Biał. Nr 12, poz. 128)zmiana: Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 5/98 z 20.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 10, poz. 49); Rozporządzenie Nr 14/04	ochrona i zachowanie terenów rozciągających się na wschód od Puszczy Knyszyńskiej, wyróżniających się rzeźbą terenu, wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi, kulturowymi, i
			Sokółka	Kuźnica	4550,00			
				Sokółka	5530,00			
				Krynki	11800,00	**38742,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Szudziałowo	8194,00		Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1897)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 721)	wypoczynkowymi
3.	Dolina Bugu	1986	Siemiatycze	Mielnik	17832,00		Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz.Urz. Woj. Biał. Nr 12, poz. 128) zmiana: Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 7/98 z 20.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 10, poz. 51); Rozporządzenie Nr 16/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz.	ochrona i zachowanie doliny Bugu posiadającej wysokie walory przyrodnicze, krajobrazowe, kulturowe i wypoczynkowe.
				Siemiatycze-m	250,00			
				Siemiatycze-w	3210,00			
				Drohiczyn	7290,00	**30162,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Nurzec Stacja	1580,00		Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1899)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 723)	
4.	Dolina Narwi	1986	Hajnówka	Narew	3230,00		Uchwała Nr XII/84/86 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Białymstoku z dnia 29 kwietnia 1986 r. (Dz.Urz. Woj. Biał. Nr 12, poz. 128) zmiana: Rozporządzenie Wojewody Białostockiego Nr 6/98 z 20.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Biał. Nr 10, poz. 50); Rozporządzenie Nr 15/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1898)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody	ochrona i zachowanie doliny Narwi wyróżniającej się wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi
				Narewka	2664,80			
				Czyże	60,00			
			Białystok	Michałowo	8420,00			
				Gródek	1708,00			
				Zabłudów	4710,00			
				Suraż	2520,00	**41862,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Juchnowiec Kościelny	1700,00		Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 722)	
				Tykocin	7670,20			
				Choroszcz	1810,00			
				Dobrzyniewo Duże	2869,00			
			Bielsk Podlaski	Bielsk Podlaski	3150,00			
				Wyszki	1050,00			
			Mońki	Krypno	300,00			
5.	Równina Kurpiowska i Dolina Dolnej Narwi	1982	Łomża	Łomża-m	675,50		Uchwała Nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży z dnia 27 kwietnia 1982 r. zmiana: Rozporządzenie Wojewody Łomżyńskiego Nr 14/98 z 19.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Łomż. Nr 6, poz. 56); Rozporządzenie Nr 17/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1900)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 724)	ochrona i zachowanie doliny Narwi i Pisy z licznymi meandrami i starorzeczami oraz znacznej części Puszczy Kurpiowskiej, wyróżniających się wysokimi walorami przyrodniczymi, krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi
				Zbójna	18577,00			
				Miastkowo	2169,65			
				Nowogród	4142,62			
				Łomża-w	1304,50			
				Piątnica	1245,80			
			Kolno	Kolono-w	6631,92			
				Mały Płock	1582,67	**48994,10**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Turośl	12664,44			
6.	Pojezierze Rajgrodzkie	1982	Grajewo		12027,00	**12027,00**	Uchwała Nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży z dnia 27 kwietnia 1982 r. zmiana: Rozporządzenie Wojewody Łomżyńskiego Nr 14/98 z 19.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Łomż. Nr 6, poz. 56); Rozporządzenie Nr 17/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1900)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 725)	ochrona i zachowanie Pojezierza Rajgrodzkiego o wysokich walorach przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych i wypoczynkowych

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Rajgród				
7.	Dolina Bugu i Nurca	1982	Siemiatycze	Perlejewo	851,70	**2921,20**	Uchwała Nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży z dnia 27 kwietnia 1982 r. zmiana: Rozporządzenie Wojewody Łomżyńskiego Nr 14/98 z 19.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Łomż. Nr 6, poz. 56); Rozporządzenie Nr 17/04 Wojewody	ochrona i zachowanie dolin Bugu i Nurca o naturalnym charakterze oraz fragmentu Wysoczyzny Drohickiej odznaczających się wysokimi walorami przyrodniczymi,

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
			Wysokie Mazowieckie	Ciechanowiec	2069,50		Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1900)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 726)	krajobrazowymi, kulturowymi i wypoczynkowymi
8.	Dolina Biebrzy	1982	Mońki		1241,00	**1241,00**	Uchwała Nr X/46/82 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łomży z dnia 27 kwietnia 1982 r.zmiana: Rozporządzenie Wojewody Łomżyńskiego Nr 14/98 z 19.05.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Łomż. Nr 6, poz. 56); Rozporządzenie Nr 17/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1900)Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 727)	ochrona i zachowanie fragmentu doliny Biebrzy o naturalnym charakterze, stanowiącej niejako strefę ochronną w środkowej części Biebrzańskiego Parku Narodowego

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Goniądz				
9.	Dolina Rospudy	/ 1998	Suwałki	Przerośl	1550,00		Rozporzadzenie nr 6 /91 Wojewody suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj. Suw. Nr 17, poz. 167)Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj.	ochrona i zachowanie doliny Rospudy odznaczającej się wysokim stopniem naturalności, z roślinnością torfowiskową zbiorowisk leśnych i nieleśnych
				Filipów	7250,00			
				Bakałarzewo	240,00			
				Suwałki-w	390,00			
				Raczki	6400,00	**25250,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
			Augustów	Nowinka	9420,00		Podl. Nr 54, poz. 730)	
10.	Pojezierze Północnej Suwalszczyzny	1991	Suwałki	Wiżajny	7550,00		Rozporzadzenie nr 6 /91 Wojewody suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj. Suw. Nr 17, poz. 167)Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj.	ochrona i zachowanie półnaturalnego krajobrazu Północnej Suwalszczyzny o urozmaiconej rzeźbie terenu, z licznymi jeziorami, kemami, ozami i wzniesieniami morenowymi
				Rutka-Tartak	6950,00			
				Przerośl	2500,00			
				Jeleniewo	7550,00			
				Suwałki-m	960,00			
				Suwałki-w	4540,00			
				Szypliszki	5650,00	**39510,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
							Podl. Nr 54, poz. 733)	
				Bakałarzewo	3810,00			
11.	Pojezierze Sejneńskie	1991	Sejny	Puńsk	3550,00		Rozporzadzenie nr 6 /91 Wojewody suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj. Suw. Nr 17, poz. 167)Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia	ochrona i zachowanie krajobrazu Pojezierza Sejneńskiego wyróżniającego się urozmaiconą rzeźbą terenu,
				Krasnopol	12650,00			
				Sejny-w	14850,00	**37880,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Giby	6830,00		15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 732)	licznymi jeziorami, kemami, ozami i wzniesieniami morenowymi
12.	Puszcza i Jeziora Augustowskie	1991	Augustów	Augustów-m	5570,00		Rozporządzenie nr 6 /91 Wojewody suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj. Suw. Nr 17, poz. 167)Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj.	ochrona i zachowanie jednego z największych i najcenniejszych pod względem przyrodniczym kompleksu leśnego Puszczy Augustowskiej oraz wartości kulturowych i historycznych Kanału Augustowskiego
				Augustów-w	13750,00			
				Nowinka	5450,00			
				Płaska	23100,00			
				Lipsk	1855,00			
				Sztabin	5670,00			
			Sejny	Giby	8970,00	**65475,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
			Suwałki				Podl. Nr 54, poz. 734)	
				Suwałki-w	1110,00			
13.	Dolina Biebrzy	1991	Augustów	Augustów-w	1200,00		Rozporządzenie nr 6 /91 Wojewody suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj. Suw. Nr 17, poz. 167) Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36,	ochrona i zachowanie fragmentu doliny Biebrzy o naturalnym charakterze, stanowiącej niejako strefę ochronną w górnej części Biebrzańskiego Parku
				Sztabin	19385,00			
				Bargłów Kościelny	3700,00	**32635,00**		

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Lipsk	8350,00		poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 728)	Narodowego
14.	Jeziora	1991	Augustów	Augustów-w	380,00	**3930,00**	Rozporządzenie nr 6 /91 Wojewody	ochrona i zachowanie części

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
	Rajgrodzkie			Bargłów Kościelny	3550,00		suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj. Suw. Nr 17, poz. 167)Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 731)	Pojezierza Rajgrodzkiego o wysokich walorach przyrodniczych, krajobrazowych, kulturowych i wypoczynkowych
15.	Dolina Błędzianki	1991	Suwałki	Filipów	1450,00	**3550,00**	Rozporządzenie nr 6 /91 Wojewody suwalskiego z 2.05.1991 r (Dz. Urz.Woj.	ochrona i zachowanie doliny Błędzianki wyróżniającej się

L.p.	Nazwa Obszaru Chronionego Krajobrazu	Rok utworzenia	Jednostka		Powierzchnia [ha]		Akt prawny powołujący	cel ochrony
			Powiat	Gmina	w gminie	całkowita		
				Przeroś l	2100,00		Suw. Nr 17, poz. 167)Rozporządzenie Nr 82/98 Wojewody Suwalskiego z dnia 15.06.1998 r. (Dz. Urz. Woj. Suw. Nr 36, poz. 194); Rozporządzenie Nr 18/04 Wojewody Podlaskiego z 16.09.2004 r. (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 142, poz. 1901) Rozporządzenie Nr 7/05 Wojewody Podlaskiego z 25.02.2005 r (Dz. Urz. Woj. Podl. Nr 54, poz. 729)	naturalnym charakterem oraz wysokimi walorami krajobrazowymi
					462 717,30	**462 717,30**		

1.9. Potencjalne obszary ochrony powierzchniowej w województwie podlaskim[48]

1. W zakresie tematycznym parków narodowych:

- powołanie Parku Narodowego Puszczy Knyszyńskiej (pow. 126 702 ha, gminy: Cz. Białostocka, Dobrzyniewo Duże, Gródek, Janów, Knyszyn, Krynki, Michałowo, Sokółka, Supraśl, Szudziałowo, Wasilków, Zabłudów),

- powiększenie Białowieskiego Parku Narodowego na całą Puszczę Białowieską (pow. powiększenia ok. 51 500 ha, gminy: Hajnówka Białowieża),

- powiększenie o 500 ha Narwiańskiego Parku Narodowego (gmina Choroszcz),

2. W zakresie tematycznym parków krajobrazowych;

- powołanie Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego (ewentualnie rozszerzenie istniejącego parku woj. lubelskim na woj. podlaskie), (pow.- brak danych, gminy: Drohiczyn, Siemiatycze, Mielnik, Perlejewo),

- powołanie Parku Krajobrazowego Doliny Górnej Narwi (pow. 30 000 ha, gminy Michałowo, Narewka, Narew, Bielsk Podlaski, Wyszki, Poświstne, Suraż, Juchnowiec, Zabłudów),

- powołanie Kurpiowskiego Parku Krajobrazowego.

3. W zakresie tematycznym obszary Natura 2000:

- specjalny obszar ochrony siedlisk (SOO) „Obszary łączące Puszczę Białowieską z Puszczą Knyszyńską”o powierzchni ok. 62 000 ha.

4. W zakresie tematycznym rezerwaty przyrody:

- utworzenie rezerwatu przyrody „Rospuda” (pow. – brak danych, gmina Nowinka),

- utworzenie rezerwatu „Dolina Czarnej Hańczy” (pow. 60 ha, gminy; Przerośl, Jeleniewo),

- utworzenie rezerwatu „Jaczno” (pow. 60 ha, gmina Wiżajny),

- utworzenie rezerwatu „Puszcza Mielnicka” (pow. 220 ha, gmina Nurzec),

- utworzenie rezerwatu „Białorzeczka” (pow. 100 ha, gmina Giby),

- utworzenie rezerwatu „Bobrowe Bagno” (pow. 300 ha, gmina Giby),

[48] Wojewódzki Konserwator Przyrody - stan na dzień 01.08.2007

- utworzenie rezerwatu „Bagno Żeglarskie” (pow. 300 ha, gmina Giby),
- utworzenie rezerwatu „Marycha” (pow. 100 ha, gmina Giby),
- utworzenie rezerwatu „Skaryszewo” (pow. 64 ha, gmina Narew),
- utworzenie rezerwatu „Czeret”(pow. 12 ha, gmina Narew),
- utworzenie rezerwatu „Węglarka” (pow. 37 ha, gmina Wyszki),
- utworzenie rezerwatu „Pietkowo”(pow. 800-900 ha, gmina Poświętne),
- utworzenie rezerwatu „Bołtryki” (pow. –brak danych , gmina Michałowo),
- utworzenie rezerwatu „ Las Jarosza” (pow.-brak danych, gmina Michałowo)
- utworzenie rezerwatu „Kulesze”(pow.-brak danych, gmina Michałowo).